

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

KURAM-UYGULAMA ARAKESİTİNDE
ARAŞTIRMA TEMELLİ MİMARLIK İÇİN BİR
KAVRAMSALLAŞTIRMA: TÜRKİYE
MİMARLIK ARAŞTIRMALARI ATLASI

Zeynep DÜNDAR

Şubat, 2022

İZMİR

**KURAM-UYGULAMA ARAKESİTİNDE
ARAŞTIRMA TEMELLİ MİMARLIK İÇİN BİR
KAVRAMSALLAŞTIRMA: TÜRKİYE
MİMARLIK ARAŞTIRMALARI ATLASI**

Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü

Doktora Tezi

Mimarlık Anabilim Dalı, Bina Bilgisi Programı

Zeynep DÜNDAR

Şubat, 2022

İZMİR

DOKTORA TEZİ SINAV SONUÇ FORMU

ZEYNEP DÜNDAR, tarafından **PROF. DR. GÖKÇEÇİÇEK SAVAŞIR** yönetiminde hazırlanan “**KURAM-UYGULAMA ARAKESİTİNDE ARAŞTIRMA TEMELLİ MİMARLIK İÇİN BİR KAVRAMSALLAŞTIRMA: TÜRKİYE MİMARLIK ARAŞTIRMALARI ATLASI**” başlıklı tez tarafımızdan okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

.....
Prof. Dr. Gökçeçiçek SAVAŞIR

Yönetici

.....
Prof. Dr. Didem AKYOL ALTUN

Tez İzleme Komitesi Üyesi

.....
Doç. Dr. Zeynep TUNA ULTAV

Tez İzleme Komitesi Üyesi

.....
Prof. Dr. Ayşe ŞENTÜNER

Jüri Üyesi

.....
Prof. Dr. Celal Abdi GÜZER

Jüri Üyesi

.....
Prof. Dr. Okan FISTIKOĞLU

Müdür

Fen Bilimleri Enstitüsü

TEŞEKKÜR

Doktora sürecim boyunca bilgisi, heyecanı, desteği, yorumları ve eleştirileri ile bir doktora araştırmasının ne olduğunu keşfetmemi sağlayan; proje stüdyolarında birlikte çalışırken tezi ilerletecek gerekli araştırmaları yapmam için alan açan; hem araştırmacı hem de akademisyen adayı olarak bu alanlarda kendisinden çok şey öğrendiğim danışmanım Prof. Dr. Gökçeçiçek SAVAŞIR’a, ayrıca süreçte değerli düşünceleri ile çalışmanın gelişmesini sağlayan tez izleme komitesindeki Prof. Dr. Didem AKYOL ALTUN ve Doç. Dr. Zeynep TUNA ULTAV’a çok teşekkür ederim. Tez savunma jürisinde çalışmayı daha ileriye götürecek açılımları için Prof. Dr. Celal Abdi GÜZER’e ve lisans eğitimimden itibaren akademik hayatımın farklı aşamalarında katkıları olan Prof. Dr. Ayşe ŞENTÜNER’e de değerli yorumları için teşekkür ederim.

Bu çalışmada üretilecek bilginin ortaya çıkmasına katkıda bulunmak için Derya İYİKUL, Beyza GÜRDOĞAN, Burçin YILDIRIM, Pınar GÖKBAYRAK, Oral GÖKTAŞ, Bihter ÇELİK, Boğaçhan DÜNDARALP, Kerem YAZGAN, Murat ŞANAL, Dilara TEKİN GEZGİNTİ, Eda ÖZGENER, Emre GÜNDOĞDU, Onur ATAY, Yüksel DEMİR vakit ayırıp fikirlerini paylaştılar.

Akademik katkıların yanı sıra bir de tez sürecinin olmazsa olmaz motivasyon kaynakları vardır. Fulya SELÇUK, Ayşegül ÇAKAN, Nurten ÖZDEMİR ile tez, mimarlık ve hayat üzerine yaptığımız sohbetler benim için hep ilham verici oldu. Hazal AR, Rabia AKGÜL, Meryem GEMİCİOĞLU, Nazmiye NURDOĞAN, Nilay KABAŞ, Zehra ATASEVEN arkadaşlıkları ile hep yanımda olduklarını hissettirdiler. DEÜ Mimarlık Bölümü’nde aynı dönemlerde araştırma görevlisi olarak birlikte çalıştığım tüm arkadaşlarım ile birbirimize destek olduk. Çok teşekkürler hepinize.

Son olarak aileme sonsuz teşekkürlerimi sunmak isterim. Annem Hanife DÜNDAR, babam Enver DÜNDAR anlayışları, destekleri, sevgileri ile en zor anlarda bana hep güç verdiler. Ailemizin son üyesi Cookie ise hayatıma neşe kattı, süreci daha keyifli kıldı. Onlarsız olmazdı.

Zeynep DÜNDAR

KURAM-UYGULAMA ARAKESİTİNDE ARAŞTIRMA TEMELLİ MİMARLIK İÇİN BİR KAVRAMSALLAŞTIRMA: TÜRKİYE MİMARLIK ARAŞTIRMALARI ATLASI

ÖZ

Mimarlık kuramı ve uygulaması arasındaki süregelen tartışmalar ve bilgi toplumunun dönüştürücü gücü 2000 sonrası mimarlık ortamını ve aktörlerini etkileyerek araştırma temelli yaklaşımları önelemektedir. Çalışma yaratıcı bir tasarım ve uygulama alanı olarak mimarlık ile bilimsel ve sistematik bir arka plana sahip araştırma arasındaki muğlak ilişkiyi sorunsallaştırarak başlamaktadır. Tartışmanın kanalları mimarlıkta araştırmanın ne olduğu, araştırma ediminin hangi aktörler tarafından gerçekleştirildiği ve araştırma temelli bir mimari tasarım sürecinin nasıl tarifleneceği meseleleri üzerinden derinleştirilmektedir. Çalışma, Türkiye mimarlık araştırmaları evreninden alınacak bir kesit üzerinden yapılan çaprazlama okumalar ile mimarlıkta var olan araştırma temelli yaklaşımların sahip olduğu gömülü bilgiyi açığa çıkarabileceği savıyla yola çıkmaktadır. Bu amaçla 2000 yılı sonrasında Türkiye mimarlık araştırmaları evreni içinde farklı rollere sahip aktörlerin araştırma odaklı söylem ve eylemlerini esas alan bir ‘araştırma temelli mimarlık kavramsallaştırması’ geliştirilmektedir. Kendi özgün bilgi bütününe üretmek adına çalışma, nitel bir araştırma yöntemi olan ve bir duruma ya da olguya dair gömülü haldeki bilgiyi ortaya çıkaran gömülü kuram yöntemine başvurmaktadır. Çalışmanın sonucunda farklı okumalara imkân veren bitmemiş, açık uçlu, dinamik, katmanlı ve ilişkisel bir ‘Türkiye mimarlık araştırmaları atlası’ üretilmektedir. Atlas içinde mimari araştırma yöntemlerine referans veren ‘araştırma kategorileri atlası’, araştırma evreni içindeki aktörlerin ilişkilerini deşifre eden ‘aktörler atlası’ ve araştırma temelli bir mimarlık üretimini tarifleyen ‘kavramlar atlası’ yer almaktadır. Bunların her biri ayrı okumalara imkân verirken, bir araya geldiğinde ise Türkiye’de araştırma temelli mimarlıklara dair mevcut ortamın çok yönlü bir kesitini sunmaktadır.

Anahtar kelimeler: Mimarlık kuramı, mimarlık pratiği, araştırma temelli mimarlık, mimarlık yoluyla araştırma, Türkiye mimarlık araştırmaları atlası

**A CONCEPTUALIZATION FOR RESEARCH-BASED ARCHITECTURE
BETWEEN THEORY AND PRACTICE: AN ATLAS FOR
ARCHITECTURAL RESEARCH IN TURKEY**

ABSTRACT

The ongoing debates between architectural theory and practice and the transformative power of the information society while affecting the post-2000 architectural environment and its actors prioritize research-based approaches. Problematizing architecture as a creative area between design and practice, this study discusses in detail the ambiguous relationship between architecture and the scientific-systematic process of research. This discussion is elaborated through the questions of ‘what kind of research is appropriated in architecture’, ‘by which actors the research is carried out’, and ‘how a research-based architecture is described’. The study argues that many cross-readings are possible within the universe of architectural research in Turkey, which reveal the embedded architectural knowledge of the existing research-based approaches. Basing on research-based design discussions, this study conceptualizes ‘research-based architecture’ by focusing on the actors in different positions within this universe after 2000. For this purpose, this inquiry is conducted by a qualitative research method, namely grounded theory that reveals the embedded knowledge on a situation or a phenomenon. This study aims to discover an open-ended, dynamic, multi-layered, and cross-referential ‘Atlas for architectural research in Turkey’. This atlas is threefold: It consists of ‘an atlas for research categories’ that refers to architectural research methods; ‘an atlas for actors’ that deciphers the interrelations of these actors; ‘an atlas for concepts’ that describes a research-based architectural production. Each atlas allows multiple interpretations, while reading all of them together present a multifaceted universe of the current research-based approaches in architecture in Turkey.

Keywords: Architectural theory, architectural practice, research-based architecture, research through architecture, atlas for architectural research in Turkey

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
DOKTORA TEZİ SINAV SONUÇ FORMU	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
ÖZ	iv
ABSTRACT.....	v
ŞEKİLLER LİSTESİ	ix
TABLolar LİSTESİ.....	xii
KISALTMALAR	xiii
BÖLÜM 1 - GİRİŞ.....	1
1.1 Çalışmanın Sorunsalı	1
1.2 Çalışmanın Amacı, Önemi ve Kapsamı.....	10
1.3 Çalışmanın Yöntemi	21
BÖLÜM 2 – MİMARLIK ARAŞTIRMALARI.....	31
2.1 Araştırma	35
2.2 Yaratıcı Uygulamalarda Araştırma.....	38
2.3 Mimari Tasarım Araştırması	43
2.3.1 Tasarım Hakkında Araştırma ve Mimarlık Hakkında Araştırma	46
2.3.2 Tasarım İçin Araştırma ve Mimarlık İçin Araştırma	47
2.3.3 Tasarım Yoluyla Araştırma ve Mimarlık Yoluyla Araştırma.....	48
2.3.3.1 Mimarlık Eğitiminde ‘Mimarlık Yoluyla Araştırma’	57
2.3.3.2 Mimarlık Uygulamalarında ‘Mimarlık Yoluyla Araştırma’	63
2.4 Bölüm Sonu Değerlendirmesi	72

BÖLÜM 3 – TÜRKİYE MİMARLIK ARAŞTIRMALARI AKTÖRLERİ..... 75

3.1 Türkiye Ulusal Yenilik Sistemi İçinde Mimarlık Araştırma Politikaları ve Aktörleri.....	82
3.2 Türkiye Mimarlık Araştırmaları Evreni İçinde Mimarlık Aktörleri.....	94
3.2.1 Mesleki-Mimar Aktörler.....	94
3.2.2 Akademik-Mimar Aktörler.....	99
3.2.3 Mimarlık-Dışı Aktörler.....	105
3.2.4 Uygulayıcı-Mimar Aktörler: Tasarım-Araştırma Ofisleri.....	112

BÖLÜM 4 – ARAŞTIRMA TEMELLİ MİMARLIK İÇİN BİR KAVRAMSALLAŞTIRMA: TÜRKİYE MİMARLIK ARAŞTIRMALARI ATLASI..... 118

4.1 Araştırma Temelli Mimarlık İçin Bir Kavramsallaştırma.....	121
4.2 Türkiye Mimarlık Araştırmaları Atlası.....	141
4.2.1 Araştırma Temelli Mimarlık Kapsamında Uygulayıcı-Mimar Aktörlerin Türkiye Mimarlık Araştırmaları Evreni ile İlişkisi.....	144
4.2.2 Araştırma Temelli Mimarlık İçin Türkiye Mimarlık Araştırma Politikalarının Geliştirilmesi: Kurumsal-Bilimsel-Mesleki bir Yapılanma Önerisi.....	157

BÖLÜM 5 - SONUÇ 166

KAYNAKLAR..... 176

EKLER..... 194

EK 1: Türkiye Mimarlık Araştırmaları Atlası.....	194
EK 2: Sözlü Görüşmeler	195
EK 3: Başlangıç Kodlaması	197
EK 4: Odaklanılmış Kodlama	198

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1.1 2000 sonrası mimarlık ortamında hâkim olan kavramlar	4
Şekil 1.2 Kuram ve uygulama arasında araştırma temelli üretimler	5
Şekil 1.3 Çalışmanın tartışma aralığı	7
Şekil 1.4 Tezin strüktürü	20
Şekil 1.5 Gömülü kuram yönteminin aşamaları	24
Şekil 1.6 Yöntemin tezin strüktüründeki izleği	30
Şekil 2.1 Araştırma kelimesinin yıllara göre kullanım yoğunluğu	32
Şekil 2.2 Araştırma-tasarım-mimarlık ilişkisine dair literatür ve kavram haritası	34
Şekil 2.3 Araştırma türleri	38
Şekil 2.4 Tasarım araştırması kategorileri	55
Şekil 2.5 Tasarım ve araştırma ilişkisine dair dörtlü çerçeve	56
Şekil 2.6 Araştırma kategorileri atlası	73
Şekil 2.7 Literatür üzerinden ulaşılan odak kodlar	74
Şekil 3.1 Mimarlık Araştırmaları Evreninden örneklem grubunun belirlenmesi	75
Şekil 3.2 Organizasyonel yapılanmaya göre belirlenen dört aktör grubu	78
Şekil 3.3 Örneklem grubunun belirlenmesi için başvuru alan beşli kategori	78
Şekil 3.4 Örneklem grubu özelinde yöntemin uygulanması ve elde edilecek veri seti	82
Şekil 3.5 Türkiye Ulusal Yenilik Sisteminin yapılanması ve aktörleri	87
Şekil 3.6 Ulusal Yenilik Sistemi içindeki mimarlık araştırmaları ile ilişkili aktörler (Ç01+Ç02)	93
Şekil 3.7 Ç05_Mesleki aktörlerin araştırma sistemi içindeki rolleri ve ilişkileri	95
Şekil 3.8 Ç03+Ç04_Mesleki-mimar aktörler için verilerin toplanması ve kodlanması	99
Şekil 3.9 Ç05_Akademik aktörlerin araştırma sistemi içindeki rolleri ve ilişkileri	100
Şekil 3.10 Ç03+Ç04_Akademik-mimar aktörler için verilerin toplanması ve kodlanması	105
Şekil 3.11 Ç05_Mimarlık-dışı aktörlerin araştırma sistemi içindeki rolleri ve ilişkileri	106

Şekil 3.12 Ç03+Ç04_Mimarlık-dışı aktörler için verilerin toplanması ve kodlanması	112
Şekil 3.13 Ç06_Uygulayıcı-mimar aktörlerin Türkiye araştırma evreni içinde ilişkili olduğu aktörler	116
Şekil 3.14 Ç03+Ç04_Uygulayıcı-mimar aktörler için verilerin toplanması ve kodlanması	117
Şekil 4.1 Kodlama sürecinin akış şeması.....	120
Şekil 4.2 Araştırma temelli mimarlık için elde edilen küme içinde yer alan ifadeler / kodlar.....	122
Şekil 4.3 Kodlar arası ilişkiler.....	129
Şekil 4.4 Araştırma temelli mimarlık için kavram ve kategoriler.....	130
Şekil 4.5 Araştırma temelli mimarlık için kavramlar, kategoriler ve aşamalar arasındaki ilişkiler	131
Şekil 4.6 Araştırma kategorileri atlası.....	133
Şekil 4.7 Araştırma temelli mimarlık için kavramlar, kategoriler ve aşamaların araştırma kategorileri atlası ile çaprazlanması	134
Şekil 4.8 Araştırma temelli mimarlık için ölçekleme ve derecelendirme	135
Şekil 4.9 Mimarlık hakkında, mimarlık için, mimarlık yoluyla araştırma kategorilerinin kesişiminde araştırma temelli mimarlık	137
Şekil 4.10 Kuram ve uygulama arakesitinde bir olasılıklar alanı olarak araştırma temelli mimarlık.....	139
Şekil 4.11 Türkiye mimarlık araştırmaları atlası.....	142
Şekil 4.12 Uygulayıcı aktörlerin araştırma temelli mimarlık özelinde gömülü bilgisini açığa çıkaran kodlama kümesi	145
Şekil 4.13 Kodlar üzerinden ulaşılan kategori kümeleri.....	151
Şekil 4.14 Mevcut araştırma politikaları ve kurumlarını tartışmak için başvuru kodlama kümesi	157
Şekil 4.15 Mimarlık araştırma politikaları ve kurumları için geliştirilen tartışma çerçevesi.....	159
Şekil 4.16 Bilgi üretiminin farklı süreçleri	163
Şekil 4.17 Araştırma temelli mimarlığın geliştiği araştırma evreni	164
Şekil 5.1 Araştırma temelli mimarlık olasılıklar alanı	169

Şekil 5.2 Bir sacayağı şeklinde çalışan araştırma temelli mimarlığa dair tespit 173

TABLÖLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1.1 Klasik gömülü kuram ve yapılandırmacı gömülü kuram arasındaki farklar	22
Tablo 2.1 Araştırmayı tarifleyen ifadeler.....	35
Tablo 2.2 Tasarım yoluyla araştırmaya dair farklı ifadelerin veri tabanlarında kullanım sıklığı	50
Tablo 2.3 Tasarım araştırması kavramlarının üçlülere	54
Tablo 3.1 Örneklem grubu içinde yer alan aktörler	80
Tablo 3.2 Türkiye araştırma, geliştirme ve yenilik sistemi politikalarının kronolojik derlemesi	83
Tablo 3.3 TÜBİTAK bünyesindeki bilimsel araştırma grupları ve teknoloji ve destek grupları	89
Tablo 3.4 Örneklem grubuna dahil edilen uygulayıcı-mimar aktörler	114
Tablo 3.5 Ofislerle yapılan sözlü görüşmelere dair bilgiler.....	115

KISALTMALAR

TDK	: Türk Dil Kurumu
UYS	: Ulusal Yenilik Sistemi
BIRD	: Board of International Research in Design
EAAE	: European Association for Architectural Education
CA ² RE	: Community for Artistic and Architectural Research
ARENA	: Architectural Research European Network Association
ADAPT- r	: Architecture, Design and Art Practice Training-research
RIBA	: Royal Institute of British Architects
AHRC	: Arts and Humanities Research Council
AIA	: The American Institute of Architects
MHA	: Mimarlık hakkında araştırma
MİA	: Mimarlık için araştırma
MYA	: Mimarlık yoluyla araştırma
TÜBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
BTYK	: Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu
YÖK	: Yüksek Öğretim Kurulu
TARAL	: Türkiye Araştırma Alanı
BTYPK	: Bilim, Teknoloji ve Yenilik Politikaları Kurulu
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
ULAKBİM	: Ulusal Ağ ve Bilgi Merkezi
UYG-AR	: Uygulama ve Araştırma Merkezi
TMMOB	: Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği
MİM.AR	: Mimarlar Odası Araştırma Çalışma Grubu
MİAK	: Mimarlık Eğitimi Akreditasyon Derneği
MİDEKON	: Mimarlık Fakülteleri Dekanları Konseyi
MİMED	: Mimarlık Eğitimi Derneği
AAP	: Alternative Architectural Practices

AURA	: Architecture & Urbanism Research Academy
TAK	: Tasarım Atölyesi Kadıköy
İPA	: İstanbul Planlama Ajansı
HİM	: Herkes İçin Mimarlık
ATM	: Araştırma temelli mimarlık

BÖLÜM 1

GİRİŞ

1.1 Çalışmanın Sorunsalı

Mimarlık ve araştırma arasındaki muğlak ilişkiyi sorunsallaştıran bu çalışma, konuya bir giriş yapmak amacıyla ele alınan dönemi (2000 sonrası) şekillendiren gelişmeleri görünür kılan bir panoramayı sunarak başlamaktadır. Bu amaçla çalışma, mimarlık ve araştırma ilişkisini farklı bakış açıları, perspektifler, hâkim olan anlayışlar, toplumsal ve ekonomik sistemler, disipline özgü durumlar gibi birçok farklı açıdan katmanlı bir şekilde ele almakta ve bu katmanlar arasından savını ortaya koymaya çalışmaktadır.

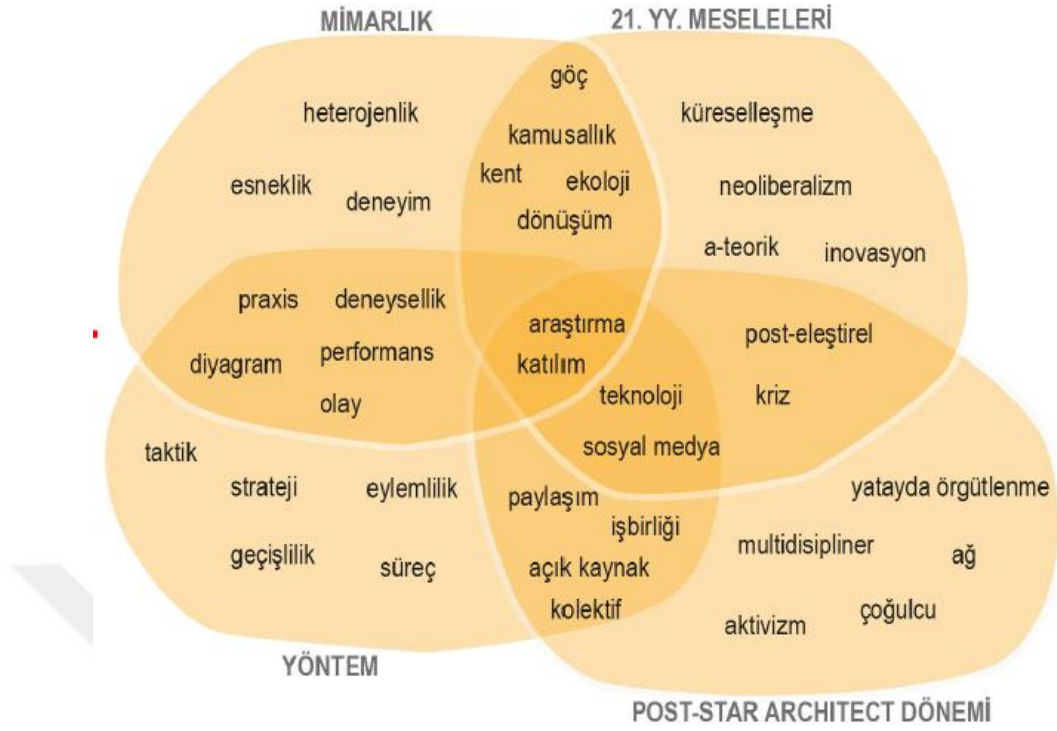
Mimarlıkta araştırma kavram ve ediminin rolüne dair gelişen anlayışlar, tarih boyunca mimarlık kuramı ve uygulaması arasındaki ilişkinin bir sonucu olarak şekillenmektedir. Kuram ve uygulama arasındaki süregelen ilişki üzerine birçok kavrayış, önyargı ve varsayımlar söz konusudur. Kuram dendiğinde tartışmalara egemen olan görüşlerden bir tanesi, mimarlık kuramının mimarı hayatın gerçeklerinden uzakta tuttuğudur. Diğerisi ise kuram ve uygulamanın birbirinden ayrı olduğu şeklindeki düşüncedir. Bu ayrışma kimi zaman kuramın, kimi zaman da uygulamanın ön plana çıkarıldığı dönemleri ortaya çıkarmaktadır. 1960'lerden 1980 ortalarına kadar olan dönem farklı paradigmlar (fenomenoloji, estetik, dilbilim kuramı, Marksizm, feminizm) ışığında mimarlığı yeniden tanımlamak ve mimarlığa yeni bir alan yaratmak amacını taşıyordu. Bu dönemde eleştirel teorinin etkisi altındaki mimarlık kuramı, kendisini görünür kılmak amacıyla o zamana kadar mimarlık olarak değerlendirilmeyen şeylerin tartışılmasına ön ayak olarak kuramın bir tür ikiye katlanmasını yani etkisini iyice arttırmasını sağlamıştır (Wigley, 2016). Ancak 1990'lı yıllarda yaşanan kırılmanın sonucunda küreselleşme, dijital teknoloji, çevresel değişimler ve pazar odaklı eğitim ekonomisinin akademiye yeniden şekillendirmesi ile kuramın egemenliği çökmeye başlamıştır (Ockman ve Williamson, 2012). Ardından gelen süreçte eleştirel teorinin en önemli yayın organlarından biri olarak 24 yıl yayın hayatına devam eden Michael Hays'ın editörlüğündeki *Assemblage* dergisinin 2000

yılında kapatılması, eleştirel teorisinin dolayısıyla da kuramın bir tür ölüm ilanı olarak yorumlanmaktadır. Bu sürecin ardından gelen dönem bazı eleştirmenler tarafından ‘post-kuram’ ya da ‘kuramın ölümü’ çağı olarak da adlandırılmaktadır.

2000’li yılların başından itibaren yeni küresel gerçekliklerin yarattığı ortam, yeni bir mimari pratiğin oluşumuna yol açmıştır. Bu yeni mimari pratik için kullanılan ifadelerden bir tanesi Somol ve Whiting (2002)’in ortaya atmış olduğu ‘projektif (*projective*) pratikler’ kavramıdır. Eleştirel teori önceden belirlenmiş olan fikirlere ve kavramlara dayalıyken, post-eleştirel pratikler belirsizliğe uyum sağlayarak önceden tahmin edilemeyen yenilikleri karşılamaya yatkındır. Post-eleştirel mimarlık dünyanın gerçekliklerini ele alarak onları yeniden üretmeyi tercih ederken, disiplinler arası ilişkiler sayesinde pragmatik ve teknik bir yaklaşımla disipline geri dönmeyi amaçlamaktadır. Yeniden pratiğe dönüş (*practice-turn*) olarak adlandırılan bu dönemin mimarlığı projektif, post-eleştirel, post-kuram mimarlık/pratikler şeklinde farklı kavramlarla da anılmaktadır. Bu dönemde yaygın olan görüş mimarlık pratiğinin nasıl daha iyi uygulanacağına odaklanmanın mimarlık disiplini ileriye taşıyacağı üzerinedir. Post-eleştirel pratikler ortaya çıkışından çok kısa bir süre sonra farklı eleştirilerin hedefi haline gelmiştir. Yapılan en önemli eleştirilerden biri küresel sermaye ile işbirliği yapmak için kuramı reddetmiş olmasıdır. Foster (2012) “tarihin, teorisinin ve politikanın katı kurallarından serbestleştiğini vaad eden post-eleştirelliğin 'çokluk' kavramıyla pek de ilgisi olmayan bir görecelik tuzağına düştüğü” şeklinde bir açıklama yaparak hayal kırıklığını belirtmektedir. Post-eleştirel pratiklerin aşırı gerçekçiliğe bağımlı olan yapısını eleştiren Van Toorn (2010), bir projede kurulu düzenin ötesine giden bakış açısını geliştirmenin yolunun ütopyacı hayaller kurmak olduğunu vurgulamaktadır. Bu tartışmaların sonucu olarak mimarlıkta kuram ön plana alındığında uygulamanın görmezden gelindiği; kuramın ölümü kabul edildiğinde ise uygulamanın yüceltildiği bir anlayışın ortaya çıktığı şeklinde genel bir yorum yapmak mümkündür. Speaks’e (2017) göre felsefe 20. yy. öncülerinin, kuram geç 20. yy. öncülerinin, tasarım zekâsı (*intelligence*) ise 21. yy. öncüler sonrasında esas bilgi malzemesidir. Farklı dönemlerde mimarlık kuramı ve pratiğinin siyah ve beyaz gibi ele alınması ve gri alanlar üzerinde yeterince durulmaması da bu ikili arasında var olan ayrıma dair gelişen anlayışı güçlendirmektedir.

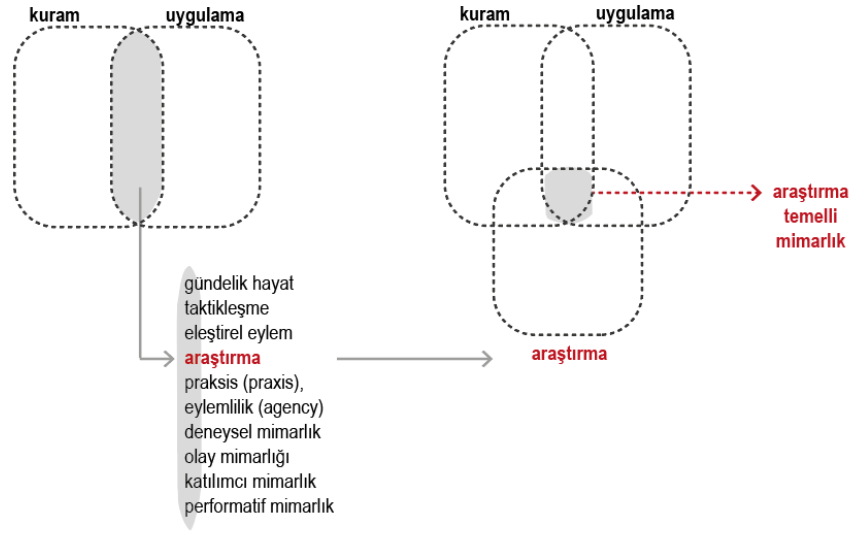
Kuram ve uygulamanın ilişkisine dair süregelen tartışmaların geldiği noktada hâkim olmaya başlayan mimarlık kuramı ve uygulamasının arasında birbirinden beslenen bir ilişki olduğu kabulü, bu ikili (kuram-uygulama) arasındaki grift ve karmaşık ilişki mekanizmasını açığa çıkarmayı hedefleyen arabulucu kavramların ve yöntemlerin üretilmesini tetiklemektedir. Gamez ve Rogers, 2008’de bir bina tasarımının ötesinde; kuramı, pratiği, politikaları ve toplumu şekillendiren güçlerle yüzleşme anlarının tasarlanması şeklinde tariflediği bir mimarlık anlayışını tanımlamaktadır (akt: Aysev, 2018). Scott (2016) ise mimarlık pratiğinin 21. yüzyılın gerçekleri arasında yer alan geç kapitalizm, küreselleşme, neoliberalizm, ekonomik kriz, göç, iklim meseleleri gibi gündemdeki olguları ve yükselen değerleri stratejik olarak tersine çevirme veya başka bir yöne doğru yönlendirme rolünü üstlenmesi gerektiğini savunmaktadır. Dolayısıyla bu dönemin mimarlığı pratiği önceleyen olan, işbirliğini gerekli kılan, mimarların araştırmasını teşvik eden ve kurumların desteğini talep eden bir yöne doğru evrilmiştir.

Mimarlık kuramı ve uygulaması arasında var olan gri alanlara dair arayışlar 2000’ler itibariyle çeşitlenen ve hızlanan bir grafikte mimarlık ortamında görünür hale gelmeye başlamıştır. 2000’lerden günümüze gelen süreçte mimarlıkta hâkim olan kavramlar ve tartışmalar mimarlık, 21. yüzyıl meseleleri, yöntem ve post-yıldız mimar dönemi şeklindeki dört ana başlık altında konumlandırılmaktadır (Şekil 1.1). Bu başlıklar, 2000 sonrası dönemde mimarlık ortamını dönüştüren önemli kavram ve tartışma alanlarıdır. Kuram ve uygulama arasındaki gri alanlara dair tüm arayışları da bu kavramlar şekillendirmektedir. Bu arayışlar kimi zaman yöntemsel, kimi zaman kavramsal kimi zaman da fiziksel üretimlerle sonuçlanmaktadır. Buna göre mimarlık ortamında hâkim olan kavramlar araştırma, katılım, paylaşım, işbirliği, kolektif, açık kaynak vb. şeklinde çeşitlenmektedir. Bu kavramların hâkim olduğu 21. yy. mimarlık ortamında farklı arayışlar, kavrayışlar ve yapma biçimleri türemektedir.

Şekil 1.1 2000 sonrası mimarlık ortamında hâkim olan kavramlar

Mimarlık kuramı ve uygulaması arasında kurulacak farklı ilişkilendirme biçimlerine dair gelişen alternatif arayışlar; 2000’li yılların bir getirisi olan parametrelerin açık olmadığı karmaşık ve belirsiz durumların karşısında, tasarımı multidisiplinerlik ile destekleyecek ve eleştirel bir değerlendirme yapmayı mümkün kılacak olan taktik ve stratejilere duyulan ihtiyaçtan kaynaklanmaktadır. Kuramın beraberinde getirdiği soyut belirsizliklerle ve piyasanın güdümündeki mimarlık uygulamalarının açmazlarıyla başa çıkmanın yolu bu ikili arasında farklı ilişkilendirme biçimleri ile kurulacak mimarlıklarda aranmaktadır. Kuram ve uygulama arasındaki ilişkilendirme biçimlerini yeniden tariflemek amacıyla ‘gündelik hayat, taktikleşme, eleştirel eylem, araştırma, praksis (*praxis*), eylemlilik (*agency*), deneysel mimarlık, olay mimarlığı, katılımcı mimarlık, performatif mimarlık’ gibi kavramlar ve yapma biçimleri tartışılmaktadır. Bu çalışmada ise mimarlığın kuram ve uygulama şeklinde gelişen ikili ayağına, üçüncü bir ayak olarak araştırma kavram ve ediminin eklemlenmesi üzerine tartışmalar geliştirilmektedir (Şekil 1.2).

Şekil 1.2 Kuram ve uygulama arasında araştırma temelli üretimler

Gündelik hayatta ve profesyonel alanlarda sıklıkla telaffuz edilen ‘araştırma’ bir kavram, terim, olgu ve edim olarak çeşitlenen anlamlara sahiptir. Özellikle bilim, sanat, mimarlık gibi alanlarda disiplinin iç dinamiklerine ve başvurduğu yöntemlere göre araştırma kavramı ve ediminin kimi zaman benzeşen kimi zaman farklılaşan kullanımlarının olduğu görülmektedir. Bilim, tasarım ve araştırmanın her birinin tartışmalı epistemolojilere sahip olması aralarında kurulacak ilişkileri de zorlaştırmaktadır. Zaman içerisinde tasarım ve araştırmanın yan yana gelmesi değişen kavrayışları beraberinde getirmiştir. 20. yüzyıl başında modern hareketin nesnellik, rasyonalite gibi bilimin değerlerine dayalı sanat ve tasarım eserleri üretme çabası, tasarımı bilimselleştirme girişimlerinin bir sonucudur (Cross, 2001). 1960'lardaki tasarım yöntemleri hareketi (*design methods movement*) ile tasarımın bilimselleştirilmesi çok daha güçlü bir şekilde tartışılmaya başlamıştır. Yanı sıra tasarımın bir disiplin olup olmadığına dair yıllar boyunca süregelen tartışmalar, tasarımın bir disiplin olması ve bilimselleşmesi için bilimsel yöntemleri kullanması görüşünün benimsenmesine yol açmıştır (Glanville, 1999). 1980'lerde tasarımın bilimselleştirilmesinin ihtiyaca yönelik pratik sorunlara tekrarlanabilir, sistematik çözüm önerileri geliştirdiği ancak tasarımın biricik, sezgisel, tekrarlanmayan doğasına ters düştüğü tartışmaları yaygınlaşmıştır. Bu durum tasarım ve araştırma arasındaki ilişkiye dair yeni arayışları tetiklemiştir. Bu sürecin sonucunda tasarımın bilimselleştirilme çabaları yerine bir disiplin olarak kabul edilmesi ve -tüm

disiplinlerde olduğu gibi- tasarımın da araştırma ile olan ilişkisinin kendine özgü bir şekilde tanımlanması gerektiği anlayışı hâkim olmuştur. Tüm bu arayışlar -1980 sonrası itibariyle- tasarım araştırması (*design research*) kavramının temelini oluşturmaktadır. Fen, beşerî ve sosyal bilimler alanlarındaki geleneksel araştırma tanımı ve yöntemlerine bağı kalmadan tasarım disiplinine özgü bir araştırma yaklaşımı ortaya koymak amacıyla öne sürülen ‘tasarım araştırması’ kavramı sonuçta birçok disiplin tarafından benimsenen ortak bir terim haline dönüşmüştür. 2000’li yıllara gelindiğinde ise tasarım araştırması kavramı mimarlık literatüründe de karşılığını bulmaya başlamıştır. Odağında tasarım eyleminin yer aldığı mimarlık disiplini için geliştirilen mimari tasarım araştırması kavramı, tasarım araştırması kavramının bir alt kümesi olarak düşünülebilir. Ancak mimari tasarım araştırması ve tasarım araştırması arasındaki ilişki bu şekilde indirgenemeyecek kadar farklı dinamiklere sahiptir. Bu durum mimarlık disiplinine özgü durumlardan kaynaklanmaktadır. Son yirmi yıldır mimarlık ortamının farklı aktörleri tarafından mimarlıkta tasarım araştırması kavramı özelinde geliştirilen farklı bakış açıları üst üste eklemlenerek birikmekte ve güncel bir konu olarak tartışılmaktadır.

Mimarlıkta tasarım araştırması kavramı tek bir perspektiften ele alınamayacak kadar katmanlı bir tartışmaya imkân vermektedir. Bu durum araştırma kavramının tanımının ve araştırma ortamlarının aktörlerinin hem disiplinler özelinde hem de yaşanan gelişmelerin etkisinde değişim göstermesinden kaynaklanmaktadır. 2000 öncesinde tasarımın ve araştırmanın ne olduğu ve araştırmanın mimarlık eğitimi ile mimarlık kuramındaki rolü tartışılırken; 2000 sonrasında mimarlık araştırmalarında ‘tasarım yoluyla araştırma’nın ne olduğu ve mimarlık uygulaması ile araştırma arasında nasıl ilişkiler kurulacağı tartışılmaya başlamıştır. Mimari tasarım araştırmasının ne olduğuna dair tartışmalar temelde iki eksen etrafında yürütölmektedir. Bu eksenlerden bir tanesi mimarlık disiplininin tasarım eylemi üzerinden kendine özgü bilgisini ve yöntemlerini geliştirebileceğini savunan tartışmalarla beslenirken; diğeri ise içinde bulunulan çağın etkisiyle araştırmanın tanımı, ortamı, aktörleri ve çıktılarının değişmesi ve bu durumun mimarlık araştırmalarını nasıl yönlendirdiğı üzerine yapılan tartışmalarla genişlemektedir. Dolayısıyla bir eksende daha yakın ölçekten disipline özgü tartışmalar yürütölürken,

Akademik ve bilimsel alanda fen bilimleri ile güzel sanatlar arasında bir yerlerde konumlanmaya çalışan mimarlık disiplini kuram, uygulama ve araştırma arasında ilişkilendirme biçimlerini tariflemek konusunda zorlanmaktadır. Genellikle akademisyenlerin ürettikleri makale ya da tezler ile geliştirilen mimari araştırmalar, akademi ile uygulama aralığında var olmaktadır. Disiplinin uygulama ayağında gerçekleşen mimari üretim süreci ise, genellikle araştırmaya projenin hazırlık sürecinde bir konuyla ilgili mekânsal, sosyal, fiziki ve ekonomik durumları anlamak amacıyla başvurmaktadır. Ancak uygulama süreçleri esnasında ortaya çıkan tasarıma özgü bilginin bir çerçeveye oturtulması için gerekli olan araçsallaştırılma, kavramsallaştırılma ya da işlevsel hale getirme yöntemleri göz ardı edilmektedir (Schoonderbeek, 2017). Bu durum mimarlık kuramı ve uygulamasını birbirinden ayırırken; mimarlık araştırmaları uygulama ayağından uzaklaşarak, akademinin sınırları içine hapsolmaktadır. Akademi ve uygulama arasında gelişmekte olan bu çatışma durumu ise mimarlık disiplininin kendine özgü ve aktarılabilir bir bilgi tabanı geliştirmesi için gerekli olan araştırmayı göz ardı etmesine yol açmaktadır (Till, 2008). Kuramın akademisyenlerle, uygulamanın ise uygulamadaki mimarlarla ilişkilendiriliyor olması, kuram, uygulama ve araştırma arasındaki kopukluğu artırmaktadır. Araştırma, sadece akademisyenler için değil, mesleğin uygulayıcıları için de odaklanılacak bir konu olması gerekirken; bu iki ortamı ayıran, karmaşa yaratan ve uzaklaştıran bir konuma düşmektedir (De Walsche, 2018). Akademik ortamdaki araştırmanın odak noktasının uygulama ve pratik konulardan kaynaklanmadığı, aksine üniversitenin koyduğu kriterler ile şekillendiği kanısı bu durumu daha da güçlendirmektedir (Glasser, 2000). Allen'e (2012) göre, akademideki kuram tabanlı mimarlık araştırmaları, yerleşik hegemonya tarafından meşrulaştırılabilmek adına bağımsız söylemsel ve yazılı metin tabanlı bir biçimde gelişmektedir. Bordass (2004) ise akademik araştırmaları 'pratiği iyileştirmek için geliştirilecek fırsatları göz ardı ederek kuram geliştirmek' şeklinde eleştirmektedir. Uygulayıcı mimarların araştırmaya başvururken karşılaştıkları pek çok sorun temelde uygulamanın ve akademinin sahip olduğu farklı kültürel normlar, uygulamalar ve bilgi tabanlarından kaynaklanmaktadır (Fraser, 2014). Dolayısıyla 2000'lerin başında akademik mimarlık kuramı ile profesyonel mimari uygulama arasındaki ayrım belirginleşirken eşzamanlı olarak mimarlıkta tasarım araştırması ve tasarım yoluyla

araştırma kavramları üzerine yoğunlaşan bir tartışma başladığını söylemek mümkündür. Bunun sonucunda tasarım eylemi ile geliştirilen bir araştırma (tasarım yoluyla araştırma) önemli bir tartışma konusu haline gelmiştir.

2000 sonrasında Türkiye mimarlık ortamını dönüştüren kavramlar ve hâkim meseleler, dünyadaki gelişmeleri bir adım geriden takip etse de Avrupa ve Amerika'daki literatür üzerinden ulaşılan 21. yüzyılda mimarlık kuramı ve uygulaması alanlarında hâkim olan kavramlar ve tartışmalarla örtüşmektedir (Şekil 1.1). Kriz durumlarının ve her şeyin hızla değişip dönüştüğü dünyanın güvensizleştirdiği bir mimarlık ortamında araştırma, dayanışma, iletişim, diyalog ve paylaşım, katılımcı pratikler, kolektif işbirlikleri, alternatif mimarlıklar, açık kaynak mimarlık, işverensiz mimarlık, takımyıldızı şeklinde yatay örgütlenme modeli 2000 sonrasında Türkiye'de mimarlık üretim biçimlerini ve uygulama alanını dönüştüren önemli kavramlardandır. Avrupa ve Amerika merkezli olarak gelişen tasarım araştırması literatürünün ve kavramının Türkiye mimarlık ortamındaki izleri arandığında, mimari tasarım araştırması ve onunla ilişkili kavramların akademik anlamda henüz çok fazla tartışılmadığı ancak birtakım araştırma temelli yaklaşımların görünür hale geldiği gözlemlenmektedir. Türkiye'de görülen araştırma temelli yaklaşımlar mevcut literatürü sorgulamadan ve üzerine bir katkıda bulunmadan biraz da kendiliğinden ve güncel mimarlık uygulamalarındaki hâkim söylemler üzerinden gelişim göstermektedir.

Tanyeli Arredamento Mimarlık'ın Eylül 2019 sayısı için hazırladığı 'Türkiye'de Mimarlık Kariyerlerinin Oluşumu: Şimdiki gençler harika mı?' isimli dosyada mimarlık kariyerlerinin inşasını tartışmak için mimarların doğum yılları üzerinden beş farklı kuşak tanımlamaktadır. Doğum yılları üzerinden kategoriler oluşturmalarının altında yatan asıl sebep, baskın dönem özellikleri ile mesleki kimlik örüntüleri arasındaki ilişkilenebilirliği görünür kılmaktır (Tanyeli, 2019). Doğum tarihi 1980 ve sonrasına ait olan ilk üretimlerini ve kurumsal yapılanmalarını 2000'li yıllarda gerçekleştiren 'beşinci kuşak' mimarlar olarak adlandırılmaktadır. Bu kuşağı diğerlerinden ayıran en dikkat çeken farklılıklar 2000 sonrası üretim yapan mimarların proje hizmeti dışında alternatif yapma biçimlerine dair artan ilgisi ve mimarın rolünün

bir bina tasarlamaktan öteye geçerek halkla ilişkilerden internet ortamında blog kuruculuğuna, danışmanlığa, aktivizme, pazarlamaya, sanatsal pratiklere, film yapımına kadar genişlemesidir (Tanyeli, 2019). Bu dosyada görüşlerine yer verilen 18 mimar, tasarım süreçlerinde alternatif arayışların peşinde, 21.yüzyılın hâkim kavram ve meselelerin farkında olan ve büyük bir çoğunluğu mimarlığın uygulama alanında üretimlerini gerçekleştiren beşinci kuşaktan mimarlardır. Bu grubun görüşleri üzerinden yapılan okuma büyük bir çoğunluğun tasarım süreçlerinde örtük veya açık bir şekilde araştırmayı temel alan bir üretim biçimini benimsediğini göstermektedir. Tanyeli'nin hazırladığı bu dosya, 2000 sonrasında Türkiye'de disiplinin uygulama ayağında yer alan aktörlerin araştırmayı temel alan üretimlerin peşine düştüğünü açığa çıkarması bakımından çalışmanın savının ortaya koyulması için önemli ipuçlarından biri olarak değerlendirilmektedir.

Çalışma Türkiye mimarlık ortamının farklı alanlarında (mesleki, akademi ve uygulama) örtük halde bulunan araştırma temelli yapma biçimlerini açığa çıkarmayı potansiyel bir tartışma aralığı olarak görmekte ve bağlamını Türkiye mimarlık araştırmaları evreni ve içindeki aktörler üzerinden kurmaktadır. Bu merakla başlayan tartışmanın kanalları mimarlıkta araştırmanın ne olduğu, araştırma ediminin hangi aktörler tarafından gerçekleştirildiği ve araştırma temelli bir mimari tasarım sürecinin nasıl tarifi olacağı meseleleri üzerinden derinleştirilmektedir. Böylece mimarlık özelinde 'araştırmayı araştırmak' motivasyonu ile bir tür eleştirel sökülme ve inşa denemesi yapılmaktadır.

1.2 Çalışmanın Amacı, Önemi ve Kapsamı

Tezin sorunsal kısmında 2000 sonrası kuram ve uygulama arakesitinde yer alan tasarım araştırması kavramının ele alınıp biçimlerine dair çizilen panorama, mimarlık araştırmaları alanındaki muğlak ve katmanlı durumların arka planındaki tartışmaları ve anlayışları göstermektedir. Tasarım araştırmaları üzerine gelişen tartışmalarla birlikte mimarlıkta başlı başına bir alan haline gelen araştırma; kuram, tarih ve pratik aracılığıyla elde edilen bilgi kadar önemli bir bilgi kaynağıdır. Bu durum yaratıcı bir uygulama alanı olan mimarlığın kendine özgü bir araştırma alanını da geliştirmeye çalıştığını göstermektedir. Dolayısıyla mimarlık kuramı, mimarlık uygulaması,

mimarlık tarihi ve mimarlık eğitimi şeklinde disiplinin altında tanımlanan, birbiri ile ilişkili alanların yanına mimari tasarım araştırması alanı da eklenmektedir.

Tasarım alanının farklı disiplinleri için ortak kullanılan bir kavram olarak tasarım araştırması (*design research*) yöntemlerini ve epistemolojisini halen geliştirmektedir. Tasarım araştırması kavramı, tasarım alanındaki her disiplinin kendi yapma bilgisi, araçları ve yöntemleri ile farklı açılımlarla tartışılmaktadır. Dolayısıyla kavram oldukça muğlak ve kaygan bir zemin üstüne oturmaktadır. Bu çalışmada tasarım araştırması kavramını mimarlık disiplini özelinde tartışmak ve bu tartışmayı kavramsal bir zemine oturtmak için ‘araştırma temelli mimarlık’ kavramsallaştırması yapılmaktadır. Çalışma, Türkiye mimarlık araştırmaları evreninden alınacak bir kesit üzerinden yapılan çaprazlama okumalar ile mimarlıkta var olan araştırma temelli yaklaşımların sahip olduğu gömülü bilgiyi açığa çıkarabileceği savıyla yola çıkmaktadır. Çalışma şu sorular ile derinleştirilmektedir:

- Birçok mühendislik ve tasarım disiplini özelinde tartışılan tasarım araştırması kavramı mimarlık disiplini özelinde yeniden nasıl ele alınabilir?
- Mimarlık ve araştırma arasındaki katmanlı, çok yönlü ve muğlak ilişkiye dair eleştirel bir okuma yapmak mümkündür?
- Mimarlık araştırmaları evrenini oluşturan farklı rollere sahip aktörler arasındaki ilişkileri ortaya çıkararak Türkiye özelinde mimarlık araştırmaları evrenine dair bir söz söylemek mümkün müdür?
- Mimarlık ve araştırma arasındaki ilişkiye dair geliştirilecek kavramsal bir çerçeve ile mimarlık araştırmaları evreninin aktörlerine yol gösterici bir izlek sunmak mümkün müdür?
- Araştırma, mimarlık kuramı ve uygulaması arakesitinde yer alan bir kavram ve edim olabilir mi?
- Uygulayıcı mimar aktörler, mimarlık araştırmaları evreninde nerede konumlanmakta ve araştırma temelli üretimlerini nasıl tariflemektedir?
- Araştırma evreninin ortaya çıkmasında etkili olan farklı düzey ve kapsamlardaki kurumlar ve politikaların mimarlık araştırmaları tartışmalarındaki dönüştürücü etkisi nedir?

- 2000 sonrası yaşanan farklı ölçek ve kapsamdaki toplumsal, ekonomik, sosyal, teknolojik vb. değişimlerin mimarlık araştırmaları tartışmalarındaki dönüştürücü etkisi nedir?

Bu çalışma Türkiye mimarlık araştırmaları evreni içindeki farklı rollere sahip aktörler arasındaki ilişkileri açığa çıkarmayı ve bu aktörlerin araştırma odaklı söylem ve eylemlerinden yararlanarak araştırma temelli mimarlık için bir kavramsallaştırma geliştirmeyi amaçlamaktadır. Bu sayede mimarlık araştırmaları ortamındaki ilişkileri bütüncül, çok yönlü ve katmanlı bir şekilde sunan ‘Türkiye mimarlık araştırmaları atlası’ nın oluşturulması hedeflenmektedir. ‘Türkiye mimarlık araştırmaları atlası’ araştırma temelli söylem ve üretimlerde bulunan aktörleri deşifre ederek, aralarında kurduğu kavramsal ve ilişkisel bağlarla araştırma temelli mimarlık için kavramsal ve eleştirel bir çerçeve sunarak okuyucular için bütüncül bir panorama sunmaktadır (EK 1). Türkiye mimarlık araştırmaları atlası, ‘araştırma kategorileri atlası’, ‘aktörler atlası’, ‘kavramlar atlası’ olarak adlandırılan üç farklı katmandan oluşmaktadır. Atlas, bütüncül ve katmanlı yapısı nedeniyle farklı ilişkisel ve çaprazlama okumalara açıktır. Türkiye mimarlık araştırmaları atlası aynı anda birbiri ile ilişkilenen farklı bilgilerin, çaprazlama ilişkilendirmelerle bir arada tutulduğu, her katmanın hem kendi başına hem de diğer katmanlarla bir araya gelerek yeni anlamlar ürettiği bir yapıya sahiptir. Atlasın arka planında 2000 yılı sonrasını esas alan zamansal bir akış ve Türkiye bağlamında geliştirilen mekânsal bir akış yer almaktadır. Bu yapıyla atlas bitmiş bir çalışmayı sunmak yerine açık uçlu, bitmemiş ve gelişmeye açık bir altlık sunmayı hedeflemektedir.

Kendi bilgi bütününe üretmek adına çalışma nitel bir araştırma biçimi olan ‘gömülü kuram’ yöntemine başvurmaktadır. Gömülü kuram bir duruma ya da olguya dair gömülü halde bulunan örtük bilgiyi ortaya çıkarmak amacıyla toplanan verilerin sistematik şekilde bir araya getirildiği, analiz edildiği ve sonuçta geliştirilen yorumlamalarla yeni olguların keşfedildiği bir araştırma yöntemidir (Glaser ve Strauss, 1967). Gömülü kuram bir alanın köklü bir literatürünün ve dolayısıyla olgunlaşmış bir kuramsal altyapısının olmaması durumunda ya da kimi noktalarda yetersiz kaldığının gözlendiği durumlarda tercih edilen bir yöntemdir. Kavramların

ve anlamların oldukça çeşitlendiği ve farklı şekillerde ele alındığı mimari tasarım araştırmasına odaklanan bu çalışma, gömülü kuram yöntemini araştırma temelli mimarlık kavramsallaştırmasını ortaya koymak için analitik-yorumlayıcı bir yöntem olarak görmektedir. Analitik ve sistematik bir işleyişe sahip olmasının yanı sıra yöntemin açık uçlu ve yorumlanabilir bir yapısının olması, bu çalışmada gömülü kuram yönteminin tercih edilmesinde etkili olmuştur. Yöntem sadece bir araç olarak kullanılmamakta tezin tüm bölümlerine yayılarak çalışmanın omurgasını oluşturmaktadır.

2000'lerden itibaren Avrupa ve Amerika'da eşzamanlı olarak mimarlık disiplininin kuram, uygulama ve eğitim alanlarında gelişen ciddi bir literatür söz konusudur. Mimarlık pratiğinde mimarlık yoluyla araştırma yapma üzerine gelişen çalışmalarda genel olarak uygulayıcı mimarların nasıl ve hangi yöntemlerle araştırma yapma pratiğini kazanabileceği, mevcut bir araştırmaya nasıl dahil olabileceği ve yaptığı araştırmaları nasıl görünür kılabilceği konuları tartışılmaktadır. Literatürde yer alan çalışmaların birçoğu derleme, öneri, vaka takdimi ya da eleştiri düzeyindedir. Diğer yanda ise mimari tasarım stüdyoları, yüksek lisans ve doktora programlarında tasarım odaklı araştırmaların geliştirilmesine dair pek çok konferans ve seminer düzenlenirken özellikle tasarım odaklı doktora programlarında bu alanda son on yılda kapsamlı tezler üretilmektedir. Dünyadaki örneklerle dair derinlemesine incelemeler literatürün derlendiği ikinci bölümde aktarılmaktadır.

Güncel ve yeni ilgi duyulmaya başlanan bir çalışma alanı olarak, Türkiye'de tasarım yoluyla araştırma kavramını esas alan doktora çalışmaları arasında yer alan Yüncü'nün (2008) *Research By Design in Architectural Design Education* başlıklı doktora tezi, tasarım yoluyla araştırma süreci olarak kurgulanan mimari tasarım stüdyolarında üretilen bilginin, mimarlık bilgisine katkıda bulunacağına dair tartışmaları kavramsal bir çerçevede ele almaktadır. Uluşan'ın (2017) *Mimarlıkta Düşünsel Bir Tarihyazımı Önerisi: Tasarım Yoluyla Araştırma* başlıklı çalışması mimarlık pratiğinin kendisi üzerinden geliştirilecek araştırma biçimi ile tasarıma özgü bir bilgi türü ortaya koyulması durumunu, tasarımın eylem ve kuramı arasındaki epistemolojik kopuş üzerinden tartışmaktadır. Bu tartışmayı geçmişten günümüze

mimarlık tarihinin önemli figürlerinden Rossi, Koolhaas, Eisenman, Tschumi, Zumthor ve Prouve üzerinden bir tarihyazımı sorunsallaştırması bağlamında aktarmaktadır. Uzunkaya'nın (2021), Tasarım Yoluyla Araştırma ile Düşünüm Kayıtları: Mimarlar ve Defterleri çalışması ise mimari tasarım yaklaşımının ve ürününün süreçteki bilinçli ya da bilinçsiz gerçekleştirilen her eylemden elde edilen kazanımlardan oluştuğunu kabul ederek örtük bilgiyi araştırmaktadır. Bu amaçla ele aldığı mimarların eskiz defterleri üzerinden örtük bilgiyi dışsallaştırmanın yollarını tartışarak mimari tasarım araştırması literatürüne eklemlenmektedir. Her iki çalışmada uygulayıcı mimarlar üzerinden yürüttükleri araştırma ile tasarım yoluyla araştırma eylemini ve tasarıma özgü örtük bilgiyi keşfetmenin yollarını aramaktadır. Çalışmalar bu arayışları esnasında sorunsallaştırdıkları durumlar ve ulaştıkları sonuçları ile birbirinden ayrılmaktadır.

Sözü edilen doktora tezleri ile benzer şekilde tasarım araştırması ve tasarım yoluyla araştırma literatürünü dayanak olarak kullanan bu çalışmanın özgünlüğü, Türkiye mimarlık araştırmaları evreni içinde gömülü olan araştırma temelli mimarlık bilgisini ortaya çıkarmasından kaynaklanmaktadır. Bunu yaparken akademi ya da uygulayıcı mimarlar gibi tek bir aktör grubu yerine mimarlık araştırmaları evreninin içinde yer alan farklı rollere sahip mimar ve mimar-olmayan geniş bir aktör grubundan veri toplamaktadır. Bu çalışma geliştirdiği araştırma temelli mimarlık kavramsal çerçevesi ile mimari tasarım araştırması literatürünün gelişimine ve Türkiye mimarlık araştırmaları atlası ile de Türkiye bağlamında araştırma temelli mimarlığın izlerini görünür kılmaya katkıda bulunmaktadır. Çalışma ortaya koyduğu kavramsal çerçeve ile tek bir aktör grubu yerine Ulusal Yenilik Sistemi içinde yer alan ve mimarlık için araştırma politikaları geliştirmekten sorumlu aktörler, meslek örgütleri, kurumsal ya da bireysel tüm araştırma yapıcı mimar-aktörler, araştırmayı tasarım süreçlerine dahil etmek isteyen mimarlık ofisleri, araştırmayı temel alan süreçler kurgulamayı hedefleyen yerel yönetimler, vakıflar, dernekler gibi oldukça geniş bir aktör grubuna hitap etmektedir. Türkiye bağlamında getirdiği yeni bakış açısının yanı sıra evrensel ölçekte de mimari tasarım araştırması literatüründe yer alan, muğlak ve kaygan bir zemine oturan kavram ve anlayışları, kurduğu tutarlı yöntemle sistematik bir çerçeveye oturarak bu konuda yapılacak tartışmalar için kavramsal bir zemin

oluşturmaktadır. Böylece literatürdeki çalışmalardan farklı olarak araştırma temelli mimarlık kavramı ile sadece tasarım yoluyla araştırmayı değil aynı zamanda tasarım hakkında araştırma ve tasarım için araştırmayı da kapsayan bir şemsiye kavram geliştirilmektedir.

Sosyal disiplinler ve sağlık alanındaki araştırmalar için etkin bir yöntem olarak başvurulmuş gömülü kuramın mimarlık araştırmalarında kullanımına fazla rastlanmamaktadır. Başka bir disiplin içerisinde geliştirilen araştırma yöntemlerini mimarlık araştırmaları için kullanmak her zaman uygulamaya dair zorlukları ve yöntem üzerine yapılan yorumlamaları beraberinde getirmektedir. Kapsayıcı bir kuramsal/kavramsal çerçeve geliştirmek için başvurulmuş gömülü kuram yöntemini kullanan bu çalışma, epistemolojik ve kavramsal özgünlüğünün yanı sıra yöntemsel olarak da farklılaşmaktadır.

Çalışmaya giriş amacıyla yapılan literatür taraması tasarım araştırması kavramının Avrupa, Amerika ve Avustralya üzerinden geliştiğini göstermektedir. Uluslararası mecralarda mimari tasarım araştırması literatürü yayınlar, konferanslar, bildiriler, doktora programları, farklı ölçek ve kapsamlardaki araştırma merkezleri / platformları gibi oldukça çeşitlenen bir ortamda geliştirilmektedir. 2000’li yıllardan itibaren oldukça geniş ve çeşitlenen bir literatüre sahip olan mimari tasarım araştırması ve onunla ilişkili kavramlar Türkiye mimarlık ortamı için oldukça yeni ve potansiyelli bir tartışma alanıdır. Bu nedenle çalışmanın ihtiyaç duyduğu verilerin toplanmasında Türkiye mimarlık araştırmaları evreni içindeki araştırma temelli yaklaşımları benimseyen aktörlerden yararlanılmaktadır. Her ne kadar mimari tasarım araştırması kavramı Türkiye özelinde açıkça ve yaygın olarak tartışılmıyor olsa da araştırma evreni üzerine yapılan hızlı bir bakış, araştırma temelli yaklaşımlar geliştiren aktörlerin varlığını ortaya çıkarmaktadır. Verilerin toplanacağı aktörlerin, mimarlık araştırmaları evreni içindeki çok aktörlü ortama referans verecek şekilde, olabildiğince çeşitlilik (mimarlık ofisleri, dernekler, sivil toplum kuruluşları, kamu kurumları, belediyeler, akademi, vb.) içerecek şekilde seçilmesi esas alınmıştır. Atlas her ne kadar Türkiye mimarlık ortamı üzerinden kurulsun da araştırma temelli mimarlık için evrensel olarak başvurulabilecek bir kavramsal çerçeve önermektedir.

Çalışmanın açıkça ifade edilen savı, soruları, amacı, kapsamı ve yöntemi ışığında ikinci bölümde araştırma kavramının sözlük anlamından başlayarak ilişkili tüm kavramların (tasarımın bilimselleştirilmesi, tasarım araştırması, mimari tasarım araştırması vb.) gelişim süreci literatür üzerinden kronolojik bir izlekle aktarılmaktadır. Literatürün irdelendiği bu bölüm, mimarlık ve araştırma ilişkisini farklı yönlerden ele alan -yaklaşık olarak- son 50 yıllık bir sürece odaklanmaktadır. Yapılan irdeleme ile araştırma, tasarım ve mimarlık arasındaki muğlak ve katmanlı ilişkiler çözülmeye çalışılırken, aynı zamanda bu üçüne dair geliştirilen anlam ve kavramlardaki çeşitliliğe de vurgu yapılmaktadır. Çalışmada mevcut literatürün tasnifi ve mimari tasarım araştırmasına dair geliştirilen bakış açısı için Frayling'in (1993) tasarım hakkında araştırma, tasarım için araştırma, tasarım yoluyla araştırma şeklinde şekillendirdiği üçlü araştırma kategorisine başvurulmaktadır. Bölümün bir çıktısı olarak, mevcut literatür üzerine yapılan irdelemeler ile Frayling'in üçlü araştırma kategorisi mimarlık hakkında araştırma, mimarlık için araştırma ve mimarlık yoluyla araştırma olarak kategorilendirilmekte ve bu kategorilere dair tanımlayıcı bir çerçeve oluşturulmaktadır. Bu kategoriler yürütülen mimarlık araştırmasının amacına, konusuna, yöntemine, elde edilen bilgiye, üretilen çıktılarının formatına, araştırmacının rolüne ve kuram ile uygulama arasındaki konumuna göre birbirinden farklılaşmaktadır. Kategorilere dair oluşturulan bu çerçeve bütünde geliştirilen Türkiye mimarlık araştırmaları atlasının içinde 'araştırma kategorileri atlası' olarak yer bulmaktadır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde Türkiye mimarlık araştırmaları evreni içinde oldukça çeşitlenen, farklı rollere ve pozisyonlara sahip olan aktörler ve aralarındaki var olan ilişkiler incelenmektedir. Bunun için öncelikle oldukça fazla aktörü barındıran mimarlık araştırmaları evreninin belli kriterler doğrultusunda daraltılması ile bir örneklem grubu belirlenmektedir. Bu örneklem grubu temelde iki farklı kümeyi içermektedir. Bunlardan biri Türkiye Ulusal Yenilik Sistemi (UYS) içinde yer alan ve mimarlık araştırmaları evreni ile politika yapıcı, politika uygulayıcı, fon sağlayıcı ve araştırma yapıcı şeklindeki rollerle organik ilişkilere sahip olan kurumsal aktörlerden oluşmaktadır. Diğeri ise 2000 yılı ve sonrasında bu evrene dahil olan ve farklı organizasyonel yapılanmalara (meslek örgütleri, üniversiteler, araştırma merkezleri,

dernekler, vakıflar, yerel yönetimlere bağlı tasarım birimleri, mimarlık ofisleri ve sivil toplum örgütleri, vb.) sahip olan ve kurumsal bir yapı olarak işleyen mesleki-mimar aktörler, akademik-mimar aktörler, uygulayıcı-mimar aktörler ve mimarlık-dışı aktörleri içermektedir. Bu örneklem grubu araştırma temelli mimarlık kavramsallaştırması geliştirmek için ihtiyaç duyulan verilerin toplanması amacıyla oluşturulmaktadır. Bu amaçla belirlenen aktörlerin araştırmayı esas alan söylemlerine, üretimlerine ve organizasyonel yapılarına bakılmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde yöntemin tariflediği şekilde toplanan veriler, veri analiz sürecinin ilk iki aşamasını oluşturan başlangıç ve odaklanılmış kodlamaya tabi tutulmaktadır. Oldukça katmanlı bir şekilde kurulan bu bölümün sonucunda şu çıktılarına ulaşılmaktadır: Araştırma temelli mimarlık için odak kodlar, Türkiye mimarlık araştırmaları politikalarına dair mevcut durum tespiti, aktörlerin araştırma yöntemleri, aktörler arasındaki ilişki ağı, aktörlerin araştırma sistemi içindeki rolleri ve konumları. Bu çıktılar Türkiye mimarlık araştırmaları evrenine dair mevcut katmanlı durumun deşifre edilmesidir. Her bir çıktı da bölüme özel olarak geliştirilen ‘aktörler atlası’nın bir parçasıdır. Bu bölümde yapılan çözümlemeler bir sonraki bölümde yapılacak kuramsal kodlama aşaması ile yeni bir inşa denemesine dönüştürülmektedir.

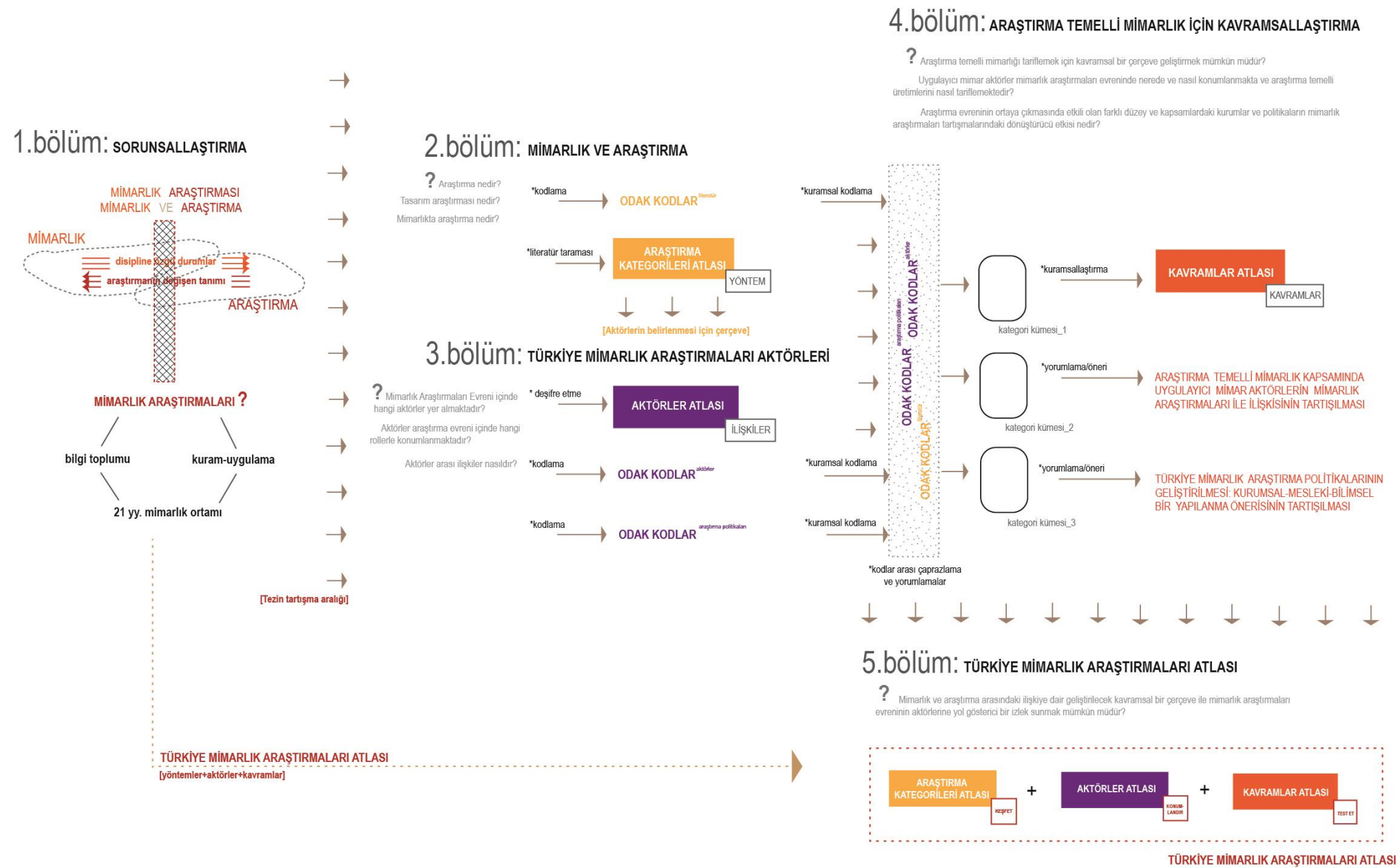
Toplanan verilerin yorumlandığı dördüncü bölümde öncelikle araştırma temelli mimarlık için kavramsal bir çerçeve oluşturulmakta, ardından araştırma soruları özelinde yorumlar ve öneriler geliştirilmektedir. Bu bölümde başlangıç ve odaklanılmış kodlama aşamalarından elde edilen tüm odak kodlar, kuramsal kodlama aşamasına tabi tutulmaktadır. Kuramsal kodlama aşaması sonucunda kodların ilişkilendirilmesi ve çaprazlanması ile üç farklı kategori kümesi yani tartışma alanı oluşturulmaktadır. Bunlardan ilki çalışmanın amacında ifade edildiği şekilde araştırma temelli mimarlık ile ilişkilenen ifadeleri içeren ‘araştırma temelli mimarlık için kavramsallaştırma’dır. Çalışma boyunca farklı araştırma aktörleri özelinde toplanan verilerle ulaşılan araştırma temelli mimarlık kavram seti içerisinde ölçekler arası geçişlilik, bağlamsallaştırma, eleştirelilik, kendiliğindelik, *network* / ağ yapıları, proaktif, katılımcı, multidisipliner, yöntem, deneysellik, eylemlilik, zamansallık, belgeleme, paylaşım, süreç, araştırmacının konumu yer almaktadır. Yapılan kavramsallaştırma sonucunda araştırma temelli mimarlıklara dair bir ‘kavramlar

atlası' ortaya çıkarılmaktadır. Kavramlar atlası önceki bölümlerde sunulan araştırma kategorileri atlası ve aktörler atlasına eklenerek çalışmanın ana çıktısı olan Türkiye mimarlık araştırmaları atlasını oluşturmaktadır. Çalışmanın özgün çıktısı olan atlasta yer alan tüm verilerin yeniden ilişkilendirilmesi ve anlamlandırılması ile farklı kapsamlardaki çıktılara ulaşmak mümkündür. Bu amaçla belirlenen araştırma sorularına cevap verecek şekilde, araştırma temelli mimarlıklar kapsamında uygulayıcı-mimar aktörlerin mimarlık araştırmaları evreni ile ilişkisi ve araştırma temelli mimarlık için Türkiye mimarlık araştırma politikalarının geliştirilmesi ile kurumsal-bilimsel-mesleki bir yapılanma önerisi üzerine tartışmalar da bu bölümün bir çıktısı olarak geliştirilmektedir. Buna göre uygulayıcı mimar aktörler araştırma temelli mimarlık kapsamında aktör ve ortamlarla ilişkilenme biçimleri, ofis yapılanması, finansal destek / fon, paylaşım araç / biçim / ortamları, araştırma motivasyonu, araştırma konuları, araştırma süreci, araştırma yöntemi, araştırma ve mimarlık yapma ilişkisi, mimarın rolü ve güncel çıkarımlar, yapma biçimini tanımlama, olumsuzluklar / eksiklikler şeklindeki alt kategorilerle tartışılmaktadır. Mimarlık araştırma politikaları bilgi toplumu ve mevcut politika ve kurumlar kapsamında geliştirilen tartışmalar ise devlet politikaları düzeyinde, yükseköğretim politikaları düzeyinde, meslek örgütleri düzeyinde ve çeşit ölçek ve organizasyonlarda geliştirilen araştırma platformları düzeyinde ele alınmaktadır.

Çalışmanın sonucunda farklı okumalara imkân veren bitmemiş, gelişime açık, dinamik, katmanlı ve ilişkiyel bir Türkiye mimarlık araştırmaları atlası üretilmektedir. Nesnel verilerden yola çıkan atlas, araştırma temelli mimarlık için bir kaynak niteliği taşımaktadır. Türkiye bağlamında topladığı güncel veriler ile bir veri tabanı oluştururken, farklı okumalara açık ve dinamik bir formatı benimseyen bir ara yüz sunmaktadır. Atlas bir kavramsallaştırma denemesini ortaya koyarken aynı zamanda araştırma temelli yaklaşımlara dair bir veri tabanı geliştirmektedir. Atlas sorunsallaştırdığı meseleler, savı, amacı ve yöntemi doğrultusunda bir tür eleştirel sökülüm ve inşa denemesidir. Gömülü kuram yönteminin tariflediği doğrultuda, atlas çalışmanın sonucunda elde edilen tek bir bütünsel parça olarak kurgulanmamış, tam aksine araştırma süreci boyunca -tüm bölümlere yayılan bir biçimde- gelişen ve gittikçe çoğalan parçaların bir araya getirilmesi şeklinde kurgulanmıştır. Çalışma

Türkiye mimarlık araştırmaları atlası içinde yer alan tüm haritaların hem tek tek hem de çaprazlama okunmasıyla mimarlık araştırmaları evrenine yapılacak katkıların aktarılması ile sonuçlanmaktadır (şekil 1.4).

1.3 Çalışmanın Yöntemi

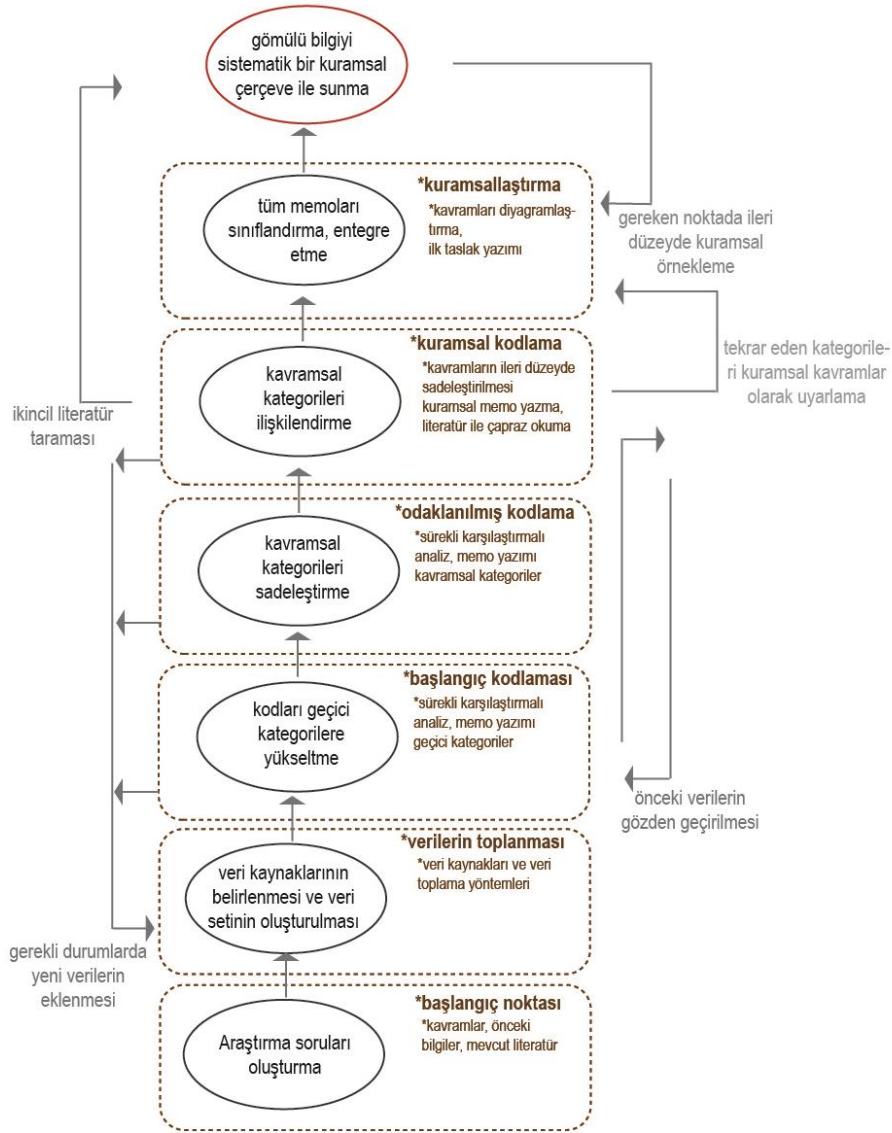
Mimarlık araştırmalarında sık başvurulmayan bir yöntem olması ve farklı uygulama biçimlerine açık yapısı nedeniyle öncelikle gömülü kuram literatürüne dair giriş niteliğinde bir özet sunulmaktadır. Yanı sıra çalışmanın izlediği gömülü kuram yönteminin aşamalarını takip ettiğinden, akışı kavramak için yöntemin işleyişine hâkim olmak önemlidir. Yöntemdeki aşamalar tek tek ayrı başlıklar olarak ele alınmamakta bölümler içine entegre edilmektedir. Glaser ve Strauss'un 1967 yılında yayınladığı *The Discovery of Grounded Theory* adlı çalışması mevcut kuramlardan test edilebilir hipotezler çıkarmak yerine; verilere dayanan araştırmalar sonucunda geliştirilen kuramları üretmeyi savunmaktadır. *Grounded theory* için Türkçede gömülü kuram, temellendirilmiş kuram, alt teori gibi farklı adlandırmalar kullanılmaktadır. Temellendirilmiş ifadesi, kuramın veriler temelinde geliştirileceği, verilerle temellendirileceği anlamına gelmektedir. Gömülü kuramın farklı araştırmacılar tarafından ele alınmasıyla, temelde aynı amaca sahip olsa da farklı uygulama biçimlerine sahip olan alt desenler ortaya çıkmıştır. Charmaz, Glaser ve Strauss'un geliştirdiği klasik gömülü kuram desenine alternatif olarak yapılandırmacı gömülü kuram (*constructive grounded theory*) desenini önermektedir. Bu tez yapılandırmacı gömülü kuram desenini esas almaktadır. 21. yüzyılın felsefi görüşlerini gömülü kurama adapte eden yapılandırmacı gömülü kuram, araştırmacının ve ideolojik, sosyal, politik göndermelerin örtük veya açık bir biçimde olgulara nasıl nüfuz ettiğinin görülmesini ve bunların birer analiz ve değerlendirme biçimi olarak kullanılmasını öne sürmektedir (Çelik ve Ekşi, 2015). Bu yöntemi anlama ve bir mimarlık araştırmasına entegre etme denemesini yapan bu çalışmada, yapılandırmacı desenin geliştirilmesini sağlayan Charmaz'ın (1995; 2006; 2016) çalışmalarına sıklıkla başvurulmaktadır. Veriler ve verilerin anlamlarının tek bir kanıt olarak görülmesi yerine, verilerin araştırmacılar tarafından yorumlanması, kategorileştirilmesi ve çoklu olası anlamlarının oluşturulması esası yapılandırmacı deseni klasik gömülü kuram yaklaşımından net bir biçimde ayırmaktadır (Tablo 1.1).

Tablo 1.1 Klasik gömülü kuram ve yapılandırmacı gömülü kuram arasındaki farklar (Charmaz, 2016)

KLASİK GÖMÜLÜ KURAM	YAPILANDIRMACI GÖMÜLÜ KURAM
Temel Varsayımlar	Temel Varsayımlar
Dış bir gerçeklik olduğunu varsayar.	Birden fazla gerçekliği varsayar.
Verilerin keşfedildiğini varsayar.	Verilerin etkileşim yoluyla karşılıklı yapılandırılmasını varsayar.
Kavramsallaştırmaların verilerden ortaya çıktığını varsayar.	Kategorileri araştırmacının oluşturduğunu varsayar.
Verilerin temsilini sorunsuz olarak görür.	Verilerin temsilini problematik, göreceli, durumsal ve kısmi olarak görür.
Gözlemcinin tarafsızlığını, pasifliğini ve yetkisini varsayar.	Gözlemcinin değerlerinin, önceliklerinin, konumlarının ve eylemlerinin görüşleri etkilediğini varsayar.
Amaçlar	Amaçlar
Bağlamdan bağımsız genellemeler elde etmeyi amaçlar.	Genellemeleri kısmi, koşullu ve zamana, mekana, pozisyonlara, eyleme ve etkileşimlere yerleştirilmiş olarak görür.
Tarihi ve durumsal konumları aşan soyut kavramsallaştırmayı amaçlar.	Tarihsel olarak yerleştirilmiş verilerin yorumlanmasını amaçlar.
Değişkenleri belirtir.	Değişken aralığını belirtir.
Uyumlu, çalışan ve değiştirilebilir bir teori oluşturmayı amaçlamaktadır.	Güvenilirlik, özgünlük, rezonans ve kullanışlılığa sahip bir teori oluşturmayı hedefler.
Veri Analizi Yaklaşımları	Veri Analizi Yaklaşımları
Veri analizini nesnel bir süreç olarak görür.	Veri analizi boyunca öznellikleri kabul eder.
Ortaya çıkan kategorileri analizi oluştururken görür.	Verilerin analiz ile birlikte yapılandırıldığını kabul eder.
Dönüşlülüğü olası bir veri kaynağı olarak görür.	Dönüşlülüğe dahil olur.
Araştırmacının analitik kategorilerine ve sözüne öncelik verir.	Araştırmanın ayrılmaz bir parçası olarak katılımcıların görüşlerini ve seslerini arar ve (yeniden) temsil eder.

Yapılandırmacı gömülü kuram, mikro ve makro ölçekler arasında bağlantılar kurmayı sağlarken; öznel ve sosyal olanı birbiri ile ilişkilendirerek yorum yapmayı sağlaması açısından klasik gömülü kuramdan farklılaşmaktadır. Bu yöntemde

toplanan veriler ile gerçekleştirilen analizler sonuçta objektif bir rapor ya da tek bir bakış açısı ortaya koymak yerine çoklu olası anlamları ve yorumları ortaya dökmektedir. Bir araştırma sürecinde, ortaya çıkarılan durumlar önceden var olan mevcut koşulların etkisinden kaçamazken; diğer yandan da araştırmacıların bakış açıları, ayrıcalıkları, pozisyonları, etkileşimleri ve coğrafi konumlarından etkilenmektedir (Charmaz, 2016). Bu yöntemin en dikkat çekici yanlarından biri araştırmacıları tüm araştırma sürecinin bir parçası olarak görmesidir. Araştırmacılar süreçte ortak-anlam üretici olarak görev almaktadır (Charmaz, 1995). Araştırmacının süreçten bağımsız olmadığı; aksine etkin bir konumda olduğunun bilincinde olması ve bu durumu çalışmada vurgulaması önemlidir. Araştırmacıların yanı sıra araştırmanın katılımcıları da farkında olarak ya da olmayarak anlam ve eylemlerini daha büyük sosyal ve ideolojik yapıların altında gerçekleştirmektedirler (Charmaz, 2016). Dolayısıyla bilgi katılımcıların oluşturduğu anlamın yorumlanması ile geliştirilmektedir. Bu anlamı ortaya çıkarmak için önceden kategoriler belirlemek yerine, katılımcıların kendi anlam ve deneyimlerine odaklanmayı sağlayacak şekilde bir araştırma kurgulanmaktadır. Gömülü kuram yöntemi temelde verilerin toplanması, verilerin analizi, memo (kuramsal not) yazımı ve kuram geliştirme aşamalarından oluşmaktadır (Şekil 1.5). Bu aşamalar her zaman lineer olarak ilerlememektedir. Araştırmanın gidişatına göre gerekli durumlarda geri dönüşler yapmak ve aşamaları tekrar etmek mümkündür.

Şekil 1.5 Gömülü kuram yönteminin aşamaları

Gömülü kuramın ilk adımı olan veri toplama için en çok başvurulan yöntem derinlemesine sözlü görüşmelerdir. Kişilerin anlamları ve deneyimlerinin ön planda olduğu bu yöntemde ilgili kişilerin tespit edilmesi ve araştırmaya dahil edilmesi sürecin ilk adımını oluşturmaktadır. Bir mimarlık araştırmasında verilerin toplandığı kaynaklar konu hakkındaki gözlemler, haritalar, çizimler, fotoğraflar, videolar ve diyagramları içerecek şekilde çeşitlenmektedir (Lianto, 2019). Postmodern dönüşüm süreci ile Clarke (2015) tarafından geliştirilen farklı bir gömülü kuram deseni, bir durumu oluşturan görünür ya da görünmez, önemli ya da önemsiz, insan ya da insan

olmayan, canlı ya da cansız tüm aktörleri ve aralarındaki ilişkileri içinde bulundukları ortamla birlikte ele almayı önermektedir. Bu desen eylemler ve söylemler üzerinden çalışmanın yetersiz kaldığı durumlarda insan ve insan olmayan aktörlerin aldığı pozisyonları, göreceli konumlarını ve güç ilişkilerini çizmek ve bunları eşzamanlı olarak sunabilmek için analitik haritalara duyulan ihtiyaç sebebiyle geliştirilmiştir (Clarke, 2005). Dolayısıyla gömülü kuram yönteminde araştırma alanına göre birden fazla veri toplama kaynağına başvurmak mümkündür. Çalışma kapsamında yöntemin ilk aşaması olan verilerin toplanması sürecinde, veri kaynağı olarak mevcut tasarım araştırması literatüründen (mevcut literatür); Türkiye Ulusal Yenilik Sistemi içinde yer alan politika yapıcı, politika uygulayıcı ve fon sağlayıcı aktörlerin mimarlık araştırmalarını önceleyen yasa, yönetmelik, kanun vb. resmî belgelerden (insan olmayan unsurlar); mimarlık araştırmaları evreni içinde belirlenen örneklem kümesi içinde yer alan mesleki-mimar aktörlerin, akademik-mimar aktörlerin, mimarlık-dışı aktörlerin ve uygulayıcı aktörlerin basılı ve çevrimiçi ortamlardaki sözel, yazılı, görsel ifadelerinden (insan olan unsurlar) yararlanılmaktadır. Uygulayıcı aktörler özelinde ihtiyaç duyulan verileri toplamak için sekiz mimarlık ofisi ile yarı-yapılandırılmış sözlü görüşme de gerçekleştirilmiştir. Sözlü görüşmelerde katılımcılara araştırma kavramının algılanmasına ve tanımlanmasına; araştırma ve genel politikalar arasındaki ilişkiye ve tasarım ofisinin üretim süreçleri ve araştırma arasındaki ilişkiyi anlamaya dair sorular yöneltilmiştir (EK 2). Bu aşamada farklı rollere sahip otuz aktöre dair veriler farklı veri toplama yöntemleri kullanılarak tek bir havuzda toplanmaktadır. Veri toplama süreci çalışmanın ikinci ve üçüncü bölümlerine yayılarak yürütülmektedir.

İkinci aşama olan veri analiz süreci toplanan verilerin kodlanmasıyla başlamaktadır. Kodlama aşaması sonuçta ortaya koyulacak kuramsal çerçevenin ana strüktürünü kurmaktadır. Verilen anlamlandırıldığı ve birbiriyle ilişkilendirildiği bu aşamada zamanların ve yerlerin ötesine geçen genellenebilir kuramsal ifadeler, eylemler ve olayların bağlamsal ilişkileri ortaya çıkarılmaktadır (Çelik ve Ekşi, 2015). Yapılandırmacı desen, veri analiz sürecinde de klasik desenden bazı noktalarda farklılaşmaktadır. Klasik desende aşamalar açık kodlama, eksen kodlama, seçici kodlama, kuramsal kodlama olarak ilerken; yapılandırmacı desende başlangıç

kodlaması, odaklanılmış kodlama ve kuramsal kodlama şeklinde ilerlemektedir. Yapılandırmacı desen, klasik desene göre daha esnek bir sürece sahiptir. Başlangıç kodlamasında verilerin yakın okuması ve sorgulaması gerçekleştirilmektedir (EK 3). Hız ve spontanlık önemlidir (Charmaz, 2006). Veriler araştırmacının yorumlama süzgecinden geçerek analitik bir biçimde ayrıştırılırken bu esnada kavramsal olarak çıkarımlar oluşmaya başlamaktadır. İkinci aşama olan odaklanılmış kodlamada daha yönlendirici, seçici ve kavramsal bir yaklaşım benimsenmesi gerekmektedir. Toplanan çoklu verilerin bu aşamada bütüncül bir bakış açısıyla analiz ve sentezi gerçekleştirilmektedir (EK 4). Veriler kategorize edilirken kodların yeterliliği ve bütünde nerede durdukları araştırmacı tarafından sürekli sorgulanmalıdır. Bu nedenle zaman zaman görüşme metinlerine geri dönüşler yapılmasına ihtiyaç duyulabilmektedir. Üçüncü aşama olan kuramsal kodlamada, bir önceki aşamada oluşturulan kategorilerin arasında kurulan ilişkiler soyut bir biçimde birbiri ile ilişkilendirilmektedir (Charmaz, 2006). Kavramsal seviyenin geliştirildiği ve memo (kuramsal not) yazım sürecinin tamamlanmış olduğu bu aşama literatür ile çapraz karşılaştırmaların yapılmasıyla birlikte kuramsal çerçevenin ortaya çıktığı yazma süreci ile sonlanmaktadır. Çalışma boyunca elde edilen geniş kapsamlı ve çeşitlilik içeren veri setinin başlangıç kodlaması ve odaklanılmış kodlaması -verilerin toplanması ile eşzamanlı olarak- çalışmanın ikinci ve üçüncü bölümlerinde literatür ve aktörler özelinde ayrı ayrı süreçler olarak gerçekleştirilmektedir. Bu aşamada gerekli durumlarda örneklem grubunda aktörler özelinde bazı ekleme ve çıkarmalar yapılmıştır. Dördüncü bölümde ise kodlama aşamasının son adımı olan kuramsal kodlama ile kuramsal/kavramsal bir çerçeveye ulaşılmaktadır. Ayrı ayrı toplanan odak kodlar ilişkili oldukları kategori kümeleri altında konumlandırılmakta ve çapraz okumalarla geliştirilmektedir.

Yöntemin memo (kuramsal not) yazım aşamasında tüm araştırma süreci boyunca toplanan veriler hakkında notlar yazılmaktadır. Memo yazımı basit bir not alma işlemi değildir. Araştırmacılar süreç boyunca üreteceği kuramı raporlaştırmak ve açıklamak amacıyla bu işlemi gerçekleştirmektedir (Çelik ve Ekşi, 2015). Bu aşama gömülü kuramı diğer yöntemlerden ayıran önemli detaylardan biri olarak kabul edilmektedir. Memo yazım sürecinde memolara başlık ve tarih koymak, araştırmanın başından

sonuna kadar memo yazmaya devam etmek; araştırma süreci boyunca oluşturulan kod ve kategorileri tanımlamak ve ilişkilendirmek, eksik verilerin olduğu noktaları tespit etmek kuramsal yazım sürecini başlatmak ve geliştirmek için önemli görülmektedir. Çalışma kapsamında verilerin kodlanmaya başladığı ilk aşamadan itibaren memo (kuramsal not) yazımları ile kuramsal çerçeveyi kuracak ifadeler oluşturulmaktadır. Yöntemin uygulanması sürecinde sürekli karşılaştırma ile gerekli görülen durumlarda farklı aşamalara geri dönülerek eksik veriler tamamlanmaktadır. Memo yazımı, tez yazım sürecinin başından sonuna üst üste eklemlenerek geliştirilmiştir. Süreç boyunca yazılan memolar araştırmanın tekrar tekrar sorgulandığı, yeni verilerle birlikte geliştirildiği ve bu sayede başlangıç aşamasına göre gelişim gösterdiği bir çalışmanın geliştirilmesine katkı sağlamıştır.

Gömülü kuram yönteminin özgün yanı kuram geliştirme ile sonuçlanmasıdır. Fen ve sosyal bilimlerde kuram inşası hakkındaki zengin araştırma literatürüne eşdeğer bir bütün tasarım çalışmaları için henüz geliştirilmemiştir (Friedman, 2003). Bu durum fizik, sosyoloji, felsefe, matematik gibi disiplinlerin yanında görece yeni olan bir disiplin olan tasarım için anlaşılabilir bir durumdur. Özellikle sosyal bilimlerde, gömülü kuram, farklı seviyelerde kuram geliştirmek için kullanılan etkili bir yöntemdir. Gömülü kuram literatürü kuram inşası ve kuramsal hassasiyet tartışmaları bakımından da oldukça zengindir. Bu yöntemle kuram geliştirme süreci, sürekli karşılaştırmalı analiz yaparak tümevarım ve tümdengelim bağlantısı kurma; araştırma ortamlarını birleştirme, kuramsal örnekleme yapma; ek alan taraması ile yeni kavramlara ulaşma gibi süreç ve adımları içermektedir. Yöntemin adımlarını takip eden çalışma sonuçta ortaya koyduğu Türkiye mimarlık araştırmaları atlası ile kavramsal bir çerçeve geliştirmektedir. Bu çalışmada bilgi, örneklem kümesi içindeki aktörlerin oluşturduğu anlamın yorumlanması ile geliştirilmektedir. Araştırma temelli mimarlıklara dair gömülü bilgiyi ortaya çıkarmak için önceden kategorilerin belirlendiği bir araştırma süreci yerine, aktörlerin kendi anlam ve deneyimlerine odaklanan bir araştırma kurgulanmıştır. Süreç boyunca sürekli karşılaştırmalı analiz yaparak tümevarım ve tümdengelim bağlantısı kurmak, yönetime müdahale etme ve kontrol etme imkanını sağlamaktadır. Kurulan çerçeve üzerinden kuramsal bir örnekleme yapmak amacıyla araştırma soruları içerisinde yer alan “uygulayıcı mimar

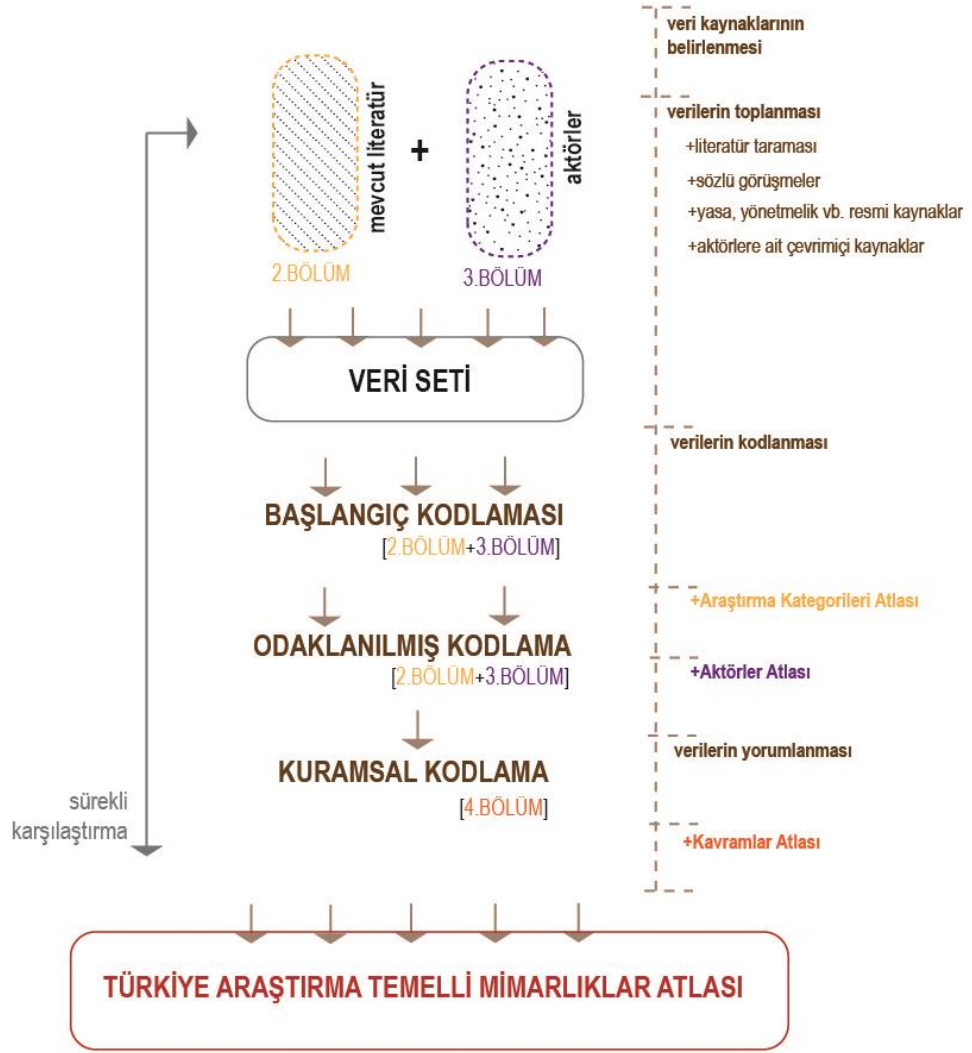
aktörler mimarlık araştırmaları evreninde nerede ve nasıl konumlanmaktadır?” ve “araştırma evreninin ortaya çıkmasında etkili olan farklı düzey ve kapsamlardaki kurumlar ve politikaların mimarlık araştırmaları tartışmalarındaki dönüştürücü etkisi nedir?” soruları üzerinden bir tartışma da gerçekleştirilmektedir.

Gömülü kuram yöntemi uygulanarak geliştirilen çalışmanın süreci ve sonuçları bir atlas formatında okuyucuya aktarılmaktadır. Atlas kelimesi TDK (b.t., anlam 2) sözlüğünde “bir konuyu açıklamak için hazırlanmış resim veya levhalardan oluşmuş kitap” olarak tanımlanmaktadır. Coğrafya ile ilişkilenen anlamı ise “dünyanın, bir ülkenin, bir bölgenin fiziksel ve siyasal coğrafyası ile ekonomi, tarih vb. konularda toplu bilgi vermek için bir araya getirilmiş coğrafya haritaları derlemesi” olarak sözlükte yer bulmaktadır (TDK, b.t., anlam 1). Merriam-Webster sözlüğünde (b.t., anlam 3a, 3b) yer alan “resimler, bilgilendirici tablolar veya metinsel konular içeren bir harita koleksiyonu” tanımı bir atlasta harita gibi resimsel ifadelerin yanı sıra metinsel ifade, şema ya da tabloların yer alabileceğine dair bir açılım yapmaktadır. Atlas ifadesinin kökeninde Yunan mitolojisinde gök kubbeyi taşıma cezasına çarptırılan mitik bir özne olan Atlas yer almaktadır. Bu mitolojik hikâyeden ilhamla farklı disiplinlerde bu kavramın kullanımı görülmeye başlamıştır. Bugün en çok başvurulanan anlamıyla bir coğrafya terimi olarak atlasın ilk kullanımı 16. yüzyılda coğrafyacı Gerardus Mercator’a aittir. Haritaları bir araya getirdiği kitabının kapağında kullandığı gök kubbeyi taşıyan Atlas resmi nedeniyle, günümüzde kavram bu tür çalışmaları ifade etmek için kullanılmaktadır. Coğrafi kullanımının yanı sıra çok farklı konularda hazırlanmış atlaslar vardır. Bunlar ele aldıkları konulara ya da bölgelere göre adlandırılmaktadır. Atlaslar anatomi atlasları, tarih atlasları, dil atlasları, bitki atlasları, ekonomi atlasları, kent atlasları vb. şeklinde çeşitlenmektedir.

Atlas bir tür envanterdir. Atlaslar bilginin hem nesnesi hem öznesidir (Sargın, 2012). Bir tür haritalar koleksiyonu olarak da düşünülebilecek olan atlas; tıpkı koleksiyonlarda olduğu gibi belirli bir seçiciliği içermektedir (Tekeli, 2012). Özetle atlas aynı anda birbiri ile ilişkilenen; birçok farklı bilginin katmanlı bir biçimde bir arada tutulduğu; her bir katmanın hem kendi başına bir anlama sahip olduğu hem de diğer katmanlarla bir araya gelişleri ile farklı anlamları ürettiği; arka planında

zamansal ya da mekânsal bir akışın takip edildiği ve sonuçta anlamlı bir bütünün ortaya koyulduğu bir tür iletişim ve gösterim aracı olması nedeniyle bu çalışma için başvurulmuş bir ifade aracı haline gelmiştir. Belli bir zamana ait donmuş haritaların yer aldığı atlasların zamansallık barındırması nedeniyle dinamik bir hale gelme imkânı bulunmaktadır. Zamansal ve mekânsal yapısı sayesinde atlaslar bitmemiş ve gelişime açık hale gelmektedir. Çok aktörlü Türkiye mimarlık araştırmaları evreninden alınan bir kesit üzerinden katmanlı bir okuma sunmayı amaçlayan çalışmada araştırma yöntemleri, aktörleri ve kavramları arasındaki ilişkilendirmeleri ve çaprazlamaları gerçekleştirmek için atlas ifadesine başvurulmaktadır. Bir tür gösterim ve iletişim aracı olarak atlas formatı çalışmanın hem metinsel hem de görsel kurgusuna yansıtılmaktadır. Dolayısıyla atlas yöntem, araç ve okuma biçimi olarak bu çalışmanın kurucu öğelerinden biri haline gelmektedir. Atlasın araştırma kategorileri, aktörler ve kavramlar atlası olarak adlandırılan farklı ve ilişkisel katmanları gömülü kuram yönteminin izleği içinde farklı aşamalarda geliştirilerek bütünde Türkiye mimarlık araştırmaları atlasını ortaya çıkarmaktadır.

Bu çalışma gömülü kuram üzerine gelişen farklı tartışmaları izlemekte ve tutarlı bir araştırma yöntemi önerisi geliştirmektedir (Şekil 1.6). Bunun için de gömülü kuramın tariflediği tüm adımları zorunlu bir reçete gibi görmek yerine yol gösterici bir rehber olarak kabul etmekte ve kendi yolunu çizmektedir. Yöntemin çalışmanın tüm strüktürünü oluşturan bir işleyişe sahip olması, sürece entegre olan yapısı ve sürekli karşılaştırmalı analiz ile farklı aşamalar arasında geri dönüşlere imkân vermesi nedeniyle tez bir çatkı gibi birbirinin üstüne eklenilen çıkarımlarla katmanlı bir şekilde örülmektedir.

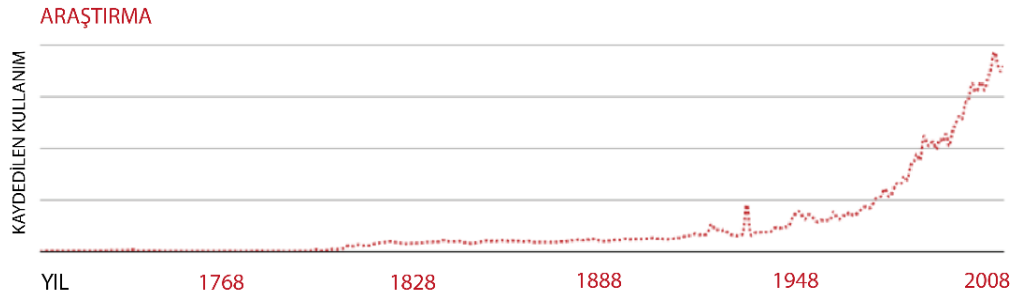

Şekil 1.6 Yöntemin tezin strüktüründeki izleği

BÖLÜM 2

MİMARLIK ARAŞTIRMALARI

Mimarlık ve araştırma ilişkisini tartışmak için öncelikle ‘araştırma’nın neyi ifade ettiğini netleştirmek gerekmektedir. Araştırma kelimesi, kök olarak arama eylemi ile yakından ilişkilidir ve kökeni Fransızca’daki *recherche*’den gelmektedir. İlk olarak 1577 yılında “dikkatli veya özenli arama” anlamında kullanılmıştır (Merriam-Webster, b.t.). Gündelik hayatta en sık başvurulmuş şekliyle isim olarak araştırma, Türk Dil Kurumu (b.t., anlam 2) sözlüğünde “bilim ve sanatla ilgili olarak yapılan yöntemli çalışma, araştırı”, eylem olarak araştırma ise “birini veya bir şeyi bulmak için bir yeri gözden geçirmek; bir gerçeği ortaya çıkarmak için aramalarda bulunmak, sormak, soruşturmak; bilimde ve sanatta yöntemli çalışmalar yapmak” (TDK, b.t., anlam 1, 2, 3) şeklinde tanımlanmaktadır. Kelimenin ilk kaydedildiği zamandan günümüze kadar yaşanan çeşitli toplumsal, ekonomik, siyasi ve kültürel gelişmelerin sonucunda araştırmanın tanımına farklı ifadeler eklenmiş ve anlamı genişlemiştir. 1900’ler itibariyle üniversitelerde mimarlık, kimya, fizik ve sosyal bilimler gibi birçok farklı disiplinde araştırmanın profesyonelleşmeye başlaması araştırma tanımının farklı bir yöne evrilmesi ile sonuçlanmıştır (Frayling, 1993). 1900’lerin başında üniversitelerin yapısal dönüşümü ve bilimsel çalışmaların artması ‘bilim ve sanatla ilgili sistematik, yöntemli bir soruşturma, inceleme, keşfetme, gerçekleri sorgulama’ şeklinde formel ve niceleyici yönleri baskın olan bir araştırma tanımını ortaya çıkarmıştır. 1990’ların sonunda bilimin yanı sıra tasarımda araştırmanın ne olduğuna dair arayışlar ile araştırmanın anlamı çeşitlenmeye devam etmiştir. Zaman içerisinde araştırmaya dair tanımlarda sonuç yerine süreci vurgulayan, tasarım araştırmalarını ön plana çıkaran, gerçeklerin keşfi yerine yenilik, inovasyon ya da iyileştirme arayışında olan yaratıcı sistematik çalışmalara referans veren bir anlam genişlemesi yaşanmıştır. Araştırma kelimesinin yıllara göre kullanım yoğunluğundaki 1900-1930 arasındaki dikkat çeken artış, bilimsel çalışmaların formalleşmesi ile; bir diğer kırılma noktası olan 1990’larda başlayan hızlı artış ise sanat ve tasarım disiplinlerinde araştırma kavramının tartışıldığı süreçle paralellikler göstermektedir (Şekil 2.1).

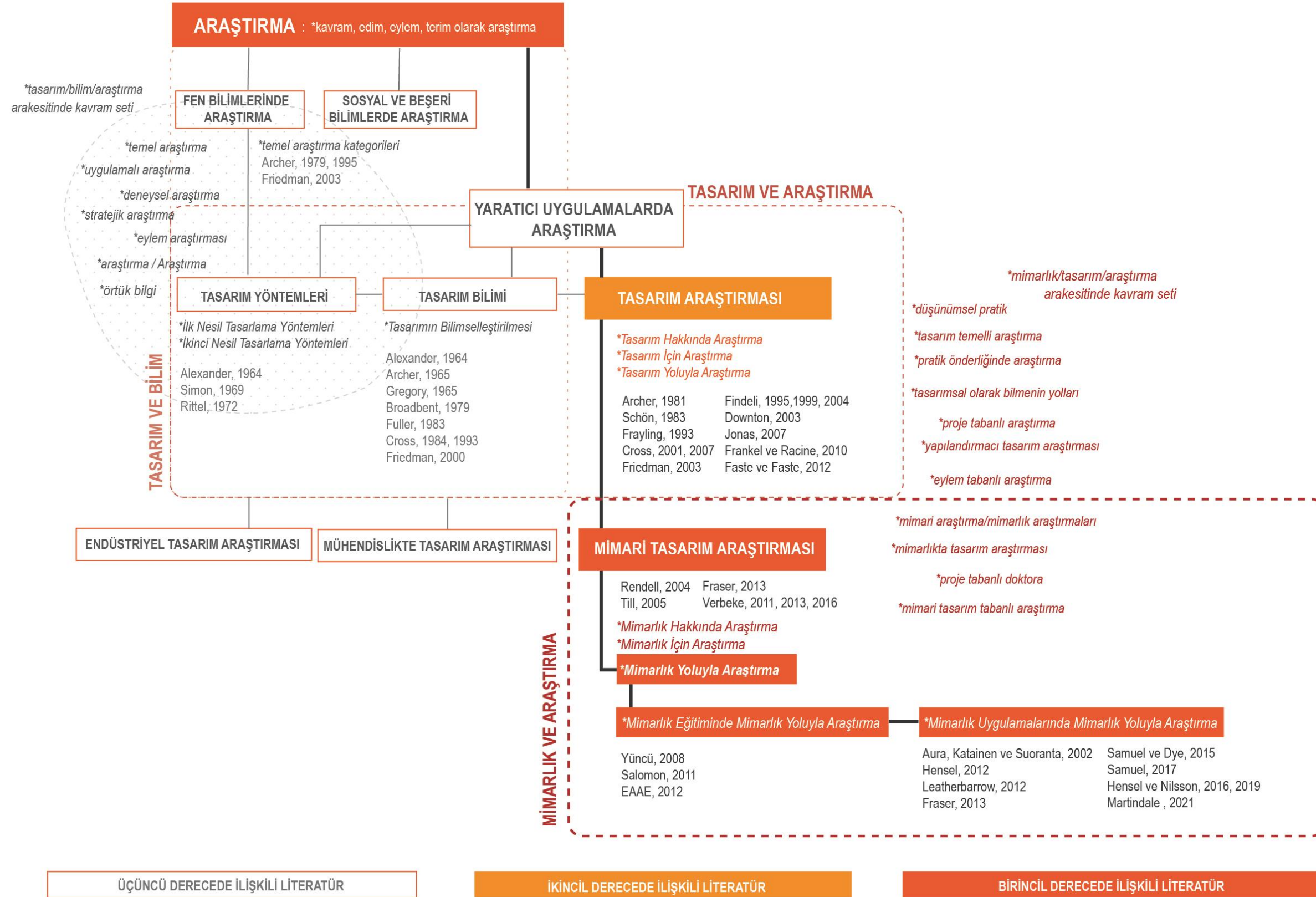

Şekil 2.1 Araştırma kelimesinin yıllara göre kullanım yoğunluğu (Collins Dictionary, b.t.)

Araştırma, tasarım ve mimarlık anahtar kelimelerini içeren literatür taraması temel araştırma, uygulamalı araştırma gibi farklı araştırma türlerinin yanı sıra tasarım bilimi, bilimsel tasarım, tasarımsal olarak bilmenin yolları, düşünümsel pratik, tasarım hakkında araştırma, tasarım için araştırma, tasarım yoluyla araştırma, mimari tasarım tabanlı araştırma gibi birçok kavramı da beraberinde tartışmayı gerektirmektedir. Araştırma ve tasarımı bir arada düşündüren ve tasarım disiplinleri özelinde geliştirilen tasarım araştırması kavramı, benzer bir yaklaşımla, bir tasarım ve uygulama alanı olan mimarlık disiplininde de tartışılan bir kavramdır. Mimari tasarım araştırması her ne kadar tasarım araştırması kavramının altında konumlanıyor gibi görünse de disipline özgü durumlardan kaynaklanan farklılıklar söz konusudur. Bugün gelinen noktada mimari tasarım araştırmasının gelişim tarihini incelemek ve bu gelişimin ne kadar olgunlaştığını değerlendirmek zordur. Çünkü mimari tasarım araştırmasına dair çalışmalar görece yakın tarihli bir zaman aralığında gerçekleşmektedir. Ayrıca mimari tasarım araştırması ile ilişkili kavramların çeşitliliği ve anlamlarının muğlaklığı mimari tasarım araştırması dendiğinde herkesin aynı şeyi anlamasını zorlaştırmaktadır. Anlam ve kavramlardaki çeşitliliğe vurgu yapan bu çalışma, mevcut literatürün tasnifini Frayling'in (1993) üçlü araştırma kategorisini esas alarak gerçekleştirmektedir: Sanat ve tasarım hakkında araştırma, sanat ve tasarım için araştırma, sanat ve tasarım yoluyla araştırma. Çalışmada Frayling'in kurduğu üçlü kategori sınırları net olarak çizilmiş bir çerçeve olarak kabul edilmemekte, aksine olası yeni araştırma kategorileri oluşturma çabası olarak görülmektedir. Mimari tasarımın araştırma ile ilişkisi bu üçlü araştırma kategorisi esas alınarak mimarlık hakkında araştırma, mimarlık için araştırma ve mimarlık yoluyla araştırma kategorileri ile deşifre edilmektedir.

Yeni bir konu alanının ortaya çıkmasına dair ilk işaret, disiplinde farklı roller üstlenen aktörlerin kendi faaliyetleri hakkında bilinçlenmeye başlaması ve ortak problemlerini tartışmak için bir araya gelmesi ile belirmektedir. Bir araya gelişler mesleki ve akademik oluşumlar, bildiriler, dergiler, yayınlar, konferans dizileri ve manifestolar gibi o konuya özgü farklı ortamları ve faaliyetleri tetiklemektedir. Bu nedenle yeni beliren bir alan olan mimari tasarım araştırması literatürünü incelerken, sıklıkla konuyla ilgili derleme şeklinde editörler tarafından hazırlanan yayınlardan, meslek örgütlerinin yayınladığı stratejik raporlardan, mimarlık okullarının düzenlediği konferans bildirilerinden, farklı aktörlerin ortaklığında kurulan araştırma platformlarının bilgilendirici metinlerinden yararlanılmaktadır. Literatür derlemesi, araştırma kavramının sözlük tanımından başlayarak ilişkili tüm kavramların gelişim sürecini kronolojik bir izlekle aktarmaktadır.

Tasarım araştırmasına dair gelişen literatür üzerinden çeşitli yaklaşımları irdeleyerek yapılan okuma ile araştırma-tasarım-mimarlık ilişkisini gösteren ve ilişkili kavramları içeren bir harita ortaya konmaktadır (Şekil 2.2). Bu harita tasarım araştırmacılarına geniş araştırma ortamında kendilerini ve çalışmalarını konumlandırabilecekleri bir altlık oluştururken, okuyuculara da araştırmalarını besleyecekleri kaynaklara dair bir seçki sunmaktadır. Yanı sıra çalışmayı şekillendiren kavramsal çerçevede geri planda olan ve ön plana çıkan kavramlar, üzerinde durulan ya da durulmayan noktalar farklı derecelendirmelere tabi tutularak aktarılmaktadır. Bu harita aynı zamanda yapılan çalışmanın mevcut literatür içinde nerede konumlandığını ve hangi açılardan mimarlık ve araştırma ilişkisini ele aldığını da göstermektedir. Ayrıca kavramsal çeşitlilik içinde hangi kavramların esas alındığına dair de bir bilgi sunmaktadır. Burada amaçlanan gelişmekte olan kimi zaman birbiri ile ilişkilenen kimi zaman da ilişkilinmeyen mevcut bilgi ve kavram yığını arasında çalışmanın çizdiği yolu görünür kılmaktır. Araştırma-tasarım-mimarlık ilişkisine dair literatür ve kavram haritası aynı zamanda Türkiye mimarlık araştırmaları atlasının bir parçası olarak geliştirilmektedir.

Şekil 2.2 Araştırma-tasarım-mimarlık ilişkisine dair literatür ve kavram haritası

2.1 Araştırma

Bir araştırmaya başlamanın birçok nedeni vardır. Bunlar merak, bir şeyin ‘ne’ olduğunu, ‘neden’ olduğunu, ‘nasıl’ olduğunu bilme arzusu; bir sorunu çözme ihtiyacı, pratik bir çözüm arayışı ya da akademik ölçütlerin gereklilikleri şeklinde çeşitlenmektedir. En basitinden araştırma gereksinimi bir gerçeğe ulaşma arzusuna dayanmaktadır (Friedman, 2003). Archer, 1995 tarihli *The Nature of Research* adlı çalışmasında araştırmayı tanımlamanın ve yapmanın birden fazla yolu ve geleneği olduğuna vurgu yapmaktadır. Archer araştırmanın doğasını anlamak amacıyla öncelikle sözlük anlamına, ardından fen bilimleri ve beşerî bilimler geleneğindeki kullanımına ve son olarak da tasarım disiplinlerindeki kullanımına özgü bir şekilde araştırmayı tanımlamaktadır. Archer'a (1995) göre araştırma sistematiktir çünkü bir plan doğrultusunda hareket edilir; bir sorgulama değildir çünkü bazı soruları yanıtlamaya çalışır; hedefe yöneliktir çünkü sorgulamanın nesneleri bir tür görev olarak tanımlanır; bilgiye yöneliktir çünkü sorgulama bir adım öteye geçerek bilgi üretimi ile sonuçlanır ve son olarak, araştırma ifade edilir olmalıdır çünkü bulgular dışarıdan anlaşılmalıdır. Araştırma özgün ve yeni problemleri ele almak ya da önceden elde edilmiş mevcut bulguları kontrol etmek için alana ve amaca uygun bir sistematik içinde sorular sormakta, bunun için sistematik yöntemlere başvurmakta ve çıkan sonucu paylaşmaktadır. Araştırma kavram ve edimine dair geliştirilen farklı tanımlar araştırmanın amacına, neyi araştırdığına (konusuna) ve nasıl araştırdığına (yöntemine) dair birtakım ifadelerle referans vermektedir (Tablo 2.1).

Tablo 2.1 Araştırmayı tarifleyen ifadeler.

AMAÇ	inceleme, arama, sorma, sorgulama, soruşturma, gözden geçirme, keşfetme, kontrol etme, yorumlama, bilgi stokunu arttırma, inovasyon, iyileştirme, bilgi üretme
KONU (NE?)	bilim ve sanat, insan, kültür ve toplum bilgisi, tasarım, gerçekler, teori, kanun, olgular, sorunlar, merak
YÖNTEM (NASIL?)	dikkatli, özenli, yöntemli, sistematik, deneysel, soru sorma, veri toplama, analiz etme, bilgi üretme, yaratıcı sistematik faaliyet

Araştırmalar farklı ölçütlere göre önüne gelen niteleyici bir kelime ile alanı ve amacı doğrultusunda bazı kategorilere ayrılmaktadır: temel, uygulamalı, deneysel,

nitel, nicel, pozitivist, post-pozitivist, fenomenolojik, normatif, yorumlayıcı, betimleyici, etnografik, istatistiksel, analitik, matematiksel, fiziksel, tarihsel, sosyolojik, etnolojik, biyolojik, tıbbi, kimyasal vs. Bu kategoriler araştırmanın temel aldığı felsefe, yöntem, amaç, katılımcılar ve konu alanı şeklindeki ölçütlere göre belirlenmektedir. Her birinin kendine özgü temelleri, değerleri ve bakış açıları vardır. Fen bilimleri, sosyal bilimler, beşerî bilimler, tıp ya da güzel sanatların altında yer alan her disiplin araştırma konusunda aynı amaçları taşıyıp, aynı ölçütlerle değerlendirilse de araştırma yapma biçimleri ve yöntemleri ile birbirinden farklılaşmaktadır. En çok başvurulan kategoriler ise araştırmanın amacına göre tanımlanan temel, uygulamalı ve deneysel araştırmadır. Temel araştırma (*basic research*) bilginin edinilmesine yönelik genel ilkeleri arayan sistematik araştırmadır (Archer, 1995). Herhangi bir uygulama ya da kullanım amacı olmayan temel araştırma, olgu ve gözlemlenebilir gerçeklerin temellerine ait yeni bilgiler edinmek için yürütülen deneysel veya kuramsal çalışmaları kapsamaktadır. Bilimsel bilginin üretimine katkı sağlama amacı taşıyan temel araştırmalar, bir konuda çerçeve oluşturacak şekilde soyutlanmakta ve genelleştirilmektedir. Temel araştırmalar sonucunda farklı düzeylerde kuram üretilmektedir. Bunlar geniş bir konuyu kapsayan makro seviye, belirli konu aralıklarını kapsayan orta seviye veya özelleşmiş durumlara odaklanan mikro seviye kuramlar olabilmektedir (Friedman, 2003). Uygulamalı araştırma (*applied research*), belirli ve önceden tanımlanmış bir hedefe yönelik olarak, temel araştırmadan elde edilen bulguları belli problemlere uyarlamak amacıyla geliştirilen çalışmaları kapsamaktadır (Friedman, 2003). Uygulamalı araştırma belirli uygulamalarda kullanılmak üzere gereken bilginin edinilmesine, dönüştürülmesine veya genişletilmesine yönelik olarak yürütülen sistematik araştırmaları ifade etmektedir (Archer, 1995). Uygulamalı araştırma mevcut bir kuramı test etmeyi içerirken aynı zamanda orta veya mikro seviye kuram üretimi ile de sonuçlanabilmektedir. Bir diğer kategori olan deneysel araştırma (*experimental research*) ise temel ve uygulamalı araştırmaların bulgularını belirli durumlara göre yeniden uygulamaktadır. Yanı sıra yeni sorular üretilip deneysel yöntemler kullanarak bir sonuca ulaşabilmektedir. Amacına göre sınıflandırılan bu üç araştırma kategorisi tamamen birbirinden ayrılmamaktadır. Herhangi biri, diğeri için sorular üretebilmekte, diğeri araştırma biçimlerinin ortaya koyduğu farklı ölçeklerdeki kuramları ve araştırma bulgularını da

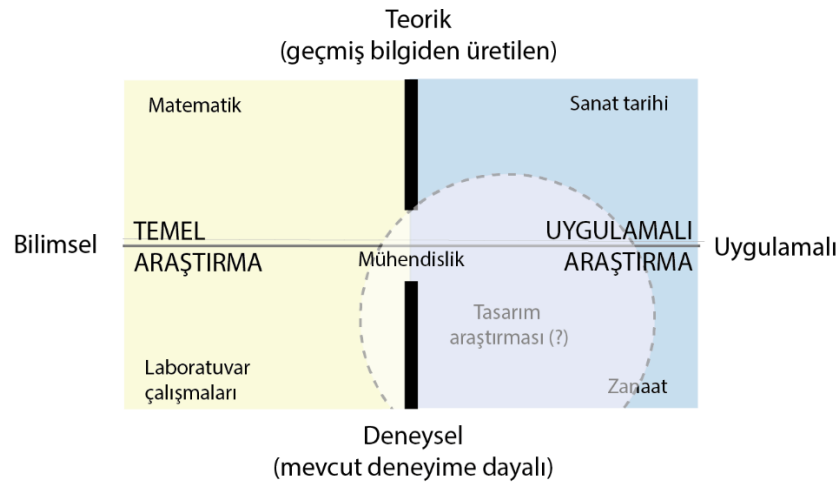
test edebilmektedir. Archer (1995) bu üç kategorinin yanı sıra stratejik araştırma, eylem araştırması ve seçenek araştırması kategorilerini de incelemektedir. Stratejik (*strategic*) araştırma temel araştırmadaki boşlukları doldurmaya yönelik sistematik araştırma; eylem (*action*) araştırması yeni bilgiler, fikirler veya prosedürler elde etmek veya test etmek amacıyla pratik eylem yoluyla yürütülen sistematik araştırma; seçenek (*option*) araştırması ise bir karar veya eylem için zemin sağlamak üzere hesaplanabilir bilgilerin elde edilmesine yönelik sistematik sorgulama olarak tanımlanmaktadır (Archer, 1995).

Fen bilimleri, beşerî bilimler, sosyal bilimler araştırmaları arasında -özellikle 20. yy. ortalarına kadar- araştırma yöntemleri ve felsefesi anlamında ciddi bir ayrışma söz konusudur. 20. yüzyılın ortalarında hâkim olan pozitivist yaklaşım genellikle bilimsel yöntemler, nesnellik, genellik, tekrar edilebilirlik ve mevcut hipotez ya da teorileri çürütmek ya da doğrulamak şeklindeki arayışlara dayanmaktadır. Bilimsel mantığı, bütüncül bir yaklaşımı, nesnelliği ve gerçekliği ön planda tutan pozitivist yaklaşımın güçlenmesi ile insan deneyiminin nitelikleri ölçülebilir değişkenlere indirgenmiş; araştırmacı gerçeklerin peşinde olan, ancak gerçekleri yaratmaya katılmayan, tarafsız bir pasif gözlemci konumuna gelmiştir (Charmaz, 2006). Fen bilimleri araştırmalarında post-pozitivist paradigmanın benimsenmesi sonucunda bilimsel yöntemlerde de hatalar olabileceği ve araştırmacının kültürel, sosyal, politik dış faktörler nedeniyle objektif olamayacağı görüşü hâkim olmaya başlamıştır. 20. yüzyıl ikinci yarısı itibarıyla pozitivist yaklaşımın eleştirilmeye başlanması, bazı durumlar için nicel araştırma yöntemlerinin yetersiz kaldığını ortaya çıkarmıştır. Ayrıca bu dönemde multidisipliner çalışmaların artması ve teşvik edilmesi, ortak veritabanları ve bilgi teknolojilerinin kullanılması ve yöntem bakımından ortaklaşmalar sonucunda fen bilimleri ile sosyal ve beşerî bilimler arasındaki keskin sınırlar erimeye başlamıştır. Fen bilimleri daha az indirgemeci bir yöntemi benimserken, sosyal ve beşerî bilimler nicel yöntemlerle daha deneysel ve kontrol edilebilir hale gelmiştir (Archer, 1995). Nitel araştırmacılar da nicel araştırma yöntemlerini kendi amaçları doğrultusunda yorumlayarak sistematik yöntemlerle somut bir bilgi ortaya koymanın arayışına girmişlerdir. Yaşanılan bu süreç araştırma kavramı ve edimi hakkında farklı bilim

dalları arasında ortaklaşan yaklaşımların, tanımların ve amaçların doğmasına bir ortam hazırlamıştır.

2.2 Yaratıcı Uygulamalarda Araştırma

Fen bilimleri, beşerî ve sosyal bilimler arasındaki ayrımlara ve ortaklaşmalara dair tartışmalar tasarım disiplinlerinin araştırma ile olan ilişkisini tariflemesi için önemli bir zemin oluşturmaktadır. Tüm disiplinlerde olduğu gibi tasarım da arama ve araştırmayı bir arada içermektedir. T. Faste ve H. Faste'in (2012) kurduğu araştırma türlerini içeren şemanın (Şekil 2.3) sol tarafında, temel araştırma kategorisi kümesinde mevcut fiziksel dünyayı anlamak ve tekrarlanabilir ilkelerin bilgisini arttırmak için yürütülen matematik, fizik ve biyoloji gibi temel bilim alanlarında yapılan sistematik faaliyetler yer almaktadır. Sağ taraftaki uygulamalı araştırma kümesinde ise temel araştırma kümesi ile de kesişen tasarım araştırmaları konumlanmaktadır. Aynı zamanda şema herhangi bir araştırma alanının farklı derecelerde 'deneysel olarak sahip olunan deneyime' (altta) ve 'teorik olarak türetilmiş önceki bilgilere' (üstte) dayandığını ortaya koymaktadır. Tasarım araştırmasıyla ilgili faaliyetler deneyime ve uygulamaya yakın durduğundan şemanın sağ alt tarafında yer alan bir alt kümede konumlanmaktadır.

Şekil 2.3 Araştırma türleri (Faste ve Faste, 2012)

Tasarımın bir disiplin olup olmadığına dair uzun yıllar boyunca süregelen tartışmalarda hâkim olan görüşlerden biri bilimsel yöntemlerden etkin bir şekilde yararlanmaması nedeniyle tasarımın hep kusurlu ve eksikli olmasıdır (Glanville, 1999). Bu anlayış tasarım disiplinindeki sorunları çözmenin en etkili yolunun bilimsel yöntemlerin kullanılması ve tasarımın bilimselleştirilmesi gerektiği şeklinde bir yargıya yol açmaktadır. Aynı dönemde sibernetik, iş etüdü, ergonomi, uygulamalı psikoloji, eylem araştırması, sistem analizi gibi alanlarda geliştirilen yöntemlerin tasarımda denenmeye başlaması, tasarım bilimine olan ilgiyi artırmıştır (Bayazıt, 2004). Tasarımda bilimsel yaklaşımlar ve tasarım yöntemleri hareketi hakkında Alexander (1964), Archer (1965), Broadbent (1979), Cross (1982, 2001, 2007) ve Friedman (2000)'ın çalışmalarına başvurulabilir.

Tasarımı bilimsel bir faaliyet olarak tanımlama girişimlerinin yanı sıra tasarımın aynı zamanda bilimsel bir araştırmanın konusu olabileceğine dair görüşler farklı bir tasarım ve bilim ilişkisini ortaya çıkarmaktadır. Bu anlayış herhangi bir tasarımın ilkelerini, sürecini, ürünlerini, yöntemlerini yani tasarım sürecini oluşturan tüm aşamaları bilimsel yöntemlere başvurularak incelemenin mümkün olduğunu öne sürmektedir. Cross'a (2001) göre sistematik ve güvenilir bilimsel araştırma yöntemleriyle geliştirilen bu tür araştırmalar, tasarımcıların nasıl düşündüğü ve çalıştığının açığa çıkarılmasını, tasarım yöntemlerinin geliştirilmesini, tasarım bilgisinin doğası ve kapsamının anlaşılmasını sağlamaktadır. Tasarım bilimini geliştirme kaygısı, tasarım yöntemini formüle etme girişimlerine yol açmış ve bu durum da tasarım bilimi kavramının tasarımcılar tarafından sorgulanmasına sebep olmuştur. Bununla paralel olarak 2. Dünya Savaşı'nın yarattığı tahribatın izlerinin silinmeye başladığı 1960'ların sonundaki sosyal ve kültürel ortam, üniversitelerdeki hareketler ile gelişen yeni liberal hümanizm, muhafazakâr değerlerin reddi, özgürlük ve bireyselleşme çağrıları birçok şeyi etkilediği gibi tasarım ortamını ve tasarım ortamında tartışılan yöntemleri de etkilemiştir (Cross, 2001). Bu gelişmelerle birlikte, hareketin ilk öncülerinden olan ve mimarlık ve planlama alanlarında rasyonel bir yöntem geliştiren Alexander (1971) tasarım yöntemleri yaklaşımını tasarım sürecinde yararlı görmediğinden; bir diğer öncü isim Jones (1977) ise tasarımı bilimselleştirme girişimlerinin yaşamın tamamını mantıksal bir çerçeveye çekmeye çalışan

yaklaşımından dolayı tasarım bilimi kavramını reddederek bir kırılma noktası yaratmışlardır.

Tasarım yöntemleri hareketinin 1970 öncesi ve sonrasındaki değişen yaklaşım ve yöntemlerine referans veren ‘ilk nesil tasarlama yöntemleri’nin gerçek hayatın gerektirdiği karmaşık ihtiyaçlara cevap verememesi, bilimsel yöntemlerin günlük tasarım pratiğine uygulanmasında başarısızlıklar (Cross, 2001) kullanıcıların süreçteki eksikliğini ortaya koymaktadır. Bir tasarım sürecinin çok farklı aktörlere değen karmaşık bir yapısının olduğunun ve bir tasarım sürecinde geliştirilen bir çözümün başka bir problemi tetikleyebileceğinin (Simon, 1969) fark edilmesi tasarım süreçlerinde katılımcı yaklaşımların geliştirilmesi gerekliliğinin altını çizmektedir. 1971 yılında Manchester'deki *Design Participation Conference*’da ilk kez tasarımda katılım meselesi tartışılmıştır. Tüm bu gelişmeler sonucunda Rittel’in 1972’deki sistematik tasarım yöntemlerine referans veren ‘ilk nesil tasarlama yöntemleri’ kavramı, tasarım kararlarında kullanıcıyı önceleyen (Bayazıt, 2004) ve bilimsel yöntemler yerine tasarıma özgü yeni yöntemlerin geliştirilmesini öne süren ‘ikinci nesil tasarlama yöntemleri’ kavramına evrilmiştir. Bu tartışmaların etkisinde tasarım yöntemleri hareketi bazı disiplinlerde gücünü kaybederken özellikle mühendisliklerin bazı dallarında ve endüstriyel tasarımda gelişme göstermeye devam etmiştir. Bu durum 1980’lerde mühendislikte tasarım metodolojisi üzerine birçok makale, kitap ve derginin yayınlanmasına neden olmuştur. 1960 ve 70’lerde tasarım yöntemleri hakkında gündemi konferanslar belirlerken, 1980 sonrası özellikle dergiler aracılığıyla tasarım araştırmaları konusunda farklı disiplinler özelinde çeşitlenen fikirler daha geniş kitlelere ulaşarak tartışılmaya başlamıştır. DRS, 1970’lerin ortalarında Amerika’da yer alan Tasarım Araştırma Grubu (*Design Research Group-DRG*) ile işbirliği halinde çalışmalara başlamış, ayrıca birlikte *Design Research and Methods* adlı yayını çıkarmıştır. Aynı grup (DRS) 1979’da -halen alanında yayın yapmaya devam eden- *Design Studies* adlı dergiyi yayınlamaya başlamıştır. Ayrıca İngilizce olarak 1984’te *Design Issues*, 1988’de *The Journal of Design History*, 1989’da *Research in Engineering Design*, 1990’da *The Journal of Engineering Design* ve *The Journal of Design Management*, 1993’te *Languages of Design*, 1997’de *The Design Journal* dergileri yayınlanmaya başlarken, farklı dillerde ise 1986’da *Temes de*

Disseny (Katalan ve İspanyolca), 1992’de *Revue Sciences et Techniques de la Conception* (Fransızca), 1996’da *FormDiskurs* (Almanca) dergileri yayın hayatına başlamıştır (Cross, 1999).

1980’lerde hâkim olan tasarımın kendi bilgisine ve bunları bilme yollarına sahip olduğu görüşü, tasarımın başlı başına bir disiplin olarak kabul edilmesi tartışmaları ile sonuçlanmıştır. Tartışmalar *Design Studies*’in 1979 yılındaki *Design as a Discipline* başlıklı sayısında Archer tarafından başlatılmıştır. Archer (1979a, b) akademik ve bilimsel düşünme yollarından farklı olarak, bilimsel araştırma yöntemleri kadar güçlü olan tasarımsal düşünme ve iletişim yollarının varlığını savunmaktadır. Tasarımın bir disiplin olarak kabulü üzerinden çalışmalarını ilerleten Cross (1982) tasarımsal olarak bilmenin yolları (*designerly way of knowing*) kavramını ortaya koymuştur. *Design Research Society*’nin 1980’de düzenlediği *Design: Science: Method* isimli konferans ise yeni bir tartışmayı tetiklemiştir. Bu konferansta bilim ve tasarım arasında karşılaştırmalar, benzetmeler ve ayrıştırmalar yaparak tasarımın bilimden neler öğrenebileceğini aramak yerine, tam tersine bilimin tasarımdan neler öğrenebileceğini aramanın gerekliliğine vurgu yapılmıştır (Cross, 2001). Kongrenin düzenleyicilerinden biri olan Archer (1981) bildirisinde “diğer (fen bilimler, beşerî ve sosyal bilimler) araştırma tanımlarından ve yöntemlerinden farklı olarak tasarım araştırması nedir?” sorusu ve araştırma alanlarına dair yaptığı ayrımlar ile tasarım araştırmasının ne olduğuna dair kapsamlı bir çerçeve kurmaktadır. 1982 yılında Bucciarelli, Schön ve Purcell de dahil olmak üzere MIT’den bir grup tarafından *Design, Theory, and Methods Group-DTM* kurulmuştur. Bu isimler içinden mimar Schön 1983’te tasarım araştırması konusunda önemli bir başvuru kaynağı olan ‘Yansıtıcı Uygulayıcı: Profesyoneller Uygulamada Nasıl Düşünür’ (*The Reflective Practitioner: How Professionals Think in Action*) adlı kitabı yayınlamıştır. Uygulayıcıların nasıl tasarladıklarına dair alana fenomenolojik bir katkı sağlayan Schön ile tasarım araştırmaları tartışmaları yeni bir ivme kazanmıştır. Schön (1987, s.22) “uygulayıcıların belirsizlik, istikrarsızlık, benzersizlik ve değer çatışması durumları karşısında geliştirdiği sanatsal, sezgisel süreçlerde örtük olan uygulama epistemolojisi”ni ortaya çıkarmanın yollarını aramakta ve bunu da düşünümlü pratik (*reflective practice*) kavramı ile ifade etmektedir.

Tasarım araştırması terimi, ayrı ayrı tanımları, yöntemleri olan iki alanı tasarım ve araştırmayı ‘tasarım yoluyla bilginin araştırılması’ anlamına gelecek şekilde bir araya getirmektedir. Araştırmanın odağı iyi tanımlanmış sorunlara yönelik spesifik çözümler geliştirmek iken, tasarım araştırması genellikle sorunlara genişletilmiş bir anlayışıyla yaklaşarak birçok alternatif çözümle sonuçlanmaktadır (Faste ve Faste, 2012). Bu iki farklı yapma biçimi arasındaki ilişkiyi tariflemeye çalışırken çok farklı yorumlamalar ortaya çıkmaktadır. Bir de farklı disiplinlerin kendine özgü epistemolojileri, uygulamaları ve yöntemleri işin içine girdiğinde tasarım araştırması tanımı ve yöntemleri arasında farklılıklar daha belirgin hale gelmektedir. Bu kavram farklı disiplinlerde amacı ve yöntemleri bakımından farklılık göstermesinin yanı sıra içinde bulunulan zamanla ve o zamanın koşulları ile de dönüşüme uğrayarak her seferinde yeniden tanımlanmaktadır. Araştırma ve tasarım için mevcut yöntemlerin çeşitliliği de düşünüldüğünde, farklı disiplinlerin tasarım araştırmasını aynı şekilde tanımlaması mümkün olamamaktadır. Dolayısıyla ortak kabul edilmiş bir tanım yerine, tasarım araştırması dendiğinde farklılaşan çoklu anlamların farkında olunması önemlidir.

Tasarım araştırmaları konusunda önemli derleme çalışmalardan biri BIRD (*Board of International Research in Design*) isimli topluluğun desteği ve Ralf Michel’in editörlüğünde 2007 yılında yayınlanan *Design Research Now: Essays and Selected Projects* isimli kitaptır. BIRD, tasarım araştırmaları konusunda çeşitli yayınları, projeleri, temel başvuru kitapları ve antolojilerini orijinal dilinde ya da çevirisi ile yayınlamaya tasarım araştırmalarındaki hâkim tartışmaların tüm ilgililere açık hale getirilmesine yardımcı olmayı amaçlamaktadır (Michel, 2007). Kitap ise tasarım araştırmaları üzerine dönemin çeşitlenen tartışmalarını uluslararası ölçekte ve farklı disiplinlerin perspektifinden aktarırken, bu konudaki geliştirilen tasarım projelerine dair örnekleri de sunmaktadır. Simonsen, Bærenholdt, Büscher ve Scheuer editörlüğünde 2010 yılında yayınlanan *Design Research: Synergies from interdisciplinary perspectives* başlıklı derleme kitap, tasarım araştırmalarında yer alan sosyal süreçlerin derinlemesine araştırılması ve kullanılması meselesini odağına almaktadır. Koskinen, Zimmerman, Binder, Redstrom ve Wensveen (2011) tarafından hazırlanan *Design Research Through Practice: From the lab, field, and showroom* isimli kitap, yapılandırmacı tasarım araştırması yaklaşımını ortaya koymasının yanı

sıra endüstriyel tasarım ve etkileşim tasarımı alanlarında yürütülen çalışmaları esas alarak tasarım ve araştırmanın nasıl başarılı bir şekilde entegre edilebileceğini tartışmaktadır. Rodgers ve Yee'nin (2014) editörü olduğu *Routledge Companion to Design Research* isimli kitap, tasarım araştırmalarında görülen çok çeşitli kavramsal, metodolojik, teknolojik ve kuramsal yaklaşımları kapsamlı bir inceleme ile sunmaktadır. 2016 yılında Joost, Bredies, Christensen, Conradi ve Unteidig editörlüğünde ve BIRD kapsamında yayınlanan bir diğer derleme kitap *Design as Research: Positions, arguments, perspectives*'tir. Kitabın amacı, tasarım ve araştırma hakkındaki söylemlerin mevcut durumu üzerine düşünmek ve tasarım araştırması uygulamalarının diğer disiplinlerle ilişkisine dair ana soruları öne çıkarmaktır.

2.3 Mimari Tasarım Araştırması

Mimarlık araştırması en geniş kapsamda mimarlık disiplinine uygun yetkinlikler, yöntemler ve araçlara dayalı bilgi ve kavrayışları üretmek için mimarlığa özgü taktik ve stratejileri kullanarak yapılan özgün çalışmalar olarak tanımlanmaktadır (*European Association for Architectural Education [EAAE], 2012*). Mimarlıkta araştırmayı tartışmaya başlayabilmek için literatürde karşılaşılan birtakım kavramlar arasındaki ayrımları anlamak gerekmektedir. Durling ve Niedderer'in (2007) geliştirdiği iki farklı araştırma tanımı kelimenin baş harfinin büyük harfle (Araştırma) ya da küçük harfle (araştırma) başlamasına göre farklılık göstermektedir. Küçük 'a' harfi ile başlayan 'araştırma' bilginin erişilebilirliği ve aktarılabilirliği konusunda daha zayıf kalan, kişisel sorgulama süreçleriyle ilişkili olan ve bilgi edinme sürecinin bireysel olarak gerçekleştiği araştırmalardır (Durling ve Niedderer, 2007). Bu tür araştırmalar tasarım pratiğinde kişinin kendisi için açığa çıkardığı bilgiyi kapsamaktadır. 'araştırma' ile kastedilen tasarımcının bir tasarım eylemini gerçekleştirmek ya da anlamak için kendi merakları ya da ihtiyaçları üzerinden yaptığı arayışların sonucunda örtük bilgiyi ortaya çıkardığı araştırmalardır. Büyük 'A' harfi ile başlayan 'Araştırma' sistematik biçimde bilgi üretmeyi ve bunu erişilebilir ve aktarılabilir kılmayı hedefleyen resmi, akademik, bilimsel sorgulama süreçleriyle ilişkili olan araştırmalar olarak tanımlanmaktadır (Durling ve Niedderer, 2007). Yani 'Araştırma' tasarımcının tasarım eylemi aracılığıyla ulaştığı aktarılabilir ve iletilebilir bilgiyi ortaya çıkardığı araştırmalardır.

Mimarlık disiplini özelinde düşünöldüğünde, mimarlar ‘araştırma’ya daha aşınadır. Sezgisel süreçlerle örtük bilgiyi açığa çıkarma eylemi birçok mimari tasarım sürecinde var olan bir mekanizmadır. Polanyi’ye (1966) göre örtük bilgi bireysel görüşlere, kavrayışlara, sezgilere, deneyimlere, eylemlere, duygulara, inanışlara ve değerlere bağlıdır. Bu nedenle örtük bilgiyi açığa çıkarmak, sistematize etmek ve aktarılabilir hale getirmek zordur. Mimari tasarım süreçlerinde üretilen bilgi genellikle örtük bilgidir. Bu durum elde edilen bilginin ifadesini ve aktarımını zorlaştırarak mimarlık disiplinine özgü -özellikle tasarım eyleminden kaynaklanan- bilginin açığa çıkarılmasını zorlaştırmaktadır. ‘Araştırma’ mimarlık eylemi yoluyla yapılan araştırmaya yani ‘mimari tasarım araştırması’ kavramına işaret etmektedir. Mimari tasarım araştırması kavramı tasarımdaki örtük olan, sezilen durumların açığa çıkarılabileceği potansiyel bir yapma biçimidir. Burada kritik nokta bir ‘araştırma’nın ‘Araştırma’ya dönüşmesi için tasarımcının eyleminde örtük olan bilgiyi sistematik ve paylaşılabılır tasarım temelli bilgi haline getirebilmektir. Tasarım temelli bilgi, tasarımcıların tasarım faaliyetleri aracılığıyla geliştirdikleri bilgi türüdür. Dolayısıyla her tasarım eylemi bir mimari tasarım araştırması değildir. Kavrama dair en önemli ayrımlardan biri budur.

Avrupa Mimarlık Eğitimi Derneği (*The European Association for Architectural Education*) 2012 yılında Hilde Heynen, Johan de Walsche, Johan Verbeke, Murray Fraser gibi isimlerin yer aldığı bir ekibin katkısıyla EAAE Mimari Araştırma Tüzüğünü (*EAAE Charter on Architectural Research*) yayınlamıştır. Bu tüzüğün hazırlanmasındaki amaç üniversiteler, mimarlık okulları, araştırma kurumları, finansman kuruluşları, meslek kuruluşları ve mimari araştırmalar yürüten mimarlık ofisleri için mimarlık araştırmaları hakkında başvurabilecekleri bir referans belge ortaya koymaktır. Belgede bir disiplin ve bilgi alanı olarak mimarlık, mimarlık araştırması ve tasarım yoluyla araştırmaya dair yapılan tanımlamaların ardından mimarlık araştırmalarının diğer disiplinlerle, bağlamla, mimarlık uygulamaları ve mimarlık eğitimi ile olan ilişkisine kısaca değinilmektedir. Yanı sıra mimarlık araştırmalarını etik, finansman, çıktı ve paylaşım kriterleri kapsamında ele almaktadır. Belgenin önemli katkılarından biri de mimarlık araştırmalarına dair sunduğu kalite ve

değerlendirme kriterleridir. Tüzükte yer alan mimari tasarım araştırması ile ilgili ifadeler şu şekildedir:

- *Araştırma uygulama, disiplin ve toplum için sınırları araştırır ve genişletir.*
- *Tasarım pratiğine, mekânsal anlayışın keşfedilmesine ve/veya yaratıcı tasarım sürecine katkıda bulunur.*
- *Mimarlık ve tasarım pratiğinin karakteristiği olan entelektüel çalışma yoluyla elde edilen bilgiye katkıda bulunur.*
- *Sonuçlar uygulamadan edinilen deneyimle tutarlıdır.*
- *Araştırma, süreçlerini ve temellerini mümkün olduğunca açık ve net hale getirmeye çalışır.*
- *Yöntem, bağlam, süreç ve sonuçlar düzenli olarak akran/hakem değerlendirmesine sunulur; diğer araştırmacıların çalışmalarına atıfta bulunur.*
- *Araştırma alanın duygusal, sezgisel ve/veya sanatsal yönlerini araştırır, mimari yeterlilikleri ve pratikteki deneyimi bir araya getirir.*
- *Disiplinler arası bağlantılar yaratır ve kullanır (EAAE, 2012).*

Fraser'ın (2013) belirttiği gibi diğer tasarıma dayalı araştırma alanlarıyla karşılaştırıldığında, mimarlıkta tasarım araştırması hakkındaki söylem henüz olgunlaşmamıştır. Fraser'dan sonra günümüze kadar mimari tasarım araştırması literatürü yeni kaynaklarla (yayın, bildiri, konferans, atölyeler vb.) beslenmeye devam etse de halen daha kavram üzerinde bir mutabakata varıldığı söylenemez. Mimari tasarım araştırması üzerine gittikçe artan çalışmaların en önemli motivasyon kaynağının kavramın açık uçlu, geliştirilebilir, yorumlanabilir yapısından kaynaklandığını söylemek mümkündür. Mimarlık ve araştırma yan yana geldiğinde mimarlık hakkında araştırma yapmaktan mı yoksa mimarlık aracılığıyla araştırma yapmaktan mı söz edildiği konusunda kafa karışıklığı yaşanmaktadır. Bir tasarımın ne zaman bir araştırma olduğu ya da olmadığına, hangi araştırma kategorisine dahil olduğuna dair Frayling (1993), Archer (1995), Findeli (1999) Cross (2001), Friedman (2003), Downton (2003), Jonas (2007) tarafından geliştirilen çerçeveler, birçok mimari tasarım araştırmacısı tarafından başvuru alan önemli kaynaklardır. Frayling, 1993 yılında yayınlanan Sanat ve Tasarımda Araştırma (*Research in Art and Design*)

adlı makalesinde sanat ve tasarım hakkında araştırma (*research into art and design*), sanat ve tasarım için araştırma (*research for art and design*), sanat ve tasarım yoluyla araştırma (*research through art and design*) kategorileri üzerinden araştırma ile sanat ve tasarım arasındaki ilişkiyi sorgulamaktadır. Bu makale, tasarım araştırmaları alanında en çok referans gösterilen ve bir çerçeve olarak sıklıkla başvurulmuş bir kaynaktır. Bu çalışmada da mimari tasarım araştırması kavramını bir temele oturtmak ve mimarlık ile araştırma arasındaki farklı ilişkilene biçimlerini tarif etmek amacıyla Frayling'in geliştirdiği çerçeveden yararlanılmaktadır. Frayling'in üçlü kavram seti mimarlık araştırmaları literatüründe mimarlık hakkında araştırma, mimarlık için araştırma ve mimarlık yoluyla araştırma olarak ele alınmaktadır.

2.3.1 Tasarım Hakkında Araştırma ve Mimarlık Hakkında Araştırma

Tasarım hakkında araştırma (*research into / about design, research about practice*) tarihi ya da kuramsal bir bakış açısıyla tasarımı çok farklı konular özelinde inceleyen geleneksel akademik araştırmayı tariflemektedir. Bu kapsamda geliştirilen araştırma konuları tasarım tarihi, estetik, algı, sanat ve tasarım üzerine geliştirilen ekonomik, sosyal, politik, kültürel, teknik, yapısal ya da kuramsal perspektifler şeklinde çeşitlilik göstermektedir (Frayling, 1993). Findeli (1995) tasarım hakkında araştırmaların çoğunu sosyoloji, psikoloji, göstergebilim, ekonomi, tarih, vb. diğer disiplinlerin başlığı altında gerçekleştirilen çalışmalar olarak tanımlamakta ve bu tür araştırmaların en yaygın tasarım araştırması türü olduğunu belirtmektedir. Schneider'e (2007) göre, tasarım hakkında araştırmalar tasarım tarihi, estetik ve tasarım kuramlarının yanı sıra tasarım faaliyetlerinin analizini de içermektedir. Cross (2007) ise bu alanı tasarım etkinliğinin doğasına, tasarım davranışına ve tasarım bilişine dayandırmaktadır. Buchanan (2007) tasarımcıların ve kullanıcıların deneyimlerini açıklamanın, Godin ve Zahedi (2014) de nesneleri, olguları ve tasarım tarihini belgelemenin bir aracı olarak görmektedir.

Rendell, 2004 tarihinde yayınlanan *Architectural Research and Disciplinarity* isimli makalesinde, mimarlık araştırmaları için Frayling'in kategorilerine referans vermektedir. Rendell (2004) mimarlık hakkında araştırmayı tarihsel ve kuramsal yorumlar ile geliştirilen araştırmalar olarak tanımlamaktadır. Aynı kategorilere

başvuran Till (2008) ise mimarlık hakkında araştırmayı geleneksel olarak akademinin alanı içinde yer alan ve mimarlık konularına tarihsel ya da açıklayıcı şekilde yaklaşan araştırmalar olarak ifade etmektedir. Bu iki tanımlama da literatürdeki tasarım hakkında araştırma yaklaşımları ile benzerlikler göstermektedir. Dolayısıyla tasarım hakkında araştırmayı tanımlayan ifadeler, mimarlık hakkında araştırma için de benzer anlamlar taşımaktadır.

Tasarım / mimarlık hakkında araştırmanın temelinde epistemolojik sorgulamalar yer almaktadır. Bu tür araştırmalarda “tasarım / mimarlık nedir, ne hakkındadır, niçin tasarlarız” gibi sorulara yanıt aranmaktadır. Bu nedenle tasarımcıların süreçte ürettikleri eskizler, modeller ve diğer tüm görsel ifadelere araştırmada bir araç olarak başvurulmaktadır. Ayrıca tasarımı anlamak üzerine geliştirilen araştırmalar çalıştıkları konuya bağlı olarak fen bilimleri, sosyal bilimler ve beşerî bilimlerin araştırma yöntemlerini de kullanmaktadır (Fraser, 2013). Dolayısıyla tasarım / mimarlık hakkında araştırma araştırmacının dışarıdan (farklı disiplinlerin bilgisi ve yöntemleri) içeri (mimarlık bilgisi) doğru baktığı araştırmadır. Nesneleri, olguları ve tasarım tarihini belgeleyen tasarım hakkında araştırmalar bilimsel disipline katkıda bulunan üniversiteler ve kurumsal araştırma merkezlerinde yürütülmektedir (Findeli, 2004). Dolayısıyla araştırmanın bu alanı için kurumsallaşmış bir araştırma kültürünün yerleştiğinden söz etmek mümkündür. Mimarlık hakkında araştırma mimarlık araştırmalarında en çok başvuru alanı, yöntemleri en belirgin olan ve en kolay ayırt edilebilen kategoridir.

2.3.2 Tasarım İçin Araştırma ve Mimarlık İçin Araştırma

Tasarım için araştırma (*research for design, research for the purposes of practice*) bir tasarım uygulaması göz önünde bulundurularak yürütülen araştırmaları kapsamaktadır. Frayling’in üçlü kategorisini bir çerçeve olarak kullanan Downton (2003) bu alanı tasarımı mümkün kılmak için araştırma olarak tanımlamaktadır. Findeli’ye (2004) göre tasarım için araştırma bir tasarım uygulamasına yardımcı olmayı, yönlendirmeyi ve geliştirmeyi amaçlamaktadır. Zimmerman ve Forlizzi (2014) tasarım için araştırmayı yeni yöntemler, araçlar veya yaklaşımlar öneren çalışmalar şeklinde açıklamaktadır. Kavramı, mimarlık özelinde ele alanlardan biri

olan Rendell (2004), mimarlık için araştırmayı sektöşün ihtiyaçları tarafından yönlendirilen, yeni malzeme ve teknolojileri geliştiren araştırmalar; bir diğeri olan Till (2008) ise akademi ve uygulama arasındaki ara bir alanda gelecekteki uygulamalara yönelik olarak ve genellikle sektöşün ihtiyaçları tarafından yönlendirilen yeni materyallerin, tipolojilerin ve teknolojilerin geliştirildiğı araştırmalar olarak tanımlamaktadır. En genel ifadeyle tariflemek gerekirse, tasarım için araştırmalara genellikle belirli ihtiyaçlar doğrultusunda yeni malzeme, teknoloji ya da yöntemlerin geliştirilmesi amacıyla başvurulmaktadır.

Friedman (2003) günümüzün karmaşık ve çok disiplinli ortamında, bir tasarımcının sorunları belirleyip çözüm geliştirme sürecinde görsel ve materyal tasarım bilgisine ek olarak analiz etme, sentezleme, organize etme ve değerlendirme yeteneğine sahip olması gerektiğini savunmaktadır. Bu tür araştırmalar tasarım / mimarlık için standartlar oluşturma, tasarım / mimarlık sürecini formülide etme, uygulama için ölçülebilir veriler ortaya koyma, malzemenin performans özelliklerini test etme, kullanıcıların fiziksel özellikleri hakkında veri elde etme ve kullanıcı davranışını anlama şeklinde sonuçları ortaya koymaktadır. Bir anlamda tasarım için araştırma, pratik bir eylemi / uygulamayı anlamak ya da iyileştirmek amacıyla sistematik yöntemlerle yeni bilgi, fikir, form veya prosedür üretmektedir. Bu araştırmalar bir uygulamanın erişilebilirlik, işlevsellik, kullanım kolaylığı gibi kullanıcı ihtiyaçlarını karşılama düzeyini ölçebilir ya da bütçe, boyut, teknik gereksinimler gibi pratik eylem sürecinin çeşitli gereksinimlerini hesaplamaya yönelik çalışmalar gerçekleştirebilir. Bu amaçla araştırmalar ele aldıkları konuyla ilişkili olarak farklı disiplinlerin araştırma yöntemlerine başvurmaktadır. Bu araştırmaların ortamları arasında üniversiteler, araştırma laboratuvarları, araştırma merkezleri, uygulama ofisleri ve uygulamanın gerçekleştiğı sahalarda yer almaktadır.

2.3.3 Tasarım Yoluyla Araştırma ve Mimarlık Yoluyla Araştırma

Frayling'in (1993) öne sürdüğü üçlü kategori içinde en çok tartışılan ve sınırları diğerklerine göre daha belirsiz olan kategori tasarım yoluyla araştırmadır. Tasarım yoluyla araştırmaya dair tanımlar kimi zaman çakışan kimi zaman ayrışan

yaklaşımlara sahiptir. Friedman (2008), bu durumu Frayling'in tasarım yoluyla ve tasarım için araştırma hakkındaki muğlak ifadelerine dayandırmaktadır. Frayling, bu araştırma alanlarını geliştirirken Read'ın (1944) sanat yoluyla öğretme (*teaching through art, teaching to art*) kavramından etkilenmiştir. Eğitim ve pedagoji üzerine çalışan Read'ın öne sürdüğü kavramın araştırma ile ilişkili bir çerçeveye uyarlanması birtakım kavramsal sorunlara yol açmaktadır (Friedman, 2008). Ayrıca Frayling'in tasarım için ve tasarım yoluyla araştırma kategorilerinin adlandırılması konusunda da bir belirsizlik söz konusudur. 1993 tarihli makalede tasarım yoluyla araştırma (*research through design*) ve tasarım için araştırma (*research for design*) birbirinin yerine kullanılmaktadır. Buna göre Frayling, tasarım yoluyla araştırmayı “sonuç ürünü üretilen bilginin temsili olan bir eser/uygulama” olarak ifade etmekte ve diğer iki kategoriye göre üzerinde daha çok durulması gereken araştırma alanı olarak görmektedir.

Tasarım yoluyla araştırma tasarım, mimarlık ve mühendislik araştırmalarında giderek daha fazla başvurulmuş bir kavram olarak farklı disiplinlerdeki çalışmaların da katkısıyla çeşitlenen bir literatüre sahiptir. Her ne kadar geniş bir literatüre sahip olsa da tasarım yoluyla araştırma için tanımı ve başvurduğu yöntemler konusunda ortak bir görüşün ortaya çıktığını söylemek mümkün değildir. Bu nedenle mimarlık yoluyla araştırmayı anlamak için mimarlık literatürünün yanı sıra farklı tasarım disiplinlerinin literatürüne de başvurulmaktadır. Sağlıklı bir literatür taramasını yürütmek için öncelikle en yaygın şekliyle ‘tasarım yoluyla araştırma’ şeklinde anılan bu kategorinin birçok farklı kavramla ifade edilmeye çalışıldığını bilmek gerekmektedir. Bu kategorinin sahip olduğu belirsizliğin sebeplerinden biri de farklı isimlendirmelerden kaynaklanmaktadır. Godin ve Zahedi'nin (2014) veri tabanlarında yer alan yayınlar üzerine yapmış oldukları çalışma, tasarım yoluyla araştırma için başvurulmuş farklı ifadelerin kullanım sıklığını ortaya koymaktadır (Tablo 2.2).

Tablo 2.2 Tasarım yoluyla araştırmaya dair farklı ifadelerin veri tabanlarında kullanım sıklığı (Godin ve Zahedi, 2014)

Veri tabanları	<i>Research through design</i>	<i>Constructive design research</i>	<i>Practice-led research</i>	<i>Project-grounded research</i>	<i>Research by design</i>
Business Source Premier (EBSCO)	0	0	9	0	650
CPI.Q (Gale)	0	1	4	0	2536
Current Contents Connect (ISI)	8	0	14	0	6
Erudit	1	0	0	2	484
FRANCIS (ProQuest)	0	0	1	0	0
Primo Central (Ex Libris)	316	10	271	7	0
Web of Science (ISI)	24	0	20	1	21

Tasarım yoluyla araştırma ifadesi için literatürde yapılandırmacı tasarım araştırması (*constructive design research*) (Koskinen vd., 2011), pratik önderliğinde araştırma (*practice-led research*) (Rust, Mottram ve Till 2007), proje tabanlı araştırma (*project-grounded research*), tasarım yönlendirici araştırma (*design-oriented research*) (Fallman, 2007), tasarım yoluyla araştırma (*research by design, research through design*), araştırma yoluyla tasarım (*design through research*), eylem tabanlı araştırma (*activity-based research*) (Kumar ve Whitney, 2003) şeklinde farklı ifadelerin kullanımına rastlanmaktadır. Ancak bu özelleşmiş kullanımların dışında genellikle tasarım yoluyla araştırmayı işaret etmek için bir şemsiye kavram olarak tasarım araştırması (*design research*) kullanılmaktadır. Araştırma ve tasarım ilişkisine dair mevcut isimlendirme, tanım ve yöntemlerin çeşitliliği nedeniyle bir tasarımcı veya araştırmacı tasarım araştırması yaptığını söylediğinde, bunun ne anlama geldiğini anlamak konusunda ortak bir kaniya varmak zorlaşmaktadır.

Findeli (2004) tasarım yoluyla araştırmayı gerçek bir tasarım uygulamasına en yakın olan araştırma biçimi olarak görmekte ve sonuçta yeni bir ürün, malzeme ya da sürecin ortaya çıktığına vurgu yapmaktadır. Candy ve Edmons (2018) uygulamaya dayalı araştırmayı, uygulama ve yaratıcı eylem yoluyla yeni bilgiler edinmek için ortaya konan özgün araştırma olarak ifade etmektedir. Tasarım yoluyla araştırma, tasarım eyleminden gelen yöntemleri ve süreçleri meşru bir araştırma yöntemi olarak

kullanan ve sonuçta üretilen eserde ikamet eden örtük bilgiyi ortaya çıkaran bir araştırma yaklaşımıdır (Herriot, 2019). Bu yaklaşımda amaç bir soruna yönelik çözüm geliştirmek değildir; tasarımın örtük bilgisinin sistematik biçimde açığa çıkarılmasına yönelik bir araştırmayı yürütmektir. Tasarım yoluyla araştırmanın önemli katkılarından bir diğeri ise bir açıklama veya kuram sunmaya çalışmasıdır. Uygulayıcı eylemi yoluyla araştırma, bir uygulama geliştirmeyi amaçlamasına rağmen eğer metodolojik olarak sağlamsa, nitelikleri açıkça belirtilmişse ve sürecin kaydı tutulmuşsa daha genelleştirilebilir çalışmaların yürütülmesi için bir tartışma zemini oluşturma potansiyeline sahiptir (Archer, 1995). Yanı sıra araştırma ile ortaya çıkarılan açıklayıcı bir kuramın gelecekteki tasarım faaliyetlerine katkısı olacağı düşünülmektedir (Downton, 2003). Dolayısıyla tasarım yoluyla araştırma uygulamanın bilgisini sistematize edip, genelleştirilebilir bir kuramsal çerçeveye uyarlayarak kuram ve uygulama arasında arabulucu bir role sahip olmaktadır. Benzer bir yaklaşımla Buchanan (2001), pratiğe dayalı araştırma olarak ifade ettiği tasarım yoluyla araştırmayı, zanaatkarın ürettiği bilgiyi akademiye çekmenin bir yolu olarak görmektedir. Bu görüşlerin aksine Koskinen vd. (2011) tasarım yoluyla yapılan araştırmayı, bir uygulamanın nasıl ilerleyeceğine rehberlik edecek güçlü bir kurama ya da yönergelere sahip olmadığı için eleştirmektedir. Bunu sağlamak amacıyla ürün, sistem, mekân gibi tasarım çıktılarına odaklanan bir araştırma yaklaşımı olarak yapılandırmacı tasarım araştırmasını (*constructive design research*) önermektedirler. Bu yaklaşım uygulama süreci ve sonuç ürünleri araştırmanın kendisi haline getirmekte ve tasarım ve araştırma gibi iki geniş kavramın yan yana gelmesinin yarattığı geniş perspektifin içinde uygulamaya vurgu yaparak bir odak noktası yaratmayı amaçlamaktadır (Koskinen vd., 2011).

Tasarım yoluyla araştırmayı anlamanın en önemli yollarından biri de ne olmadığını anlamaktır. Özellikle de tasarım için araştırma ile arasındaki ayrımı netleştirmek gerekmektedir. Tasarım için araştırma belirli bir tasarımı anlamak, belgelemek ya da geliştirmek için uygulamayı araştırmanın nesnesi olarak ele alırken, tasarım yoluyla araştırma bir tasarımı geliştirecek ya da değerlendirecek bir araştırma yürütmekten ziyade bu araştırma sürecinin çıktısı olarak yeni ve sistematik bir bilgiyi ortaya koymanın peşindedir. Genel olarak, eğer bir yaratıcı süreç veya tasarım, bilgiye

katkının temeli ise o araştırma tasarım yoluyla araştırmadır, araştırma öncelikle olarak uygulama hakkında yeni anlayışlara yol açıyorsa, o araştırma tasarım için araştırmadır.

Tasarım yoluyla araştırma üzerine çeşitlenen yayınlar incelediğinde yazarların bu alandaki her araştırmacıya referans vermediği görülmektedir. Bu durum geniş perspektifteki değişken yaklaşımların bir göstergesidir. Yazarların tümünün ortak hedefi tasarım süreci ve bunun sonucunda ortaya çıkan ürün aracılığıyla yapılan araştırmayı kendi yöntemleriyle ifade etmektir (Godin ve Zahedi, 2014). Literatürde incelenen tüm ifadeler tasarım yoluyla araştırmanın diğer kategorilerden ayrılan ve tanımlarda en çok vurgulanan özelliğinin ‘sonuçta ortaya aktarılabilir yeni bir bilginin çıkması’ olduğunu göstermektedir. Bu kategoriye dair en yaygın tartışmalar ortaya çıkacak bilginin ne olduğu, ne derece özgün olduğu, neyin bilgisi olduğu, nasıl ortaya çıkarılacağı ve nerede kullanılacağı soruları etrafında şekillenmektedir. Benzer tartışmalar mimarlık için de geçerlidir. Rendell (2004) mimarlık yoluyla araştırmayı en genel anlamda odağı mimari bir ürün ya da süreç olan ve tasarım sürecini bir tür araştırma yöntemi olarak ele alan araştırmalar olarak tanımlamaktadır. Till ise (2008) özellikle uygulama alanında konumlanan ve mimari tasarım ve üretim sürecini araştırma yönteminin bir parçası olarak kullanan araştırmalar olarak ifade etmektedir. Hauberg (2011) de tasarım yoluyla araştırmayı, mimarın araçları ve çalışma yöntemleri aracılığıyla bilgi ürettiği araştırmalar olarak görmektedir. Megahed (2017) tasarım yoluyla araştırma kavramını, mimari beceriler setini doğrudan araştırma sürecinde kullanmayı amaçlayan yeni bir araştırma biçimi olarak değerlendirmektedir. Mimari tasarım araştırmaları için sıklıkla başvuru alan isimlerden biri olan Fraser (2013) mimari tasarım araştırmasını, mimarların proje geliştirme aşamalarındaki araştırma süreçleri ve sonuçlarını mimarlık alanına katkıda bulunacak şekilde daha genelleştirilmiş ifadeler ve sonuçlara ulaştırdığı faaliyetler olarak ifade etmektedir. Son olarak mimari tasarım yoluyla araştırma hakkında çalışmalar ortaya koyan önemli kurumlardan biri olan EAAE bu kategoriye şu şekilde tanımlamaktadır:

Tasarımın araştırma sürecinin önemli bir parçası olduğu her türlü araştırma, ‘tasarım yoluyla araştırma’ olarak adlandırılır. Tasarım yoluyla araştırmada mimari tasarım süreci, yeni anlayışların, bilgilerin, uygulamaların veya

ürünlerin ortaya çıktığı bir aşamadır. Tasarım çalışmasıyla eleştirel bir sorgulama üretir. Bu nedenle araştırma sonuçları pratikte edinilen deneyim ile tutarlı ve uyumludur (EAAE, 2012).

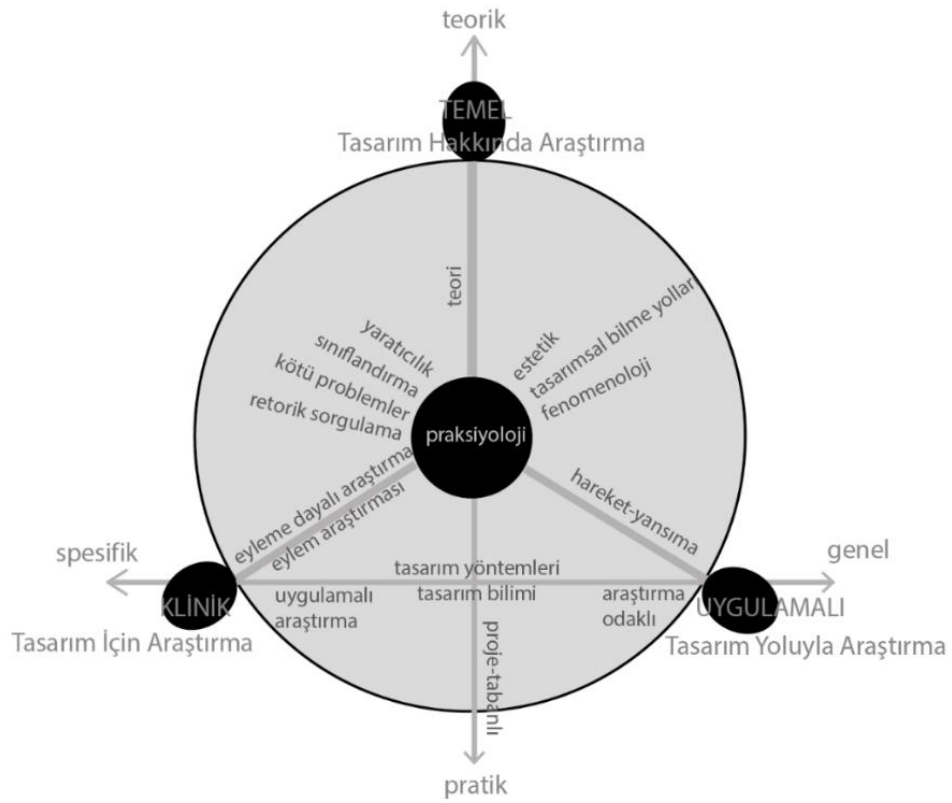
Tasarım yoluyla araştırmanın kuramsal bir çerçeve ortaya koyabilme durumunu mimarlık için yorumlayan Fraser (2013), mimari tasarım uygulamaları yoluyla yürütülen bir araştırmanın nesnenin ötesine geçerek mimarlık disiplini kuramsal veya kavramsal açıdan sorgulamak ve eleştirmek için imkân sağlayabileceğine dikkat çekmektedir. Tasarım yoluyla araştırma, özne ve nesne ayrımını varsaymamakta ve araştırmacı ile uygulama arasında bir mesafe gözetmemektedir (Hauberg, 2011). Objektif bir bakış açısıyla araştırmacıyı süreçten ayrı tutan fen bilimlerinden farklı olarak, sübjektif yorumlamalara da açık olan tasarım araştırmalarında araştırmacının bakış açısı, yargıları, deneyimleri, değerleri de sürece etki etmektedir. Yaratıcı bir eylem olarak mimarlıkta da araştırmacı ile araştırılan konu arasında neden-sonuç olarak basitçe indirgenemeyecek iki yönlü bir ilişki kurulmakta ve araştırmacı araştırmadan ayrılmaz bir katılımcı konumuna yerleşmektedir (Megahed, 2017). Mimarlığın içinden bakan konumu nedeniyle mimari tasarım yoluyla araştırma yaklaşımında mimar-araştırmacıyı dışarıda tutarak bir tanım yapmak mümkün değildir.

Tasarım ve araştırma arasındaki özel ilişkiyi ele almak için geliştirilen Frayling'in üçlü kategorisi araştırmacılar tarafından farklı şekillerde yorumlanarak yeni çerçevelere dönüştürülmektedir (Tablo 2.3). Bu kategoriler birbirini dışlamak yerine, farklı alanlarda meşruiyet arayışında olan araştırma yaklaşımlarıdır. Her bir kategori başlı başına ele alarak tartışmak mümkündür. Ancak bu üç kategori birlikte ele alındığında ve farklı ama birbirini tamamlayan kategoriler olarak görüldüğünde o disipline özgü olan araştırma ortamını kapsayıcı bir şekilde -tüm aktör ve yöntemleri ile- değerlendirmek mümkün olmaktadır.

Tablo 2.3 Tasarım araştırması kavramlarının üçlülere (Jonas, 2007)

	Hakkında (into/about)	İçin (for)	Yoluyla (through / by)	Yorumlar
Frayling 1993	"... en basit ve ... açık ara en yaygın olanı: - Tarihsel araştırma - Estetik veya Algısal Araştırma - Sanat ve tasarım üzerine, çeşitli teorik perspektifler üzerine araştırma- sosyal, ekonomik, politik, etik, kültürel, ikonografik, teknik, materyal, yapısal ... her neyse. ... kurallarını ve prosedürlerini türetmek için sayısız model ve arşiv var. "	"Dikenli olan sanat ve tasarım araştırmasıdır, Nihai ürünün bir eser olduğu araştırma- düşüncenin, tabiri caizse, eserde somutlaştığı, amacın öncelikle sözlü iletişim anlamında iletilebilir bilgi değil, görsel veya ikonik veya hayali iletişim anlamında olduğu araştırma. ... "	"... daha az basit, ancak yine de tanımlanabilir ve görünür. - malzeme araştırması - - geliştirme çalışması - - eylem araştırması - bir araştırma günlüğünün stüdyolardaki pratik bir deneyi anlattığı ve ortaya çıkan raporun bunu bağlamsallaştırmayı amaçladığı yer. Hem günlük hem de rapor sonuçları iletmek için oradadır, bu da araştırmayı toplantıdan ayırarak şeydir.	Frayling'in sınıflandırması tutaraksız ve oldukça belirsiz: Frayling'in "yoluyla", Findeli'nin "için" ifadesini karşılıyor; sadece eylem araştırması her iki yazarda da "yoluyla" ile ilgili olabilir. Frayling'in "için"i, Findeli'nin "için"inden çok farklı bir şeydir; Findeli muhtemelen bunu araştırma olarak kabul etmeyecektir.
Findeli 1998	Tasarım araştırması ve tasarım pratiğinin ayrılması (zayıf teori), "tasarım teorisine çok az katkı veya hiç katkı yok", bkz. "tasarım çalışmaları" alanı (Margolin)	Uygulamalı bilim olarak tasarım (teori yok), karmaşık, s sofistike projeler (Araştırma ve Geliştirme)	Teori ve pratiğin uzlaştırılması (güçlü teori) gömmülü, dahil, meşgul, yerleşik (Sartre, Durumcu) teori. "Bu tür araştırmalar, tasarıma özgü olan şeyle daha uyumlu epistemolojik bir duruş benimseyerek gerçek bir tasarım teorisi oluşturmaya yardımcı olur: proje."	Findeli'nin sınıflandırması epistemolojik ve anlamsal olarak çok daha net bir çerçeve sağlar.
Jonas 2004	"Tasarım hakkında araştırma, nesneyi belli bir mesafede tutarak dışarıdan hareket eder. Araştırmacılar bilimsel olarak çalışıyorlar. Nesneyi mümkün olduğunca değiştirmeyen gözlemciler. Örnekler: Tasarım felsefesi, tasarım tarihi, tasarım eleştirisi, ... "	"Tasarım için araştırma da dışarıdan hareket ederek süreci seçici olarak destekler. Araştırmacılar, tasarımcılar için "bilgi sağlayıcı" olarak hareket eder. Ancak, sağlanan bilginin tasarımla değiştirilebilen bir gerçeklikle ilgili olduğu için sınırlı bir raf ömrü vardır. Örnekler: pazar araştırması, kullanıcı araştırması, ..., ürün semantiği, ... "	"Tasarım yoluyla araştırma, tasarımın kendi araştırma ve tasarım sürecini ifade eder. Tasarımcılar / araştırmacılar doğrudan dahil olur, bağlantılar kurar, araştırma nesnesini şekillendirir.	Findeli'nin sınıflandırmasına referans verir.

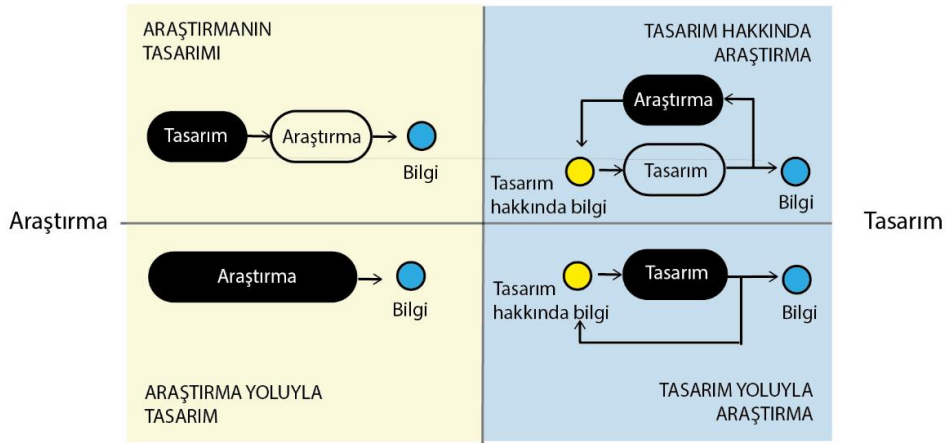
Üç kategori arasındaki ilişkiyi deşifre etmeye çalışan Frankel ve Racine (2010) tasarım için araştırma, tasarım yoluyla araştırma ve tasarım hakkında araştırma arasında her biri diğerini döngüsel olarak bilgilendiren ilişkiyi bir şema aracılığıyla aktarmaktadır (Şekil 2.4). Araştırmanın temel kategorileri ile tasarım araştırması kategorilerinin eşleştirildiği şema aynı zamanda tasarım araştırmalarında başvuru alan farklı kavramların bir haritasıdır. Tasarım hakkında araştırma temel araştırma, tasarım için araştırma deneysel araştırma, tasarım yoluyla araştırma ise uygulamalı araştırma ile amaç ve yöntem bakımından eşleştirilmektedir.

Şekil 2.4 Tasarım araştırması kategorileri (Frankel ve Racine, 2010)

Frayling'in üçlü kategorilerini geliştiren çalışmalardan farklı olarak Faste ve Faste (2012) dörtlü bir araştırma kategorisi sunmaktadır. Kategoriler, tasarımcıların araştırmaya başvurma amaçlarına göre tanımlanmaktadır. Araştırma yoluyla tasarım (*design through research / studios design research*) kategorisi, geleneksel araştırma faaliyetlerine referans vermektedir, çünkü bilgiyi üretmek için doğal ve teknolojik olguları incelemektedir (Faste ve Faste, 2012). Yazarlar tasarım yoluyla araştırmayı

(*research through design / embedded design research*) tasarım yoluyla yeni bir bilgiyi ortaya koyan araştırmalar şeklinde literatürdeki ifadeye benzer biçimde tanımlamaktadır. Araştırmanın tasarımı (*design of research / formative design research*) ilk kategori gibi geleneksel bilimsel araştırma paradigmasını esas almaktadır. Biçimlendirici tasarım araştırması olarak da adlandırılan bu kategori bir tasarım sürecini planlamak için başvurulacak araştırmalar olarak “tasarımın tasarımı” şeklinde açıklanmaktadır. Tasarım hakkında araştırma (*research on design / diagnostic design research*) tasarımın gelecekteki uygulamalarını iyileştirmek için araştırmacıların çeşitli tasarım süreçlerini sistematik olarak inceledikleri tanısal tasarım araştırması kategorisidir (Faste ve Faste, 2012). Literatürdeki karşılığı ile benzer bir anlam taşımaktadır. Bu çerçeveye göre tasarım araştırması sürecinde tasarım, araştırma ve bilginin konumlanmaları, aralarındaki geri bildirim mekanizmaları ve süreçte araştırmanın ya da tasarımın baskınlığı gibi kriterler bu dörtlü kategorinin sınırlarını belirlemektedir (Şekil 2.5).

Şekil 2.5 Tasarım ve araştırma ilişkisine dair dörtlü çerçeve (Faste ve Faste, 2012)

Mimarlık disiplini içinde mimarlık hakkında araştırmaların diğer iki kategoriye göre daha baskın olduğu söylemek mümkündür. Bu durum hem yöntem hem bilgi üretim biçimi bakımından sistematize edilebilecek ve farklı kişilerin üzerinde ortak bir mutabakata varabileceği bir araştırma biçimi olmasından kaynaklanmaktadır. Bu tür araştırmaların aktörleri -kriterleri, yöntemleri ve konu alanları nedeniyle- genellikle mimarlık eğitimi ve akademisi ile bağlantılara sahiptir. Mimarlık için araştırma

disiplinin uygulayıcı, yatırımcı, müşteri, geliştirici aktörlerine hitap ettiği ve teknolojik, dijital, ekonomik gelişmelerin taleplerini takip ettiği için disiplin içinde mimarlık hakkında araştırma kadar sık görülmemektedir. Ayrıca yöntem, süreç ve konuları bakımından maddi olarak desteklenmeye daha fazla ihtiyaç duyulması da herhangi bir fon ya da sponsorluk mekanizması olmadan bu tür araştırmaların gerçekleşebilmesini etkilemektedir. Ancak mimarlık için araştırma kategorisinin de mimarlık hakkında araştırma kategorisi gibi metodolojik ve epistemolojik olarak güçlü bir altyapıya sahip olduğunu söylemek mümkündür. Mimarlık hakkında ve mimarlık için araştırma kısmen fen bilimleri ve beşerî bilimlerin yöntemleri ile çalışması nedeniyle daha net tanımlanan yol haritalarına sahipken; bu kategorilerin üçüncüsü olan mimarlık yoluyla araştırma ise en muğlak tanıma ve yönetime sahip olandır (Till, 2008). Ancak bu kategori mimari araştırmaların gelişmesi için kilit bir role sahip olması (Till, 2008) ve kuram ile uygulama arasındaki ilişkiye dair geliştirilen tartışmalar için arabulucu olması (Rendell, 2004) nedeniyle üzerinde durulmayı en çok hak eden kategori olarak değerlendirilmektedir.

Araştırma hem uygulayıcı mimara hem de akademik araştırmacıya yararlanabilecekleri önemli bir arka plan sağlamaktadır. İki farklı kutupmuş gibi algılanan uygulayıcı ve araştırmacı mimarların, mimari tasarım araştırmalarına olan ilgisi dikkat çekici olmakla beraber bu kavramı ele alma biçimleri birbirinden farklılaşmaktadır. Akademik ve profesyonel mimarlık ortamlarında mimari tasarım araştırmaları ayrı ayrı tartışılmaya başlamış olsa da farklı ortamlardaki bu tartışmaların süreçte kimi zaman iç içe geçtiği ya da paralel olarak ilerlediği görülmektedir. Kuram, uygulama ve eğitim arakesitinde mimari tasarım araştırmalarının nasıl anlaşıldığı ve nerede konumlandığına yapılan literatür taraması, mimarlık eğitiminde mimarlık yoluyla araştırma ve mimarlık uygulamalarında mimarlık yoluyla araştırma başlıkları altında detaylıca aktarılmaktadır.

2.3.3.1 Mimarlık Eğitiminde 'Mimarlık Yoluyla Araştırma'

Kronolojik olarak yapılan literatür taraması, mimarlık yoluyla araştırma anlayışının diğer ortamlardan çok daha önce mimarlık eğitimi ortamında tartışılmaya başladığını

göstermektedir. Bilgi toplumunun dönüştürücü gücünün ve yükseköğretim kurumlarının Bologna sistemine geçiş sürecinin paralelinde tasarım araştırması kavramı organize ve kurumsal bir yapılanma olan mimarlık akademisi tarafından keşfedilmiştir. Bu keşifle beraber mimarlık yoluyla araştırmaya dair ilk tartışmalar 1990'ların ortalarında mimari tasarım doktoralarının yapısının yeniden ele alınması ile geliştirilmeye başlamıştır. 1996 yılında tasarım araştırmaları alanında önemli aktörlerden olan *TU Delft* tarafından tasarım araştırmasının mimarlık alanında doktora araştırmalarındaki rolüne odaklanan *Tasarım ve Mimaride Doktora (Doctorates in Design and Architecture)* konferansı düzenlenmiştir. Bunu takiben ABD (1998), Fransa (2000), Japonya (2003) ve Arizona'da (2005) tasarımda ve mimarlıkta doktora eğitimi konusunu gündeme alan konferanslar düzenlenmiştir. Brüksel'deki Sint Lucas Mimarlık Okulu, Verbeke'nin öncülüğünde, sekiz senelik bir süreç içerisinde, sanat ve mimarlıkta doktora çalışmalarına odaklanan üç uluslararası konferans düzenlemiştir. Bunlardan ilki 2005'teki *The Unthinkable Doctorate*, ikincisi 2009'daki *Communicating (by) Design* ve sonuncusu 2013'te düzenlenen *Knowing (by) Designing*'dir. Üç konferansta da mimarlık, müzik ve görsel sanatlarda tasarım araştırması kavramını ele alan çalışmalar sunulmuştur. Türkiye özelinde mimarlık alanında doktora araştırmalarıyla ilgili 2011 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi'nde bir çalıştay düzenlenmiş ve *Doctoral Education in Architecture* başlığıyla kitap olarak yayınlanmıştır. Kitapta doktora programlarında örgütlenmeye dair problemler ve yaratıcı doktora programları için olasılıkların tartışıldığı farklı metinler yer almaktadır (Sağlamer ve Erkök, 2015). 2012'de *University of Antwerp* 'te düzenlenen *Theory-by-Design* konferansında sunulan çalışmalarda mimari tasarım stüdyolarındaki araştırmalara, tasarım yoluyla araştırma yaklaşımının mimarlık eğitimindeki rolüne ve tasarım yoluyla araştırma sayesinde akademinin duvarları dışındaki gündelik hayatın karmaşıklıklarıyla yüzleşmenin yollarına vurgu yapılmaktadır (De Vos, De Walsche, Michels ve Verbruggen, 2012). Bu konferansları CA²RE, (*the Conference for Artistic and Architectural Doctoral Research*) tarafından 2017 yılından beri yılda 2 kere düzenlenen doktora araştırmalarının paylaşıldığı CA²RE konferans dizisi takip etmektedir. 2012 yılında TU Delft'in *Footprint* isimli dergisi *Architecture Culture and the Question of Knowledge: Doctoral Research Today* başlıklı özel bir sayı yayınlamıştır. Bu sayı o zamanki mevcut mimarlık doktora araştırmasının durumu

hakkında çeşitli eğitim modelleri ve farklı coğrafyalardan üretilen çalışmalarla kısmen de olsa bilgilendirici bir bakış açısı sunmaktadır.

Mimarlık doktoraları üzerine odaklanan çalışmaların yanı sıra mimarlıkta araştırma ve mimarlıkta tasarım yoluyla araştırma üzerine çok sayıda akademik konferans da düzenlenmiştir. 2000 yılında TU Delft tarafından düzenlenen *Research by Design* konferansını, 2002 yılında *Ways to study and research: Urban, architectural and technical design* adlı kitabın yayınlanması takip etmektedir. Kitap TU Delft Mimarlık Fakültesi'nde görev alan 40'tan fazla yazarın tasarımıyla ilgili araştırma projelerini, araştırma yöntemlerini, görüşlerini içermekte ve araştırma ile tasarımın nasıl ilişki kuracağına dair mevcut tartışmalara katkıda bulunmaktadır. Bu konferansları takiben 2007'de İsveç'te *Design Enquiries*, 2008'de Londra'da *Research into Practice Conference* ve Danimarka'da *Changes of Paradigms in the Basic Understanding of Architectural Research*, 2009'da Belçika'da *Communicating (by) Design*, 2010'da Amerika'da *The Place of Research/The Research of Place*, 2012'de Antwerp'te *Theory by Design*, 2013'te Belçika'da *Knowing (by) Designing*, 2014'te Portekiz'de *Architectural Research by Design: Unifying Academia and Practice through Research*, 2014'te Venedik'te *Perspectives on Architectural Design Research: What matters, Who Cares, How*, 2020'de *The Practice of Architectural Research: Perspectives On Design And its Relation To History And Theory* konferansları düzenlenmiştir.

Mimarlık doktoraları ve araştırma ilişkisi üzerine yapılan tartışmaları, lisans eğitimi düzeyindeki mimarlık stüdyolarının da bir tür araştırma ortamı ve yöntemi olarak ele alınabileceğini öne süren çalışmalar takip etmektedir. Salomon'un (2011) *Journal of Architectural Education* dergisinde yayınlanan *Experimental Cultures: On the 'End' of the Design Thesis and the Rise of the Research Studio* adlı makalesinde, mimarlık eğitimindeki bitirme projeleri / tasarım tezlerinin araştırma ile olan ilişkisini açığa çıkarmak amacıyla, 1860 ve 2011 yılları arasındaki hâkim yaklaşımlar kapsamlı bir tarihsel panorama ile sunmaktadır. Bu panorama mimari tasarım stüdyolarında üretilen bireysel tasarım projelerinin günümüzde kolektif araştırma stüdyolarına dönüştüğü süreci göz önüne sermektedir. Tasarım stüdyolarını birer araştırma stüdyosuna

dönüştüren, bu konuda seminer ve konferanslar düzenleyen ve araştırma odaklı mimarlık doktora programları (*PhD by Design, PhD by Practice, practice-based PhD*) kurgulayarak mimari tasarım araştırmalarının geliştirilmesi için öncü olan mimarlık okulları arasında Avrupa, Amerika ve Avustralya'dan *KU Leuven, Politecnico di Milano, TU Delft*, Hafencity Üniversitesi, *TU Berlin*, Lusofona Üniversitesi, Norveç Bilim ve Teknoloji Üniversitesi (NTNU), Ljubljana Üniversitesi, *Edinburgh College of Art, Royal College of Art, the University of Westminster*, RMIT, *Aarhus School of Architecture*, UCLA, MIT, *Bartlett, Harvard Graduate School of Design, London School of Architecture*, ETH gibi okullar yer almaktadır. Tasarım araştırması ile akademik araştırma modelleri arasındaki boşluğu doldurmak amacıyla Leon van Schaik'in RMIT'de (Avustralya) proje tabanlı doktora programı, mimarlık doktora programları arasında uygulamayı ön plana alan en kapsamlı örneklerden biridir. Bu program mimarların kendi uygulamaları üzerine eleştirel bir şekilde düşünmesini ve uygulamadan geliştirecekleri doktora çalışmalarını ortaya koymalarını teşvik etmektedir (Blythe ve Schaik, 2013).

Tasarım araştırmalarını geliştirmek, yaygınlaştırmak ve bu konuda paylaşım yapmak amacıyla mimarlık okullarının bir araya gelmesiyle yeni bir mimarlık araştırmaları aktörü ortaya çıkmaktadır. Bunlardan bir tanesi Avrupa ölçeğinde mimarlık araştırmalarını en geniş anlamda tanıtmayı, desteklemeyi, geliştirmeyi ve yaymayı amaçlayan bir platform olarak 2013'te kurulan ARENA (*Architectural Research European Network Association*)'dır. ARENA, Avrupa ölçeğinde akademisyenleri ve uygulayıcı mimarları kapsayan geniş bir ağ oluşturarak, doktora öğrencilerinin ve mimarlık araştırmacılarının gelişimine yardımcı olmak için gereken ortamı sağlamakta ve disiplinlerarası araştırmaları teşvik etmektedir (*Architectural Research Network [ARENA]*, b.t.). ARENA'nın yapılanmasında 15 farklı Avrupa ülkesinde yer alan 35 mimarlık okulunun temsilcileri yer almaktadır. Bu yapısı ile ARENA, Avrupa'da mimari araştırma kültürünü desteklemeyi amaçlamaktadır. 2016 yılı itibarıyla mimari alanda her türlü tasarım ve bilimsel araştırma çalışmalarını tanıtmak ve yaymak amacıyla *AJAR (Arena Journal of Architectural Research)* dergisini yayınlamaya başlamıştır. Yanı sıra ARENA'nın gerçekleştirdiği çalışmalar arasında tasarım araştırmaları üzerine düzenlediği konferanslar, yayınlar ve

buluşmalar da yer almaktadır. ARENA üç yıllık (2019-2022) bir *Erasmus+* projesi kapsamında desteklenen CA²RE+ (*Community for Artistic and Architectural Research*) topluluğunun kurucu aktörlerinden biridir. EAAE ve ELIA (the European League of Institutes of the)'nın yanı sıra toplulukta Avrupa'da yer alan *the University of Ljubljana* (Ljubljana), *the Aarhus School of Architecture* (Aarhus), *the KU Leuven* (Ghent), *the Politecnico di Milano* (Milano), *the TU Berlin* (Berlin), *the COFAC – Lusofona University* (Porto), *the Hafencity University* (Hamburg) *the Norwegian University of Science and Technology* (Trondheim) ve *the TU Delft* (Delft) okulları yer almaktadır. CA²RE+ adı belirtilen okulların stratejik ortaklığında mimarlık, tasarım ve sanatla ilişkili tüm alanlarda araştırmayı geliştirmek ve paylaşmak amacıyla kurulan bir platformdur (CA²RE+, b.t.). Bu platformun altında yer alan okullar tasarım odaklı doktora programları aracılığıyla tasarım araştırmalarının kalitesini iyileştirmenin ve kolektif bir öğrenme ortamını geliştirmenin imkanını bulmaktadır. CA²RE+ projesi, yılda iki kere düzenlediği konferanslar ile programda yer alan okulların doktora öğrencilerini bir araya getirerek çalışmalarını paylaşımları ve tartışmaları için bir ortam sunmaktadır.

Avrupa'dan tasarım okullarının ortaklığında bir AB projesi kapsamında 2013 yılında kurulan ADAPT-r ITN (*Architecture, Design and Art Practice Training-research, Initial Training Network*) adlı ağ, özgün ve yenilikçi bir oluşum olarak sanat ve tasarım pratiğinin araştırma etkinliğini artırmayı hedeflemektedir. Bu ağın kurumsal ortakları arasında RMIT Avrupa (*Royal Melbourne Institute of Technology Spain*), Danimarka Aarhus Mimarlık Okulu (*Aarhus School of Architecture*); Estonya Sanat Akademisi (*Estonian Academy of Arts*); İngiltere'den Glasgow Sanat Okulu ve Westminster Üniversitesi; Belçika'dan KU Leuven ve Slovenya'dan Ljubljana Üniversitesi yer almaktadır. ADAPT-r'ın amaçları arasında Avrupa Birliği araştırma politikaları ve stratejileri kapsamında, akademi ve uygulama arasındaki ilişkinin kurulması için uygulayıcı mimarları akademik araştırmalar konusunda bilgilendirecek bir ortamı sağlamak yer almaktadır (ADAPT-r, b.t.). ADAPT-r, uygulayıcı mimarları araştırma ortamına dahil etmesi ve doktora öğrencilerinin uygulama ortamına temas etmesinin yollarını araması bakımından CA²RE+ projesinden amaç ve yöntem olarak

farklılaşmaktadır. ADAPT-r'nin planları arasında 40 doktora bursu, 8 seminer ve konferans, sergi, 3 kitap ve halka açık etkinlikler gerçekleştirilmesi yer almaktadır.

Avrupa mimarlık eğitimi ortamının önemli aktörlerinden olan EAAE de mimari araştırmalara ilişkin bilgi ve deneyimlerin toplanması ve paylaşılması için Araştırma Akademisi (*Research Academy*) adı altında bir platform oluşturmuştur. EAAE'nin eğitim misyonu göz önüne alındığında, ana odak doktora eğitimi üzerinedir. Avrupa'da mimari araştırma farklı şekillerde çeşitli paradigmlar ve perspektifler dahilinde gelişmekte; bu nedenle Araştırma Akademisi, dağınık halde var olan mevcut araştırma pozisyonlarını ve yeni gelişmeleri bir platform altında toparlayarak tartışmayı amaçlamaktadır (EAAE, b.t.). EAAE tarafından hazırlanan Mimari Araştırmaya İlişkin Tüzük mimari araştırma yapmayı esas alan üniversiteler, mimarlık okulları, araştırma kurumları, fon sağlayan kurumlar, meslek kuruluşları ve uygulayıcılar için başvurulacak bir referans belge olarak tasarlanmıştır. Bu tüzük mimarlık disiplininin bilgisini üretmesi için mimari araştırmanın karakterini, hedeflerini, yöntemlerini belirtirken; mimarlık için uluslararası alanda tanınan ve iyi finanse edilen bir araştırma topluluğunun gelişimini sağlamayı hedeflemektedir (EAAE, 2012).

Türkiye'deki mimari tasarım doktoraları üzerine Yorgancıoğlu'nun (2014) tarihsel bir arka planla doktora ve araştırma ilişkisini irdeleyerek, ODTÜ Mimarlık Bölümü doktora eğitimi özelinde çalışmasını derinleştirdiği *The Growing Significance of Research as Part of Architectural Education and the Doctoral Programmes in Architecture* başlıklı çalışmasına başvurulabilir. Özten, Anay, Özten Anay ve Acar'ın (2018a) Akademinin Gözüyle Türkiye'de Mimarlık/Mimari Tasarım Doktora Araştırmaları başlıklı çalışması doktora programı yürüten mimarlık okullarındaki öğretim üyeleri ile yapılan görüşmeler ile akademinin gözünden bir yaklaşım geliştirmektedir. Aynı yıl yayınladıkları Türkiye'de Mimarlık / Mimari Tasarım Doktora Araştırmalarına Dair Bir İnceleme isimli çalışma ise 1995-2014 yılları arasında tamamlanan doktora çalışmalarının nitel analizi ile '21. yüzyıl başında Türkiye'deki mimari tasarım alanındaki doktora araştırmalarının durumu hakkında bir panorama' sunmaktadır (Özten, Anay, Özten Anay ve Acar, 2018b). Türkiye'de tasarım araştırması kavramına artan ilginin göstergelerinden biri de 2021 yılında MEF

Üniversitesi Mimarlık Bölümü tarafından *design research* teması altında düzenlenen konuşma serisidir. Bu seriye mimari tasarım araştırmasının önemli aktörlerinden Katja Grillner, Jonathan Hill ve Richard Blythe katılmıştır.

2000 sonrası itibariyle mimarlık eğitimi ve araştırma ilişkisini çok farklı perspektiflerden ele alan çalışmaları içeren geniş bir literatürden ve bu ilişkiyi anlamak için gittikçe artan güncel bir ilgiden söz etmek mümkündür. Mimari tasarım stüdyoları, yüksek lisans ve doktora programlarında tasarım odaklı araştırmaların geliştirilmesine dair pek çok konferans ve seminer düzenlenmiş, farklı mimarlık okullarında bu yaklaşımın örnekleri olabilecek araştırma stüdyoları yürütülerek yayına çevrilmiş, kurulan tasarım odaklı doktora programlarında yeni tezler üretilmiştir. İncelenen yayınlar, kurumlar ve çalışmalar ile araştırmanın mimarlık eğitimi ortamına nasıl entegre olacağı sorusuna tek tip bir yaklaşım yerine oldukça çeşitlenen yaklaşımlarla cevap aramaya çalışmaktadır. Bu yaklaşımlara dair derinlemesine araştırmalar her biri başlı başına ele alınacak çalışma konularıdır. Literatür taramasında bu konuları farklı perspektiflerden ele alın çalışmalara değinilmeye özen gösterilmiştir.

2.3.3.2 Mimarlık Uygulamalarında ‘Mimarlık Yoluyla Araştırma’

Mimarlıkta yükselen araştırma olgusu mimarlık pratiğini ve üretim biçimlerini de dönüşüme teşvik etmektedir. 2000’li yıllar araştırma ve uygulama arasındaki ilişkinin uygulamadaki ve akademideki mimarlar tarafından geniş bir biçimde tartışılmaya başladığı yıllardır. Bina tasarım ve inşa süreçleri daha karmaşık hale geldikçe, mimarlar tasarımın kendi başına bir problem çözme faaliyeti olmadığını fark ederek tasarımın benzersiz bir araştırma süreci olduğunu tartışmaya başlamıştır (Raisbeck, 2010). Mimarlık pratiğinde mimarlık yoluyla araştırma yapma üzerine gelişen çalışmalarda genel olarak uygulayıcı mimarların nasıl ve hangi yöntemlerle araştırma yapma pratiğini kazanabileceği, mevcut bir araştırmaya nasıl dahil olabileceği ve yaptığı araştırmaları nasıl görünür kılabilceği konuları tartışılmaktadır. Literatürde yer alan çalışmaların birçoğu derleme, öneri, vaka takdimi ya da eleştiri düzeyindedir.

2013-2018 yılları arasında mimarlık üzerine araştırma projeleri gerçekleştiren İspanya merkezli *Itinerant Office* isimli mimarlık ofisi *New Generations* platformu altında *ATLAS of Emerging Practices: Being an Architect in the 21st Century* isimli bir araştırma projesi gerçekleştirmiş ve araştırmasını 2019 yılında aynı isimli bir yayına dönüştürmüştür. 22 Avrupa ülkesinden seçilen 95 mimarlık ofisi ile gerçekleştirilen sözlü görüşmeler sonucunda mesleki uygulamayı karakterize eden temaları, eğilimleri ve yöntemleri analiz ederek 2010'lu yıllarda mimarlık mesleğinin durumuna genel bakış sağlayan bir atlas ortaya çıkmıştır. Yapılan görüşmelerin analizi yapıldıktan sonra en çok tekrar eden ilk beş kavram sırasıyla işbirliği, kamusal mekân, süreç, araştırma, multidisiplinerlik şeklinde sıralanmaktadır; bu kavramları kent, komünite, kolektif, platform, katılım, ağ kavramları takip etmektedir (Venturini, 2019). Dünyanın farklı noktalarındaki mimarlık ofislerinin internet sitelerine yapılacak hızlı bir bakış, araştırma kavramının güncel uygulamalarda belirgin bir şekilde öne çıktığını göstermektedir.

Mimarlık uygulamalarında araştırmayı 1970'lerde ele alan ilk girişimlerden RIBA araştırma grubuna bağlı *Architectural Research and Teaching* editörleri, araştırma ve tasarım eylemi arasındaki ilişki sorununa dair çözüm önerileri geliştirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır (Samuel, 2017). Ancak RIBA'nın bu konudaki etkin girişimleri 2012-2016 yılları için hazırladığı stratejik planda temel amacını, mimari uygulamada araştırmayı desteklemek ve etkin kılmak olarak belirlemesi ile başlamaktadır. RIBA, tasarım araştırmasını uygulayıcıların sorunlarını çözme ve tasarım geliştirme aşamalarından kaynaklanan yeni bilgilerin üretildiği bir süreç olarak tanımlamaktadır. Yapılı çevre üzerine bilgi, inovasyon ve araştırma merkezi haline gelmek, RIBA'nın 2012-2016 yıllarına yönelik oluşturduğu stratejisinin temel bir unsurudur (RIBA, 2013a). Bu raporun devamı olarak RIBA'nın Araştırma ve İnovasyon Grubu (*Research and Innovation Group*), 2013 yılında uygulayıcı mimarlara tasarım süreçlerinde başvurabilecekleri araştırma yöntemlerine dair bilgi veren *Research in Practice Guide* adlı bir rehber çalışma hazırlamıştır. Rehberin amacı, mimarların araştırma konusunda ufkunu genişletmek, araştırmayı çalışma programlarına dahil etmek ve daha geniş ölçekte farklı araştırma toplulukları ile olan ilişkilerini güçlendirmeye yardımcı olmaktır. Rehberde tasarım araştırması (*design*

research) ve araştırma projesinin (*research project*) tanımları yapılmakta ve bu iki araştırma sürecinin bilgi üretimindeki rolü bir şema ile uygulayıcılara sunulmaktadır (RIBA, 2013). 2012 yılında *Arts and Humanities Research Council* (AHRC) tarafından finanse edilen ve konut uygulamalarının mevcut durumuna dair yapılan araştırmaları içeren *Home Improvements* (2013) projesinde RIBA, uygulayıcıların pratiklerinde araştırmayı nasıl ele aldıkları ile ilgili görüşleri üzerine bir çalışma yürütmüştür. Buna göre uygulayıcıların %43'ü yaptıklarının araştırma olduğunu belirtirken, geri kalanlar uygulamada araştırmanın etkin olması gerektiğine katılmasına rağmen bunu nasıl ve ne şekilde yapacaklarına dair fikirlerinin olmadığını belirtmektedir (RIBA, 2013b). RIBA tarafından hazırlanan ve çeşitli mimarlık ofislerinin büyük ve küçük ölçekli tasarım süreçlerinde araştırmayı ne şekilde yönettiklerine ve entegre ettiklerine dair deneyimleri inceleyen *How Architects Use Research?* (RIBA, 2014) raporunda dikkat çeken bir ayrıntı, araştırma uygulamanın vazgeçilmez bir parçası olmasına rağmen müşteriler bunun farkında olmadığı için mimarlık ofislerinin araştırmayı mevcut ekonomik iklimin zorlu koşullarında ek profesyonel hizmetlerden biri olarak sunmaya çalışmasına dair yapılan tespittir.

Amerikan Mimarlık Enstitüsü (AIA) kurulduğu zamanlardan itibaren araştırma meselesini ve araştırmanın tasarım ve uygulama süreçleri ile ilişkisini farklı biçimlerde geliştirmenin yollarını aramaktadır. 1950'lerde kurulan Araştırma Departmanı ile başlayan uygulamalarda mimarlık araştırmalarını destekleme girişimleri, 2004 yılında geliştirdikleri yeni bir bakış açısını ortaya çıkarmaktadır. 2015 yılında hazırlanan *Practice-Relevant Research Roadmap* araştırma meselesine dair AIA'nın geliştirdiği amaçları içermektedir. Bunun devamında AIA, 2016-2020 Stratejik Planı'nda araştırmayı stratejik bir hedef olarak belirlemekte ve gelişmiş bir mimarlık pratiği için araştırmayı genel hedeflerde yönlendirici bir konuma getirmektedir (AIA, 2019). 2015'ten beri düzenlenen *Interactions Symposium*'da, AIA'nın sponsorluğunda geliştirilen araştırma projeleri sunulmakta; bu sayede akademik araştırmalar uygulayıcılarla paylaşılmakta ve akademi ile pratik arasında bir ilişki kurulmaktadır. Son olarak 2019-2020 yılları için hazırlanan *Architectural Research Agenda* isimli kılavuz, mimari araştırmanın gerekliliklerini, etki alanlarını, çeşitli kategorilerdeki araştırma konularını ve eylem planlarını mimarlar ile detaylı bir şekilde paylaşan

önemli bir çalışma olarak dikkat çekmektedir. Uygulayıcı mimarlarla en çok iç içe olan mesleki bir kurum olarak RIBA'nın ve AIA'nın, farklı ortam ve ölçeklerdeki faaliyetlerle araştırma ve uygulama arasında ilişki kurma çabası bu alanı geliştirecek önemli girişimlerdir.

Mimarlık uygulamalarında tasarım araştırmasını irdeleyen birçok önemli derleme çalışma bulunmaktadır. Bunlardan biri RIBA desteğinde hazırlanan ve araştırmanın mimarlar tarafından kullanım biçimlerini inceleyen bir dizi yayının ilki olarak planlanan ve Fraser'ın (2013) editörlüğünde hazırlanan *Design Research in Architecture – An Overview* isimli kitaptır. Kitapta yer alan makalelerin birçoğu konuyu genellikle kavramsal ve tarihsel açıdan ele almaktadır. Samuel ve Dye (2015) tarafından hazırlanan ve RIBA tarafından basılan *Demystifying Architectural Research: Adding Value To Your Practice* isimli kitap mimarlık uygulamalarında araştırmayı ele alan en kapsamlı yayınlardan biridir. Diğer kitaptan farklı olarak bu çalışmanın odağında mimari uygulamalar yer almaktadır. Farklı mimari uygulama örneklerine dair geliştirilen araştırmalar ticari, kültürel, sosyal ve teknoloji başlıkları altında incelenmektedir. Her bölümde uygulayıcıların bir projeleri üzerinden araştırmayı nasıl ele aldıklarına dair görüşlerini içeren metinler ve sunulan projeleri metodolojik olarak ele alan bir uzmanın değerlendirmesi yer almaktadır. Böylece iki taraflı bir bakış açısı sunularak araştırma ile uygulama arasındaki ilişkinin derinlemesine tartışılması amaçlanmaktadır. Kitap özellikle araştırmanın bir projeyi nasıl daha iyi ve görünür hale getirebileceği, müşteriler için nasıl bir katkısı olacağı ve ekonomik olarak ne gibi faydalar sağlayacağı şeklindeki ticari getiriler üzerine vurgu yapmaktadır.

Mimari tasarım araştırması özelinde önemli yayınlardan üç tanesi Hensel'in editörlüğünde hazırlanmıştır. Bunlardan ilki 2012'de yayınlanan *Design Innovation for the Built Environment: Research by Design and the Renovation of Practice* isimli, içinde on altı farklı makalenin yer aldığı çalışmadır. Yapılı çevrede hâkim olan sorunlara karşı mimarlık pratiğinin kendini nasıl yenileyeceğini sorgulayan çalışma, bu amaçla tasarım yoluyla araştırma çerçevesinden konuyu ele almaktadır. Farklı ülkelerden uygulayıcı ve araştırmacı mimarların yer aldığı yayın alana çoğulcu bir

bakış açısı sunmaktadır. Bu çalışmayı Nilsson ile editörlüğünü üstlendiği ve içinde on beş farklı makalenin yer aldığı 2016'da yayınlanan *The Changing Shape of Practice: Integrating Research and Design in Architecture* adlı kitap takip etmektedir. Çalışmanın amacı giderek daha karmaşık hale gelen bir ortamda çalışmalarına araştırmayı daha fazla entegre etmek isteyen uygulayıcı mimarlar ve öğrenciler için bir el kitabı sunmaktır. Kitap farklı ülkelerden çeşitli ölçeklerdeki mimarlık ofislerinin araştırmayı odağa alan yaklaşımlarını ve projelerini içermektedir. Son olarak yine Nilsson (2019) ile editörlüğünü üstlendiği ve içinde on beş makalenin yer aldığı *The Changing Shape of Architecture: Further Cases of Integrating Research and Design in Practice* isimli kitap yayınlanmıştır. Bir önceki kitapta başlayan tartışmaya ek olarak bu çalışmada mimarlık uygulamalarındaki araştırmalar daha kapsamlı bir perspektiften ve daha geniş bir bağlama yerleştirilerek ele alınmaktadır. Yanı sıra araştırmanın dönüştürücü etkisiyle mimarlık mesleğinin nereye doğru gittiğini ve böyle bir ortamda mimarın rolünün ne olduğunu sorgulamaktadır. Mimarlık uygulamasında araştırmayı odağına alan çalışmalardan biri de *Architectural Design* dergisinin 2019 yılında yayınlanan *The Business of Research: Knowledge and Learning Redefined in Architectural Practice* başlıklı sayıdır. Özellikle İngiltere örnekleri üzerinden tasarım yoluyla araştırmanın mimarlık pratiğine nasıl entegre edildiğine dair uygulayıcı ve araştırmacı mimarların yazılarını içermektedir. Bu konudaki en son çalışmalardan biri Ağustos 2021'de Martindale tarafından yayınlanan *Research for Architectural Practice* isimli kitaptır. Bu kitap uygulayıcı mimarların araştırmayı tasarım süreçlerine dahil etmesinin yollarını kurduğu çerçeve üzerinden aktarmayı amaçlamaktadır. Çalışma 'neden pratiğe araştırmayı entegre etmeliyiz' sorusundan başlamakta ve 'bir araştırma nasıl fonlanır', 'araştırmaya nasıl başlanır', 'süreç nasıl ilerler', 'araştırma için hangi yöntemlere başvurulur', 'araştırma çıktıları nasıl paylaşılır', 'araştırma etiği nedir' şeklindeki soruları farklı bölümler altında tartışmaktadır. Son bölümü ise farklı mimarlık ofislerinin uygulama ve araştırma çalışmalarına dair örnek incelemeleri ile bitirmektedir. Mimarlık pratiğine araştırmayı dahil etmenin çeşitlenen yollarını kurduğu bir çerçeve ile bir kitapta sistematik biçimde aktaran bir çalışma olarak dikkat çekmektedir.

Kitapların yanı sıra alana katkı sunan önemli makaleler de yayınlanmaktadır. Bunlardan biri Rendell'in (2004) *Architectural Research and Disciplinarity* makalesidir. Makale mimari araştırmanın çeşitli yöntem ve çıktılarının eleştirel ve kavramsal bir tartışmasını yapmaktadır. Ayrıca meslek ve akademi arasında gerçekleşen mimari tasarım araştırmasının kararsız konumunu bulması ve mimari tasarımın yapıları çevrenin kalitesini artırması için akademik araştırmanın profesyonel uygulama ile bağlarını güçlendirmesine dair bir tartışma yürütülmektedir (Rendell, 2004). Bunun için disiplinlerlik ile ilgili tartışmaları yaparak disiplinlerarası çalışmalar yapmanın önemi vurgulanmaktadır. Till (2008) *What is architectural research? Architectural research: Three Myths and One Model* başlıklı makalesinde mimarlığın araştırma yoluyla geliştirilmesi gereken bir bilgi formu olduğunu, mimari araştırmanın gelişimini engellediğini düşündüğü üç farklı kabul üzerinden -mimarlık sadece mimarlıktır, mimarlık sadece mimarlık değildir, bir yapı inşa etmek araştırmadır- tartışmaya açmaktadır. Alandaki önemli makalelerden biri de RIBA'nın araştırma ile ilgili faaliyetlerinde aktif rol oynayan Samuel (2017)'in *Supporting Research in Practice* başlıklı makalesidir. Makale mimarlık uygulamalarında araştırma faaliyetlerini teşvik etmenin çeşitli yollarını vurgulamaktadır. Samuel'in (2017) önerileri uygulayıcı mimarların doktora programlarına dahil olması, akademik araştırma projelerinde görev alması, tasarım odaklı doktora programlarının artırılması, küçük ölçekli uygulayıcılar için destek ve rehberlik ağlarının geliştirilmesi, üniversitelerin bilginin yanı sıra laboratuvar, atölye gibi farklı kaynaklarını paylaşımına açması, mimarlık yarışmalarında araştırmanın daha etkili şekilde kullanılması olarak sıralanmaktadır. Mimarlık yoluyla araştırmanın gelişmesi konusunda öncü olan isimlerden Verbeke (2011, 2013, 2016), mimari araştırmaların sadece akademide değil, aynı zamanda mimari uygulamalarda da giderek daha önemli hale geldiğini, mimarlık disiplininin kendine özgü bilgi üretme yollarına ve günümüzdeki değişen bilgi tanımına (Mod-1 ve Mod-2 bilgi) vurgu yaparak tartışmaktadır. Aura, Katainen ve Suoranta (2002) henüz mimarlık pratiğinde araştırma tartışmalarının yeni başladığı zamanlarda *Theory, Research and Practice: Towards Reflective Relationship Between Theory and Practice in Architectural Thinking* isimli makalelerinde uygulamaya dayalı araştırma (*practice-based research*) ve mimari tasarıma dayalı araştırma (*architectural design-based research*) kavramlarını tanımlamaktadır. Bunu yaparken

diğer çalışmalardan farklı olarak mimari tasarım temelli araştırmanın mimarlık disiplininin sahip olduğu örtük bilgiyi kuramsallaştırılma potansiyeline vurgu yapmaktadır.

Mimarlık uygulamalarında araştırma hakkında gelişen literatür genellikle araştırmanın bir uygulama sürecine nasıl entegre edilebileceği ve uygulayıcı mimarlara araştırma kültürünün nasıl kazandırılacağı ile ilgilidir. Ayrıca çalışmalar mimarlıkta araştırma olgusunu tanımlamanın yanı sıra mimarlıkta araştırmanın ne olmadığı üzerinden konuya açılımlar getirmekte ve nasıl olabileceği üzerine öneriler sunmaktadır. Bu alanda en çok tartışılan konulardan biri -tıpkı tasarım araştırmaları alanında da tartışıldığı gibi- her tasarımın yani her yapı üretiminin bir araştırma olmadığıdır. Mimari bilgiyi sadece sonuç üründe aramak tasarım sürecini, temsilini, kullanıcılarını, sürecin kuramsal arka planını görmezden gelmektedir. Archer'ın (1995) "amacı iletilebilir bilgi olan sistematik sorgulama" şeklindeki araştırma tanımı her yapı inşasının neden araştırma olamayacağını açıkça ortaya koymaktadır. Bir mimari üretimden iletilebilir bilgi üretmek için yapıyı ortaya koyan süreçlerin anlaşılması ve yapının tamamlandıktan sonraki yaşamının sorgulanması gerekmektedir (Till, 2008). Mimarlık uygulaması esnasında elde ettiği deneyimlerini sistematik bir şekilde yazıya aktararak paylaşıma ačan Vitruvius da bir uygulayıcı-araştırmacıdır. Benzer şekilde Alberti, Palladio, Ledoux, Semper, Le Corbusier, Eliel Saarinen, Robert Venturi, Christopher Alexander, Rem Koolhaas, Aldo Rossi, Bernard Tschumi, John Hejduk, Ben van Berkel ve Caroline Boss, Winy Maas gibi isimleri de mimari tasarım araştırmacısı olarak değerlendirmek mümkündür. Bu isimlerin ön plana çıkmalarının en önemli sebebi yaptıkları çalışmaları sistematik bir şekilde paylaşılır hale getirmeleridir. Ancak her basılı eser -tıpkı her inřa edilen projede olduğu gibi- bir mimarlık yoluyla araştırma örneği değildir. Bu tür eserler disiplinin kolektif idrakine önemli ölçüde katkıda bulunmakta ve mimari pratikte yapılan kapsamlı bir çalışmanın akademik araştırma ortamına dahil edilmesine yardımcı olmaktadır (Hauberg, 2011).

Literatürün en çok üzerinde durduğu konulardan biri de araştırma kültürünün ve araştırma yapma yöntemlerinin uygulayıcı mimarlara nasıl kazandırılacağı ile ilgilidir.

Uygulayıcılar ihtiyaç duyduğu araştırma ortamı, altyapısı ve bilgisi için ilk olarak akademiye başvurmayı tercih etmektedir. Bu nedenle mimari tasarım araştırmasının ilk dönüştürdüğü ortamlardan biri okullardaki mimari tasarım stüdyoları olmuştur (Weinstock, 2008). Uygulayıcıların yarı zamanlı eğitmenler olarak stüdyoda yer alması çoğu mimarlık okulunda görülen bir durumdur. Ancak son yirmi yılda uygulayıcı mimarların stüdyolara dahil olma rollerinde birtakım dönüşümler yaşanmaktadır. Mimarların aktif olduğu stüdyoların bir tür araştırma stüdyosu (Salomon, 2011), laboratuvar, araştırma merkezi ya da *think-tank* gibi çalışan süreç odaklı, mesleki uygulama, araştırma ve öğrenmenin entegre hale getirildiği ortamlara dönüştüğü gözlemlenmektedir. *Architectural Association*'daki (AA) Tasarım Araştırma Laboratuvarı (AADRL) programı bu konuda öncülerden biridir. AADRL, tasarım araştırmasını mimari tasarım sürecinin bir parçası olarak kabul eden, stüdyoyu tasarım araştırmasının yapıldığı bir tasarım araştırma laboratuvarı olarak gören, uygulayıcı ve öğrencileri bir araya getiren bir programdır (Schumacher, 2010). Tasarım araştırması ve mimari araştırmanın örtüşmesine dair ilk örneklerden bir diğeri ise Lawson'ın Sheffield Üniversitesi'ndeki araştırma programıdır (Luck, 2019). 2015'te kurulan *London School of Architecture* (LSA) ise tasarım sürecini bilgi elde etme yolu olarak gören ve bu bilgiyi yapıyı çevrenin iyileştirilmesi için kullanan, uygulayıcılar ile öğrencileri tasarım odaklı bir araştırma için bir araya getiren yükseköğrenim düzeyindeki alternatif bir mimarlık okuludur (Kinneir, 2019). Mimarlık ofisleri okullardaki tasarım stüdyoları aracılığıyla kurdukları bağlarla araştırma kültürüne dair elde ettikleri bilgiyi kendi pratiklerine aktararak mimarlık yoluyla araştırma eylemini gerçekleştirmektedir. Böylece alandan gelen bilgi ve uygulama süreçlerinden gelen bilgi ile genelleştirilebilir bir çerçeve ortaya koyabilecekleri ortamları oluşturma imkanına sahip olmaktadır. Bu yaklaşımın temsilcilerinin en önemlilerinden biri mimari tasarım pratiğinin içinde yer alırken aynı zamanda mimarlık üzerine sistematik yaklaşımlar ve araştırmaları ortaya koyan ve çeşitli mimarlık okullarında araştırma stüdyoları yürüten Koolhaas ve onun kurduğu OMA-AMO isimli mimarlık stüdyosudur. Hollanda merkezli MVRDV'nin kurucularından Winy Maas ise TU Delft Mimarlık Fakültesi bünyesinde *the Why Factor?* isimli araştırma merkezini yürütmektedir. Bu örneklerle benzer kurumsal yapıdaki ofislerin yürüttüğü araştırma merkezleri ve doktora programlarının yanı sıra,

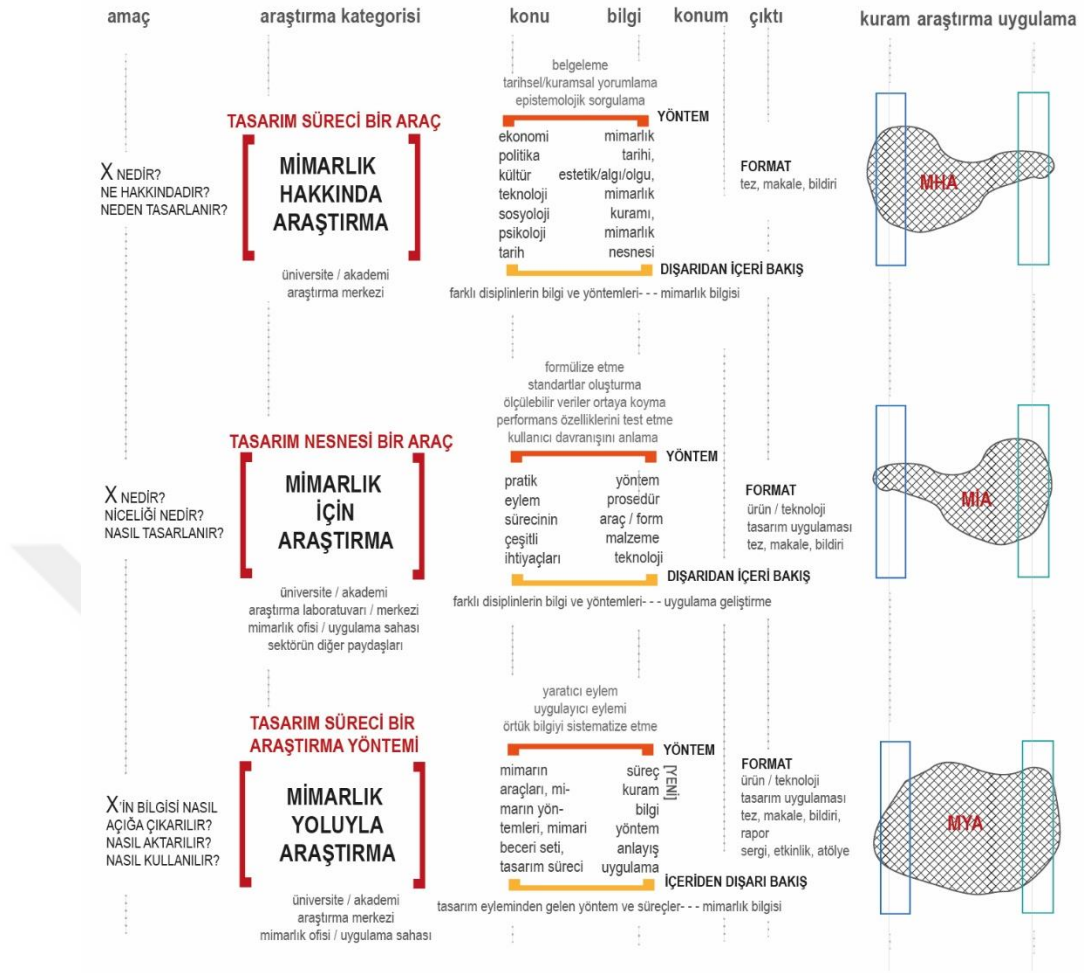
mimarlık araştırmalarına ilgi duyan uygulayıcı mimarlar tasarım odaklı doktora programlarında ve araştırma odaklı mimari tasarım stüdyolarında bireysel olarak da görevler almaktadır.

Akademik bir kurumla bir ilişkide olmak araştırma fonu almak için gereken karmaşık süreçleri açmak için uygulayıcılara yardımcı olmaktadır. Uygulayıcılar araştırmalarını çok çeşitli şekillerde finanse etmektedir, ancak özellikle resmi / kurumsal kanallar aracılığıyla fon başvurusunda bulunurken desteğe ihtiyaç duymaktadırlar (Samuel, 2017). Fonlar bir araştırmanın kapsamını, ortamını ve personelini belirlemekte önemli bir etkindir (Leatherbarrow, 2013). Fon almak ofislerin araştırma yapması için önemli bir teşvik kaynağıdır. Araştırma, mimarlık uygulamalarına yeni gelir akışları, yeni hizmet ve ürünlerin geliştirilmesi gibi ticari faydalar sağlayabilmektedir (Samuel ve Dye, 2015). Kopenhag merkezli *Gehl Architects*'in, Danimarka Kraliyet Güzel Sanatlar Akademisi'ndeki öğrenciler ve akademisyenler ile kentsel alanları haritalandırdığı ve *How to Study Public Life* adlı kitaba dönüştürdüğü araştırma projesi ve *Sarah Wigglesworth Architect*'in Sheffield Üniversitesi ve Sheffield Kent Konseyi işbirliğinde fonlanan yaşlılar için tasarım konusundaki araştırma projesi bu girişimlere bir örnek olarak gösterilmektedir (Samuel, 2017). Uygulamada araştırmayı teşvik etmenin bir başka yolu destek ve mentorluk ağlarının geliştirilmesidir (Samuel, 2017). Örneğin üniversiteler, üretim atölyelerini ve bilgi kaynaklarını mimari ofisler ve küçük ölçekli işletmelere açarak araştırma yaklaşımlarını teşvik etmekte önemli rol oynamaktadır. Bu sayede küçük ve mikro ölçekli uygulamaların başkalarıyla rekabet etmesi gereken için kaynak ve bilgiye ulaşması sağlanmaktadır. *Fablab*, teknopark, araştırma laboratuvarı, araştırma merkezi gibi ortamlar hem halka hem sektöre açık, özgürce kullanılabilir alanlar olarak uygulama ve akademi genelinde geliştirilecek bir entegrasyon için önemli bir fırsat sunmaktadır. Örneğin İsveç'teki Umeå Üniversitesi'ndeki *fablab*'ler halka, araştırmaya ve endüstriye açık ücretsiz, açık kaynak bir alan olarak uygulama ve akademi arasında yeni bir ilişki kurmaktadır (Samuel, 2017).

2.4 Bölüm Sonu Değerlendirmesi

Bu bölümde mimarlık ve araştırma ilişkisini farklı yönlerden ele alan -yaklaşık son 50 yıldaki- literatüre dair bir aktarım gerçekleştirilmektedir. Mimari tasarım araştırması ve ilişkili kavramlar hakkındaki literatür özeti araştırma, tasarım ve mimarlık arasındaki muğlak ilişkileri çözmeye çalışmaktadır. Bu konuda başvurulmuş ilişkili kavramlar farklı yan yana gelişler ile yeni kavramları, anlamları ve yöntemleri tartışılır hale getirmektedir. Çalışmanın sistematik bir şekilde ilerlemesi amacıyla mimarlık ve araştırma ilişkisine dair literatürdeki tartışmaların zenginliği ve çeşitliliğinin belli bir çerçeveye oturtulmasına ihtiyaç duyulmuştur. Bu amaçla mimarlık araştırmalarının ne olduğu ve nasıl yapıldığına dair geliştirilecek yöntemsel çerçeve için mimarlık hakkında araştırma, mimarlık için araştırma ve mimarlık yoluyla araştırma kategorileri esas alınmıştır.

Bu kategoriler yürütülen mimarlık araştırmasının amacına, konusuna, yöntemine, elde edilen bilgiye, üretilen çıktıların formatına, araştırmacının süreçteki rolüne ve sürecin kuram ile uygulama arasındaki konumuna göre birbirinden farklılaşmaktadır (Şekil 2.6). Üç kategoriye dair geliştirilen çerçeve ile ‘araştırma kategorileri atlası’ üretilmektedir. Bu atlas bir mimarlık araştırmasının nasıl gerçekleşeceğine yöntemsel bir izlek sunmaktadır.

Şekil 2.6 Araştırma kategorileri atlası

Atlasın mimarlık ve araştırmayı esas alan literatüre sunduğu en önemli katkı, tasarım araştırmasına dair geliştirilen kategorileri kendine referans alan mimari tasarım araştırması için de bir çerçeve geliştirmesidir. Ancak burada ortaya koyulan çerçeve, Frayling'in geliştirdiği, sıklıkla başvurulmuş ve çeşitli şekillerde yorumlanan üçlü araştırma kategorisini (tasarım ve sanat hakkında araştırma, tasarım ve sanat için araştırma, tasarım ve sanat yoluyla araştırma) mimarlık düzleminde (mimarlık hakkında araştırma, mimarlık için araştırma, mimarlık yoluyla araştırma) ele almakta ve sistematik bir şekilde tariflemektedir. Dolayısıyla sıfırdan bir bilgi ortaya koymaktan ziyade mevcut literatürün yorumlanması ile üç araştırma kategorisini mimarlık araştırma yöntemlerini tutarlı bir şekilde tariflemeye çalışmaktadır.

Araştırma kategorileri atlasının yanı sıra çalışmanın kodlama aşamaları için toplanan veri setine dahil edilecek kodlar da bölümün bir çıktısı olarak belirlenmektedir. Bu amaçla çalışmanın esas aldığı mimarlık yoluyla araştırma literatürü üzerinden başlangıç kodlaması ve ardından da odaklanılmış kodlama aşamaları -yöntemin tariflediği şekilde- gerçekleştirilmektedir. Bu aşamalar sonrası ulaşılan odak kodlar şu şekildedir: Deneysellik, kuramsallaştırma, zamansallık, ölçekler arası geçişlilik, destek ve teşvikler, eleştirelilik, araştırmacının konumu, katılım, multidisiplinerlik, ağ yapılanması, bağlamsallaştırma, konu, süreç, yöntem, paylaşım (Şekil 2.7). Bu kodlar diğer bölümlerde ulaşılabilecek olan odak kodlarla beraber çalışmanın dördüncü bölümünde kurgulanan kuramsal kodlama aşamasına dahil edilerek yorumlamalara ve açıklamalara tabi tutulacaktır.

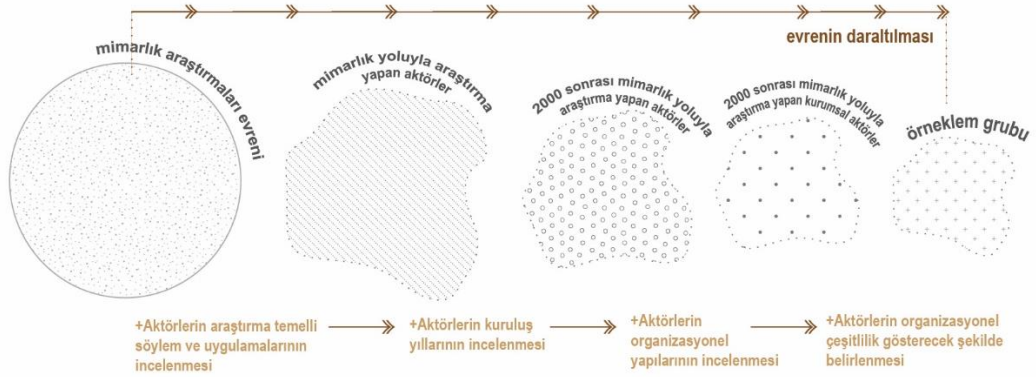

Şekil 2.7 Literatür üzerinden ulaşılan odak kodlar

BÖLÜM 3

TÜRKİYE MİMARLIK ARAŞTIRMALARI AKTÖRLERİ

Çalışmanın bu bölümünde Türkiye mimarlık araştırmaları evreni içinde yer alan aktörler bir veri kaynağı olarak incelenmektedir. Oldukça çeşitlenen bir aktör grubunu kapsayan geniş bir evren söz konusudur. Bu evrenin içinde üç araştırma kategorisini (MHA, MİA, MYA) esas alarak mimarlık araştırmaları yürüten, planlayan, koordine eden, destekleyen, fon sağlayan mimarlık disiplini içinden veya dışından birçok aktör yer almaktadır. Çalışmanın amacına ve kapsamına bağlı olarak mimarlık araştırmaları evreni içinde yer alan bazı aktörler kapsam dışı bırakılarak otuz aktörden oluşan bir örneklem grubu oluşturulmuştur (Şekil 3.1).

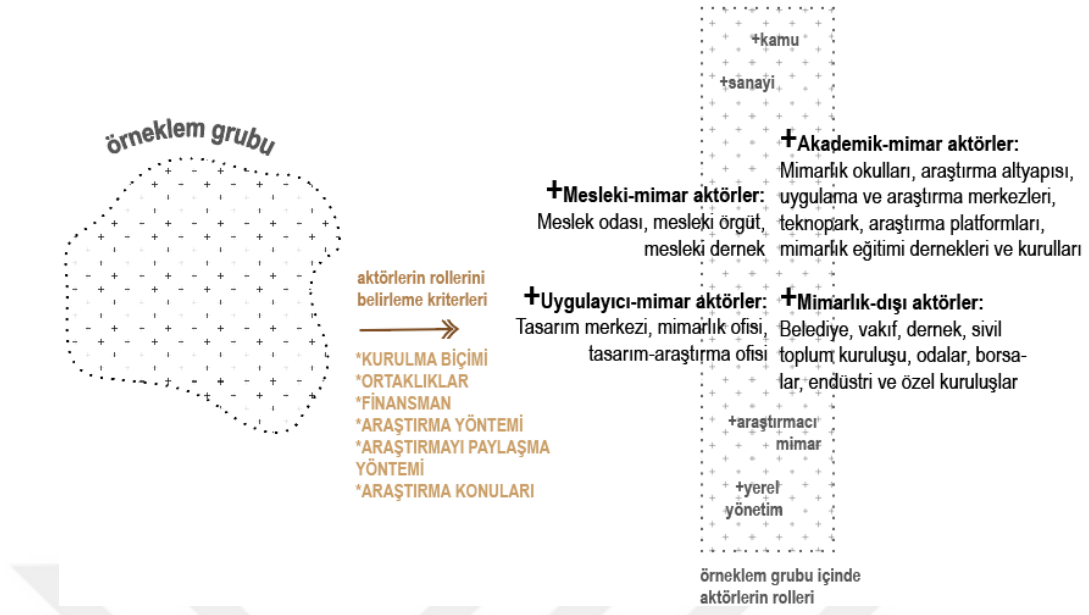
Şekil 3.1 Mimarlık Araştırmaları Evreninden örneklem grubunun belirlenmesi

Evreni daraltmak için başvuru olan ilk kriter ‘aktörlerin mimarlık yoluyla araştırmayı esas alan araştırmalar yürütmesi’ olarak belirlenmiştir. Mimarlık yoluyla araştırma ortak paydasında buluşan aktörlerden bazıları diğer iki kategoriden (MHA, MİA) bir ya da ikisine dair araştırmaları da bu kategori (MYA) ile bir arada yürütmektedir. Mimarlık yoluyla araştırma yürüten aktörlerin belirlenmesi için Türkiye mimarlık araştırmaları evreni içindeki aktörlerin araştırmayı esas alan söylemlerine, üretimlerine ve organizasyonel yapılarına bakılmaktadır. Evreni daraltan ikinci kriter ise -çalışmanın kapsamında belirtildiği üzere- 2000 yılı ve sonrasında bu evrene dahil olan aktörlerin belirlenmesidir. Aktörlerin belirlenmesindeki diğer bir kriter ise bireysel isimler yerine kurumsal yapıların esas alınmasıdır.

Bilgi toplumunda araştırma dendiğinde birden çok aktörün farklı rollerde birbiri ile ilişki içerisinde bir ağa bağlı olduğu araştırma sistemi söz konusu olmaktadır. Araştırma sistemi içindeki bu aktörler birbirinden bağımsız ya da tek başına hareket edememektedir. Bu ağ yapılanması, Türkiye özelinde Ulusal Yenilik Sistemi (UYS) olarak adlandırılmaktadır. Bu sistem içinde yer alan aktörler temelde politika yapıcı, politika uygulayıcı, fon sağlayıcı ve araştırma yapıcı şeklinde belirlenmiş olan rollere sahiptir (Fendoğlu, 2018). Politika yapıcılar en üst düzeyde bilim, teknoloji, yenilik ve araştırma ile ilgili ulusal politikaları belirleyen aktörleri ifade etmektedir. Politika uygulayıcılar en üst düzeyde alınan kararlara göre kendilerine düşen görevleri yerine getirmekle yükümlüdür. Genellikle en üstte yer alan politika yapıcılar ile diğer aktörler (fon sağlayıcı, araştırma yapıcı) arasında aracı konumundadır. Fon sağlayıcılar belirlenen politikalar kapsamındaki araştırmalara finansman desteği sağlayan aktörlerdir. Araştırma yapıcılar ise belirlenen politikalar ve verilen desteklerle araştırma faaliyetlerini gerçekleştiren aktörlerdir. Mimarlık araştırmaları evreni de ulusal ölçekte kurulan Türkiye Ulusal Yenilik Sistemi'nin bir alt kümesidir. Bu nedenle mimarlık araştırmaları evreninde yer alan aktörleri ve aralarındaki ilişkileri ortaya çıkarmak amacıyla UYS içinde tanımlanan bu rollerden yararlanılmaktadır. Bir aktör ulusal araştırma sistemi içinde aynı anda birden fazla role sahip olabilmekte ve bu sayede farklı aktörlerle değişen rollerle ilişkilenebilmektedir. Mimarlık araştırmaları evreni içindeki politika yapıcı, politika uygulayıcı ve fon sağlayıcı aktörler her zaman mimar aktörlerden oluşmamaktadır. Sistemin üst basamaklarında yer alan bu aktörler (politika yapıcı, politika uygulayıcı ve fon sağlayıcı) mimarlık disiplininin ötesinde birçok farklı disiplini de kapsayan yapılanmalar olabilmektedir. Ancak evren içinden seçilen araştırma yapıcı aktörler aynı zamanda bir mimar aktördür. Bu kapsamda direkt bir mimarlık kurumu olmasa bile mutlaka mimarlık disiplini ile ilgili aktif bir araştırma yürüten / yürütmüş olan aktörler seçilmiştir.

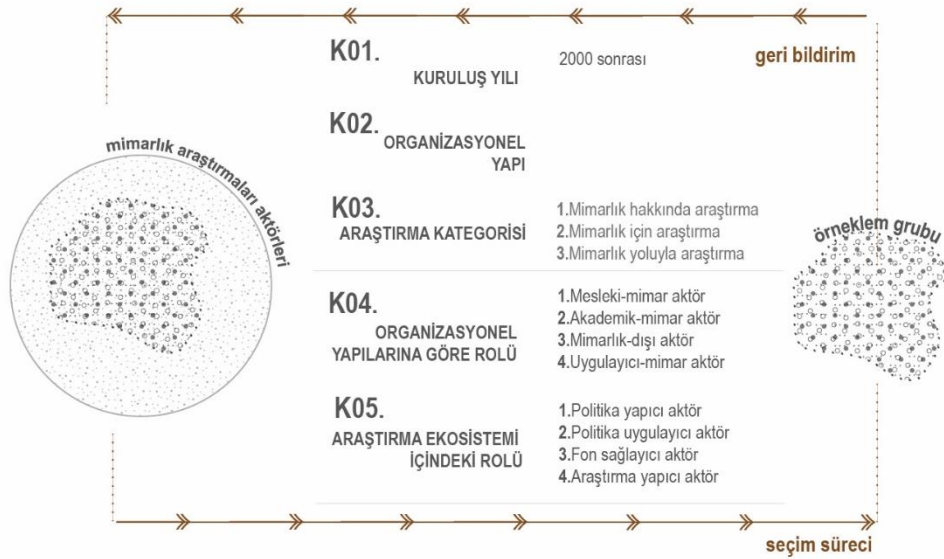
Mimarlık araştırmaları evreninin belli kriterler doğrultusunda daraltılması ile elde edilen örneklem grubunun, çeşitli organizasyonel yapılara sahip mimar aktörleri ve mimarlık araştırmalarına dahil olan diğer aktörleri (mimarlık-dışı aktör) içermesine dikkat edilmiştir. Mimar aktörler mesleki-mimar aktör, akademisyen-mimar aktör,

uygulayıcı-mimar aktör, araştırmacı-mimar aktör gibi alt rollere sahipken mimarlık-dışı aktörler ise yerel yönetim, merkezi yönetim, endüstri, sanayi, sivil toplum kuruluşları olarak çeşitlenmektedir. Mesleki-mimar aktörler mesleğin gelişimini ve örgütlenmesini esas alan meslek örgütleri ile birincil ilişkiye sahip olan aktörlerdir. Akademisyen-mimar aktörler farklı düzey ya da statülerdeki mimarlık eğitimi veren kurumlarla birincil derecede ilişkili olan aktörlerdir. Uygulayıcı-mimar aktörler mimarlık disiplininin uygulama ayağında çeşitli eylemlerle yer alan ve ofis, şirket gibi kurumsal bir yapılanma içinde yer alan aktörlerdir. Araştırmacı-mimar aktörler herhangi bir kuruma bağlı olmayan ancak bir araştırma yürütmek amacıyla çeşitli kurumlar altında kısa süreli bir paydaş olarak bulunan bağımsız aktörlerdir. Mimarlık dışı-aktörler ise -çok paydaşlı yapılara sahip olması nedeniyle- tanımlanan üç mimar aktör ile birincil derecelerde ilişki içerisindedir. Örneklem grubunun içinde farklı organizasyonel yapılara sahip aktörleri belirlemek amacıyla dört alt grup tanımlanmaktadır: Mesleki-mimar aktörler, akademik-mimar aktörler, uygulayıcı-mimar aktörler ve mimarlık-dışı aktörler (Şekil 3.2). Organizasyonel yapılanmalara bağlı olarak oluşturulan aktör gruplarının belirlenmesinde ortaklıklar, kurulma biçimleri, finansman mekanizmaları, araştırma yöntemleri, araştırmayı paylaşma biçimleri ve araştırma konuları esas alınmıştır. Mimarlık araştırmaları evreni içindeki farklı organizasyonel yapılanmalar arasında meslek örgütleri, üniversiteler, araştırma merkezleri, dernekler, vakıflar, yerel yönetimlere bağlı tasarım birimleri, mimarlık ofisleri ve sivil toplum örgütleri şeklinde çeşitlenen kurumsal organizasyonlar yer almaktadır.

Şekil 3.2 Organizasyonel yapılanmaya göre belirlenen dört aktör grubu

Özetle çalışmanın veri setine dahil edilecek olan Türkiye mimarlık araştırmaları evreni içinde yer alan aktörlerin belirlenmesi amacıyla beş farklı kategori esas alınmaktadır: Kuruluş yılı, organizasyonel yapısı, araştırma kategorisi, organizasyonel yapılarına göre rolü ve Ulusal Yenilik Sistemi içindeki rolü (Şekil 3.3).

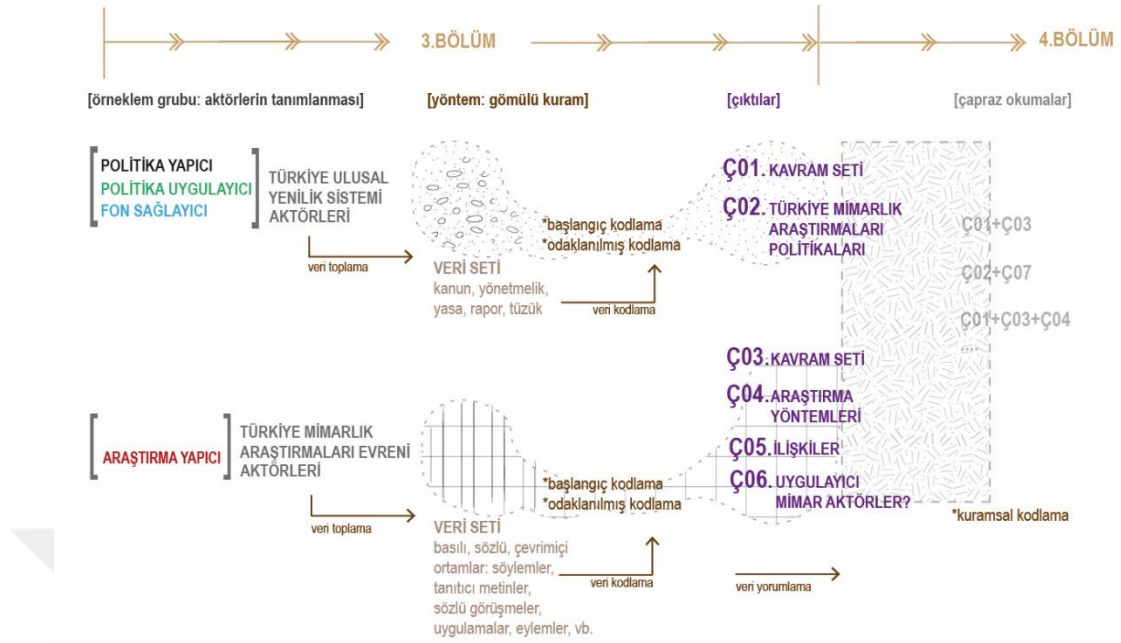
Şekil 3.3 Örneklem grubunun belirlenmesi için başvuru beşli kategori

Bu kapsamda örneklem grubuna dahil edilerek veri toplanan araştırma yapıcı mimarlık aktörleri TMMOB Mimarlar Odası, Mimarlık Vakfı, MİM.AR, Mimarlık Enstitüsü, Mimarlar Derneği 1927, MEF Alternatif Mimari Pratikler, KHAS Çocuk ve Kent Çalışmaları, AURA İstanbul, İstanbul Planlama Ajansı, TAK Kadıköy, İzmir Akdeniz Akademisi, Herkes için Mimarlık, SALT Araştırma, STUDIO-X İstanbul, The Circle, Superpool Mimarlık, SO? Mimarlık, PAB Mimarlık, DDRLP Mimarlık, design-trak Mimarlık, Şanalarc, Yazgan Tasarım Mimarlık ve Atölye Mil olarak belirlenmiştir (Tablo 3.1). Oldukça geniş sınırlara sahip olan Türkiye Mimarlık Araştırmaları Evreni içinde araştırma yapıcı mimarlık aktörleri dışında Türkiye’de bilim, teknoloji ve yenilik sektörünün kurumsal organizasyonunda (UYS) yer alan ve mimarlık araştırmalarını politika yapıcı, politika uygulayıcı ve fon sağlayıcı olarak şekillendiren kurumlar da yer almaktadır. Bu kurumlar arasından mimarlık araştırmaları ile direkt ilişkili olan Bilim, Teknoloji ve Yenilik Politikaları Kurulu, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, TÜBİTAK, Tasarım Merkezleri, araştırma merkezleri/altyapısı/enstitüsü, uygulama ve araştırma merkezleri ve YÖK örneklem grubuna ve veri setine dahil edilmiştir. Çalışmada incelenen otuz aktörün dışında kalan mimarlık araştırmaları aktörleri eksik kalmış ya da bilinçli olarak dışarıda bırakılmış olabilir. Seçilen aktörler tabloda belirtilen kriterlere farklı cevaplar verecek ve Türkiye mimarlık araştırmaları evreni içindeki tüm farklı aktörlerin kimliklerini yansıtacak şekilde seçilmiştir. Bu çalışmanın sonucu olarak ortaya çıkan atlas ile çalışmada yer almayan oluşumlar ya da ileride ortaya çıkacak yeni oluşumlar kendi okumalarını yapabilecektir.

Tablo 3.1 Örneklem grubu içinde yer alan aktörler

		ÖZELLİKLER	K01_KURULUŞ YILI	K02_ORGANI- ZASYONEL YAPI	K03_ARAŞTIRMA KATEGORİSİ			K04_ORGANİZASYONE L YAPILARINA GÖRE ROLÜ				K05_ULUSAL YENİLİK SİSTEMİ İÇİNDEKİ ROLÜ			
					MHA	MİA	MYA	MESLEKİ- MİMAR AKTÖR	AKADEMİK- MİMAR AKTÖR	MİMARLIK-DİŞİ AKTÖR	UYGULAYICI- MİMAR AKTÖR	POLİTİKA YAPICI	POLİTİKA UYGULAYICI	FON SAĞLAYICI	ARAŞTIR-MA YAPICI
Türkiye UYS içinde Mimarlık Araştırma Aktörleri	1	BİLİM, TEKNOLOJİ VE YENİLİK POLİTİKALARI KURULU	2018	Kurul											
	2	SANAYİ VE TEKNOLOJİ BAKANLIĞI		Bakanlık											
	3	TÜBİTAK		Araştırma kurumu											
	4	TASARIM MERKEZİ	2016	Tasarım / Ar-ge merkezi											
	5	ARAŞTIRMA MERKEZİ / ALTYAPISI / ENSTİTÜSÜ	2014	Araştırma kurumu											
	6	UYGULAMA VE ARAŞTIRMA MERKEZİ		Araştırma kurumu											
	7	YÖK	1981	Kurul											
Türkiye Mimarlık Araştırmaları Evreni İçinde Mimarlık Aktörleri	8	TMMOB MİMARLAR ODASI		Meslek örgütü											
	9	MİMARLIK VAKFI	1996	Vakıf											
	10	MİM.AR	2009	Çalışma grubu											
	11	MİMARLIK ENSTİTÜSÜ	2005	Vakıf											
	12	MİMARLAR DERNEĞİ 1927		Mesleki dernek											
	13	MEF ALTERNATİF MİMARİ PRATİKLER	2019	Yüksek lisans programı											
	14	KADİR HAS ÇOCUK VE KENT ÇALIŞMALARI	2019	Yüksek lisans programı											
	15	AURA İSTANBUL	2017	Akademi											
	16	İSTANBUL PLANLAMA AJANSI	2020	Yerel Yönetim											
	17	TAK KADIKÖY	2013	Yerel Yönetim											
	18	İZMİR AKDENİZ AKADEMİSİ	2012	Yerel Yönetim											
	19	HERKES İÇİN MİMARLIK	2011	Dernek											
	20	SALT ARAŞTIRMA	2011	Araştırma merkezi											
	21	STUDIO-X İSTANBUL	2013	Araştırma merkezi											
	22	THE CIRCLE	2018	Araştırma merkezi											
	23	SUPERPOOL MİMARLIK	2006	Mimarlık ofisi											
	24	SO? MİMARLIK	2007	Mimarlık ofisi											
	25	PAB MİMARLIK	2007	Mimarlık ofisi											
	26	DDRLP MİMARLIK	2005	Mimarlık ofisi											
	27	DESIGN-TRAK MİMARLIK	2016	Mimarlık ofisi											
	28	ŞANAL MİMARLIK	2002	Mimarlık ofisi											
	29	YAZGAN MİMARLIK	2003	Mimarlık ofisi											
	30	ATÖLYE MİL	2015	Mimarlık ofisi											

Bu bölümde incelenen aktörlerdeki gömülü olan araştırma bilgisini açığa çıkaracak şekilde, gömülü kuram yönteminin veri analizi aşamasının ilk iki adımı olan başlangıç ve odaklanılmış kodlama gerçekleştirilmektedir. Bu amaçla birbirine paralel ancak iki farklı yoldan ilerleyen veri toplama ve kodlama aşamaları yürütülmektedir. Bu iki farklı yoldan birini Türkiye Ulusal Yenilik Sistemi içindeki politika yapıcı, politika uygulayıcı ve fon sağlayıcı aktörler diğerini de Türkiye mimarlık araştırmaları evreni içinde araştırma yapıcı aktörler şekillendirmektedir (Şekil 3.4). UYS içindeki aktörlere ait verilerin toplanması için kanun, yönetmelik, kararname, tüzük, rapor gibi resmi ve yazılı kaynaklardan yararlanılmaktadır. Kodlama aşamasının ilk iki adımı olan başlangıç kodlaması ve odaklanılmış kodlamanın ardından iki farklı çıktıya ulaşılmaktadır. Bunlardan biri araştırma temelli mimarlık kavram seti (Ç01), diğeri ise Türkiye mimarlık araştırmaları politikalarına dair mevcut durum (Ç02) tespittir. Türkiye mimarlık araştırmaları evreninde yer alan araştırma yapıcı aktörlere dair verilerin toplanması amacıyla basılı, sözlü, çevrimiçi ortamlarda yer alan söylemlerine, uygulamalarına ve eylemlerine, tanıtıcı metinlerine, yönetmelik ve tüzük gibi resmî belgelerine ve sözlü görüşmelere başvurulmaktadır. Toplanan verilere dair yapılan başlangıç kodlaması ve odaklanılmış kodlamaya göre dört farklı çıktıya ulaşılmaktadır. Bunlar araştırma temelli mimarlık kavram seti (Ç03), aktörlerin araştırma yöntemleri (Ç04), aktörler arasındaki ilişki ağı (Ç05) ve uygulayıcı mimarların mimarlık araştırmalarındaki rolü ve konumudur (Ç06).

Şekil 3.4 Örneklem grubu özelinde yöntemin uygulanması ve elde edilecek veri seti

Burada ulaşılan altı farklı çıktı mevcut katmanlı durumun bir çözümlemesidir. Her çıktıya dair üretilen diyagramlar, bütünde kurulacak olan atlasın bir parçasını oluşturmaktadır. Bağımsız görünen bu parçalar bir sonraki bölümde toplanan ve kodlanan tüm verilerin yorumlanacağı kuramsal kodlama aşaması için bir veri seti oluşturmaktadır. Yapılan çözümleme bir sonraki aşamada geliştirilecek olan çapraz okumalarla yeni bir inşa denemesine dönüştürülecektir.

3.1 Türkiye Ulusal Yenilik Sistemi İçinde Mimarlık Araştırma Politikaları ve Aktörleri

Bilgi toplumu ile dünyada ortaya çıkan üniversite-sanayi iş birliği, girişimci üniversite anlayışı, ar-ge faaliyetlerinin desteklenmesi, teknoparkların kurulması gibi gelişmelerin izdüşümlerini biraz geriden de olsa Türkiye özelinde de gözlemlemek mümkündür. Ulusal araştırma politikaları ve araştırma sistemini incelemek araştırmanın tanımı, kriterleri ve ölçütlerine dair çizilen genel çerçeveyi anlamayı sağlamaktadır. Her disiplin özelinde bilginin üretimi, araştırmanın tanımı, kriterleri, ölçütleri ve aktörleri farklılık göstermektedir. Bilginin yeni üretim süreçleri,

üniversitelerin dönüşümü, araştırmayı ön plana alan devlet politikalarının geliştirilmesi bütün disiplinlerde olduğu gibi mimarlık disiplininde de bilgi üretim süreçlerini ve araştırma yöntemlerini yeniden düşünmeyi teşvik etmektedir. 1963'ten itibaren devlet tarafından hazırlanan beş yıllık kalkınma planları, strateji ve politika belgeleri, kanunlar ve devlete bağlı araştırma kurul ve kurumlarının kararları kronolojik olarak sunulmaktadır (Tablo 3.2).

Tablo 3.2 Türkiye araştırma, geliştirme ve yenilik sistemi politikalarının kronolojik derlemesi

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967) - Temel ve uygulamalı araştırmaları teşvik etmek, aralarındaki işbirliğini sağlamak amacıyla bir kurumun kurulması kararı. - Türkiye’de araştırma çalışmalarının geliştirilmesi ile ilgili çeşitli tedbirlerin alınması. - Araştırmanın yüksek öğrenimle geliştirilmesi, özel sektörde teşvik edilmesi ve devlet sektöründe daha verimli hale getirilmesi ile ilgili tedbirlerin alınması.
TÜBİTAK’ın kurulması (1963)
İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972) -Bilim ve araştırma faaliyetlerinin ekonomik kalkınma ve sosyal gelişme hedeflerini gerçekleştirecek şekilde örgütlenmesi. - Teknolojik gelişmenin temelinin bilimsel araştırmalara dayandığı vurgusu. - Marmara Bilimsel ve Endüstriyel Araştırma Merkezi’nin kurulması.
Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977) - Kalkınmanın gerçekleşmesi için sanayileşme ve modern teknolojiye geçişin vurgulanması. -Üniversite, sanayi ve kamu arasında beklenen işbirliğinin geliştirilememiş olması nedeniyle akademik araştırmaların uygulamaya aktarılamaması.
Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983) - İlk kez bu planda teknoloji politikalarına yer verilmesi. - Üniversiteler ve diğer araştırma kurumlarının bilgi üretme, araştırma ve geliştirme imkanlarından sanayinin etkin bir şekilde yararlanamadığı vurgusu. - Üniversitelerde üretilen bilgi ve teknolojinin sanayide etkin biçimde kullanılması için yeni teknoloji politikalarının oluşturulmasının gerekliliği.
Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu’nun (BTYK) kurulması (1983)
Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989) - Üniversite ve sanayi işbirliğinin geliştirilmesi amacıyla teknoparkları, kamu araştırma enstitülerini ve üniversite Ar-Ge faaliyetlerini destekleyecek bir sistemin oluşturulması. - TÜBİTAK, üniversiteler ve YÖK’ün araştırma politikaları için önemli aktörler haline getirilmesi. - Özel sektörün araştırma, geliştirme konusunda teşvik edilmesi.

Tablo 3.2 Devam

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994) - İlk kez bir planda bilgi teknolojileri ve bilgi toplumuna vurgu yapılması. - Üniversite, sanayi, araştırma kurumları ve kamu kurumlarının arasında işbirliğinin teşvik edilmesi, koordinasyonun sağlanması, araç ve kaynakların geliştirilmesi. - Araştırma yapmanın yanı sıra bilgiye erişmenin yolları ve araçlarının aranması. - Üniversitelerin uygulamalı araştırmanın yanında temel araştırmalar konusunda teşvik edilmesi.
Türk Bilim ve Teknoloji Politikası: 1993-2003 (1993) -Ulusal yenilik sistemi oluşturmak ve diğer aktörler ile koordinasyon içinde çalışmasını sağlamak.
Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1995-2000) - Daha önce yapılan planlar ve dünyadaki bilim ve teknoloji özelinde yaşanan gelişmeler ışığında eksik ve yetersiz kalan girişimler konusunda özeleştirici yapılması. -Türkiye'nin bilim-teknoloji-sanayi politikalarıyla eğitim-öğretim, araştırma-geliştirme politikalarının yeniden daha güçlü bir şekilde tariflenmesinin gerekliliği.
Türkiye'nin Bilim ve Teknoloji Politikası (1997) -Ulusal Yenilik Sistemi'nin oluşturulması için gerekli kararlar ve hazırlıkların belirlenmesi. -Yenilik, kalite yönetimi gibi konularda hedefler belirlenmesi.
Bilim ve Teknoloji Atılım Projesi (1999)
Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu (2001) -Teknoparkların kurulması.
Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005) -Ülkenin bilim, teknoloji ve sanayi alanlarında gelişmesi için geliştirilen politikaların sağlıklı çalışması için Ulusal Yenilik Sistemi olarak adlandırılan sistemin etkin hale getirilmesi. - Bilim ve teknoloji politikalarından bilim, teknoloji ve inovasyon politikalarına geçiş. -Üniversitedeki öğretim üyelerinin teknoparklarda sanayi kuruluşlarına, sanayideki araştırmacıların ise üniversitelerde araştırma ve eğitim faaliyetlerine katılabilmesi için Üniversite-Sanayi Ortak Araştırma Merkezleri'nin kurulması ve bu kapsamda bir mevzuat hazırlanması.
Türkiye Araştırma Alanı (TARAL) (2004) ARGE faaliyetlerini gerçekleştiren (üniversiteler, araştırma kurumları, sanayi kuruluşları vb.), bunların sonuçlarını talep eden (özel ve kamu kurumları, STK'lar, vb.) ve bu faaliyetlere kaynak sağlayan (kamu ve özel sektör) tüm kurum ve kuruluşların işbirliği ve stratejik odaklanmaları içinde etkinlik göstereceği bir oluşum.
Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013) -Avrupa Birliği üyelik sürecini gözetken bir anlayışla Türkiye'nin küresel ortamda yenilik, bilimsellik ve teknoloji anlamında rekabetçi bir konuma gelmesi vurgusu. -Üniversite-sanayi iş birliğini teşvik edecek kuluçka, teknoloji ve araştırma merkezlerinin kurulması. -Özel sektörü belirlenen öncelikli alanlarda araştırma enstitüleri/merkezleri kurması için teşvik etmek. Üniversite ve özel sektörü buluşturacak Teknoloji Geliştirme Bölgelerinin kurulması. -Toplumun bilim, teknoloji ve yenilik kültürü hakkında farkındalık kazanmasını sağlayacak çalışmaların yapılması.

Tablo 3.2 Devam

Ulusal Yenilik Stratejisi (2008-2010)
-İlk kez yenilik kavramının tanımlanması ve bu konuda verilen destekler.
Ulusal Bilim, Teknoloji ve Yenilik Stratejisi (UBTYS) (2011-2016)
-Ar-ge ve ulusal yenilik sisteminin geliştirilmesine dair öneriler.
Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018)
-Üniversite ve kamu kurumları bünyesindeki araştırma merkezlerinin, özel sektörle işbirliği kuran, tüm araştırmacılara hizmet veren ve etkin bir şekilde yönetilen yapılara dönüştürülmesi. - Akademisyenlerin ve öğrencilerin Ar-Ge ve girişimcilik faaliyetlerine teşvik edilmesi amacıyla yükseköğretimin yeniden yapılandırılmasının gerekliliği. - Araştırma merkezleri, kuluçka merkezleri, teknoloji transfer ve yenilik merkezleri ve teknoloji geliştirme bölgelerinin birlikte ortak çalışmalarının sağlanması. - Ar-Ge faaliyetlerinin ticarileştirmeyi içerecek şekilde, piyasa şartlarını gözeterek sonuçlandırılması.
6550'li Araştırma Altyapılarının Desteklenmesine Dair Kanun (2014)
-Yükseköğretim kurumları bünyesinde Ar-Ge faaliyetlerinin yapıldığı ileri araştırma laboratuvarı, tematik araştırma laboratuvarı ile merkezi araştırma laboratuvarlarının desteklenmesi hakkında kanun düzenlemesi.
5746 Sayılı Araştırma, Geliştirme ve Tasarım Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun (2016)
- Tasarımın gelişmesine yönelik araştırmaların desteklenmesi, politika ve stratejilerin oluşturulması amacıyla, belirli kriterleri sağlayan özel kuruluşların tasarım merkezi kapsamına alınması hakkında kanun düzenlemesi.
Bilim, Teknoloji ve Yenilik Politikaları Kurulu (BTYPK) (2018)
- 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile BTYK'nın organizasyonel yapısında değişiklik yapılması.
Onbirinci Kalkınma Planı (2019-2023)
- Etkin işleyen bir araştırma ve yenilik ekosistemi oluşturularak bilgi üretme ve kullanma kapasitesinin geliştirilmesi, yüksek katma değerli ürün ve hizmetleri destekleyecek nitelikte Ar-Ge ve yenilik faaliyetlerinin artırılması. -Araştırma Üniversitesi programının geliştirilmesi. -Yükseköğretim ve kamu kurumları bünyesindeki 6550 sayılı Kanun kapsamındaki araştırma altyapılarının geliştirilmesi. - 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunundaki Uygulama ve Araştırma Merkezi tanımının yeniden tariflenmesi. -Nitelikli araştırmacı yetiştirilmesi ve istihdam edilmesinin teşvik edilmesi.

Türkiye özelinde araştırma, geliştirme, teknoloji ve bilim politikalarına dair yapılan kronolojik inceleme yaklaşık altmış yıllık bir süreci kapsamaktadır. İlk plandan son plana kadar tüm planlar birbirinin devamı niteliğinde hazırlanmıştır. Her seferinde bir önceki planda amaçlanan ancak sosyal, politik ya da ekonomik birtakım sebepler nedeniyle gerçekleştirilemeyen araştırma ve teknoloji politikaları yeniden ele alınarak dönemin şartları ışığında yenilenmiş ve bir sonraki plana aktarılmıştır. İhtiyaç duyulan araştırma kurumlarının rolleri de bu planlarda tanımlanmış ve kurulma süreçleri

başlatılmıştır. Süreç içinde yeni alınan kararlar ve ortaya çıkan acil ihtiyaçlarla bu kurumların yapılarında zaman zaman değişiklik yapılması gerekliliği doğmuştur. Hazırlanan strateji ve politikaların bir kısmı belirlenen amaçları karşılamadığından yürürlükten kalkarken; bir kısmı da güncel ihtiyaçlara göre güncellenmiştir. İlk planlarda özellikle ‘araştırma’ kavramına vurgu yapılırken, takip eden planlarda araştırmanın yanına sırasıyla ‘teknoloji’, ardından ‘bilim’, ‘ar-ge’, ‘yenilik’ ve ‘girişimcilik’ kavramları eklenmektedir. Bu değişim bilgi toplumunun gerekliliklerine ve dünyada yaşanan gelişmelere ayak uydurmak için yapılan güncellemelerin bir sonucudur. Ayrıca bu güncellemeler araştırmanın yıllar boyunca bir devlet politikası olarak artan önemini ortaya koymaktadır. 60 yıl boyunca süregelen bu girişimler tüm aktörleri ile etkin bir Türkiye araştırma sistemi kurmayı hedeflemektedir.

Türkiye araştırma politikalarının belirlenmesinde, yürütülmesinde ve sürdürülmesinde görev alan tüm aktörler sorumluluk alanlarına göre UYS içinde konumlanmaktadır. En üst karar organı olarak Cumhurbaşkanlığına bağlı olan UYS içerisinde bakanlıklar, TÜBİTAK, YÖK, üniversiteler, çeşitli devlet kurumları, sivil toplum örgütleri, çeşitli araştırma kurumları, özel sektör, odalar, borsalar ve dernekler yer almaktadır. Bunların bir kısmı daimî üye olarak bu sistemin içerisinde yer alırken, bir kısmı ise diğer paydaşlar olarak ihtiyaç dahilinde sistemde görev almaktadır. Aktörler sistemin içindeki işlevsel dinamiklerine göre girişimciliğin teşvik edilmesi, bilginin üretimi, bilginin yayılımı, ar-ge ve yeniliğe yön verilmesi, piyasa oluşumu, kaynakların geliştirilmesi ve harekete geçirilmesi şeklinde roller üstlenmektedir (Şekil 3.5).

konumlara sahiptir. Bu aktörler yönetmelik ve kanunlarla çizilen çerçeveye göre kendi araştırma tanımlarını belirlemekte ve bir araştırmanın değerlendirilmesi için kriterler geliştirmektedir. Direkt mimarlık ile ilişkili olmasalar bile bu aktörler mimarlık araştırmaları için üst ölçekte politikalar geliştirmektedir. Türkiye’de bilim, teknoloji ve yenilik sektörünün kurumsal organizasyonunu sağlamak amacıyla 1983’te en üst düzeyde politika yapıcı aktör olan Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu (BTYK) kurulmuştur. Bu kurulun görevleri 10/7/2018 tarihli ve 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Bilim, Teknoloji ve Yenilik Politikaları Kurulu (BTYPK) ismi altında yeniden tanımlanmaktadır. BTYPK’nın görev ve yetkileri arasında “bölgesel ve küresel rekabette üstünlük kazandıracak alanları tespit etmek ve bu alanlara yönelik tavsiyelerde bulunmak; Türkiye’nin hedefleri doğrultusunda bilim ve teknoloji alanında politika önerilerinde bulunmak; bilgi toplumuna ilişkin hedef ve strateji tavsiyelerinde bulunmak; Ar-Ge çalışmalarının özendirilmesi, teşvik edilmesi ve sonuçların ürünleştirilmesi için politika önerilerinde bulunmak” şeklinde ifadeler yer almaktadır (Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi). BTYPK’nın ardından devlet özelinde araştırma politikalarının üretilmesinde esas sorumlu bakanlık olarak Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı yer almaktadır. Bu sistemin bir diğer ana aktörü ise hazırlık çalışmaları ve sekretarya görevlerini yürüten Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK)’dur. TÜBİTAK alınan kararları ilgili kurumlara iletmekte ve ilgili tüm kurumlar ile BTYPK arasındaki ilişkiyi sağlamaktadır. 2018 tarihli “Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar ile Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi”ne göre kurumun amacı Türkiye’nin rekabet gücünü arttırmak, toplum ve ilgili kurumlar ile işbirliği sağlamak, bilim ve teknoloji politikaları üzerine çalışmak, altyapı ve araçları sağlamak konusunda destek olmak, her türlü araştırma ve geliştirme faaliyetini desteklemek, koordine etmek, yaygınlaştırmak şeklinde özetlenebilir.

Birçok disiplini destekleyen TÜBİTAK bünyesindeki araştırma projeleri, farklı başlıklara sahip bilimsel araştırma grupları ve teknoloji destek grupları altında konumlanmaktadır (Tablo 3.3). Bu grupların başlıklarında mimarlık ya da tasarım ifadesi yer almamaktadır. Mimarlık araştırma projeleri ele aldığı konunun ilişkili

olduğu herhangi bir başlık altında gerçekleştirilmektedir. TÜBİTAK Ulusal Ağ ve Bilgi Merkezi (ULAKBİM) veri tabanında mimarlık araştırma projeleri için yapılan taramada, genellikle mimarlık kuramı ve tarihi ile ilgili araştırmaların SOBAG, teknik ve malzeme gibi konuların MAG ve İNTAG, kent ve yapıyı çevre ile ilgili konuların TOVAG ve ÇAYDAG başlıkları altında yer aldığı görülmektedir.

Tablo 3.3 TÜBİTAK bünyesindeki bilimsel araştırma grupları ve teknoloji ve destek grupları

Bilimsel Araştırma Grupları
KBAG Kimya ve Biyoloji Araştırma Destek Grubu
MFAG Matematik ve Fizik Araştırma Destek Grubu
SBAG Sağlık Bilimleri Araştırma Destek Grubu
EEEAG Elektrik, Elektronik ve Enformatik Araştırma Destek Grubu
MAG Mühendislik Araştırma Destek Grubu
ÇAYDAG Çevre, Atmosfer, Yer ve Deniz Bilimleri Araştırma Destek Grubu
İNTAG İnşaat Teknolojiler Araştırma Destek Grubu
TOVAG Tarım, Ormancılık ve Veterinerlik Araştırma Destek Grubu
SOBAG Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırma Destek Grubu
SAVTAG Savunma ve Güvenlik Teknolojileri Araştırma Destek Grubu
KAMAG Kamu Araştırmaları Destek Grubu
Teknoloji ve Destek Grupları
BİLTEG Bilişim Teknolojileri Grubu
BİYOTEG Biyoteknoloji, Tarım, Çevre ve Gıda Teknolojileri Grubu
ELOTEG Elektrik ve Elektronik Teknolojileri Grubu
METATEG Malzeme, Metalurji ve Kimya Teknolojileri Grubu
MAKİTEG Makine İmalat Teknolojileri Grubu
USETEG Ulaştırma, Savunma, Enerji ve Tekstil Teknolojileri Grubu
GİSDEG Girişim Sermayesi Destekleme Grubu
TEMEG Teknoloji Transfer Mekanizmaları Destekleme Grubu

Her kalkınma planında üzerinde sıklıkla durulan ve politika geliştirilen araştırma sisteminin önemli aktörlerinden bir diğeri ise üniversitelerdir. Üniversite-sanayi-kamu işbirliğinin sağlanması, nitelikli araştırmacıların yetiştirilmesi ve istihdam edilmesi, araştırma ve bilginin ticarileştirilebilir çıktıya dönüştürülmesi gibi bilgi toplumunun önemli hedeflerine ulaşmak üniversitelerin araştırma sistemi içinde güçlendirilmesi ile mümkündür. Yükseköğretim sisteminin bir parçası olan üniversiteler 1981 tarihli 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu ile YÖK'e bağlıdır. YÖK lisans ve lisansüstü eğitimi,

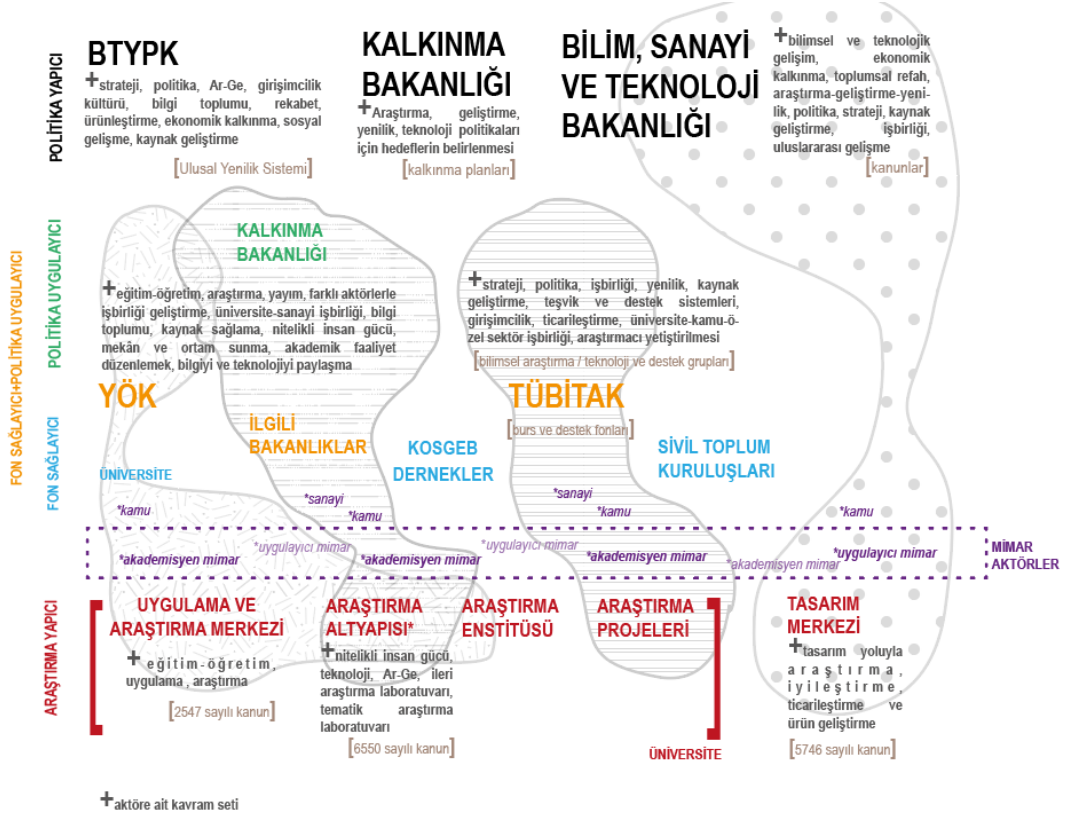
araştırma üniversitesi, uygulama ve araştırma merkezi, araştırma altyapısı, üniversite-sanayi işbirliği, araştırma bursu programları ve faaliyetleri ile araştırma sisteminin içinde var olmaktadır. Bunlar içerisinde uygulama ve araştırma merkezi (UYG-AR) “yükseköğretim kurumlarında eğitim öğretimin desteklenmesi amacıyla çeşitli alanların uygulama ihtiyacı ve bazı meslek dallarının hazırlık ve destek faaliyetleri için eğitim-öğretim, uygulama ve araştırmaların sürdürüldüğü bir yükseköğretim kurumu” olarak tanımlanmaktadır (Yükseköğretim Kanunu, 1983). Kurulacak merkezlere dair yönetmelikte belirlenen ölçütler üniversitelerde gerçekleşen araştırmalara sağlayacağı akademik katkı, mesleklere yönelik destekleyici katkı, uygulama boyutuna yapacağı katkı, özelde üniversiteye genelde ise topluma yapacağı katkı şeklinde çeşitlenmektedir. Uygulama ve araştırma merkezleri farklı uzmanlık alanlarını bir araya getiren multidisipliner yapıları, ihtiyaçlara göre açılıp kapanma imkânları ve küresel değişimlere uyum sağlama becerileri bakımından yükseköğretim kurumlarının lisans ve lisansüstü faaliyetlerinden farklılaşmaktadırlar (Öksüz Gül ve Alpaydın, 2017). UYG-AR’lar, yükseköğretim kurumlarının lisans ve lisansüstü eğitim ve öğretim faaliyetlerine doğrudan katkı vermekten ziyade lisansüstü ve doktora sonrası araştırmacılar ve Ar-Ge çalışmaları için yeterli kaynaklara sahip olmayan küçük ölçekli firmalara yönelik bir araştırma ortamı sağlamaktadır (ODTÜ Bilim ve Teknoloji Politikaları Araştırma Merkezi, 2011).

Ayrıca üniversiteler TÜBİTAK, bakanlıklar ve kalkınma ajansları ile işbirlikleri geliştirerek teknopark, araştırma merkezi, araştırma altyapısı ve enstitü gibi farklı organizasyonel yapılardaki araştırma kurumlarının kurulmasında etkin bir rol oynamaktadır. Bunlardan biri 2014 tarihli 6550 sayılı ‘Araştırma Altyapılarının Desteklenmesine Dair Kanun’ ile tanımlanan ve Kalkınma Bakanlığı tarafından fonlanan ‘araştırma altyapısı’ olarak adlandırılan araştırma merkezleridir. Belirtilen kanunda araştırma altyapıları, “yükseköğretim kurumları bünyesinde, yetişmiş nitelikli insan gücü ile günün modern teknolojilerine dayalı makine-teçhizat, donanım ve yazılımı içinde bulunduran, Ar-Ge faaliyetlerinin yapıldığı ileri araştırma laboratuvarı, tematik araştırma laboratuvarı ile merkezi araştırma laboratuvarı olarak sınıflandırılan birimleri ifade eder” şeklinde tanımlanmaktadır (Araştırma Altyapılarının Desteklenmesi, 2014). Yanı sıra üniversiteler farklı kurumların

yürüttüğü araştırma programlarına ve projelerine dahil olarak destek ve fon mekanizmalarından da yararlanmaktadır. Kalkınma ajansları, YÖK ve TÜBİTAK birçok ulusal araştırma projelerini fonlamakta ve burslar vermektedir. Ayrıca uluslararası araştırma sistemi içinde yer alan farklı aktörlerle anlaşmalar yaparak, fon ve destek kapsamını genişletmektedir.

Mimarlık araştırmalarının gelişmesine katkıda bulunan kanun düzeyindeki önemli girişimlerden biri 2016 tarihli ve 5746 sayılı Araştırma, Geliştirme ve Tasarım Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun hükmü ve uygulamalarıdır. Bu kanunda politika belirleyici aktör Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'dır. Tasarım faaliyetlerini geniş bir çerçeveden ele alan bu kanun ile tasarımın gelişmesine yönelik araştırmaların desteklenmesi, politika ve stratejilerin oluşturulması amacıyla belirli kriterleri sağlayan mimarlık ofislerine "Tasarım Merkezi" unvanı verilmektedir. Kanunun ilk yürürlüğe girdiği tarih olan 2008'de sadece araştırma ve geliştirme faaliyetleri destek kapsamına alınmışken, 2016'da tasarım faaliyetleri de kanun kapsamına ayrı bir ifade olarak eklenmiştir. Bu kanun özel sektörün tasarım yoluyla araştırma, iyileştirme, ticarileştirme ve ürün geliştirme faaliyetlerini gerçekleştirmesine destek olmaktadır. Tasarım merkezleri başvuru kriterleri arasında tasarımcı ve teknisyen statüsünde çalışacak en az on tam zamanlı tasarım personeli bulunması; konusu, süresi, bütçesi ve personel ihtiyacı tanımlanmış program ve projelerin bulunması; tasarım yönetimi ile teknolojik varlıkları, insan kaynakları, fikrî haklar, proje ve bilgi kaynakları yönetim yeteneği ve kapasitesinin bulunması; çalışan personelin, bu merkezlerde çalıştığının fiziki kontrolünü yapacak mekanizmaların bulunması; tasarım faaliyetlerinin yurt içinde gerçekleştirilmesi; ayrı bir birim şeklinde örgütlenmiş ve tek bir yerleşke veya fiziki mekan içinde bulunması şeklinde ifadeler yer almaktadır (Araştırma, Geliştirme ve Tasarım, 2016). Bir tasarım merkezinin sahip olduğu avantajlar vergi indirimi, gelir vergisi stopaj desteği, damga vergisi istisnası, çalışanlar için sigorta primi desteği, gümrük vergisi istisnası şeklindeki maddi imkanlardır. Doktora ve yüksek lisans derecesine sahip personeller için ekstra destek verilmektedir. 2017-2020 yılı arasındaki süreçte kriterleri sağlayan otuz mimari tasarım ofisi bu destekten yararlanmaya hak kazanmıştır.

Ulusal Yenilik Sistemi'nde yer alan birçok aktör içerisinde Bilim, Teknoloji ve Yenilik Yüksek Kurulu, Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, TÜBİTAK ve YÖK mimarlık araştırmaları için politika belirleyici, politika uygulayıcı ve fon sağlayıcı aktörler olarak ön plana çıkmaktadır (Şekil 3.6). Uygulama ve araştırma merkezi, araştırma altyapısı ve tasarım merkezi ise mimarlık aktörlerinin dahil olabileceği ve araştırmalarını yürütebileceği kurumlar olarak potansiyel taşımaktadır. Bahsedilen aktörlerin amaçları ve rolleri üzerine yapılan okuma her bir kurumun araştırma ile olan ilişkisinin, araştırmadan beklentilerinin, araştırma yapma/yürütme yöntemlerinin ve diğer aktörlerle işbirliği kurma biçimlerinin birbirinden farklılaştığını göstermektedir. Hepsi sistem içerisinde farklı yönlerden birbirini tamamlamakta ve desteklemektedir. Sistem içinde farklı rollere sahip olan bu aktörler araştırmalar için politika, strateji ve kaynak geliştirme amaçlarıyla ortaklaşmaktadır. Bu aktörler temelde araştırma faaliyetini geliştirme, girişim ve yenilik faaliyetleri ile ele almaktadır. Bu bağlamda araştırmayı rekabet etmenin, sosyal ve ekonomik kalkınmanın ve toplumsal refahın bir sağlayıcısı olarak görmektedirler. Dolayısıyla bu aktörler için araştırma çıktısının ürünleştirilebilir / ticarileştirilebilir olması önemli bir kriterdir. Ulaşılan tüm bu kavramlar devlet düzeyinde bir araştırmadan beklenen tüm kriterleri ortaya koymakta ve devlete bağlı araştırma kurumlarının araştırmayı nasıl tanımladığını göstermektedir.

Şekil 3.6 Ulusal Yenilik Sistemi içindeki mimarlık araştırmaları ile ilişkili aktörler (Ç01+Ç02)

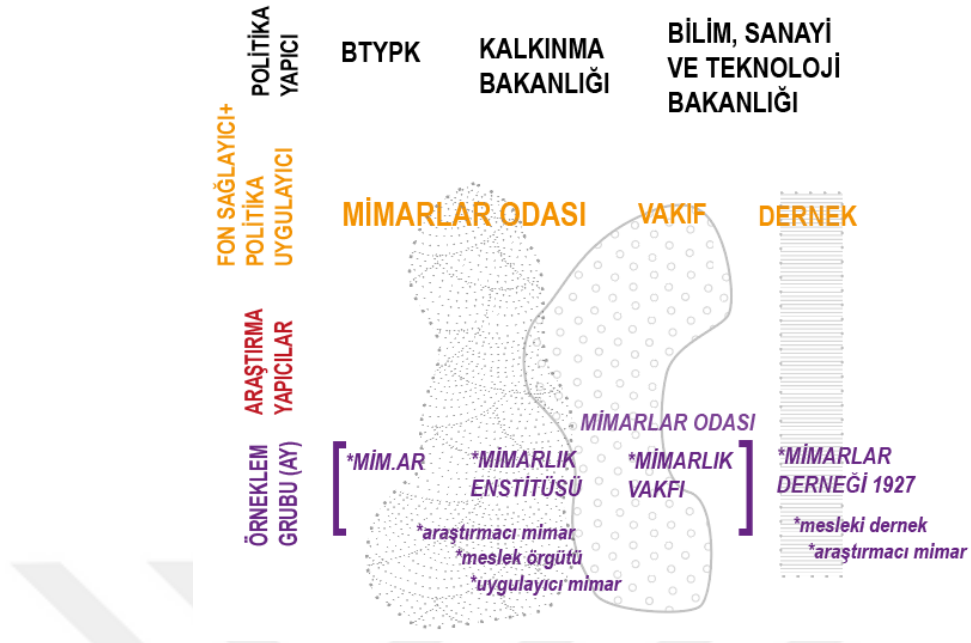
Türkiye'nin ulusal düzeydeki araştırma politikaları ve kurumları incelendiğinde doğrudan mimarlık araştırmalarını yönlendiren etkin kararların ve politikaların yeterince geliştirilmediği görülmektedir. Bir kurum olarak YÖK, lisans ve lisansüstü eğitim-öğretim faaliyetlerini organize eden yapısıyla diğer üç aktöre göre farklılaşmaktadır. Aynı zamanda üniversite bağlantısı sayesinde örgütlediği uygulama ve araştırma merkezi, araştırma altyapısı, araştırma enstitüsü gibi oluşumlarla araştırma ortamlarını çeşitlendirmektedir. YÖK bağlı kurumları ile üniversite-sanayi işbirliği programlarına dahil olmayı sağlayacak imkanlar yaratarak ve farklı aktörlerle işbirliği ortamlarını çeşitlendirmeye çalışarak devlet düzeyinde belirlenen araştırma politikalarına cevap vermeye çalışmaktadır. YÖK'ün araştırma ortamına sağladığı en belirgin katkılar nitelikli insan gücü yetiştirmek; farklı aktörlerle yürütülecek araştırmalar için malzeme, mekân, bilgi kaynağı sağlamak ve araştırma faaliyeti sonucu üretilen bilgi ve teknolojileri farklı yollarla kamu ile paylaşılabilir hale getirmek olarak sayılabilir. Bu yapı ile sistemin içinde yer alan farklı kurumlar

arasında bir tür arabulucu aktör olduğu söylenebilir. Benzer şekilde TÜBİTAK da önemli bir arabulucu kurumdur. Özellikle fon sağlayıcı olarak çok farklı alanlarda ve farklı ortaklıklarda çeşitlenen destek programlarını yürütmektedir. Bu destekler lisans, lisansüstü aşamalarının yanı sıra çok aktörlü ve çok paydaşlı (endüstri, sanayi, üniversite) ulusal ve uluslararası araştırmaları teşvik etmektedir. Yeni bir oluşum olarak tasarım merkezleri ise uygulama alanındaki mimarlık ofislerinin araştırmayı tasarım süreçlerine entegre etmeleri için önemli bir girişim olarak değerlendirilmektedir. Devlet düzeyindeki Ulusal Yenilik Sistemi akademisyen-mimar aktörleri önceleyen bir yaklaşıma sahiptir. UYS içinde yer alan kurumları ile genellikle akademisyen-mimar aktörleri sabit tutarak uygulayıcı-mimar aktör, araştırmacı-mimar aktör, kamu, endüstri ve sanayi aktörlerini araştırma sistemine farklı şekillerde entegre etme imkânı sunmaktadır.

3.2 Türkiye Mimarlık Araştırmaları Evreni İçinde Mimarlık Aktörleri

3.2.1 Mesleki-Mimar Aktörler

Ulusal düzeyde mimarlığı esas alan araştırma politikalarının yanı sıra meslek örgütleri düzeyinde de mimarlık araştırmaları politikaları belirlenmektedir. Uygulamanın bir parçası olarak araştırmayı önceleyen mimarlar teknik konularda bilgilenecekleri, farkındalıklar kazanacakları, ortaklıklar geliştirecekleri kurumsal, bilimsel ve mesleki ortamlara ve yol gösterici haritalara ihtiyaç duymaktadır (Samuel, 2017). Bu tür mesleki yol haritaları meslek örgütlerinin çatısı altında geliştirilmektedir. Meslek örgütleri mimarlık araştırmalarının tüm aktörlerine hitap edecek şekilde çalışmalarını yürütmektedir. Meslek örgütleri araştırma sistemi içinde politika belirleyici, politika uygulayıcı ve fon sağlayıcı bir aktör olarak araştırma yapıcı aktörler için bir alan açmaktadır. Yanı sıra mimarlık mesleğinin farklı alanlardaki gelişimi üzerine kendi bünyesinde de araştırmalar yürütmektedir. Türkiye özelinde incelenen araştırma yapıcı mesleki-mimar aktörler TMMOB Mimarlar Odası'na bağlı olarak örgütlenen Mimarlık Vakfı, Mimarlık Enstitüsü ve Mimarlar Odası Araştırma Merkezi (Mim.Ar) ile odadan bağımsız bir dernek statüsündeki Mimarlar Derneği 1927'dir (Şekil 3.7).

Şekil 3.7 Ç05_Mesleki aktörlerin araştırma sistemi içindeki rolleri ve ilişkileri

Türkiye’de meslek örgütü düzeyinde en yetkili ve etkin olan aktör TMMOB Mimarlar Odası’dır. Mimarlar Odası kurulduğundan beri mesleğin uygulama alanının gelişmesine, denetlenmesine ve iyileştirilmesine dair politika ve stratejiler üretmenin yanı sıra paralel olarak mimarlık eğitimi ve mimarlık araştırmaları özelinde de çalışmalar yürütmektedir. Odanın bir tür strateji, politika ya da eylem planı ölçeğinde mimarlık araştırmalarını ön plana alması 2000 sonrası daha gözle görünür bir hale gelmektedir. Mimarlar Odası’nın yıllardır kolektif bir biçimde geliştirdiği ve Şubat 2019’da kamuoyu ile ilk kez paylaşılan Türkiye Mimarlık Politikası metni araştırma ve mimarlık arasındaki ilişkiye dair kısa bir ifade içermektedir. Türkiye Mimarlık Politikası metninde, ‘Nitelikli Mimarlık ve Eğitim/Bilimsel Araştırma ve Mimarlık’ başlığında, araştırmaların çoğunlukla yapım tekniklerine ilişkin oldukları; “hem mimarlık araştırma ve geliştirme çalışmaları hem de deneysel yapı üretim programları için ulusal bir strateji” gerekliliği; mimarlık araştırma ve geliştirme çalışmaları arasında eşgüdümü de sağlayacak bu stratejinin, ulusal hedeflerin tanımlanmasını da amaçlayacağını altı çizilmiştir (TMMOB Mimarlar Odası, 2019).

1996 yılında oda desteğiyle mimarlık mesleğinin gelişmesini farklı yönlerden desteklemek amacıyla kurulan Mimarlık Vakfı'nın amaçlarından biri mimarlık alanında araştırmalar yapmak, araştırma yapanları desteklemek ve bu araştırmaları yurt içi ve yurt dışında tanıtip yaygınlaştırmaktır. Vakıf, araştırma ile olan ilişkisini “mimarlığın kuramsal tartışmalarını canlandırmak; deneysel, teknolojik araştırmaları yürütmek, bu yöndeki girişimleri desteklemek, arşivlemek, bu araştırmaların sonuçlarını yurt içi ve yurt dışında tanıtmak” şeklinde ifade etmektedir (Mimarlık Vakfı, 1996). Bu amaçla Mesleki Geliştirme ve Araştırma Enstitüsü kurulması hedeflenmektedir. Bu amacı gerçekleştirmek için 1999 yılında Mimarlık Vakfı Enstitüsü kurulmuştur. Mimarlıkla ilgili her alanda geliştirici çalışmalar yapmak, yaptırmak ve mesleğin yararlanmasına sunmak amacıyla kurulan enstitünün çalışma alanları üç başlık altında tanımlanmaktadır: Araştırma ve dokümantasyon, öğretim ve eğitim, tanıtım ve yayın. Yönetmelikte araştırma ve dokümantasyon ile tariflenen durum araştırma, inceleme, belge ve bilgilerin ilgililerin kullanımına sunulmak üzere toplanması ve bu amaçla araştırma gruplarından yararlanılması şeklinde yer almaktadır (Mimarlık Vakfı Enstitüsü, 2005). Mimarlık Vakfı ve Mimarlık Vakfı Enstitüsü direkt bir araştırma süreci yürütmekten ziyade sergi, buluşma, sunum/söyleşi, yarışma gibi etkinlikler, rapor ve yayınlar, teknik ve mesleki eğitimler aracılığı ile araştırma faaliyetlerine katkıda bulunmaktadır.

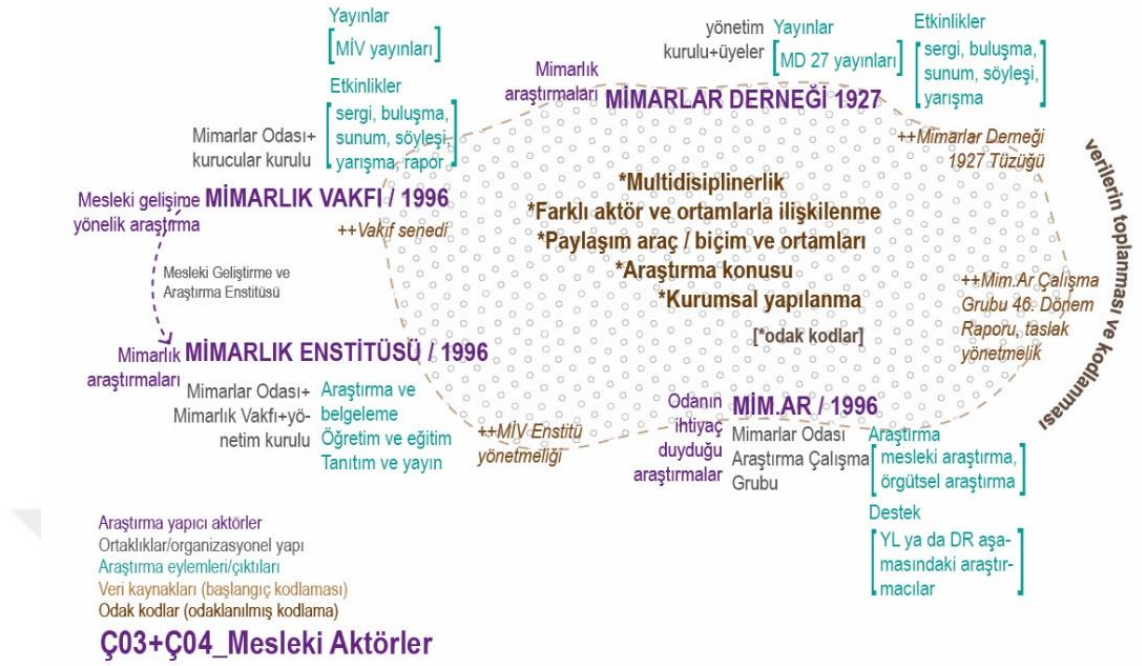
Odanın araştırma taleplerini karşılayacak, ihtiyaç duyduğu mesleki araştırmaları, örgütsel araştırmaları ve mimarlık araştırmalarını yürütecek, farklı aktörler ile işbirliği kuracak bir yapılanmaya olan ihtiyacı nedeniyle Mimarlar Odası Araştırma Çalışma Grubu (Mim.Ar) oluşturulmuştur. 2009 yılından itibaren çalışmalarını sürdüren ve henüz onaylanmış bir yönetmeliğe sahip olmayan Mim.Ar mimarlıkta mesleki araştırmayı daha etkin hale getirmeyi amaçlamaktadır. Mimarlar Odası'nın 2020 yılında sunulan 46. Dönem Çalışma Raporu (2018-2020), Mim.Ar hakkında olgunlaşmış amaç ve kararları içermektedir. Mim.Ar'ın kuruluş amacı yönergede “ülkesel, mesleki ve örgütsel ölçekteki sorunlarını irdelemek, bu sorunların çözümüne yönelik seçenekler geliştirmek; kurumsal olarak araştırma sürekliliğini sağlayacak örgütsel veritabanı çalışması yapmak, bu çalışmayı geliştirmek; yapı, mekân ve meslek insanlarına ilişkin bilgileri derlemek, kamuoyunu belli aralıklarla

bilgilendirmek vb. çalışmalarla Odanın bilimsel alanla etkileşimini sağlamak ve Oda politikalarının geliştirilmesine katkıda bulunmak” şeklinde ifade edilmektedir (TMMOB Mimarlar Odası, 2020a). Mimarlık araştırma merkezi olarak çalışacak bir kurumun oluşturulmasını hedefleyen Mim.Ar, bu merkezin görevlerini “araştırma alanında hizmet veren ulusal ve uluslararası kurumlarla ilişkiye geçmek ve bu kurumların çalışmalarını inceleyerek kuram ve uygulamaya yönelik yeni usul ve esaslar oluşturmak, araştırmacıları ve araştırmaları desteklemek üzere çalışma yapmak, Odanın araştırma-geliştirme altyapısını geliştirmek” olarak belirlemiştir (TMMOB Mimarlar Odası, 2020). Çalışma grubu şu ana kadar mimarlık mesleğinin ve Oda’nın ihtiyaç duyduğu konular özelinde nicel verilerin toplandığı araştırmalar gerçekleştirmiştir. Ancak Mim.Ar’ın gelecek planları arasında “mimarlık araştırmalarına yapılacak katkıların sistemleştirilmesi, yapılmış bir araştırmanın yayınlanması, özellikle Oda’nın gerek duyduğu bir araştırmaya yönelik yüksek lisans ve doktora tezi aşamasında bulunan öğrencilerin desteklenmesi, farklı ödüllendirme ve teşvik biçimleri geliştirilmesi, bu çalışmaların Mimarlık Vakfı-Enstitüsü, üniversitelerin araştırma merkezleri, TÜBİTAK ve bağımsız araştırma grupları ile bağlantılarının oluşturulması ve gelecekte özerk bir modeli hedeflemesi” planları da yer almaktadır (Güçhan, 2018). Son raporda hayata geçirilmesi planlanan ve taslağı hazırlanan Mim.Ar Bilimsel Araştırma Destek Programı Türkiye’deki mimarlık politikası üretimine kaynak oluşturacak araştırmalara ve tez çalışmalarına katkı koyarak bu araştırmacılar ile temasa geçmeyi hedeflemektedir.

Bir dernek statüsündeki Mimarlar Derneği 1927, Türkiye’de mimarlık mesleğinin örgütlenmesini ve mimarlık kültürünün oluşmasını hedefleyen ilk girişimleri gerçekleştirmiş olan ve Cumhuriyet döneminde kurulan ilk bağımsız meslek kurumudur. Derneğin tüzüğünde yer alan çalışma konuları ve faaliyet alanları arasında kurs, seminer, konferans ve panel gibi eğitim çalışmaları düzenlemek, gerekli olan her türlü bilgi, belge, doküman ve yayınları temin etmek, dokümantasyon merkezi oluşturmak, çalışmalarını duyurmak için amaçları doğrultusunda gazete, dergi, kitap gibi yayınlar ile üyelerine dağıtmak, kamu kurum ve kuruluşları ile görev alanlarına giren konularda ortak projeler yürütmek, diğer derneklerle veya vakıf, sendika ve benzeri sivil toplum kuruluşlarıyla ortak bir amacı gerçekleştirmek için plâformlar,

mimarlık araştırmalarına katkıda bulunmak amacıyla fon oluşturmak şeklinde mimarlık araştırmaları ortamına katkıda bulunabilecek ifadeler yer almaktadır (Mimarlar Derneği 1927, b.t.). Dernek bünyesinde birçok konuda mimarlık kitapları yayınlanmış yanı sıra önemli sergi, buluşma, sunum/söyleşi ve yarışma gibi etkinlikler düzenlenmiştir.

Mevcut mesleki iki ana aktör (Mimarlar Odası, Mimarlar Derneği) arasında görünür bir ilişki kurulamamıştır. Ancak mesleki-mimar aktörlerin araştırma yapma biçimleri, yöntemleri ve sonuç çıktıları birbiri ile benzerdir (Şekil 3.8). Aktörler içindeki en etkin ve en geniş imkanlara sahip kurum olarak Mimarlar Odası'nın üç farklı oluşumla araştırmayı odağa alma girişimleri dikkat çekmektedir. Aktörler yapılan araştırma eylemi ve faaliyetlerine farklı kapsam ve düzeylerde (yayınlama, mekân sağlama, işbirliği ortamı sunma, kitap ve bilgi paylaşımı, burs vb.) destek sunarken, aynı zamanda ihtiyaçlarından kaynaklanan konularda kendi mesleki araştırmalarını da yürütmektedir. Bu aktörler mevcut durumda mimarlık hakkında araştırmayı önceliyor olsa da mesleğin gelişiminden sorumlu aktörler olarak yürüttükleri araştırma faaliyetleri ile mimarlık disiplininin araştırma yoluyla gelişimine ve kendi bilgisini üretmesine imkân sunma potansiyelini taşımaktadır.

Şekil 3.8 Ç03+Ç04_Mesleki-mimar aktörler için verilerin toplanması ve kodlanması

3.2.2 Akademik-Mimar Aktörler

Organizasyonel yapı altında irdelenen örneklem grubunun ikinci alt kümesi akademik-mimar aktörlerden oluşmaktadır. Akademik bir ortamın kurucu ögesi araştırmadır ve mimarlık eğitimi araştırmadan bağımsız düşünmek mümkün değildir. Akademisyen mimarlar, lisans ve lisansüstü düzeyindeki mimarlık öğrencileri akademik aktörler arasında yer almaktadır. Dolayısıyla içinde akademik-mimar aktörlerin birincil konumda yer aldığı mimarlık okulları, okulların bünyesindeki araştırma merkezleri, uygulama ve araştırma merkezleri, farklı okulların bir araya gelerek oluşturduğu araştırma platformları, mimarlık eğitimi dernekleri ve kurulları mimarlık araştırmalarının kurumsal yapıdaki akademik aktörlerini oluşturmaktadır (Şekil 3.9).

Şekil 3.9 Ç05_Akademik aktörlerin araştırma sistemi içindeki rolleri ve ilişkileri

Türkiye Ulusal Yenilik sistemi içinde yer alan ve yükseköğretim kurumlarının ortaklığında kurulan araştırma altyapısı, uygulama ve araştırma merkezi, araştırma enstitüsü ve teknopark gibi araştırma yapıcı aktörler de akademik ortamın bir parçasıdır. Mimar aktörler bu kurumsal yapılanmalara dahil olarak mimarlık araştırmalarını yürütmektedir. Üniversite, kamu kurumları ve sanayi arakesitinde kurulan mimarlık özelindeki araştırma merkezleri incelendiğinde 6550 sayılı Kanun ile kurulan ve mimarlık araştırmalarını esas alan bir araştırma altyapısının olmadığı görülmektedir. Bir disiplin olarak mimarlık, ancak disiplinlerarası çalışmaların ortaklarından biri olarak bu kanun kapsamında kurulmuş olan ilgili araştırma altyapılarında gerçekleşen araştırmalara katılmaktadır. Bu nedenle bu merkezler örneklem grubuna dahil edilememiştir. 2547 sayılı Kanuna bağlı olarak kurulan uygulama ve araştırma merkezleri (UYG-AR) incelediğinde ise mimarlık için araştırma yapan birçok merkez olduğu tespit edilmiştir. Türkiye Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi'nde (2022) yer alan 'türlerine göre akademik birim sayıları' verilerine göre 207 üniversite içinde, farklı alanlar özelinde kurulmuş olan 4098 araştırma ve uygulama merkezi bulunmaktadır. Tüm merkezler arasında amaçlarına göre 'mimarlık', 'tasarım', 'çevre', 'konut', 'kent', 'yapı' anahtar kelimeleri ile yapılan bir tarama, mimarlık araştırmaları ile ilişkilenen çok sayıda uygulama ve araştırma merkezini ortaya çıkarmaktadır. Bu merkezler başvurdukları araştırma yöntemine (MHA, MİA, MYA) bağlı olarak da çeşitlenmektedir. Dolayısıyla bu

kategoriinin altında çeşitlenen amaçlar ve araştırma konularına göre kurulmuş olan, farklı araştırma yöntemlerine başvuran çok fazla sayıda aktör yer almaktadır. Bu nedenle bu aktörler direkt örneklem grubuna dahil edilmemiştir. 2001 yılında çıkan Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu ile üniversite-sanayi işbirliğini geliştirmeyi amaçlayan teknoparklar kurulmaya başlamıştır. Üniversitelerin farklı organizasyonel yapıdaki araştırma merkezleri (üniversitelere, kamu kurumlarına ya da özel şirketlere bağlı merkezler) ve sanayi kuruluşları ile birlikte araştırma, geliştirme ve inovasyon faaliyetleri yürüttükleri, bilgi ve teknoloji transferinde bulundukları teknoparklar, araştırma sisteminin içinde akademik, ekonomik ve sosyal boyutları ile önemli bir aktördür. Bir araştırmaya göre (Cansız, 2017) farklı kurumlardan girişimcilerin bünyesinde faaliyet yürüttükleri teknoparklarda yer alan mimarlık mezunlarının oranı %1,1'dir. Yani sıra aynı araştırma mühendislik bölümlerinin teknoparklar içerisinde aktif olarak yer aldığını göstermektedir. Mimarlık bölümü mezunu girişimciler genellikle mühendislik firmaları ile kurdukları işbirlikleri ile ortak araştırma, geliştirme ve yenilik faaliyetlerinin bir aktörü olmaktadır. Çok paydaşlı yapıları ve mimarlık araştırmaları evreni içindeki yeri dikkate alındığında bu aktörler de örneklem grubu dışında bırakılmıştır.

Türkiye mimarlık eğitimi ortamının üniversite dışı aktörleri arasında yer alan Mimarlar Odası'na bağlı Mimarlık Akreditasyon Kurulu (MİAK) ve Mimarlık Fakültesi Dekanları Konseyi (MİDEKON); bir dernek statüsündeki Mimarlık Eğitimi Derneği (MİMED) gibi kurumlar özellikle politika uygulayıcı ve fon sağlayıcı olarak mimarlık araştırmaları evrenine dahil olmaktadır. Bu yapıların kuruluş amaçları, tüzükleri, yönetmelikleri incelendiğinde araştırmayı nasıl ele aldıklarına ve mimarlık ile araştırma ilişkisini nasıl geliştireceklerine dair -henüz- kapsamlı gündemlerinin olmadığı görülmektedir. 2020 yılında Mimarlar Odası tarafından hazırlanan ve mimarlık eğitiminde bilimsel, araştırmacı, kapsayıcı ve sürdürülebilir bir politikayı hedef alan Türkiye Mimarlık Eğitimi Politikaları metni, mimarlık ve araştırma ilişkisine dair oldukça kısa bir ifade içermektedir. Metinde mevcut üniversite sistemi, "bilimsel bilginin üretilmesine dayalı, araştırma merkezli bir eğitim modeli olarak uzun yılların deneyimi ve birikimiyle bugünlere gelmiş kurumsal bir sistemdir" şeklinde tariflenirken; kuram ve uygulama alanında bilimsel araştırmaların

desteklenmesiyle “üniversitelerde nicelik değil nitelik odaklı bir sistemin yaygınlaştırılması” vurgusu yapılmaktadır (TMMOB Mimarlar Odası, 2020b). Ulusal yenilik sisteminin önemli aktörlerinden TÜBİTAK ve YÖK’ün yanında bu aktörler mimarlık araştırmaları için potansiyel taşıyan kurumlar olarak araştırma sisteminde yer bulmaktadır.

Tüm akademik aktörlerin arasında çalışmaya veri sağlayacak olan ve örneklem grubuna dahil edilen grup, lisansüstü düzeyinde mimarlık yoluyla araştırmayı esas alan aktörler olarak belirlenmiştir. Lisans düzeyindeki mimari tasarım stüdyolarının birçoğu doğal olarak bünyesinde araştırmayı barındırmaktadır. YÖK özelinde belirlenen müfredatlara bağlı olarak işleyen bu programlar ancak stüdyo yürütücülerinin bireysel inisiyatifleri doğrultusunda araştırmayı sürece entegre etmektedir. Bu durum tasarım stüdyolarında mimarlık yoluyla araştırmayı esas alan örnekleri tespit etmeyi ve kurumsal bir yapı olarak ele almayı zorlaştırmaktadır. Bu bağlamda mimarlık yoluyla araştırma yaklaşımı ile lisansüstü programlar yürüten YÖK’e bağlı mimarlık okullarından MEF ve Kadir Has Üniversitesi’ndeki yüksek lisans programları örneklem grubuna dahil edilmiştir. Bu aktörler dışında farklı okulların yüksek lisans ve doktora programlarında mimarlık yoluyla araştırmayı benimseyen tekil ve bağımsız örnekler olsa da bu iki aktör kadar kapsamlı ve kurumsal bir yapılanmaya rastlanmamaktadır. Gruba dahil edilen diğer araştırma yapıcı aktör ise üniversite yapılamasından bağımsız olarak lisansüstü düzeyde mimarlık eğitimi yürüten AURA Akademi’dir.

MEF Üniversitesi Mimarlık Bölümü’nde 2019 yılında kurulan Alternatif Mimari Pratikler (*Alternative Architectural Practices*-AAP) isimli yüksek lisans programı, Türkiye’deki programlara bir alternatif olarak, Avrupa ve Avustralya’da gerçekleştirilen ve tasarım araştırmasını esas alan lisansüstü eğitim programlarına benzer bir yaklaşım ortaya koymaktadır. Dört dönemden oluşan programın birinci dönemi araştırma, ikinci dönemi prototip üretimi, üçüncü dönemi uygulama, dördüncü dönemi ise yazma aşamalarından oluşmaktadır (MEF *Alternative Architectural Practices*, b.t.). Programın ilk üç döneminde katılımcılar grup halinde, endüstriden ortaklar ile işbirliği kurarak belirlenen tema çerçevesinde yaptıkları araştırmaları bir

prototip inşa ederek sonuçlandırmaktadır. Prototip üretiminin yanı sıra bir tez yazımı ile program tamamlanmaktadır. Bu programı mevcut programlardan ayıran taraflardan biri özel sektör ile kişi ya da kurum özelinde ortaklıklar kurmasıdır. Bu programın kurulması, müfredatının belirlenmesi ve yürütülmesi için SO? Mimarlık, MEF Üniversitesi'nin kurumsal yapısından yararlanmıştır. 2019-2020 yılında endüstriden ortakları Fibrobeton ve Metal Yapı, sivil toplum örgütü ortağı ise ÇEKÜL olmuştur. Program araştırma, tasarlama, uygulama, yazma süreçlerini birlikte barındıran yapısı sayesinde araştırma temelli bir yaklaşımı ortaya koymaktadır.

Profesyonel bir mimarlık ofisinin yürütücülüğünde kurulan bir diğer yüksek lisans programı 2019 yılında Superpool Mimarlık ile Kadir Has Üniversitesi'nin işbirliğinde kurulan Kent ve Çocuk Çalışmaları Yüksek Lisans Programı'dır. Programın paydaşları arasında Kadir Has Üniversitesi, Boğaziçi Üniversitesi, yerel yönetimler (İstanbul ilçe belediyeleri), Urban95 ve Bernard van Leer Vakfı yer almaktadır. Program hedefleri arasında kentsel mekân üzerine çalışan kamu personelinin programa dahil etmek ve akademik birikimin yerel yönetimlerin gündemi ile uygulama bilgisine dönüştürülmesi yer almaktadır (Kadir Has, b.t.). Superpool Mimarlık'ın yanı sıra farklı uygulayıcı mimarlar da program bünyesinde dersler yürütmektedir. Bu program akademik bilginin sahaya yansımaları ve sahadan gelen bilginin de akademik ortamda farklı aktörlerle birlikte tartışılmasına imkân sunması, bunun için akademik araştırmanın araç ve yöntemlerine başvurulması bakımından mimarlık araştırmaları ortamı için önemli bir aktör haline gelmektedir.

AURA-İstanbul (*Architecture & Urbanism Research Academy*) mimarlık ve tasarım disiplinlerinden mezun olanlar için alternatif bir tasarım araştırması programıdır. Kâr amacı gütmeyen bir kuruluş olarak bir grup mimar akademisyen ve profesyonel tarafından kurulan AURA-İstanbul, Şubat 2017 tarihi itibarıyla Beşiktaş'taki merkezinde faaliyetlerine başlamıştır. En önemli iki hedefinden ilki, sertifika programı aracılığıyla ilgili alanların mezunlarını akademik ve profesyonel hayata hazırlayacak araştırma ve eğitim ortamını sağlamak; diğeri ise, burada üretilen araştırma ve tasarım projeleri ile İstanbul'a özgü bir veri tabanı oluşturulmasıdır (AURA, b.t.). 17 hafta süren programın ana omurgası olan 'araştırma

tabanlı tasarım stüdyosu', stüdyo çalışmalarını destekleyecek içerikte tarihsel-kuramsal konular, teknik-yöntem üzerine düzenlenecek seminer dizileri ve disiplinler arası bir nitelikte programlanan Cumartesi Aurası konferans dizilerinden oluşmaktadır. AURA ana sponsorluk, katılımcı öğrenim bursu, proje bursu, seyahat bursu, konferans sponsorluğu başlıkları altında bünyesinde barındırdığı etkinlikler için sponsorluk çağrılarını açarak varlığını sürdürmektedir. Her dönem tamamlanan araştırma tabanlı tasarım projeleri, Türkçe ve İngilizce dillerinde basılan kitap ve açık oturumlu sunumlar aracılığıyla paylaşım ve tartışmaya açılmaktadır. Stüdyo süreci her dönem akademiden ve uygulamadan davet edilen farklı mimarlar tarafından yürütülmektedir. Bu yapıyla mevcut üniversite araştırma sistemini eleştiren, eksik yanlarını ortaya koyarak buna yönelik çözüm önerileri geliştirmeye çalışan AURA, araştırma tabanlı bir stüdyo ile akademi ve uygulama arasında ilişki kuracak alternatif bir yaklaşım ortaya koyan bir oluşum olarak örneklem kümesinin aktörü haline gelmektedir.

Tüm programlar aynı motivasyonla araştırmaya dayalı yaklaşımları benimsemeyi amaçlasa bile bu üç aktör karşılaştırıldığında organizasyon şemalarına, ortaklıklarına, multidisipliner ağlarına, sertifika programlarına, müfredatlarına ve temalarına göre farklılık göstermektedir (Şekil 3.10). Alternatif Mimari Pratikler Yüksek Lisans Programı, müfredatı itibarıyla Türkiye'deki geleneksel mimarlık yüksek lisans programlarından farklılaşmaktadır. Programın bir mimari tasarım uygulamasını içeren yapısı, katılımcılara mimarlık yoluyla araştırma kavramını kazandırmaktadır. Kent ve Çocuk Çalışmaları Yüksek Lisans Programı, organizasyonel yapısının sağladığı avantajla ve multidisipliner ağıyla diğerlerinden farklılaşmaktadır. Çocuklar ve kent üzerine çalışan çeşitli ortakları bir araya getirerek araştırma temelli yaklaşımlardan doğan tasarım araştırması sürecinin oluşmasına katkı sağlamaktadır. AURA ise organizasyonel yapısı ile diğerlerinden ayrılmaktadır. Program, genç mimarları, profesyonel mimarları ve akademisyen mimarları bağımsız ve kâr amacı gütmeyen bir platformda bir araya getirmektedir. Böylece bağımsız araştırmacılar ile bağımsız bir platformda mimarlık yoluyla araştırmanın yürütülmesine olanak sağlamaktadır. Bu yönüyle kurumsal bir yapıya bağlı olmanın bazı dezavantajlarını ortadan kaldırmaktadır. Bilimsel temelli tez formatı dışındaki alternatif formatlar, proje yapma

pratiklerini bir araştırmaya dahil etmeye imkân vermektedir. Bu aktörler alternatif bir format benimseyerek araştırmayı kamuoyu ile paylaşma motivasyonuna sahiptir.

Şekil 3.10 Ç03+Ç04_Akademik-mimar aktörler için verilerin toplanması ve kodlanması

3.2.3 Mimarlık-Dışı Aktörler

Örneklem grubunun mimarlık-dışı aktörleri arasında belediye, vakıf, dernek, sivil toplum kuruluşu, odalar, borsalar, endüstri ve özel kuruluşlar yer almaktadır. Bu aktörler direkt mimarlık ile ilişkili olmayan ancak politika belirleyici, politika uygulayıcı, fon sağlayıcı olarak araştırma yapıcı mimar aktörleri destekleyen ve örgütleyen kurumsal yapılanmalardır (Şekil 3.11). Araştırma yapıcı mimar aktörler bu kurumların içinde kalıcı ya da değişken aktörler olarak araştırmalarını yürütmektedir. Mimarlık-dışı aktörlerin mimarlık araştırmaları ile ilişkisi genellikle kurumların ihtiyaçlarından ve taleplerinden kaynaklanmaktadır. Burada ele alınacak aktörler farklı organizasyonel yapılara sahip olmaları bakımından üç grupta yer almaktadır: Belediye ile farklı derecelerde ilişkide olanlar, dernekler, farklı aktörlerin paydaşlığında kurulan araştırma merkezleri.

‘Sosyal Politikalar Ofisi’ ve ‘İPA Enstitü’ isminde beş farklı birim altında çalışmalar gerçekleştirilmektedir (İstanbul Planlama Ajansı, b.t.). Bu birimlerin amaç ve faaliyetleri çalışma alanlarına göre farklılık göstermektedir. Vizyon 2050 ofisi, kentin tüm paydaşlarını dahil ederek bilimsel ve katılımcı bir anlayış ile İstanbul’un 2050 vizyonu için mekânsal ve stratejik kararlar üretmeyi ve tarihsel, kültürel bağlamını gözeterak İstanbul’a özgü yenilikçi yaklaşımlar önermeyi amaçlamaktadır. Kamusal Tasarım Ofisi, kamusal mekanlar için proje elde üretme süreçlerini katılımcı ve paylaşımcı bir hale getirmeyi ve sürdürülebilir, nitelikli, tasarım odaklı mekanlar üretmeyi amaçlamaktadır. İstanbul İstatistik Ofisi İstanbul’da birincil ve ikincil kaynaklardan veri derlemeyi ve raporlamayı; rapor ve endekslerle toplumsal farkındalık yaratmayı, akademi ile işbirliği içinde veri üretmeyi, kurumlar arası veri koordinasyonunun sağlamayı, yayımladığı verilerle bilimsel çalışmalara ve kamusal karar alma süreçlerine destek olmayı hedeflemektedir. Sosyal Politikalar Ofisi, İBB’nin stratejik planları çerçevesinde sosyal ihtiyaçların karşılanması için sosyal politika önerileri geliştirmektedir. İPA Enstitü, kentin akademik bilgi birikiminin koordinasyonunu gerçekleştirmektedir. Enstitü bünyesinde dijital arşiv ve veri tabanı ile İstanbul için üretilmiş bilgi ve çalışmaların kamu ile paylaşılması; demokratik ve katılımcı bir yöntemle İstanbul için çalışan farklı disiplinlerden araştırmacıları bir araya getirerek araştırma ve geliştirme faaliyetlerine ortam sağlanması; İstanbul için gerçekleştirilen çalışmaların sunulacağı, paylaşılacağı, tartışılacağı etkinliklerin gerçekleştirilmesi ve Araştırma Merkezi bünyesinde ve İstanbul özelinde gerçekleştirilen çalışmaların basılı ya da sözlü yayınlara dönüştürülmesi hedeflenmektedir (İPA Enstitü, b.t.). Bu amaçlarla İPA Enstitü, İstanbul kenti üzerine çalışmalar yapan akademisyen ve uzmanlardan oluşan araştırmacıları bir araya getirerek araştırma temelli süreçleri odak olan bir ortam yaratmaktadır. ‘Genç Araştırmacılar Destek Programı’ ile genç araştırmacıları yerel yönetimlerle birlikte araştırma yapmaya teşvik etmektedir. ‘Kentsel Gündem Çözüm Raporları’ ile kent sorunlarına yönelik olarak, interdisipliner bir yaklaşımla paydaşları bir araya getirdiği tartışmalar düzenlemekte ve sonuçları raporlaştırmaktadır. Birbirini tamamlayan beş birim İstanbul’un planlanması, tasarlanması ve vizyonunun geliştirilmesi amacıyla araştırma temelli bir üretim sürecinin yürütülmesini sağlamaktadır. Kapsamı, amacı, vizyonu, çeşitlenen etkinlikleri ile İstanbul Planlama Ajansı mimarlık araştırmaları

ortamının içinde topluma etkin bir şekilde temas etme imkanına sahip olan aktörlerinden biri olarak örneklem grubu içinde yer almaktadır.

İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin bünyesinde üniversitelerin işbirliği ile 'Akdeniz Kültür Ağı' oluşturmak amacıyla 2012 yılında İzmir Akdeniz Akademisi kurulmuştur. İzmir Akdeniz Akademisi Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik'e göre İzmir Akdeniz Akademisi, İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin Stratejik Planı'nda yer alan "Uygarılıkların mirasını geleceğe taşıyan, Akdeniz'in zenginliklerini kentlisine ve dünyaya sunan, hizmet felsefesiyle akıllarda iz bırakan gözde belediye olmak" hedefine ulaşmak üzere kurulmuştur. Akademinin görev ve faaliyetleri arasında "araştırmalar yapmak, yaptırmak, yapılan araştırmaları desteklemek ve teşvik etmek; yayın faaliyetlerinde bulunmak ve desteklemek, ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapmak, ulusal ve uluslararası bilimsel toplantı, sempozyum, konferans ve benzeri etkinlikler; doğrudan kendi amaçlarını gerçekleştirme için gerekli olan kültürel etkinlikler, festivaller ve yarışmaları düzenlemek, desteklemek ve teşvik etmek" şeklinde araştırmayı önceleyen ifadeler yer almaktadır (İzmir Akdeniz Akademisi, b.t.). Akademi, İzmir Tarih Tasarım Atölyesi'nin yanı sıra İzmir'de tasarım ve mimarlık özelinde araştırma yapıcı aktörler ile işbirliği yaparak çalışmaktadır. Özellikle düzenlediği etkinlikler, yaptığı yayınlar ve uluslararası bir ağ kurmaya çalışmasıyla mimarlık araştırmaları ortamına hem fon sağlayıcı hem de araştırma yapıcı olarak önemli katkılar sunan aktörlerden biridir.

Kurumsal aktörlerin içinde yer alan organizasyonel yapılardan biri de dernek şeklinde faaliyet gösteren yapılanmalardır. 2011 yılında kurulan Herkes İçin Mimarlık Derneği (HİM), kendini "farklı uğraşlardan gönüllü öğrencilerin ve profesyonellerin bir araya gelerek ülke ve dünya genelinde karşılaşılan sosyal sorunları yaratıcı yollarla gündeme getirebildikleri, bu sorunlar hakkında farkındalığı arttırmak ve mimarlık ve tasarım alanlarından çözüm yolları üretmek üzere harekete geçebildikleri bir platform" olarak tanıtmaktadır (Herkes İçin Mimarlık, b.t.). Tasarım, planlama ve uygulama süreçlerinde farklı aktörlerin katılımını hedefleyen HİM, toplum yararına ve toplumla birlikte anlayışını önceleyen bir tavırla hareket etmektedir. Mimarlık ortamında alternatif üretim biçimlerini araması, çalıştığı coğrafyalardaki mekânsal ve sosyal

potansiyelleri deşifre etmesi, araştırmayı uygulamaya dahil etmenin yollarından biri olan mimarlık yoluyla araştırma yaklaşımını benimsemesi nedeniyle HİM, mimarlık araştırmaları evreninin aktörlerinden biri olmaktadır. Mevcut piyasa koşullarından uzakta konumlanması, bu konumdan üretimlerini gerçekleştirmesi, gönüllülük üzerinde gelişen örgütlenme biçimi ve çıktıları ile mimarlık ofislerinden ve uygulayıcı-mimar aktörlerden farklı bir yerde konumlanmaktadır.

Özel kuruluşlar, holdingler, endüstriden firmalar danışmanlık ya da sponsorluk gibi farklı roller ile araştırmalara destek olmaktadır. Bu aktörlerin işbirliği ile kurulan ve kamu kurumlarına bağlı olmayan araştırma merkezleri bu kapsama dahil olmaktadır. Bu tür araştırma modelleri geleneksel akademik araştırma modellerine göre daha özgür bir ortam sunmaktadır. Bu kapsamda ele alınan her bir örnek çalışma modelleri, rollerin akışkanlığına dayanan yapıları, ortamla ilişkilene biçimleri, üretimlerinin çeşitliliği ile birbirinden farklılaşmaktadır. Tariflenen ortamlar klasik bir müze, sergi mekânı, eğitim kurumu ya da kütüphane değil, araştırma yoluyla bilginin üretimi için araştırma projeleri yürütmenin yanı sıra sempozyum, sergi gibi kamusal faaliyetler düzenleyerek toplum ile bağ kurma çabasında olan oluşumlardır. Studio-X, SALT Araştırma ve the Circle bu kapsamda örneklem grubuna dahil edilen aktörlerdendir.

Borusan Holding'in öncü sponsorluğu ile Superpool Mimarlık kurucularından mimar Selva Gürdoğan'ın direktörlüğünde Kasım 2013'te açılan Studio-X İstanbul, New York, Amman, Bombay, Pekin, Rio de Janerio, Johannesburg ve Tokyo'daki Studio-X'lere eklenen ve ağı tamamlayan son merkezdir. Studio-X'ler, GSAPP Columbia Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'nin farklı coğrafyalarda örgütlenen araştırma merkezleridir. GSAPP, şehirlerin geleceğini keşfetmek için kurduğu gelişmiş laboratuvarlarına verdiği isim için Studio-X etiketini kullanmaktadır. Etiketle yer alan 'X' ifadesi gelecek nesil tasarımcıların karşılaşacağı acil sorunlara referans vermektedir. Bu merkezler bulundukları coğrafyaların sorunlarıyla yüzleşmek için araştırma ve tartışmaların yapılacağı bir platform olarak çalışmaktadır. Her Studio-X, tüm dünyadaki mimarlık okullarında bulunan tasarım stüdyosunun geleneksel işleyişini örnek alarak şekillenmektedir. İşbirlikçi tavrı teşvik eden, yeni insanlara ve yeni fikirlere açık bir mekânı kurmak Studio-X'in hedeflerinden biridir. Studio-X

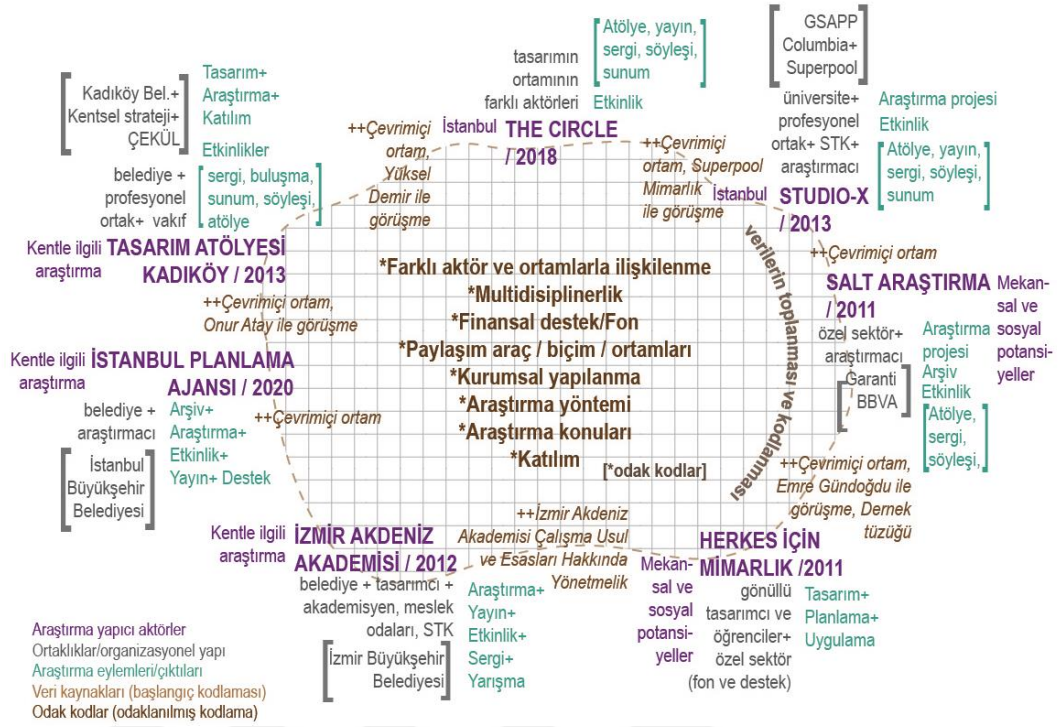
İstanbul'un derdi ise üniversitenin içeriğini dışa vurmak, dışarıdaki bilgiyi içeri almak ve aradaki sınırı olabildiğince muğlaklaştırmaktır (Studio-X, b.t.). Studio-X İstanbul uzmanlar, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları ve yerel yönetimler arasındaki bilgi alışverişini sağlayan yeni bir platform olarak şehir hakkında araştırmalar yapanlara destek vermeyi amaçlamaktadır (Studio-X, b.t.). GSAPP Columbia Üniversitesi'nin desteğini çekmesiyle Studio-X, 2019 yılında kapanmak zorunda kalmasına rağmen yürüttüğü araştırmalar ile mimarlık ortamında etkili izler bırakmıştır. Merkezde mimarlık araştırmalarının paylaşıldığı birçok sergi, söyleşi, sunum ve atölyelerin yanı sıra Alexis Şanal'ın (ŞANALarch) yürütücülüğünde SUPERPOOL'un da içinde bulunduğu ekip ile hazırlanan The Pazar isimli araştırma projesi ve yine ŞANALarch yürütücülüğünde hazırlanan Hayal Edilebilir Tasarım Kılavuzu isimli araştırma-oyun projesi gibi farklı araştırma projeleri üretilerek mimarlık araştırmaları ortamına katkıda bulunulmuştur.

SALT Araştırma, Kasım 2011'de Garanti BBVA'nın desteğiyle Araştırma ve Programlar Direktörü Vasıf Kortun ve Araştırma ve Programlar Yöneticisi Meriç Öner'in danışmanlığında kurulmuştur. SALT Araştırma görsel pratikler, yapılı çevre, sosyal yaşam ve ekonomik tarih konuları ağırlıklı ihtisas kütüphanesi ile fiziki ve dijital belge ve kaynaklardan oluşan arşivini tüm araştırmacıların erişimine sunan bir kurumdur (SALT Araştırma, b.t.). SALT, kâr amacı gütmeyen, kamu hizmetinde bir kültür kurumudur. Tüm sergiler, kamu ve araştırma programları bireysel ve kurumsal desteklerle gerçekleştirilmektedir. SALT Araştırma 19. yüzyıl sonlarından bugüne, başta İstanbul olmak üzere, Türkiye, Güneydoğu Akdeniz havzası ve Güneydoğu Avrupa'ya odaklanmaktadır. 1950 sonrası Türkiye sanat tarihi, 20. yüzyıl Türkiye'sinde mimarlık ve tasarımın gelişimi, Osmanlı İmparatorluğu'nun son yüzyılından Türkiye Cumhuriyeti'nin 1990'lı yıllarına toplum ve coğrafyanın dönüşümüne dair yazılı ve görsel tüm belge ve kaynaklar kurumun çevrimiçi kaynaklarında erişime açık olarak yer almaktadır (SALT Araştırma, b.t.). Deneysel düşünce, araştırma, toplumsal değişim ve dönüşümleri eleştirel ve çok yönlü bakış açılarıyla değerlendirmeyi önemseyen SALT Araştırma Fonları, Türkiye'de 1950'ler sonrasında basılı kaynakların dışında kalan ya da mevcut kaynaklara özgün

yaklaşımlar getiren mimarlık araştırmalarına 2013'ten beri her yıl mekân, arşiv ve finansman kapsamında destek sağlamaktadır (SALT, b.t).

Mimarlık odaklı bir kültür, sanat, araştırma ve üretim platformu olan The Circle 2018 yılında kurulmuştur. Kurum mimari araştırma projelerinin yanı sıra kültür, sanat ve mimarinin iç içe geçtiği proje, sergi ve etkinlikler düzenlemektedir. Organizasyonel yapısında mimarlık ortamının farklı aktörlerini (uygulayıcı mimar, editör, eleştirmen, şehir plancısı, akademisyen) barındıran platform disiplinler arası etkileşimleri araştırmaya ve pratiğe dökmeyi hedeflemektedir (The Circle, b.t.). Bu üretimlerini kurulduğu günden bu yana sergi, panel, konuşma, seminer, akademik ders, atölye çalışmaları gibi çok farklı formatlarda geliştirerek kendi mekânı üzerinden paylaşım açmaktadır. 2020 yılında düzenlediği İstanbul Mimarlık Festivali önemli girişimlerinden biridir.

Mimarlık-dışı aktörler farklı aktör ve ortamlarla ilişkilene ve multidisipliner araştırmaları örgütlenme konusunda diğer aktörlere göre daha imkandır (Şekil 3.12). Ele alınan aktörlerin ortak özelliklerinden biri mümkün olduğunca kamuya açık bir ortam oluşturma çabalarıdır. Bu çaba katılımcı, paylaşımcı, şeffaf bir araştırma süreci kurgulama amacından kaynaklanmaktadır. Özel sektör, endüstri, belediye gibi kendi içine kapalı yapılar kente ve kentliye açılma imkânı nedeniyle araştırma odaklı kurumsal yapılanmaların bir parçası olmaktadır. Bu amaçla araştırma faaliyetlerini genellikle sergi, söyleşi, atölye gibi daha etkileşimli ve informal yollarla yürütmekte ve paylaşmaktadır. Mimarlık araştırmalarına dahil olma çabası -özellikle belediyeler için- ihtiyaçlarından kaynaklanan durumlara çözümler geliştirmek, kimi zaman da -özellikle özel sektör için- bir tür sosyal sorumluluk projesi, kültürel faaliyet, kamuda görünürlük sağlama amacını taşımaktadır. Ayrıca bu aktör grubu çok farklı paydaşları, esnek bir yapıda bir araya getirme potansiyeline sahiptir. Bu durum kentlinin / kullanıcının da araştırma sürecine bir şekilde dahil edildiği modelleri ortaya çıkarmaktadır. Dolayısıyla diğer aktörlere göre daha katılımcı bir ortamın yaratıldığından söz etmek mümkündür.

Şekil 3.12 Ç03+Ç04_Mimarlık-dışı aktörler için verilerin toplanması ve kodlanması

3.2.4 Uygulayıcı-Mimar Aktörler: Tasarım-Araştırma Ofisleri

Mimarlık araştırmaları evreninin üzerinde en az durulan aktörü kurumsal ve ticari bir yapıya sahip olan mimarlık-tasarım ofislerinde görev alan uygulayıcı-mimar aktörlerdir. Araştırma kavramı üzerinden kendine özgü söylemler geliştiren ve mimarlık yoluyla araştırmayı tasarım süreçlerinde esas alan mimarlık ofislerinin sayısı tüm dünyada artmaktadır. Gittikçe küreselleşen bir ortamda araştırma temelli yaklaşımların Türkiye özelindeki ofisler tarafından da takip edildiğini ve benimsendiğini söylemek mümkündür. Bu grupta diğer aktör grupları için geliştirilen veri toplama sürecinden farklı olarak, yarı-yapılandırıcı yaklaşım ile kurgulanmış sözlü görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Diğer aktörler (mesleki-mimar aktör, akademik-mimar aktör, mimarlık-dışı kurumsal aktör) uygulayıcı-mimar aktörlere göre tanımlı bir amaca ve faaliyet alanına, sistematik bir işleyişe, resmi bir kanun, tüzük ya da yönetmeliğe, kamuya açık bir yapılanmaya ve mimarlık yoluyla araştırmaya dair gelişmiş bir literatüre sahiptir. Bu nedenle bu aktörler hakkındaki verilere kanun, yönetmelik, yasalar gibi resmi evraklardan, basılı belge ve raporlardan, öğretim planlarından ve çevrimiçi ortamlardaki dokümanlardan ulaşmak mümkündür. Bu

belgelerde aktörlerin araştırma kavramını nasıl tanımladıkları, araştırma kavramı altında ne gibi faaliyetler gerçekleştirdikleri, bir araştırma süreci için kimlerle ne şekilde işbirlikleri geliştirdikleri ve bir araştırmayı yürütmek için gereken destekleri nasıl sağladıkları açıkça ifade edilmektedir. Ancak mimarlık ofisleri için bu bilgilere açık ve şeffaf bir şekilde ulaşmak her zaman mümkün değildir. Yanı sıra çalışmanın odaklandığı sorulardan biri olan “uygulayıcı-mimar aktörlerin araştırma sistemi içindeki rolü ve konumunu açığa çıkarabilmek” amacıyla birebir bu aktörlerin görüşlerine başvurulmuştur. Bu nedenle mimarlık yoluyla araştırmayı tasarım süreçlerine entegre etmiş olan uygulayıcı-mimar aktörlere dair verileri toplamak amacıyla sözlü görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Bu kümeye dahil edilecek uygulayıcı-mimar aktörlerin belirlenmesi için 2000 yılı sonrasında kurulmuş olan ve araştırmaya dair güçlü söylemler ve üretimler gerçekleştiren ofisler çevrimiçi ortamlar ve basılı kaynaklar üzerinden taranmıştır. Bu ofislerin ilişki kurduğu aktörlere, araştırma ölçeklerine, örgütlenme biçimlerine, ortamlar ile ilişkileneceklerine, araştırma yöntemlerine, belgeleme formatlarına ve kamu ile paylaşım biçimlerine bakılmıştır. Ofislerin belirlenmesinde araştırma ile ilişkili nasıl bir mimari üretim süreci yürüttüklerini tanımlayan ifadeleri ve araştırma başlığı altında yer alan işleri esas alınmıştır. Bu amaçla ofislerin araştırma süreçlerinde mesleki, akademik, mimarlık-dışı aktör grupları ile ilişkileri de incelenmiştir. Bu üç farklı aktör grubundan en az ikisi ile ortaklıklar geliştiren ofisler çalışma kapsamına dahil edilmiştir. Son kategoride ise yapılan araştırmanın formatı etkinlik düzeyinde, yayın düzeyinde ve uygulama düzeyinde olarak belirlenen üç başlık ile incelenmiştir. Bir önceki kategoriye benzer olarak burada da mümkün olduğunca çeşitlilik sağlamak amacıyla en az iki formatta araştırma çıktıları ortaya koyan ofisler seçilmiştir. Örneklem grubuna dahil edilen bu ofisler akademik ve pratik dünyanın hâkim üretim biçimlerinden farklılaşan yapılara sahip olmanın yanı sıra mimarlık yoluyla araştırmayı tasarım süreçlerine entegre etme konusunda da çeşitlenen ölçek, bağlam ve yöntemlere sahiptir (Tablo 3.4).

Tablo 3.4 Ömeklem grubuna dahil edilen uygulayıcı-mimar aktörler

MİMARLIK OFİSİ				ARAŞTIRMA TEMELLİ ÜRETİMLER		FARKLI AKTÖRLER İLE İLİŞKİLER		ARAŞTIRMA BİÇİMLERİ		
ADI	YERİ	YIL	ÇALIŞAN SAYISI	ARAŞTIRMA İFADESİ* (*Kendi pratiklerini ifade etme biçimleri)	ARAŞTIRMA TEMELLİ ÜRETİMLER	AKADEMİK AKTÖRLER	MİMARLIK-DIŞI AKTÖRLER	ETKİNLİK DÜZEYİNDE ARAŞTIRMA	YAYIN DÜZEYİNDE ARAŞTIRMA	UYGULAMA DÜZEYİNDE ARAŞTIRMA
SUPERPOOL MİMARLIK	İstanbul	2006	6	Superpool, amacını bilgi üretmek ve onu paylaşmak için birliktelikler oluşturmak şeklinde ifade etmektedir. Üretilen işler (özellikle haritalama işleri ve tasarım rehberleri) bir konu hakkında bilgi üretmeye ve paylaşmaya dair geliştirmiş oldukları araştırmaların bir sonucudur (Superpool Mimarlık, b.t.).	İstanbul 95, <i>Mapping Istanbul</i> , Dolmuş Haritası, 0-3 Yaş Oyun Parkı Fikir Rehberi, <i>Becoming Istanbul</i> , KHAS Kent ve Çocuk Çalışmaları Yüksek Lisans Programı yürütücülüğü, Beş Bakış	KHAS Kent ve Çocuk Çalışmaları Yüksek Lisans Programı, Studio-X yürütücülüğü	Sarıyer, Maltepe, Sultangazi Belediyeleri ile çocuk oyun alanları, Bernard van Leer Vakfı ile İstanbul95 araştırmaları	Studio-X kapsamında düzenlenen etkinlikler	0-3 Yaş Oyun Parkı Fikir Rehberi, İstanbul95 Okumaları: Şehirde Oyun	Zümrütevler Meydanı Dönüşüm Provası
SO? MİMARLIK	İstanbul	2007	2+	SO? Mimarlık, mimarlık ve kent üzerine düşünen İstanbul merkezli bir stüdyodur. Kapsamlı bir araştırma ve deneyellik ile ürettikleri işler ile sanat ve mimarlık arakesitinde konumlanan araştırma temelli üretimler gerçekleştirmektedir (SO? Mimarlık, b.t.).	İstanbul 2100, <i>Hope on Water</i> , Mezarlık, Kümes, MEF Üniversitesi AAP Yüksek Lisans Programı yürütücülüğü, Beş Bakış	MEF Üniversitesi AAP Yüksek Lisans Programı, <i>Hope on Water</i> , Bir Meydan Öyküsü	İstanbul 2100	Mezarlık (İstanbul Tasarım Bienali), <i>Pray For Rain, Unexpected Hill</i>	Bir Meydan Öyküsü, İstanbul 2100	Kümes
PAB MİMARLIK	İstanbul	2007	3	PAB, mimari ve kentsel potansiyelleri esnek araştırma ve tasarım biçimleri aracılığıyla açığa çıkartmayı ve üretime dökmeyi amaçlamaktadır. PAB Mimarlık, mimari projelerin paralelinde araştırma projeleri, mimari yayın gibi disiplinin kuramsal ve farklı kapsamlardaki uygulama alanlarında işler üretmektedir (PAB Mimarlık, b.t.).	Beş Bakış, pabedu, İşveren Sergisi, 2008-2012 Betonart editörlüğü, ogrenimmekanlari.com, Betomoz, Gökçeada Lise Kampüsü Projesi Aktörler Ağı	Betonart	pabedu, Betomoz, İşveren Sergisi	İşveren Sergisi, Gökçeada Lise Kampüsü Projesi Aktörler Ağı	ogrenimmekanlari.com, Betonart	pabedu, Betomoz (malzeme)
DDRLP MİMARLIK	İstanbul	2005	1+	“Mimarlığın neye muktedir olduğunun sınırlarını araştırmak” bakış açısıyla DDRLP Mimarlık, koşul, aktör ve olanakları çoğaltarak olasılıklar uzayını genişletmenin yanı sıra düşünceler, bilgiler ve olanakların keşfedileceği ara yüzleri araştırmaktadır (DDRLP Mimarlık, b.t.).	BBOM, Tokigiller Yaşam Mücadele Rehberi, <i>URBANruler</i> , NP12, <i>URBANnomads</i> , <i>URBANecopolis</i> , <i>URBANnannex</i> , <i>URBANfugue</i> , AURA Akademi, eğitim mekanları	AURA Akademi yürütücülüğü	BBOM	Tokigiller Yaşam Mücadele Rehberi <i>URBANnomads</i> , <i>URBANecopolis</i> , <i>URBANnannex</i> , <i>URBANfugue</i>	URBANruler (İmkanMekan kapsamında)	NP12, BBOM Bodrum
DESIGN-TRAK MİMARLIK	İstanbul	2016	1+	Design-trak, kontrolsüzce artan yapı stoğunun kaçınılmaz getirilerine karşı düşünsel üretimler yapmayı amaçlamaktadır. Mevcut bir durum üzerine veri toplama, deney kurma, gözlemleme ve yeniden üretme şeklinde araştırma temelli bir üretim biçimini benimsemektedir (Design-trak, b.t.).	Modern Mutfağı Hackleme, Boğada, <i>Urban Matters Hub</i> , Kent Yamaları	X	Boğada, Kent Yamaları, <i>Bomontiada: Making Place</i>	Modern Mutfağı Hackleme		Boğada, polyamit ip ve ağların versiyonu (malzeme araştırması)
ŞANALarc	İstanbul	2002	6	ŞANALarc, İstanbul'da kamusalılık, araştırma ve kentsel tasarıma odaklanmış bilgi merkezli bir tasarım stüdyosu olarak üretimlerini gerçekleştirmektedir (ŞANALarc, b.t.).	Hey! Hayal Edilebilir Tasarım Kılavuzu, Pazar, Cevher Kamusal Şahanelik, KHAS Kent ve Çocuk Çalışmaları Yüksek Lisans Programı, Geçici Kütüphane, VCMD Sergisi, Mutluluk Fabrikaları	KHAS Kent ve Çocuk Çalışmaları Yüksek Lisans Programı	Pazar (<i>Graham Foundation Research Project</i> Fonu), Cevher	Cevher, Geçici Kütüphane, VCMD Sergisi, Mutluluk Fabrikaları	Pazar, Hey!Hayal Edilebilir Tasarım Kılavuzu	SALT Araştırma Ferit F. Şahenk Salonu
YAZGAN TASARIM MİMARLIK	Ankara	2003	25	Yazgan Mimarlık mimarlıkta teori ve pratiğin sürekliliğini esas alan üretimler gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır (Yazgan Tasarım Mimarlık, b.t.). Bu amaçla çok farklı ölçek ve kapsamlarda işler ortaya koymaktadır.	Smart Proje (Mimari üretimi mevcut bilgi çağıyla ilişkilendirmek için geliştirilmiş bütünleştirici bir yaklaşımdır. Mimarlık üretim sürecinde yer alan tüm verilerin sentezlenmesine dayanır), <i>Designography</i>	<i>Designography</i>	Tasarım Merkezi Malzeme ve teknoloji araştırmaları		<i>Designography</i> , Smart Proje	<i>Designography</i> , Smart Proje
ATÖLYE MİL	İstanbul	2015	2+	Atölye Mil, mimarlık kökenli bir ekip tarafından kurulan bir platform olarak, mimarlık-sanat-üretim arakesitinde tasarım araştırmaları yapmaktadır. Mimari odaklı üretimlerin yanı sıra üniversiteler, müzeler, tasarım ofisleri gibi kurumlarla ve bağımsız araştırmacılar ortaklığında farklı üretim biçimlerini odağına almaktadır (Atölye Mil, b.t.).	Perşembe Araştırmaları, Sergi Dinamikleri, Mimarlık Nedir?Ne İştir?, Aralıktan Bakmak: Meşrutiyet Caddesi'nden Bir Kesit, Rıfat Telgezer Örneği Üzerinden Cambazhane Kültürüne Bakış: Mekânsal Bir Okuma (SALT Araştırma Fonu)	Perşembe Araştırmaları	Aralıktan Bakmak: Meşrutiyet Caddesi'nden Bir Kesit, Mimarlık Nedir? Ne İştir?	Perşembe Araştırmaları, Sergi Dinamikleri, Mimarlık Nedir?Ne İştir?, Aralıktan Bakmak: Meşrutiyet Caddesi'nden Bir Kesit	Rıfat Telgezer Örneği Üzerinden Cambazhane Kültürüne Bakış: Mekânsal Bir Okuma (SALT Araştırma Fonu)	

Kriterlerin belirlenmesinin ardından ilk aşamada seçilen ofislere ulaşarak, bu çalışmaya katkıda bulunmak isteyip istemedikleri sorulmuştur. İlk aşamada iletişim kurulan mimarlık ofisleri arasında Steb Mimarlık, Kerem Piker Mimarlık, Pab Mimarlık, Superpool, Trak Mimarlık, Pattu Mimarlık, Mona Mahal, DDRLP Mimarlık, Epigram Tasarım Mimarlık, SO? Mimarlık, Muğla Araştırma Platformu, Yazgan Mimarlık ve Şanal Mimarlık yer almaktadır. İkinci aşamada, iletişim kurulan on üç ofis arasından çalışmaya katkıda bulunmak isteyen sekiz tanesi ile sözlü görüşmeler gerçekleştirilmiştir (Tablo 3.5).

Tablo 3.5 Ofislerle yapılan sözlü görüşmelere dair bilgiler

	MİMARLIK OFİSİ	AKTÖR	TARİH	SÜRE
1	SUPERPOOL	Derya İyikul, Beyza Gürdoğan	30.10.2019	01:12:56
2	PAB MİMARLIK	Burçin Yıldırım, Pınar Gökbayrak	30.10.2019	00:57:30
3	SO? MİMARLIK	Oral Göktaş	31.10.2019	01:07:15
4	TRAK MİMARLIK	Bihter Çelik	20.11.2019	00:55:55
5	DDRLP MİMARLIK	Boğaçhan Dünderalp	18.12.2019	00:41:35
6	YAZGAN MİMARLIK	Kerem Yazgan	28.12.2019	01:18:31
7	ŞANAL MİMARLIK	Murat Şanal	31.12.2019	01:14:06
8	ATÖLYE MİL	Dilara Tekin Gezginti Eda Özgener	09.12.2019	00:40:18

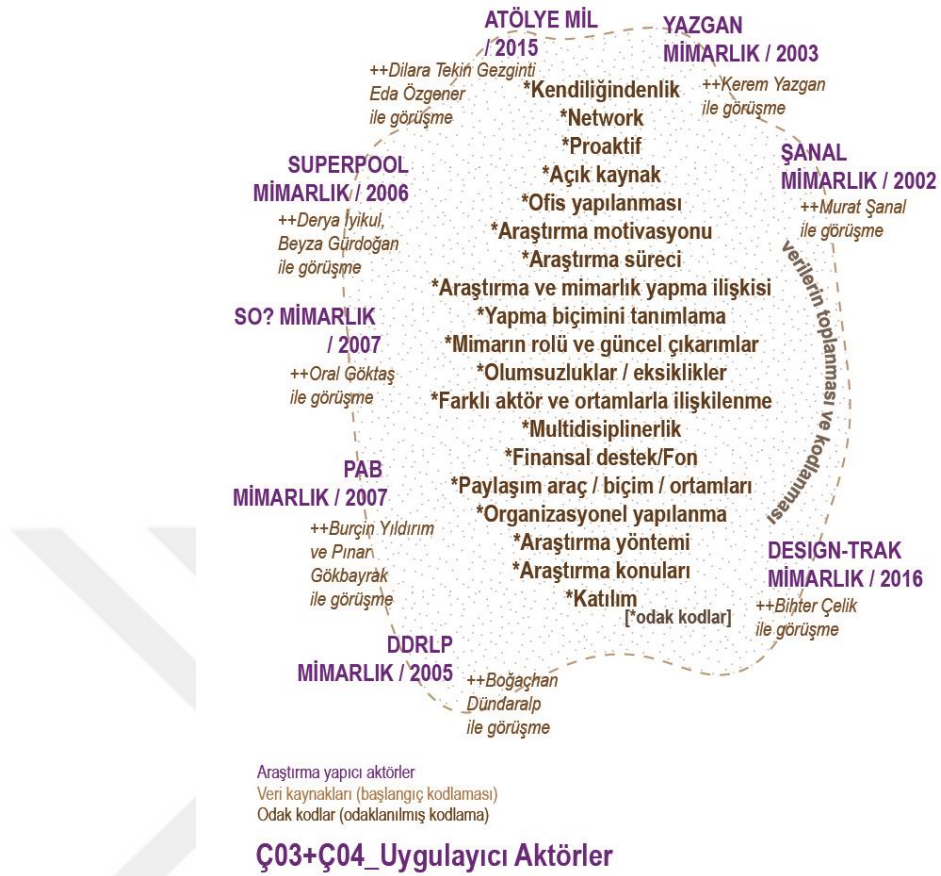
Bu aktörler mimarlık araştırmaları evreni içinden seçilen örneklem grubundaki diğer aktörlerle de araştırma yapıcı ortak olarak ilişki içerisinde (Şekil 3.13). Uygulayıcı-mimar aktörler kendi ilgi ve meraklarından kaynaklanan sebeplerle araştırmayı tasarım süreçlerine farklı şekillerde dahil etse de çoğu zaman bu araştırmaları gerçekleştirmek için farklı ortaklıklara ihtiyaç duymaktadır. Mevcut durum üzerinden yapılan çözümlemeye göre Türkiye bağlamında uygulayıcı-mimar aktörler, akademik-mimar aktörler ve mimarlık-dışı aktörler ile daha sıkı bir ilişki içerisinde. Uygulayıcı-mimar aktörler, akademik aktörlerle genellikle tasarım / program yürütücüsü olarak bir ilişki kurmaktadır. Mimarlık-dışı aktörlerin daha esnek

ve enformel ortaklıklara açık olan yapısı, uygulayıcı-mimar aktörleri bir araştırma ortağı olarak sürece dahil etmeyi kolaylaştırmaktadır.

Şekil 3.13 Ç06_Uygulayıcı-mimar aktörlerin Türkiye araştırma evreni içinde ilişkili olduğu aktörler

Sözlü görüşmeler sonunda deşifre edilen metinler üzerine yapılan başlangıç ve odaklanılmış kodlama aşamaları sonucunda ulaşılan odak kodlar kendiliğindenlik, network, proaktif, açık kaynak, katılım ve multidisiplinerlik, aktör ve ortamlarla ilişkilendirme, ofis yapılanması, finansal destek / fon, paylaşım araç / biçim /ortamları, araştırma motivasyonu, araştırma konuları, araştırma süreci, araştırma yöntemi, araştırma ve mimarlık yapma ilişkisi, mimarın rolü ve güncel çıkarımlar, yapma biçimini tanımlama, olumsuzluklar / eksiklikler olarak belirlenmiştir (Şekil 3.14).

Şekil 3.14 Ç03+Ç04_Uygulayıcı-mimar aktörler için verilerin toplanması ve kodlanması

BÖLÜM 4

ARAŞTIRMA TEMELLİ MİMARLIK İÇİN BİR KAVRAMSALLAŞTIRMA: TÜRKİYE MİMARLIK ARAŞTIRMALARI ATLASI

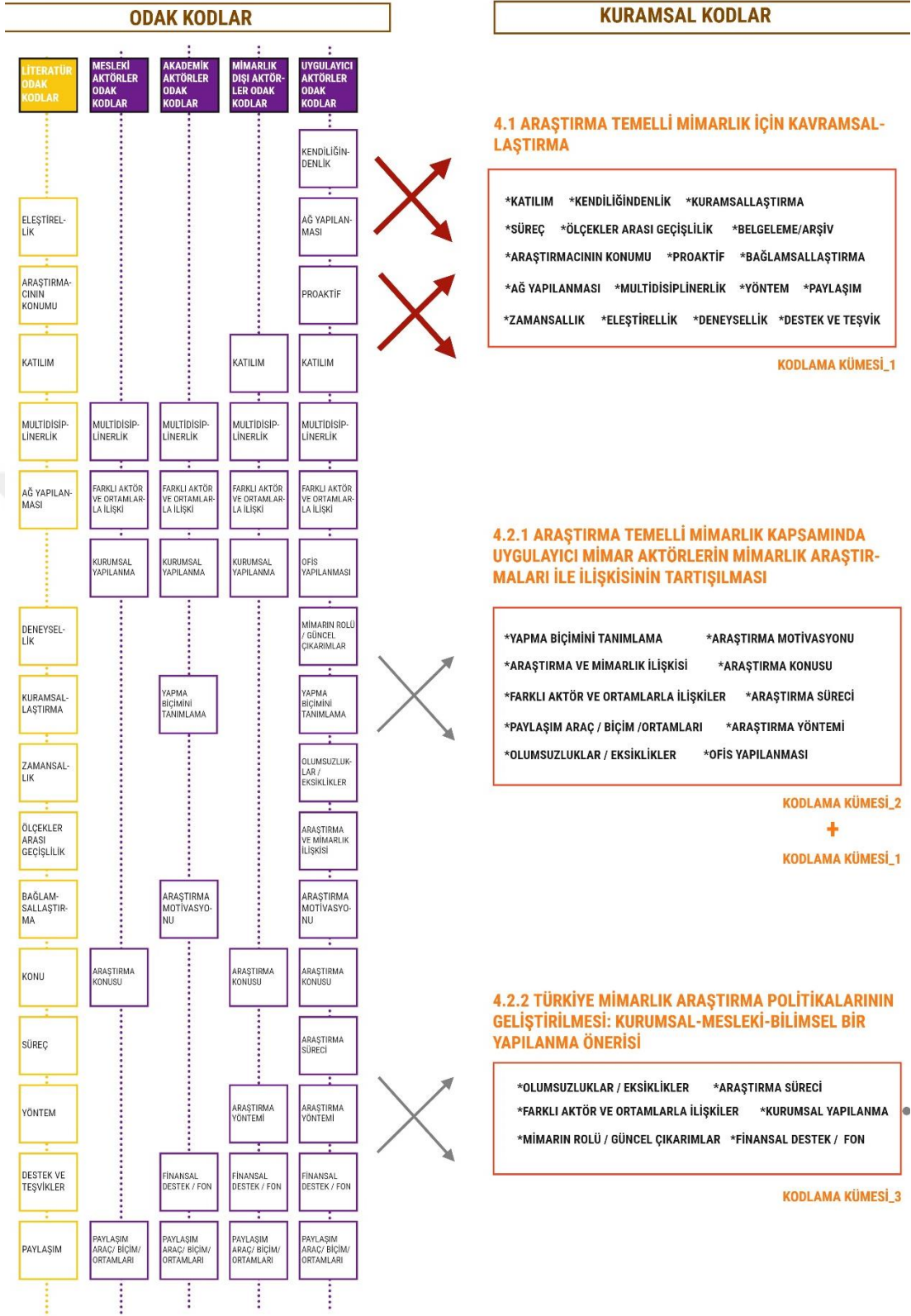
Çalışmanın bu bölümünde kavramsal bir çerçevenin ortaya koyulacağı ve araştırma soruları özelinde tartışmaların yapılacağı kuramsal kodlama aşaması gerçekleştirilmektedir. Gömülü kuram yönteminin ikinci aşaması olan veri analizi başlangıç kodlaması, odaklanılmış kodlama ve kuramsal kodlama şeklinde üç aşamadan oluşmaktadır. Kuramsal kodlama aşamasında araştırma boyunca toplanan ve kodlanan tüm verilerin anlamlandırılması ve ilişkilendirilmesi ile genelleştirilen kuramsal ifadeler, eylemler ve bağlamsal ilişkiler açığa çıkarılmaktadır. Çalışmanın bu aşamasında odaklanılmış kodlama ile elde edilen kategorilerin arasında kurulan soyut ilişkilendirmelerle, belli bir kavramsal seviyeye sahip ve literatür ile çapraz karşılaştırmaların yapıldığı kuramsal bir çerçeve ortaya koyulmaktadır.

Diğer araştırma yöntemlerinin aksine gömülü kuram yönteminde araştırmacı özel bir kuramsal çerçeveyi temel almak yerine kuram üretme sürecine odaklanmaktadır. Burada kuram üretme ile ifade edilen verilerin içinde gömülü halde bulunduğu gerçek bir konu hakkında açığa çıkarılan soyut bir anlayıştır (Çelik ve Ekşi, 2015). Gömülü kuram ile araştırmacı, kavramsal yoğunluğa sahip olan orta büyüklükte bir kuram üretmektedir. Bu amaçla -gömülü kuram yönteminin kuramsal bir çerçeve geliştirme süreci için tariflediği şekilde- çalışma boyunca toplanan tüm veriler arasında sürekli karşılaştırmalı analiz yaparak tümevarım ve tümdengelim bağlantısı kurulmakta; verilerin toplandığı farklı araştırma ortamları birleştirilmekte, kuramsal örnekleme yapılmakta ve gerek duyulan durumlarda ek alan taraması ile yeni kavramlara ulaşılmaktadır. Çalışma boyunca farklı alanlardan veriler toplanmıştır. Bu alanlar arasında tasarım araştırması literatürü ile mimarlık araştırmaları evreninin içinde çeşitli rollere (politika yapıcı, politika uygulayıcı, fon sağlayıcı, araştırma yapıcı) ve organizasyonel yapılara (mesleki, akademik, mimarlık-dışı, uygulayıcı aktörler) sahip olarak yer alan aktörler bulunmaktadır.

Tasarım araştırması literatürü üzerinden ulaşılan odak kodlar içinde zamansallık, ölçekler arası geçişlilik, ağ yapılanması, bağlamsallaştırma, eleştirelilik,

kuramsallaştırma, katılım, deneysellik, multidisipliner, araştırmacının konumu, süreç, yöntem, destek ve teşvikler ve paylaşım ifadeleri yer almaktadır. Mesleki aktörler ile ulaşılan odak kodlar arasında multidisiplinerlik, farklı aktör ve ortamlarla ilişkilene, paylaşım araç, biçim ve ortamları, araştırma konusu ve kurumsal yapılanma yer almaktadır. Akademik aktörlerin odak kodları multidisiplinerlik, farklı aktör ve ortamlarla ilişkilene, paylaşım araç, biçim ve ortamları, yapma biçimini tanımlama, finansal destek / fon, organizasyonel yapılanma ve araştırma motivasyonunu içermektedir. Mimarlık dışı aktörlere dair odak kodlar farklı aktör ve ortamlarla ilişkilene, paylaşım araç, biçim ve ortamları, multidisiplinerlik, finansal destek / fon, organizasyonel yapılanma, katılım, araştırma yöntemi, araştırma konuları şeklindedir. Uygulayıcı aktörler üzerinden ulaşılan odak kodlar ise kendiliğindenlik, ağ yapılanması, proaktif, katılımcı, multidisiplinerlik, aktör ve ortamlarla ilişkilene biçimleri, ofis yapılanması, finansal destek / fon, paylaşım araç / biçim / ortamları, araştırma motivasyonu, araştırma konuları, araştırma süreci, araştırma yöntemi, araştırma ve mimarlık yapma ilişkisi, mimarın rolü ve güncel çıkarımlar, yapma biçimini tanımlama, olumsuzluklar / eksiklikler şeklinde çeşitlenmektedir. Kodlama sürecinin akış şeması kategoriler arası ilişkileri tariflemektedir (Şekil 4.1).

Çalışmanın bu kısmına kadar ayrı ayrı başlangıç ve odaklanılmış kodlama aşamalarına tabi tutulan veriler arasında, kuramsal kodlama aşamasında sürekli karşılaştırmalı analiz ile tümevarım ve tümdengelim bağlantısı kurulmakta ve araştırma ortamları birleştirilmektedir. Bu amaçla odaklanılmış kodlamada oluşturulan çok sayıdaki kategori içinden belli özellikleri bakımından birbiri ile ilişkilenen kategorilerden kategori azaltma / indirgeme ile yeni kategori kümeleri / alt kategoriler oluşturulmaktadır. Yanı sıra mevcut literatür de bir tür veri kaynağı olarak kullanılarak kategori kümelerine ve alt kategorilere bir veri seti olarak dahil edilmektedir. Kodların indirgenmesi ile araştırma temelli mimarlık ile ilişkilenen ifadeler, uygulayıcı-mimar aktörler ile ilişkilenen ifadeler ve mimarlık araştırma politikaları ile ilişkilenen ifadeler şeklinde üç ana kategori kümesine ulaşılmaktadır. Bu üç kategori kümesinin her biri alt kategori ve kavramlarla anlamını kazanmaktadır.

Şekil 4.1 Kodlama sürecinin akış şeması

Bu bölümde üç farklı kodlama kümesi farklı okumalara ve ilişkilendirmelere tabi tutulmakta ve araştırma sorularına cevap verecek şekilde tartışmaya açılmaktadır. Bölümün özgün çıktısı olarak araştırma kategorileri ve aktörler atlasına eklenen araştırma temelli mimarlıklar için kavramlar atlasına ulaşılması beklenmektedir. Bu üç atlasın birlikteliği ile çalışmanın hedeflerinden biri olan Türkiye mimarlık araştırmaları evrenine dair farklı okumaların yapılacağı Türkiye mimarlık araştırmaları atlasının çerçevesi çizilmektedir. Bu atlas çalışmanın ana çıktısı olarak üretilmektedir. Bölümün ikinci kısmında ise çerçevesi çizilen atlas üzerinden çalışmanın sorunsalında ve araştırma sorularında belirtilen iki farklı durum üzerinden iki örnek kuramsal okuma sunulmaktadır. Bu kapsamda “uygulayıcı mimar aktörler mimarlık araştırmaları evreninde nerede ve nasıl konumlanmakta ve araştırma temelli üretimlerini nasıl tariflemektedir?” ve “araştırma evreninin ortaya çıkmasında etkili olan farklı düzey ve kapsamlardaki kurumlar ve politikaların mimarlık araştırmaları tartışmalarındaki dönüştürücü etkisi nedir?” sorularına dair Türkiye bağlamında özgün tartışmalar geliştirilmektedir.

4.1 Araştırma Temelli Mimarlık İçin Bir Kavramsallaştırma

Araştırma temelli mimarlık, mimarlık araştırmaları evrenini ve bu evrendeki tüm aktörleri, ilişkilerini ve araştırmayı yapma biçimlerini tanımlayan kavramsal çerçevenin adıdır. Araştırma temelli mimarlığı kavramsallaştırmak için kuramsal kodlama aşamasında elde edilen araştırma temelli mimarlık hakkındaki ifadelerin bir araya getirildiği kodlama kümesinden yararlanılmaktadır. Araştırma temelli mimarlık için elde edilen kodlama kümesi içinde ölçekler arası geçişlilik, bağlamsallaştırma, eleştirelilik, kendiliğindelik, *network* / ağ yapıları, proaktif, katılımcı, multidisipliner, yöntem, deneysellik, eylemlilik, zamansallık, belgeleme, paylaşım, süreç, araştırmacının konumu şeklinde ifadeler / kodlar yer almaktadır (Şekil 4.2). Burada ulaşılan bazı kodların (multidisiplinerlik, katılım, paylaşım, yöntem, ağ yapıları, süreç) tüm araştırma ortamları içinde tekrar ettiği görülmektedir. Yanı sıra tekrar etmeyen kavramlar ise diğer kategoriler içerisinde örtük olarak yer almaktadır. Tümdengelim ile ulaşılan kavram seti her adımda araştırma ortamları ile yeniden ilişkilendirilerek, sonunda tümevarımcı bir yaklaşımla, araştırma temelli mimarlıklar için kavramsal bir

çerçeveye dönüştürülmektedir. Tek tek ele alınan kodlara dair geliştirilen açıklamalar için mimari tasarım araştırması literatüründen, dört farklı aktör grubu özelinde yapılan çıkarımlardan ve bunların arasında yapılan çapraz okumalardan yararlanılmaktadır. Gömülü kuram yönteminin tariflediği yoldan ilerleyerek ulaşılan bu kodlar çalışmaya özgü bir şekilde genelleştirilebilir ifadelerle yeniden yorumlanmaktadır.

Şekil 4.2 Araştırma temelli mimarlık için elde edilen küme içinde yer alan ifadeler / kodlar

- **Ölçekler arası geçişlilik:** Bir araştırma gerçekleştiği ortamdaki sosyal, politik, ekonomik, yerel, küresel vb. gelişmelerden ayrı düşünülemez. Bu farklı ölçekler araştırmanın gerçekleştiği ortamı şekillendirmektedir ve araştırma bu çok zengin ölçekler arasında çeşitli bağlantılar kurabilmelidir. Dolayısıyla araştırma temelli mimarlık farklı ölçekler arasında sürekli olarak odağını değiştirebilmelidir. Ölçekler arası geçişlilik farklı yorumlamalara açık bir okumaya imkân sunmalıdır. Örneğin yerel ölçekten ele alınan bir araştırmanın sonucunda küresel ölçeğe dair bir çıkarımda bulunmak da mümkündür. Sosyal, ekonomik, politik vb. ölçeklerdeki süregelen değişimlere, istikrarsızlığa, belirsizliğe ve çatışmalara uyum sağlamak için ölçekler arası geçişlilik önemlidir.
- **Bağlamsallaştırma:** Bir soru ile başlayarak gelişen araştırma bir bağlama oturmaktadır. Bir bağlama oturma çabası araştırmanın esas aldığı konuyu şekillendirmektedir. Bağlamsallaştırma bir bütünün içindeki bağımsız parçaların

arasındaki bağlantıları anlamlı kılmaktadır. Dolayısıyla genelden özele doğru ilerleyen bir araştırma sürecinde hangi parçanın hangisi ile yan yana düşeceği ve nasıl ilişkileneceği bağlamla kurulan ilişkiye bağlıdır. Araştırma temelli mimarlık ele aldığı araştırma konusunu bir bağlama yerleştirerek hem konunun sınırlarını belirlemekte hem de bağlamın içindeki diğer parçalarla ilişkilerini tartışabilme imkânı sunmaktadır. Bağlamsallaştırma araştırma konusunun ele alındığı kapsamı tariflerken, ölçekler arası geçişlilik ise araştırmanın gerçekleştiği ortamı şekillendiren farklı ölçeklerdeki parametrelerle ilgilidir.

- **Eleştirelilik:** Araştırma temelli mimarlık herhangi bir problemi çözme girişimlerinin daha fazlasıdır. Araştırma yanıtlar ararken eş zamanlı olarak yeni sorular sormanın peşindedir. Her bir soru da ele alınan meseleye dair yeni sorgulamaları doğurmaktadır. Araştırma temelli mimarlık iki yönlü bir eleştirel sorgulama üretmektedir. Araştırmacı süreç boyunca kendi eylemleri ve uygulamaları üzerinde eleştirel bir şekilde düşünürken, diğer yandan araştırma çıktısı ile ele aldığı konuya eleştirel bir katkı sunmaktadır. Bu sorgulamalar araştırma temelli mimarlığı, ticari olarak motive olmuş tasarım pratiğinden radikal bir şekilde ayırmayı sağlamaktadır. Araştırma temelli mimarlığın ölçekler arası geçişliliği esas alan yapısı ve bağlamsallaştırma çabaları eleştirel bir araştırmayı ortaya koymaktadır.
- **Kendiliğindenlik:** Kendiliğindenlik herhangi bir dış etken olmadan kendi kendine gerçekleşen durumları ifade etmektedir. Araştırma sistematik bir eylemdir ancak tasarım da sezgilere açık olan bir eylemdir. Araştırma temelli mimarlık süreçteki belirsizlikleri, karşılaşmaları ve sezgisellikleri kabul ederek kendiliğindenliklere açık olmalıdır. Kendiliğindenlik araştırma temelli mimarlıkta sezgisel durumları sürece dahil etmektedir. Bu durum baştan çizilen bir yol haritasının araştırma süreci içinde yön değiştirebileceğini ortaya koymaktadır. Kendiliğindenlik belirsizliklere açık olan yapısıyla araştırma sürecine özgürlük ve bağımsızlık getirirken aynı zamanda özdenetimli olmayı da gerektirmektedir.

- **Ağ yapıları (Network):** Araştırma çok aktörlü bir süreçtir. Aktörler kadar aralarında kurulacak bağlantılar da önemlidir. Bir ağ yapısı düğümler ve düğümleri birbirine bağlayan bağlardan oluşmaktadır. Düğümler arasındaki bağlantılar ne kadar güçlü kurulursa aralarındaki akışlar da o kadar güçlü olmaktadır. Bir ağ yapısı hiyerarşik örgütlenmenin karşısında daha eşitlikçi ve akışkan bir örgütlenmeye imkân vermektedir. Ayrıca ağ yapıları yer, zaman ve mekândan bağımsızdır. Bilgi toplumunun bir yansıması olarak gelişen ağ yapıları bilgiyi ve bilginin aktarımını öncelemektedir. Araştırma temelli mimarlık hem diğer aktörlere ulaşmak hem de bilginin akıcı ve hızlı bir şekilde aktarımını sağlamak için bir ağ yapısı örgütlenmesine ihtiyaç duymaktadır.
- **Proaktiflik:** Proaktif olmak durumlar karşısında öncü ve aktif olmayı gerektirmektedir. Bir araştırma sürecinde proaktif olmak ise herhangi bir talep ya da problem tanımı olmadan araştırmacının öngördüğü durumlar için eyleme geçmesini tariflemektedir. Proaktif bir araştırma taleplerden bağımsız araştırma kurgulamayı, kendi talebini kendi oluşturmayı öncelemektedir. Özellikle geleceğe yönelik ortaya çıkacak durumlar karşısında hızla harekete geçmek için proaktif olmak önemlidir. Mimarlıkta bir yapı üretmenin ötesindeki beklentilerin az olması, proaktifliği araştırma temelli mimarlık için önemli bir kavram haline getirmektedir. Araştırma yapıcı mimar piyasada hâkim olan yargılardan sıyrılarak kendi merak ettikleri ve soruları için araştırmaya başvurmaktadır. Proaktif olmak, araştırmacının araştırmaya başlama motivasyonu ile de ilişkilidir. Araştırmacı sadece kişisel bir soru ya da merak ile bir araştırmaya başlayabilmektedir. Bu merak ve süreçteki kendiliğindenlikler araştırma temelli mimarlıkta araştırmacının konumunu ve rolünü aktifleştirmektedir.
- **Katılımcılık:** Araştırmanın bağlamına ve konusuna göre farklı aktörler araştırma sürecine çeşitli aşamalarda dahil olmaktadır. Katılımcı bir süreçten bahsetmek içinse araştırmanın hitap ettiği aktörler sürece dahil edilmelidir. Araştırmanın hitap ettiği aktörler aktif ya da pasif bir şekilde farklı oranlarda ve aşamalarda bir araştırma sürecine katılabilmektedir. Bu durum araştırmaya farklı bir taraftan bakış açısı sunarak katkı sağlamaktadır. Araştırmacı yapıcı aktörler ve araştırmanın hitap

ettiği aktörlerin birlikte olabileceği katılımcı araştırma ortamının yaratılması, karşılıklı paylaşım imkanını artırarak araştırma sürecini ve çıktısını daha güçlü bir temele oturtmaktadır. Katılımcı bir araştırma, araştırmanın hitap ettiği aktörlerden elde edilecek geri bildirim mekanizmasını aktif kılarak araştırma temelli mimarlığın yeni sorular ve cevaplar üretmesine de imkân sağlamaktadır.

- **Yöntem:** Bir araştırmayı yöntemden bağımsız düşünmek mümkün değildir. Araştırma temelli mimarlığın yöntem konusunda fen bilimleri, sosyal ya da beşerî bilimlerden ayrıştığını vurgulamak önemlidir. Mimarlık disiplininin oldukça çeşitlenen araştırma alanlarına (tarih, kuram, malzeme, strüktür, estetik, inovasyon vb.) sahip olması, yaratıcı uygulamaların ön planda olduğu bir disiplin olması, bir düşünsel süreçten inşa süreci ve kullanım sürecine kadar çok fazla sayıda aktör ve disiplinle karşılaşması gibi durumlar araştırma temelli mimarlık için kendine özgü yöntemlerin ortaya koyulmasını gerekli kılmaktadır. Araştırma temelli mimarlık için özgün yöntemlerin oluşturulması için mevcut yöntemlerin yeniden yorumlanmasına, karma yöntemlerin kullanılmasına, tasarım uygulama süreçlerinin de bir tür yöntem olarak geliştirilmesine açık olunması gerekmektedir.
- **Belgeleme / arşiv:** Bir araştırma sürecini kayda geçirmek ve bu kayıtları saklayarak ulaşılabilir kılmak önemlidir. Belgeleme araştırmanın sürecini açığa çıkarırken, arşiv ise bu süreci görünür kılmaktadır. Mimarlar araştırma olarak tanımladıkları bir dizi faaliyet içerisinden çok azını belgeleme eğilimindedir. Bir araştırmadaki bütçe, kaynaklara erişim için taktikler, iletişim planları, toplantı tutanakları, proje taslakları, görev bildirimleri, yazışmalar, yayınlanmamış çalışmalar gibi farklı yaratıcı süreçlerin izlerini okumak, son ürünleri incelemek kadar önemlidir. Araştırma temelli mimarlıktan söz edebilmenin koşullarından biri süreçteki bu tür faaliyetleri belgelemektir. Belgeleme yazı, video kaydı, ses kaydı gibi çok çeşitli formatlarda gerçekleştirilebilir. Belgeleme, araştırma temelli mimarlık için arka plandaki süreci gözler önüne sererek hem başka araştırmacılar için bir örnek teşkil etmekte hem de araştırmacının kendi araştırmalarına yeniden başvurabilmesine olanak sağlamaktadır.

- **Araştırmacının konumu:** Araştırma temelli mimarlıkta katılımcı bir süreç kadar araştırmacının konumu da önemlidir. Araştırmaya dair geleneksel anlayış araştırmacıyı objektif bir bakış açısı ile dışarıda tutmaya çalışmaktadır. Araştırma temelli mimarlıkta mimar hem tasarımcı hem de araştırmacıdır. Bu nedenle mimar bir araştırma sürecinde dışarıdan değil içeriden bakan bir konumdadır. Bu durum araştırmacıyı gerekli durumlarda inisiyatif alarak araştırma sürecine müdahale eden ve yönlendiren aktif bir konuma getirmektedir. Ayrıca kültürel, sosyal, politik, ideolojik vb. faktörler ve araştırma temelli mimarlığın ölçekler arası geçişliliği esas alan yapısı nedeniyle araştırmacının tamamen objektif olması beklenemez. Yanı sıra araştırmacının arka planı ve bakış açısı süreçteki konumunu etkileyerek araştırma temelli mimarlığı yönlendirmektedir.
- **Multidisiplinerlik:** Bilgi toplumunun bir ağ yapılanmasını önceleyen yapısı ve gittikçe karmaşıklaşan problemler karşısında farklı disiplinlerin işbirliği içinde olması bir zorunluluk haline gelmektedir. Bunun bir sonucu olarak mimarlık da diğer disiplinlerin bilgisine sıklıkla başvurmaktadır. Araştırmanın hitap ettiği aktörleri katılımcı bir yaklaşımla araştırmaya dahil etmenin yanı sıra araştırmadaki aktörleri çeşitlendirmenin bir yolu da multidisipliner bağlantılara açık süreçler geliştirmektir. Mimarlık doğası gereği kültür, inşaat, çevre sektörü, kamu ve özel sektör dahil olmak üzere çeşitli endüstrilerle farklı derecelerde bağlantılara sahiptir. Mimarlık disiplininin oldukça çeşitlenen araştırma alanlarına sahip olması ve ölçekler arası geçişliliğe imkân sağlaması da multidisipliner araştırmaları gerekli kılmaktadır.
- **Deneysellik:** En genel anlamıyla deney, bir fikir ya da hipotezin gerçekte işleyip işlemediğinin test edilmesidir. Deney araştırmada en çok başvurulan kavramlardan biridir. Deneysellik ise deneyden farklı olarak, özgün keşifler için yeni araç ve yöntemlerle denemeler yapmak ve deneyim elde etmek ilgilidir. Deneysellik sonuç ürünün niteliğini ya da niceliğini değil süreci, deneyimi, yöntemi, geri bildirim almayı öncelemektedir. Bu nedenle araştırma temelli mimarlık deneyseldir.
- **Zamansallık / Bitmemişlik:** Bir araştırma gerçekleştiği zamanın şartları ile değerlendirilmelidir. O zamanın hâkim konuları, ekonomisi, yöntemleri,

teknolojisi araştırmayı yönlendirmektedir. Araştırma temelli mimarlığın ölçekler arası geçişliliği talep eden yapısı zamansallık kavramını da beraberinde getirmektedir. Zamansallık, araştırma temelli mimarlık için aynı zamanda bitmemişlik şeklinde de ele alınmaktadır. Bir araştırma bitip kenara koyulacak bir sonuç ürün olarak görülmeyip, farklı kaynak veya verilere ulaşıldığında yenilenecek ve geliştirilecek bir süreç olarak düşünölmelidir. Bu da araştırma temelli mimarlığı bir başı ve sonu olan lineer bir süreçten, farklı zamanlarda yeniden başlanıp sonlandırılabilir döngösel süreçlere dönüştörmektedir. Ayrıca bu durum geliştirilen bir araştırma özetinde yeni alt araştırmalara imkân vermektedir.

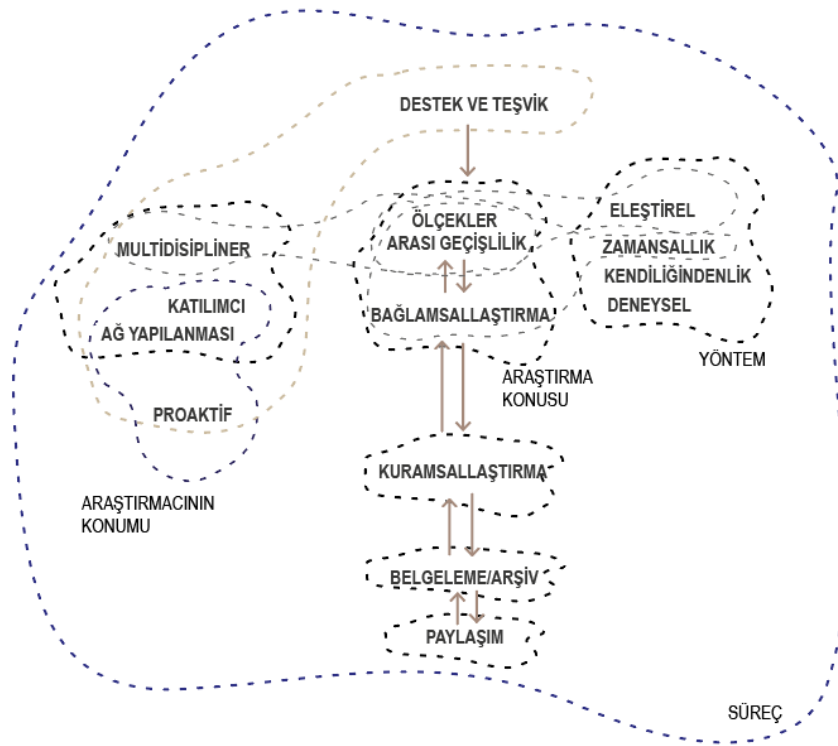
- **Paylaşım:** Etkili bir araştırmayı ortaya koymak onu paylaşılabilir hale getirmekten geçmektedir. Araştırma sürecinin ve sonucunun belgelenmesi ve arşivlenmesi kadar paylaşıma açılması da önemlidir. Araştırma temelli mimarlık için çok farklı paylaşım araçlarından söz etmek mümkündür. Dergiler, konferanslar, sergiler, maketler, stüdyo ortamları, sosyal ağlar, bienaller ve yarışmalar bunun farklı yollarındandır. Araştırma süreci ve çıktılarını disiplinin içindeki ve dışındaki profesyonel araştırmacılar ile paylaşmanın yanı sıra kamu ile de paylaşılabilir hale getirmek önemlidir. Bu da paylaşılan ortam ve araçların yanı sıra paylaşımın aktarılabilir bir düzeye getirilmesini de gerektirmektedir. Dolayısıyla araştırma temelli mimarlıkta paylaşım demek araştırmanın iletileceği aktöre ve paylaşımın amacına göre hem içeriği hem de formatı belirlemek ve geliştirmektir. Ayrıca araştırma sürecinin paylaşılması katılımcı süreçleri imkanı hale getirmektedir.
- **Kuramsallaştırma:** Bir araştırma süreci sonuçta bir çıktı ile sonuçlanmaktadır. Bu çıktı bir nesne, obje, yapı gibi fiziksel ya da bir kavram, anlayış gibi soyut bir üründür. Araştırma başarılı ya da başarısız; soyut ya da somut nasıl sonuçlanırsa sonuçlansın önemli olan ortaya yeni bir bilgi koymaktır. Araştırma temelli mimarlık sistematik bir biçimde özgün bilgiyi ortaya koymanın peşindedir. Bu şekilde mevcut bilgi birikimine katkıda bulunarak yeni araştırmaların önünü açmaktadır. Araştırma temelli mimarlık bir tür kuramsallaştırma girişimidir. Kuram gerçekliğin önceden tanımlanan bir çerçeve tarafından açıklandığı ve

eksiksiz bir çözüm sunmaya çalışan bir durumu tariflerken, kuramsallaştırma ile eleştirel ve yaratıcı düşünme becerisine atıfta bulunmaktadır. Kuram üretimini tanımlamak için farklı ölçeklere başvurulmaktadır. Geniş bir gerçekliği açıklayan ve uygulanabilirliği her durum için geçerli olan kuramlar için büyük ya da makro ölçekli kuram ifadesi kullanılmaktadır. Orta ya da küçük (mikro) ölçekli kuram ise iddialarını daha dar bir kapsamda açıklayan ve belli durumlar için uygulanabilirliği geçerli olan kuramlardır. Araştırma temelli mimarlık küçük ya da orta ölçekli bir kuramsallaştırma denemesini ortaya koymaktadır. Temelde araştırma temelli mimarlık disiplinin sahip olduğu örtük bilgiyi kuramsallaştırılmaktadır.

- **Destek ve teşvik:** Bir araştırma her zaman farklı ölçeklerde ve kapsamlarda destek ya da teşviklere ihtiyaç duymaktadır. Araştırma temelli mimarlık da farklı kapsamlardaki destek ve teşvik mekanizmalarından yararlanmaktadır. Bu destek her zaman için maddi bir talepten kaynaklanmaz. Kimi zaman da nitelikli insan gücü arayışı, farklı bilgi kaynaklarına ulaşma ya da mekân gibi ihtiyaçlardan kaynaklanmaktadır.
- **Süreç:** Araştırma içinde birçok farklı adımı barındıran bir süreçtir. Bazı araştırmalarda bu adımlar net bir şekilde tanımlanırken bazı araştırmalarda tanımlanmamaktadır. Bazı araştırmalar lineer bir yol izleyerek tamamlanırken bazı araştırmalarda döngüler ya da sapmalar meydana gelmektedir. Bir araştırma nasıl şekillenirse şekillensin kendi benzersiz sürecini yaratmaktadır. Bu süreç insan olan ya da olmayan birçok faktörü barındırmaktadır. Bundan önce tanımlanan tüm kavramlar ve kategoriler ancak bir araştırma sürecinin varlığıyla anlamını bulmaktadır. Dolayısıyla kavramlar, kategoriler ve süreçten bağımsız bir araştırma temelli mimarlık kavramsallaştırması yapmak mümkün değildir.

Araştırma temelli mimarlığı kavramsallaştırmak için başvuru olan bu kodlar arasında doğrusal ya da hiyerarşik olmayan daha karmaşık bir ilişki biçimi vardır. Öncelikle bu ilişki biçimini açarak görünür kılmak ve ardından bu ilişkilendirmeleri yeniden tariflemek kuramsal çerçevenin çatısını oluşturmaktadır. Buna göre ayrı ayrı tanımlanan kodlar arasında kurulan ilk ilişkide, bunların birbiri ile anlamsal,

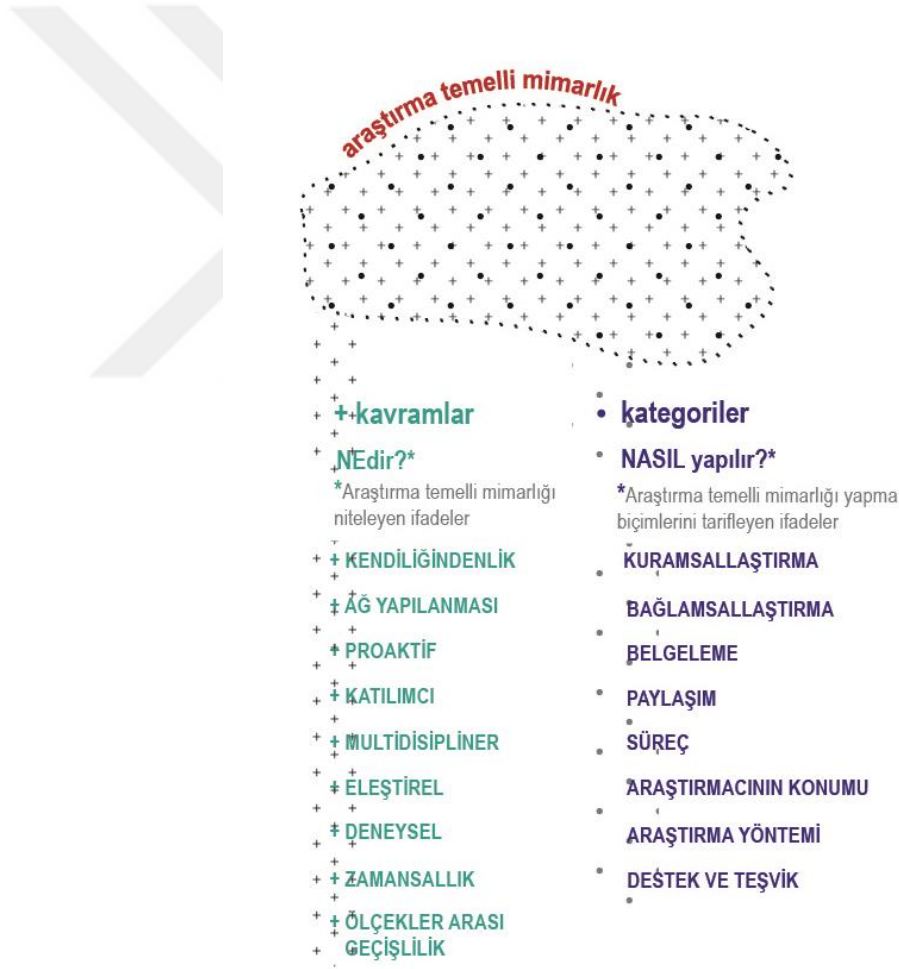
yöntemsel ya da süreçten kaynaklanan yakınlıkları esas alınmaktadır (Şekil 4.3). Buna göre ölçekler arası geçişlilik ve bağlamsallaştırma araştırma konusu kümesi altında konumlanarak tüm diğer kümelerle ilişki içerisinde bulunmaktadır. Multidisipliner, katılımcı, ağ yapılanması ve proaktiflik kodları bir araştırma sürecinde yer alan aktörlere referans verecek şekilde ortak bir araştırmacının konumu kümesinde konumlanmaktadır. Eleştirel, zamansallık, kendiliğindenlik ve deneysellik araştırmanın gerçekleşme sürecine ve bunun paralelinde araştırmanın yöntemine referans vererek yöntem kümesi içinde yer almaktadır. Destek ve teşvik, kuramsallaştırma, belgeleme/arşiv ve paylaşım ise araştırma süreci içinde başlı başına kendi kümelerini oluşturmaktadır. Araştırma süreci ise araştırmaya dair ulaşılan tüm kodları ve kümeleri içinde barındırmaktadır. Bu aşamada kodlar arasında benzerlik ve yakınlıklarına göre ilk ilişkilennmeler ve gruplamalar gerçekleştirilmiştir.

Şekil 4.3 Kodlar arası ilişkiler

Araştırma temelli mimarlık için ilk olarak ulaşılan, tek tek tanımlanan ve aralarında çeşitli ilişkiler kurulan kodlar, ikinci bir ilişkilendirme mekanizmasına tabi tutulduktan sonra, kavram ve kategoriler şeklinde iki başlık altında konumlandırılmaktadır (Şekil

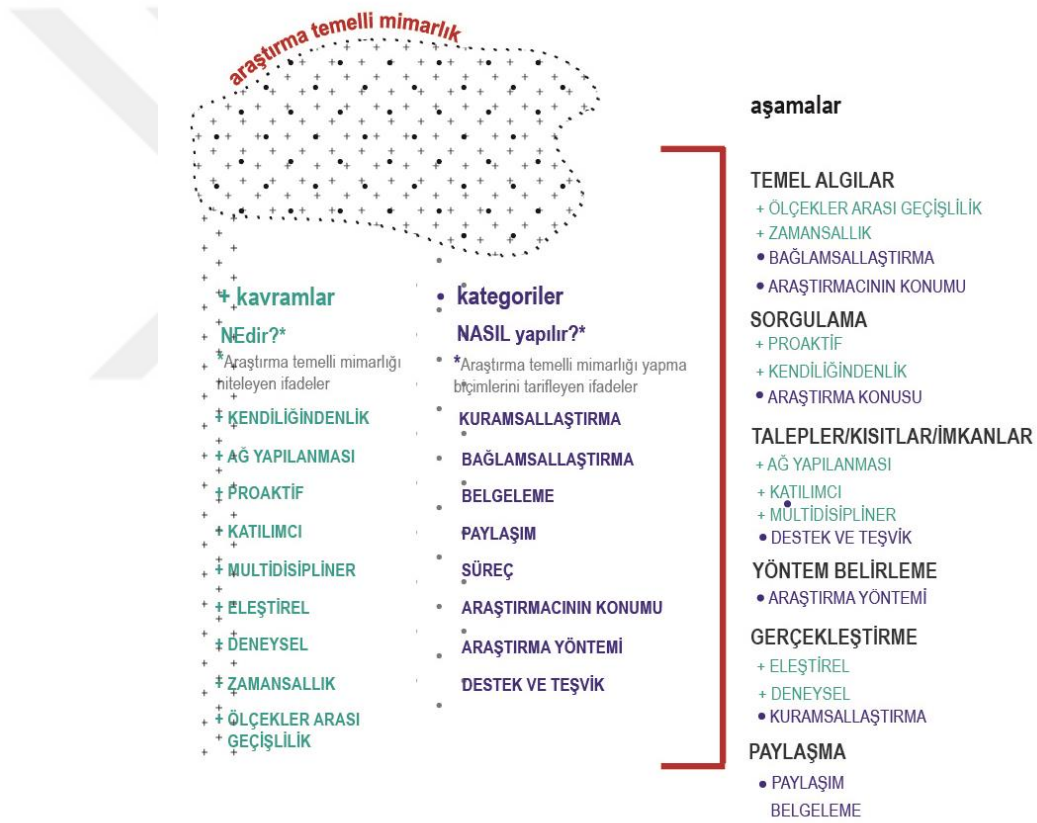
4.4). Araştırma temelli mimarlığı niteleyen ifadeler kavram, araştırma temelli mimarlığı yapma biçimini tarifleyen ifadeler ise kategori başlıkları altında yer almaktadır. Yani kodlar arası yapılan ilk ilişkilendirmede tespit edilen kümeler birer kategori, kümelerin altında yer alan ifadeler ise birer kavram olarak ele alınmaktadır. Kavramlar araştırma temelli mimarlığın ne olduğuna, kategoriler ise nasıl yapıldığına referans vermektedir. Buna göre araştırma temelli mimarlığı niteleyen kavramlar ölçekler arası geçişlilik, kendiliğindelik, network / ağ yapıları, proaktiflik, katılımcılık, multidisiplinerlik, eleştirelilik, deneysellik, zamansallık; araştırma temelli mimarlığı yapma biçimine dair geliştirilen kategoriler ise bağlamsallaştırma, kuramsallaştırma, belgeleme, paylaşım, araştırmacının konumu, yöntem ve süreçtir.

Şekil 4.4 Araştırma temelli mimarlık için kavram ve kategoriler

Bu kavram ve kategorilerden yola çıkılarak yapılan yeni bir ilişkilendirme arayışı, araştırma temelli mimarlık sürecini deşifre etmeyi sağlamaktadır. Daha önce

vurgulandığı üzere araştırma süreci tüm kavram ve kategorileri içinde barındırmaktadır. Buna göre araştırma temelli mimarlık için tariflenen kavram ve kategoriler araştırma temelli mimarlık sürecini oluşturan altı aşama ile eşleştirilmektedir. Bunun için Hauberg'in (2011) araştırma sürecinin aşamalarına dair geliştirdiği altı adımlı süreç şemasına başvurulmaktadır: temel algılar, sorgulama, talepler / imkanlar / kısıtlar, yöntem belirleme, gerçekleştirme, paylaşma. Araştırma temelli mimarlığı tarifleyen kavram ve kategoriler ile araştırma sürecinin aşamaları arasındaki ilişkilendirmeler araştırma temelli mimarlık için genellenebilir ve orta ölçekli kuramsal bir çerçevenin altlığını oluşturmaktadır (Şekil 4.5).

Şekil 4.5 Araştırma temelli mimarlık için kavramlar, kategoriler ve aşamalar arasındaki ilişkiler

Araştırmanın gerçekleştiği ortama ilişkin değerler, normlar ve gerçekler ve araştırmacının felsefi, kuramsal ve etik yargılarından oluşan bakış açısı ile araştırma başlamadan önce bile gidişat üzerine bir yol haritası çizilmiş durumdadır. Bu durum bir araştırma sürecinin temel algılar aşamasını oluşturmaktadır. Araştırma temelli mimarlık onu çevreleyen farklı ölçek ve kapsamlardaki olgulardan, aktörlerden,

zamandan ve yerden bağımsız soyut bir düzlemde gerçekleşmemektedir. Bu nedenle araştırma temelli mimarlığın ne olduğunu ifade eden ölçekler arası geçişlilik kavramı ile araştırma temelli mimarlığın nasıl yapıldığını tarifleyen bağlamsallaştırma ve araştırmacının konumu kategorileri temel algılar aşaması ile ilişkilenebilir. Bir araştırmanın ortaya çıkmasını tetikleyen ana unsur bir konu hakkında duyulan merak ya da problem çözme ihtiyacıdır. Bir araştırma sürecindeki sorgulama aşaması araştırma sorularının, konusunun ve kapsamının belirlendiği ve buna göre analiz, soruşturma, arayış ve eleştirilerin geliştirildiği aşamadır. Araştırmanın nasıl ilerleyeceğine dair adımlar bu aşamada formüle edilmektedir. Bir araştırmayı başlatan proaktif ve kendiliğindenlik kavramları ile araştırma konusu kategorisi sorgulama aşaması ile ilişkilenebilir. Araştırmanın gerçekleşmesi için gerekli olan ihtiyaçlar talepler/imkanlar/kısıtlar aşamasında belirlenmektedir. Bu aşamada araştırma sürecinde işbirliği kurulacak aktörlere ulaşılması, gerekli finansal desteklere başvurulması, malzeme ya da bilgi kaynaklarına ne şekilde ulaşılacağına belirlenmesi beklenmektedir. Dolayısıyla ağ yapılanması, katılımcılık ve multidisiplinerlik kavramları ile destek ve teşvik kategorisi talepler/imkanlar/kısıtlar aşaması ile ilişkilenebilir. Yöntem belirleme aşamasında araştırmanın konusu, amaçları ve beklentilerine göre bir araştırma yöntemi belirlenmektedir. Araştırmanın mimarlık hakkında, mimarlık için ya da mimarlık yoluyla araştırma kategorilerinden hangisi ile ilişkilendiği bu aşamada netleştirilmektedir. Araştırmanın nasıl yürütüleceğine dair kurallar ve sınırlar bu aşamada belirlenmekte, veriler toplanmakta, analiz edilmekte, sentezlenmektedir. Dolayısıyla bu aşama araştırmanın deneysel ve bağımsız kısmıdır. Gerekli durumlarda araştırma tekrarlanabilir, yenilenebilir ve farklı girdiler araştırmaya dâhil edilebilir. Araştırma yöntemi aşaması yöntem belirleme kategorisi ile birebir ilişkilenebilir. Gerçekleştirme araştırma süreci sonunda sentezlenen verilerin yorumlandığı ve bir sonuca ulaşıldığı aşamadır. Bunun sonucunda sorgulama aşamasında ele alınan araştırma konusuna dair farklı formatlarda somut ve özgün yanıtlar geliştirilmektedir. Araştırma temelli mimarlık konuya dair tartışmalar, kuramsal bir çerçeve ya da uygulanabilir bir pratik ile sonuçlanabilir. Eleştirelilik ve deneysellik kavramları ile kuramsallaştırma kategorisi gerçekleştirme aşaması ile ilişkilenebilir. Bir araştırma sadece sonuç ürünün gerçekleştirilmesi ile bitmemektedir. Araştırmanın farklı formatlarla başka araştırmacılar, kullanıcılar ya da

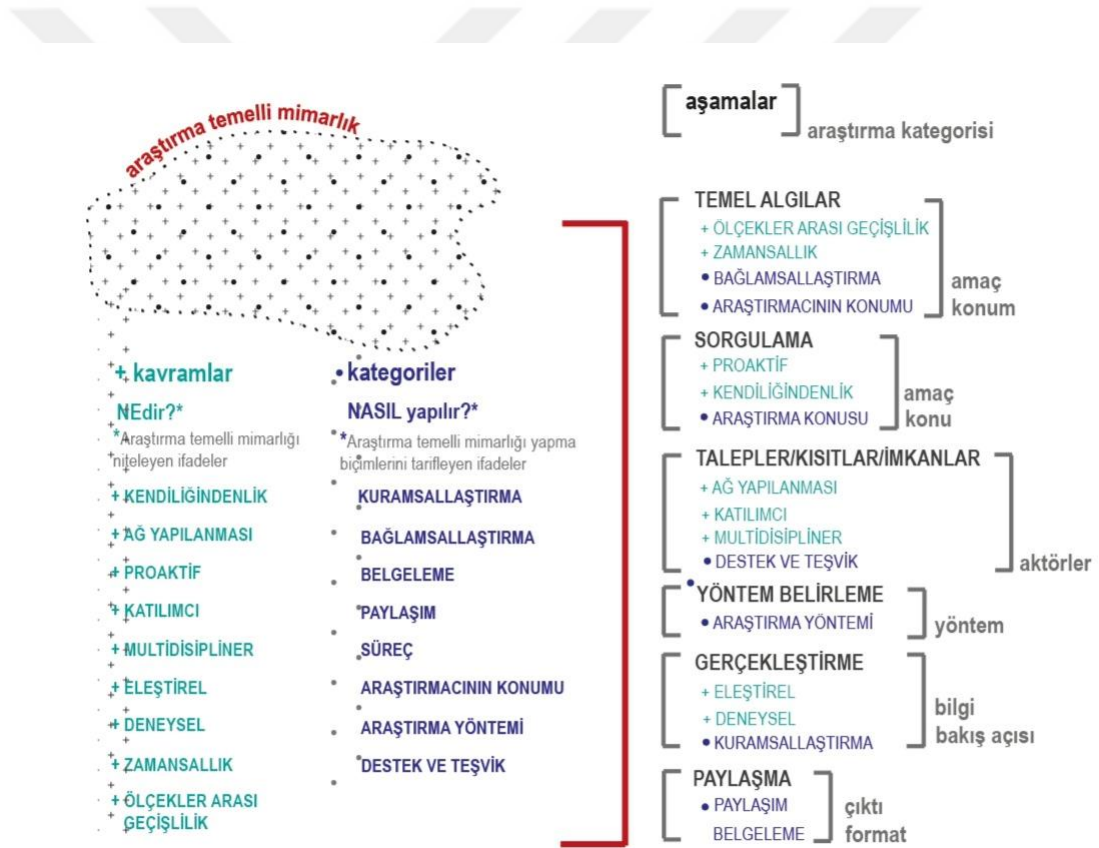
kamu ile paylaşılması beklenmektedir. Paylaşım her zaman bir araştırma sürecinin son adımı olarak gerçekleşmek zorunda değildir. Araştırmacı yaptığı kurguya göre farklı aşamalarda başka aktörlerle araştırmanın paylaşımını gerçekleştirebilir. Paylaşım ve belgeleme / arşiv kategorileri paylaşma aşaması ile ilişkilendirilmektedir.

Kuramsal çerçeveyi bir adım daha ileri taşımak amacıyla araştırma temelli mimarlık için geliştirilen kavramlar, kategoriler ve aşamalar ile araştırma kategorileri atlası (mimarlık hakkında, mimarlık için, mimarlık yoluyla araştırma) arasında yeni bir çaprazlama yapılmaktadır. Araştırma kategorileri atlasında açığa çıkarıldığı üzere her bir kategori araştırma sorusu / amacı, ele aldığı konu, ürettiği bilgi, araştırmacının konumu, katılan aktörler, araştırmanın yöntemi ve ortaya çıkan bilgi paylaşım formatı ile birbirinden farklılaşmaktadır (Şekil 4.6). Bir araştırma kategorisini tanımlayan bu bileşenlerin her biri de araştırma temelli mimarlık sürecinin farklı aşamaları ile çaprazlanmaktadır.

amaç soru	X NEDİR? NE HAKKINDADIR? NEDEN TASARLANIR?	X NEDİR? NİCELİĞİ NEDİR? NASIL TASARLANIR?	X'İN BİLGİSİ NASIL AÇIĞA ÇIKARILIR? NASIL AKTARILIR? NASIL KULLANILIR?
araştırma kategorisi	MİMARLIK HAKKINDA ARAŞTIRMA	MİMARLIK İÇİN ARAŞTIRMA	MİMARLIK YOLUYLA ARAŞTIRMA
yöntem	konu bilgi belgeleme tarihsel/kuramsal yorumlama epistemolojik sorgulama ekonomi mimarlık politika tarihi, kültür estetik/algı/olgu, teknoloji mimarlık sosyoloji kuramı, psikoloji mimarlık tarih nesnesi MHA	konu bilgi formüle etme standartlar oluşturma ölçülebilir veriler ortaya koyma performans özelliklerini test etme kullanıcı davranışını anlama pratik yöntem eylem prosedür sürecinin araç / form çeşitli malzeme ihtiyaçları teknoloji MİA	konu bilgi yaratıcı eylem uygulayıcı eylemi örtük bilgiyi sistematize etme mimarın süreç araçları, mi- kuram marın yön- bilgi temleri, mimari yöntem beceri seti, anlayış tasarım süreci uygulama MYA
bakış	DIŞARIDAN İÇERİ BAKIŞ	DIŞARIDAN İÇERİ BAKIŞ	İÇERİDEN DIŞARI BAKIŞ
bilgi	farklı disiplinlerin bilgi ve yöntemleri- - mimarlık bilgisi	farklı disiplinlerin bilgi ve yöntemleri- - uygulama geliştirme	tasarım eyleminden gelen yöntem ve süreçler- - mimarlık bilgisi
aktörler	üniversite / akademi araştırma merkezi	üniversite / akademi / araştırma merkezi mimarlık ofisi / uygulama sahası	üniversite / akademi / mimarlık ofisi araştırma laboratuvarı / merkezi uygulama sahası / sektörün diğer paydaşları
çıkış format	tez, makale, bildiri	ürün / teknoloji, tasarım uygulaması tez, makale, bildiri	ürün / teknoloji, tasarım uygulaması tez, makale, bildiri, rapor, sergi, etkinlik, atölye

Şekil 4.6 Araştırma kategorileri atlası

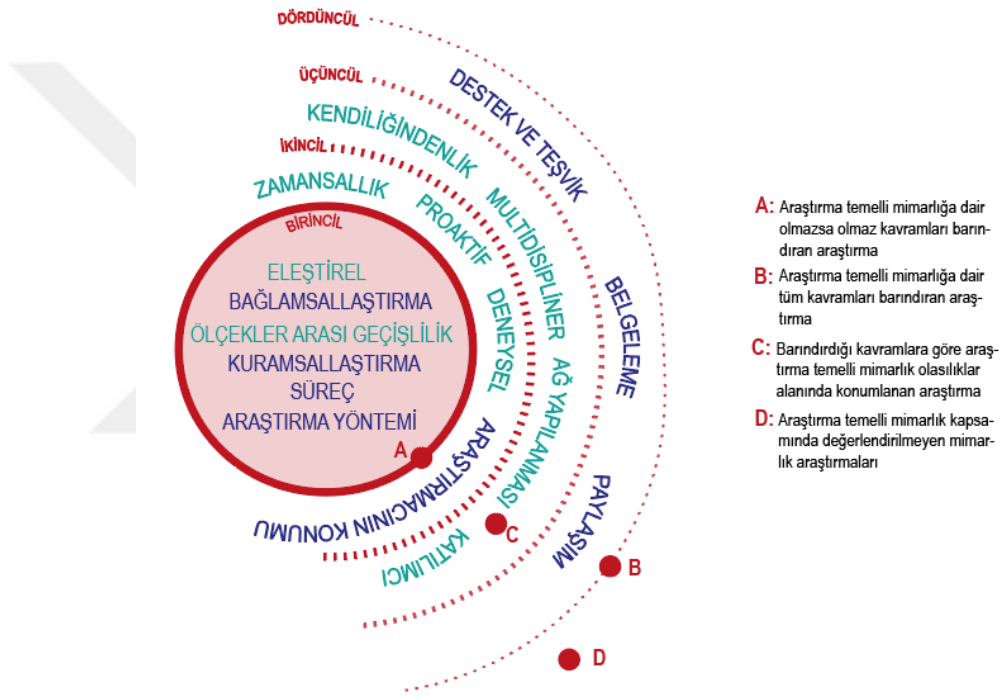
Buna göre bir araştırma sürecindeki temel algılar aşaması, başvurulmuş araştırma kategorisinin amacı / araştırmaya başlama sorusu ve araştırmacının süreçte aldığı konum ile ilişkilendirilmektedir (Şekil 4.7). Sorgulama aşaması, araştırma kategorisinin amacının yanı sıra ele alınan konu ile ilişkilendirilmektedir. Talepler/kısıtlar/imkanlar araştırmanın aktörlerinin ve aralarındaki ilişkilerin belirlenmesi ile eşleşen bir aşamadır. Yöntem belirleme, ele alınan araştırma kategorisinden kaynaklanan yöntemin uygulandığı aşamadır. Gerçekleştirme aşaması seçilen araştırma kategorisine göre farklılaşan bilgi üretimlerinin gerçekleştiği aşamadır. Paylaşma aşaması ise araştırma kategorisi özelinde ortaya koyulan çıktı ve format ile eşleşmektedir.

Şekil 4.7 Araştırma temelli mimarlık için kavramlar, kategoriler ve aşamaların araştırma kategorileri atlası ile çaprazlanması

Araştırma temelli mimarlık geniş bir aralığa yerleşen olasılıklar / eylemler alanına sahiptir. Dolayısıyla bu aralıkta farklı derecelerde araştırma temelli mimarlıklar ortaya çıkmaktadır. Çalışma kapsamında ortaya çıkan kavramları derecelendirmek amacıyla

kavramsal bir ölçüt önerilmektedir. Araştırma temelli mimarlık için bu çalışmada geliştirilen kavramsal ölçütlerin derecelendirilmesi ile araştırma yapıcı aktörlerin kendini konumlandırabileceği araştırma temelli mimarlıklar olasılıklar aralığı üretilmektedir (Şekil 4.8). Belirlenen kavramsal ölçütlere göre olasılıklar aralığının içinde konumlanan araştırmalar araştırma temelli mimarlık olarak tanımlanmaktadır. Bu alanın dışında kalan araştırmalar ise araştırma temelli mimarlık olarak değerlendirilmeyen, farklı araştırma ya da uygulamalar olarak mimarlık disiplininin içinde konumlanmaktadır.

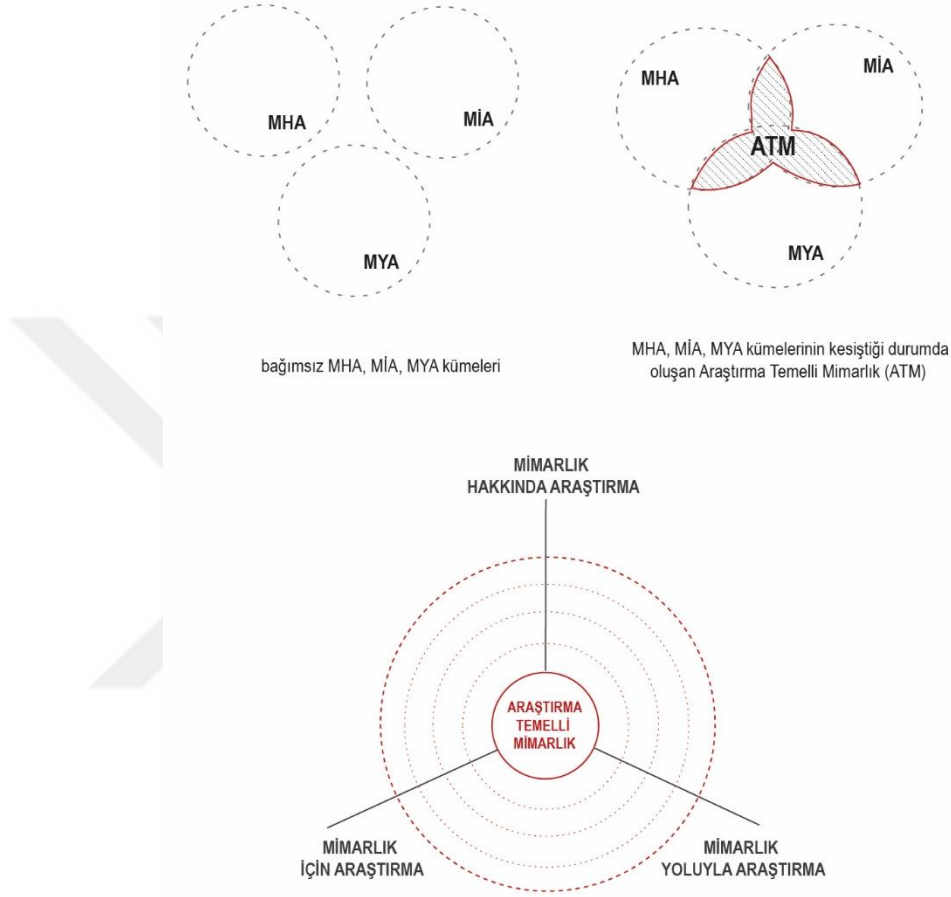
Şekil 4.8 Araştırma temelli mimarlık için ölçekleme ve derecelendirme

Araştırma temelli mimarlık için olmazsa olmaz birincil derecede ilişkili kavramsal ölçütler ölçekler arası geçişlilik, bağlamsallaştırma, eleştirelilik, kuramsallaştırma, yöntem ve süreçtir. Kavramsallaştırma bunlardan birinin bile olmadığı bir araştırmanın, araştırma temelli mimarlık olmadığını söylemektedir. İkincil derecede ilişkili kavramsal ölçütler ise deneySELLİK, proaktif, zamansallık ve araştırmacının konumudur. Multidisiplinerlik, kendiliğindenlik, ağ yapılanması ve katılımcılık da üçüncül derecede ilişkili kavramsal ölçütler olarak belirlenmiştir. Kendiliğindenlik

dışında diğer üç kavram araştırmanın aktörleri ile ilişkili olarak araştırma temelli bir mimarlık için her zaman aranmayabilir ya da bir araştırmada bunlardan sadece birine de başvurulabilir. Dördüncül derecede ilişkili kavramsal ölçütler ise paylaşım, belgeleme, destek ve teşvik kategorileridir. Bu ölçütler araştırma temelli mimarlık anlayışının gelişmesi ve yayılması için önemlidir ancak bir araştırma sürecinde her zaman aranmayabilir. Bu ölçeklendirmeye göre bir araştırmanın, araştırma temelli mimarlık olarak değerlendirilmesi için öncelikle birincil derecede ilişkili olan kavram ve kategorilerin her birini mutlaka karşılaması beklenmektedir. Farklı derecelenmelere sahip diğer ölçütlerin bir araştırma sürecindeki varlığı o araştırmayı, araştırma temelli mimarlık olarak değerlendirilen olasılıklar alanının merkezine doğru yaklaştırmaktadır. Dolayısıyla birincil, ikincil, üçüncül ve dördüncül derecedeki ölçütler arasında farklılaşan bir ölçeklendirme vardır. Yani bir araştırmanın deneyselliği (ikincil dereceden ilişkili) barındırması, onun araştırma temelli mimarlık olarak olasılıklar aralığının merkezinde konumlanmasına, belgeleme yapmasına (dördüncül dereceden ilişkili) göre daha etkin bir katkı sağlamaktadır. Yapılan tüm bu çaprazlamalar ve ilişkilendirmeler ile sonuçta araştırma temelli mimarlıklara dair bir kavramsal çerçeve sunan ‘kavramlar atlası’ ortaya çıkarılmaktadır. Bu atlas araştırma temelli mimarlığı tanımlayan kavram ve kategorileri araştırma sürecinin aşamaları (temel algılar, sorgulama, talepler / imkanlar / kısıtlar, yöntem belirleme, gerçekleştirme, paylaşma) ve araştırma kategorilerinin bileşenleri (amaç, konu, bilgi, yöntem, konum, aktörler, çıktı/format) ile ilişkilendirmektedir.

Araştırma temelli mimarlık, mimarlık hakkında araştırma, mimarlık için araştırma ve mimarlık yoluyla araştırmanın hem ayrı ayrı meşruiyetlerinin olduğu hem de birlikte var olduğu, birbirinden beslendiği, aralarında çeşitli ilişkiler kurulduğu ve bu ortamlardaki aktörlerin akışkan rollere sahip olduğu bir mimarlık araştırmaları ortamında gerçekleşmektedir. Dolayısıyla mimarlık araştırmalarına dair bir ortamdan ve kültürden söz etmek, bu üç kategorinin mevcut araştırma evrenindeki durumlarını tartışmayı gerektirmektedir. Araştırma temelli bir mimarlık kültürünün gelişimi için üç araştırma kategorisi birbirinden beslenmeli ve kategoriler arası geçişliliğe imkân sağlanmalıdır. Üç araştırma kategorisini araştırma temelli mimarlığın dengeli bir şekilde durmasını sağlayan bir sac ayağı olarak düşünmek mümkündür. Sacayağının

dengeli bir mekanizma olarak çalışması da bu üç kategorinin geliştirilmesine bağlıdır (Şekil 4.9). Ancak bunun sağlandığı bir durumda araştırma temelli bir mimarlık kültürünün üzerinde gelişeceği bir ortamı kurmak mümkün olmaktadır.

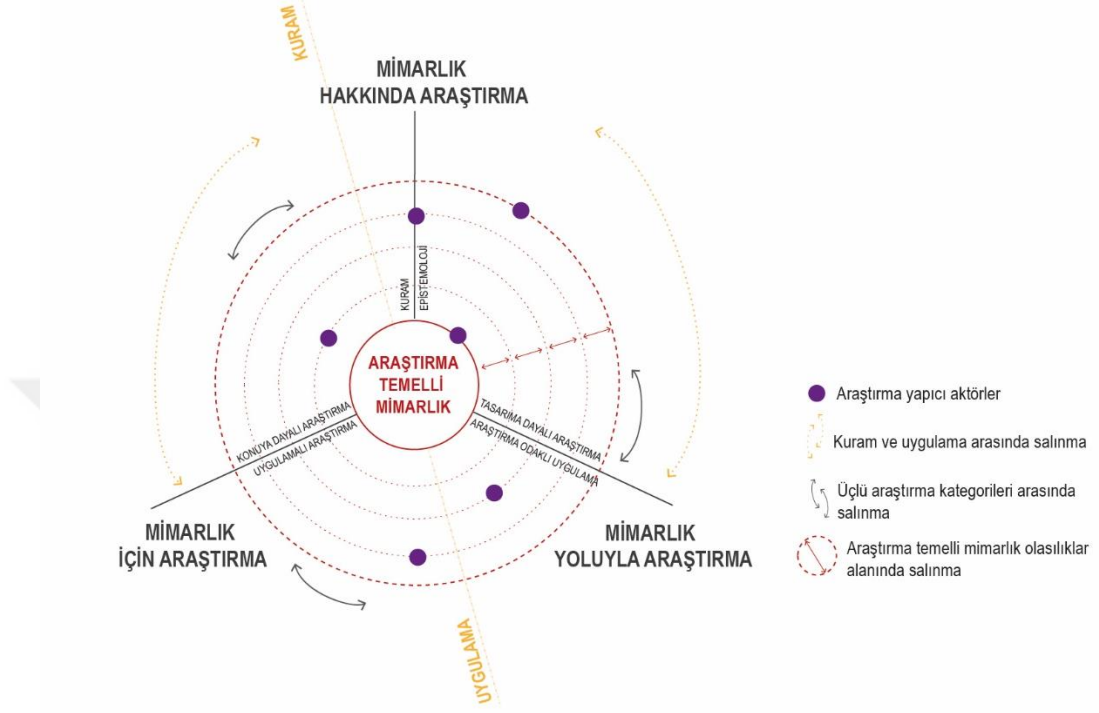
Şekil 4.9 Mimarlık hakkında, mimarlık için, mimarlık yoluyla araştırma kategorilerinin kesişiminde araştırma temelli mimarlık

Çalışmanın başında ortaya atılan sorulardan biri “araştırma, mimarlık kuramı ve uygulaması arasında nasıl arabulucu bir kavram ve edim olabilir?” şeklindedir. Yapılan kavramsallaştırma bir bakıma bu soruya da cevap üretmektedir. Atlaslar üzerinden yapılan okumalar ve mimarlık kuramı ile uygulaması arasındaki süregelen ilişkiye dair tartışmalar, araştırma temelli mimarlığın kuram ve uygulama arakesitinde yer alan bir yapma biçimi olarak değerlendirilmesi ile sonuçlandırılmaktadır. Her ne kadar kuram ve uygulama alanlarında araştırma kavramı ve eylemi farklı anlayışlarla

ele alınsa da araştırma temelli mimarlık kavramsallaştırması ile kuram, uygulama ve araştırma arasında yeni bir ilişki çerçevesi çizilmektedir. Atlaslar üzerinden yapılan çapraz okumalar -Perez-Gomez'in (1998) tariflediği şekliyle- kavramlar dünyasında sorunsuz çalışıp gerçeklerle çalışmakta zorlanan kuram ile açıkça tanımlanmış amaçlarla hareket etmeyen ve insani değerlere atıfta bulunmayan bir üretim sürecine dönüşen uygulama arakesitinde yer alacak araştırma temelli mimarlığın varlığını gerekli görmektedir.

Araştırma temelli mimarlığı tarifleyen kavramlar arasında yer alan kuramsallaştırma ve deneysellik uygulamayı ve uygulamanın bilgisini kuramsal düzleme çekmektedir. Araştırma temelli mimarlıklar ile hedeflenen sadece yeni bilgi üretmek değildir. Yanı sıra üretilen ya da mevcut olan bilginin somut eyleme aktarılması ile daha iyi işleyen uygulamaların ortaya konmasına imkân vermektedir. Hem yeni bilginin üretilmesini hem de bu bilginin bir uygulamaya aktarılmasını gerektiren araştırma temelli mimarlık ile kuram ve uygulama arasında diyalojik bir ilişkinin varlığı söz konusu hale gelmektedir. Pratik bir eylem her zaman teorik bir eylem ile devamlılığını sağlarken; bu eylemlerin süreçteki ağırlığı değişebilmektedir (Frichot, 2017). Dolayısıyla kuram ve uygulama bir olasılıklar alanını tarayan sarkacın iki ucu gibi işlemektedir (Şekil 4.10). Kuram ve uygulama arasındaki üretimlerin yine geniş bir olasılıklar alanına sahip olan araştırma temelli mimarlıklara dair üretilen kavramlarla kesiştiği noktaların izdüşümünde araştırma temelli mimarlıklar konumlanmaktadır. Her şeyin çoğaldığı, çeşitlendiği, birbirinden ayrıştığı bir ortamda kuram sistematik bir bilgi birikimi sağlamak ve kapsayıcı anlatılar kurmak konusunda zorlanmaktadır. Dolayısıyla bu durum kuramın mimarlık uygulamalarını önceden (*a priori*) tarifleme ve çerçeveleme özelliğini kaybetmesine sebep olmaktadır. Farklı ölçek ve kapsamlarda bir mimari üretim/bilgi ile sonuçlanan araştırma temelli yaklaşımlar kuramın uygulamayı tanımlama çabasına alternatif olarak ikili arasında iki yönlü ve geçişli bir ilişkilendirme ağı sağlamaktadır. Araştırma temelli mimarlıklar kavramsal öğeler (kuram) ile maddi öğeler (uygulama) arasında diyalojik bir ilişki zemini geliştirerek, kuram ve uygulama arakesitinde konumlanan bir yapma biçimi haline gelmektedir. Mimarlıkta başlı başına bir alan olarak tariflenen araştırma temelli mimarlık, kuram, tarih ve uygulama aracılığıyla elde edilen bilgi kadar önemli bir bilgi

kaynağı olarak değerlendirilmektedir. Araştırma temelli mimarlığın etkin kılınması ile mimarlık ve tasarım yaratıcı bir uygulama alanından bir araştırma alanına doğru gelişme potansiyeline sahip olmaktadır.

Şekil 4.10 Kuram ve uygulama arakesitinde bir olasılıklar alanı olarak araştırma temelli mimarlık

Yapılan kavramsallaştırma göstermektedir ki, araştırma temelli mimarlığı bir ya da birkaç kavram ya da cümle ile tanımlamaya çalışmak tezin başından beri sunulan argümanlara ters düşmektedir. Tasarım, mimarlık ve araştırma epistemolojik olarak farklı geleneklere ve paradigmalara bağlı olarak birçok farklı yaklaşımla ele alınmaktadır. Bu nedenle araştırma temelli mimarlığı anlamak için epistemolojik bir anlayış geliştirmek yeterli olmamaktadır. Tasarım araştırması, mimari tasarım araştırması ve ilişkili kavramlara dair değişken yorumların incelenmesi ve bu ortamların aktörleri özelinde toplanan verilerin değerlendirilmesi ile ulaşılan kavram ve kategoriler arasında akışkan sınırların varlığı keşfedilmiştir. Bu akışkan ve geçişli durum araştırma temelli mimarlığın ne olduğu, neleri içerdiği gibi konular hakkında düşünmek için verimli bir zemin sunmaktadır:

- Araştırma temelli mimarlık bir olasılıklar alanıdır.

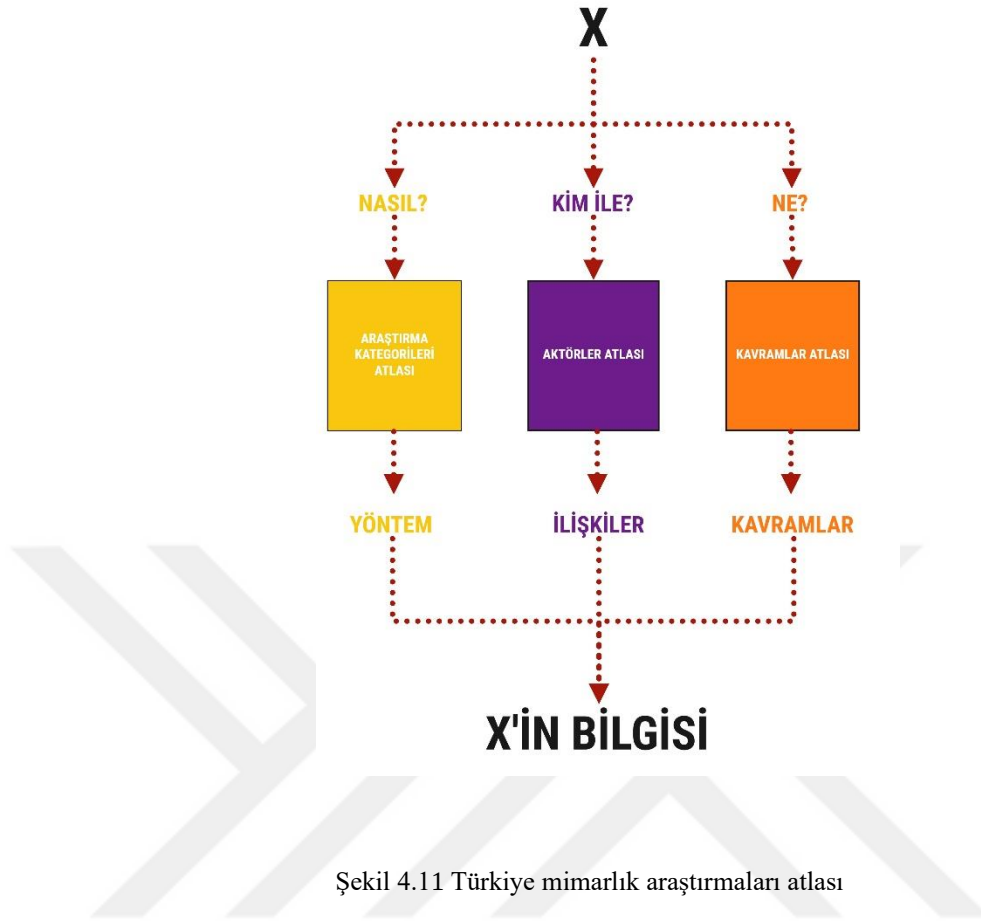
- Araştırma temelli mimarlık tek değil çok yönlü araştırmaları kapsamayı hedeflemektedir.
- Araştırma temelli mimarlık bir kültürdür.
- Araştırma temelli mimarlık çok aktörlüdür / çok ortamlıdır / çok disiplinlidir.
- Araştırma temelli mimarlık bir tür kuramsallaştırmadır.
- Araştırma temelli mimarlık farklı yöntem, süreç ve çıktıları olan mimarlık hakkında, mimarlık için ve mimarlık yoluyla araştırmaları aynı potada buluşturmayı hedeflemektedir.
- Araştırma temelli mimarlık, mimarlık yoluyla araştırmayı öncelemektedir.
- Araştırma temelli mimarlık rasyonellik ve sezgi, nesnellik ve öznellik, mantık ve yaratıcılığın zıtlıklarını barındırmasıyla arabulucu bir pozisyonda salınmaktadır.
- Araştırma temelli mimarlık okunaklı bir yönteme ve açıklanabilir sistematik bir işleyişe sahiptir.
- Araştırma temelli mimarlık mimarlığın örtük ve deneyimsel bilgisini ortaya çıkarmaktadır.
- Araştırma temelli mimarlık örtük olanı tartışılabilir, iletilebilir, paylaşılabılır, sorgulanabilir hale getirmektedir.
- Araştırma temelli mimarlık bilgiyi sadece sonuç üründe aramaz. Süreçte, temsil biçiminde de arar. Dolayısıyla araştırma temelli mimarlık ortaya koyulan ürünü aşar.
- Araştırma temelli mimarlık araştırmacının sadece kendi felsefi yorumundan oluşmaz, disipline katkı sunacak bir yapıya sahiptir.
- Araştırma temelli mimarlık sadece bugünkü mevcut bir duruma değil geleceğe yönelik çıkarımlarda bulunur.
- Araştırma temelli mimarlık akademi, uygulama ve eğitim ortamlarını birbirine bağlayan geniş bir toplumsal ve kültürel bağlamda gerçekleşmektedir.
- Araştırma temelli mimarlık, mimarlık kuramı ve uygulaması arasındaki ilişkiye dair süregelen tartışmalarda kuram-uygulama arakesitinde arabulucu olarak konumlanmaktadır.
- Araştırma temelli mimarlık, akademi ve meslek arasında kurulacak güçlü bağlantılara ihtiyaç duymaktadır.

- Mimarlık okulları ve tasarım stüdyoları araştırma temelli mimarlığın önemli ortamlarıdır.
- Araştırma temelli mimarlık başarılı bir şekilde sonuçlanmak zorunda değildir. Başarısız bir araştırma da bilgi üretir.
- Her mimarlık araştırması, araştırma temelli mimarlık değildir. Kavramlar atlası bunun için oluşturulmuştur.

4.2 Türkiye Mimarlık Araştırmaları Atlası

Çalışmanın bu aşamasında içinde ‘araştırma kategorileri atlası’, ‘aktörler atlası’ ve ‘kavramlar atlası’nı barındıran ve Türkiye’deki mimarlık araştırmaları evrenine dair bütüncül bir panorama sunan Türkiye mimarlık araştırmaları atlası ortaya çıkmaktadır. Bu atlas Türkiye bağlamında geniş bir evreni kapsayan mimarlık araştırmaları ortamından yararlanılarak kurulan kapsayıcı bir çerçevedir. Mimarlık araştırmaları ifadesi araştırma temelli mimarlıklar ifadesini aşarak mimarlık disiplininin farklı araştırma alanlarını da kapsama potansiyeline sahiptir. Mimarlık disiplini özelinde geliştirilecek ve yapma biçimleri üzerinden tarifienecek bir araştırma kültürüne referans vermesi amacıyla ‘araştırma temelli mimarlıklar atlası’ yerine ‘mimarlık araştırmaları atlası’ ifadesine başvurulmaktadır.

Atlas üzerinden mimarlık araştırmalarına dair yöntem, aktör ve kavram düzeyinde farklı okumalar yapmak ve tartışmalar geliştirmek mümkündür. Buna göre herhangi bir X’in bilgisine ulaşmak için amaca bağlı olarak uygun soruları sormak ve bu sorunun karşılığı olan atlastan yararlanarak tartışmalar geliştirmek gerekmektedir. ‘Nasıl?’ sorusu ile yönteme dair bilgiye ulaşmak için ‘araştırma kategorileri atlası’na, ‘kim ile’ sorusu ile ilişkilere dair bilgiye ulaşmak için ‘aktörler atlası’na ve ‘ne?’ sorusu ile kavramlara dair bilgiye ulaşmak için ‘kavramlar atlası’na başvurulmalıdır (Şekil 4.11).

Şekil 4.11 Türkiye mimarlık araştırmaları atlası

Geniş ve çeşitlenen bir örneklem kümesi özelinde toplanan verilerin gömülü bilgisini görünür kılan Türkiye mimarlık araştırmaları atlasının içinde yer alan çeşitli verilerin yeniden ilişkilendirilmesi ve anlamlandırılması ile farklı kapsamlardaki çıktılara ulaşmak mümkündür. Buna göre, toplanan veriler çalışma kapsamında belirlenen araştırma sorularına cevap verecek şekilde yeniden ilişkilendirmelere tabi tutulmakta ve geliştirilen kuramsal çerçeve (Türkiye mimarlık araştırmaları atlası) esas alınarak, belirlenen araştırma sorularına cevap veren kuramsal bir örnekleme yapılmaktadır. Türkiye mimarlık araştırmaları atlasının içinde yer alan üç farklı atlas üzerinden yapılan çapraz okumalarla iki alt başlık altında yorum ve öneriler geliştirilmektedir: Araştırma temelli mimarlıklar kapsamında uygulayıcı-mimar aktörlerin mimarlık araştırmaları evreni ile ilişkisi ve araştırma temelli mimarlık için Türkiye mimarlık araştırma politikalarının geliştirilmesi ile kurumsal-bilimsel-mesleki bir yapılanma önerisi.

Atlas üzerinden cevap aranan sorulardan ilki uygulayıcı-mimar aktörlere özgü kodlar üzerinden tartışılmaktadır. Bu kodlardan yola çıkılarak ve atlaslar arasında çaprazlama okumalar yapılarak uygulayıcı-mimar aktörlerin mimarlık araştırmaları evreni ile ilişkisi deşifre edilmektedir. Bu kodlama kümesi alt kategorileri ile uygulayıcı-mimar aktörlerin söylemleri ve eylemleri içinde gömülü halde olan araştırma temelli yaklaşımlara dair anlayışı genellenebilir bir ifade ile ortaya koymaktadır. Uygulayıcı aktörler araştırma temelli mimarlık kapsamında aktör ve ortamlarla ilişkilene biçimleri, ofis yapılanması, finansal destek / fon, paylaşım araç / biçim / ortamları, araştırma motivasyonu, araştırma konuları, araştırma süreci, araştırma yöntemi, araştırma ve mimarlık yapma ilişkisi, mimarın rolü ve güncel çıkarımlar, yapma biçimini tanımlama, olumsuzluklar / eksiklikler şeklindeki alt kategorilerle tartışılmaktadır. Yanı sıra çalışma boyunca geliştirilen mimarlık araştırmaları atlasının bir aktör özelinde nasıl kullanılacağına dair bir örnek teşkil etmektedir. Diğer kategori kümesi olan mimarlık araştırma politikaları ile ilişkilenen ifadeler bilgi toplumu, Türkiye araştırma politikaları ve aktörlerin söylem ve eylemleri üzerinden elde edilen kodlar arasında çaprazlamalarla ulaşılmaktadır. Bunun sonucunda Türkiye özelinde mimarlık araştırmaları politikaları tartışılmakta ve kurumsal-bilimsel-mesleki bir yapılanmaya dair öneriler geliştirilmektedir.

Bir tür kavramsallaştırma denemesi olarak geliştirilen bu çalışmada, Strauss ve Corbin'in (1990) de ifade ettiği üzere ulaşılan kavram setlerinin açıklamaları ve kavramlar arasında geliştirilen yeni ilişkiler sistematik ve tutarlı bir zemine oturtulmaktadır. Pek çok aktör arasında kurulan ilişkileri kapsaması ve zamansallığa vurgu yapması nedeniyle bu yöntemle geliştirilen kuramların değişebilir yapısı unutulmamalıdır (Strauss ve Corbin, 1990). Bu yöntemle geliştirilen bir kuram, veriler içinde gömülü halde olduğu ve bunun yanı sıra üzerinde çalışılan durumla örtüştüğü, pratikte gerçekten işe yaradığı, çevre/bağlam içindeki bireylere karşı duyarlı olduğu ve süreçteki tüm karmaşaları yansıtabildiği için araştırmacılara hazırda bekletilen bir kuramdan daha iyi bir açıklama yapma imkânı sunmaktadır (Creswell, 2012). Gömülü kurama dair açıklamaların yol göstericiliğinde bu çalışma, 2000 sonrası döneme dair Türkiye bağlamında araştırma temelli üretimler gerçekleştiren aktörlerde gömülü olarak bulunan araştırma bilgisini, mevcut tasarım araştırması literatürü ile de

karşılaştırmalı okumalar yaparak, sistematik hale getirmektedir. Böylece bir zamana ve bağlama oturan katmanlı bir Türkiye mimarlık araştırmaları atlasını üretirken aynı zamanda orta ölçekli bir kuramsal denemeyi ortaya koymakta ve atlasın bilgisinden yararlanarak iki farklı soru özelinde detaylı bir tartışma geliştirmektedir.

4.2.1 Araştırma Temelli Mimarlık Kapsamında Uygulayıcı-Mimar Aktörlerin Türkiye Mimarlık Araştırmaları Evreni ile İlişkisi

Her ne kadar mimarlık uygulaması kısmen kabul edilmiş, rutin alışkanlıklara göre işleyen somut eylemlerden oluşsa da diğer yandan bir uygulamayı iyileştirmek veya anlamak adına kuramsal, sistematik, bilimsel incelemelerden yani araştırmalardan yararlanmaktadır (Aura, Katainen ve Suoranta 2002). Araştırma temelli mimarlık kavramsallaştırmasının yanı sıra kuramsal kodlama aşamasında çalışmaya başlarken geliştirilen araştırma soruları içinde yer alan ‘uygulayıcı mimar aktörlerin mimarlık araştırmaları ile ilişkisi ne şekildedir?’ sorusuna araştırma temelli mimarlık kapsamında geliştirilen kavramsal çerçeve ile bir yanıt aranmaktadır. Buna göre bu soru özelinde uygulayıcı mimar aktörlerin Türkiye mimarlık araştırmaları evreni ile ilişkisi deşifre edilmekte ve uygulayıcı mimar aktörlerin araştırma yapma anlayışları ve biçimleri araştırma temelli mimarlık çerçevesinde tartışılmaktadır. Bu amaçla bölümün başında gömülü kuram yöntemi ile ulaşılan aktörler özelindeki kavram setinden ve Türkiye mimarlık araştırmaları evrenindeki aktörleri ortaya koyan aktörler atlasından yararlanılmaktadır. Tüm bu tartışmalar araştırma temelli mimarlığı tarifleyen kavramlar atlası kapsamında geliştirilmektedir.

Yöntemin uygulanması esnasında öncelikle odaklanılmış kodlama aşamasında ulaşılan kodlardan, uygulayıcı aktörler ile ilgili kodlar çekilmektedir. Uygulayıcılar özelinde ulaşılan odak kodlar kendiliğindenlik, ağ yapılanması, proaktif, katılımcı, multidisiplinerlik, aktör ve ortamlarla ilişkilene biçimleri, ofis yapılanması, finansal destek / fon, paylaşım araç / biçim / ortamları, araştırma motivasyonu, araştırma konuları, araştırma süreci, araştırma yöntemi, araştırma ve mimarlık yapma ilişkisi, mimarın rolü ve güncel çıkarımlar, yapma biçimini tanımlama, olumsuzluklar / eksiklikler olarak belirlenmiştir (Şekil 4.12). Bu kavramlar uygulayıcı mimarların

araştırma temelli mimarlık hakkındaki kendine özgü bilgisini içerecek şekilde irdelenmektedir. Sözlü görüşmeler ile elde edilen odak kodlar üzerinden geliştirilen kavramlar, araştırmayı temel alan üretimler gerçekleştiren uygulayıcı mimarların deneyimlerinin, söylemlerinin ve üretimlerinin sistematize edilerek yorumlanmasının sonucu olarak ortaya koyulmaktadır.

4.2.1 UYGULAYICI AKTÖRLERİN ARAŞTIRMA TEMELLİ MİMARLIK ÖZELİNDE GÖMÜLÜ BİLGİSİ

YAPMA BİÇİMİNİ TANIMLAMA	ARAŞTIRMA VE MİMARLIK İLİŞKİSİ	FARKLI AKTÖR VE ORTAMLARLA İLİŞKİ	PAYLAŞIM ARAÇ, BİÇİM / ORTAMLARI	ARAŞTIRMA KONUSU
ARAŞTIRMA MOTİVASYONU		OLUMSUZLUKLAR / EKSİKLİKLER OFİS YAPILANMASI	ARAŞTIRMA YÖNTEMİ	ARAŞTIRMA SÜRECİ

KODLAMA KÜMESİ_2

ARAŞTIRMA TEMELLİ MİMARLIK KAPSAMINDA UYGULAYICI MİMAR
AKTÖRLERİN MİMARLIK ARAŞTIRMALARI İLE İLİŞKİSİ

KURAMSAL OKUMA-2

Şekil 4.12 Uygulayıcı aktörlerin araştırma temelli mimarlık özelinde gömülü bilgisini açığa çıkaran kodlama kümesi

- **Aktör ve ortamlarla ilişkilene biçimleri:** Uygulayıcı mimarların, araştırmayı tasarım süreçlerine entegre ederken en çok vurguladığı konu aktör ve ortamlarla kurdukları çeşitli ilişkilerdir. Sözlü görüşmeler ve mimarların üretimleri üzerine yapılan irdeleme, uygulayıcı mimarların araştırma temelli üretimlerinde ortaklık kurduğu aktörlerin çeşitliliğini ve disiplinlerarası ilişkilere açık olan yapısını ortaya çıkarmaktadır. Uygulayıcı mimarlar aktör bazında yerel yönetimler, vakıflar, dernekler, meslek örgütleri, çeşitli kurumsal yapılanmalara sahip araştırma merkezleri/platformları/enstitüleri, sivil toplum kuruluşları, mimarlık-tasarım ofisleri, akademi, alternatif ya da örgün mimarlık eğitimi kurumları, endüstri vb. gibi ulusal ya da uluslararası ölçekte bir araştırma ekosisteminin içinde yer alan tüm aktörlerle, araştırma amacına, konusuna ve sürecine bağlı olarak çeşitli ortaklıklar geliştirmeye ihtiyaç duymaktadır. Bunlar arasında özellikle akademi-pratik-endüstri arasında kurulacak çaprazlama ilişkiler ile üretme, öğrenme, öğretme süreçlerinde sağlanacak çok aktörlü bir aradalıklar mimari

tasarımın kendine özgü bilgisini oluşturacağı bir ortamı ortaya çıkarma potansiyelini yaratmaktadır. Aktör çeşitliliğinin yanı sıra bir uygulama sürecinin gereksinimleri düşünüldüğünde bir araştırma sürecinde farklı disiplinlerin çeşitliliğinin sağlanması da önem taşımaktadır. Araştırma temelli mimarlığın ölçekler arası geçişlilik, multidisiplinerlik, katılımcı ve ağ yapılanmasını gerektiren yapısı da aktörler ve disiplinler bazında çeşitlilik gerektiren bir ortamın sağlanması gerekliliğine referans vermektedir.

- **Ofis yapılanması:** Uygulayıcı mimarların ana aktörü olduğu tasarım-mimarlık ofislerinin organizasyonel yapısı, örgütlenme biçimi, ölçeği, çalışma ve üretim modeli, ofis içi paylaşım biçimi ve mekânsal niteliği araştırma temelli üretim süreçlerinde önemli bir paya sahiptir. Ofisin mekânsal niteliği işleyiş biçimine de referans verecek şekilde gelişmektedir. Bir araştırma sürecinde ihtiyaç duyulan paylaşımcı bir ofis ortamını oluşturmak adına açık ofis düzeni benimsenmektedir. Bir laboratuvar ortamı olarak ofis anlayışı tüm araştırma sürecinin şeffaf bir şekilde geliştiği ve ofiste yer alan farklı araştırma-tasarım ekiplerindeki aktörler arasında her türlü paylaşımı teşvik eden bir ortamı talep etmektedir. Bu tür mimarlık-araştırma ofisleri genellikle küçük ölçekli yapılanmalar olarak işlemektedir. Bu yapıları onlara yürütecekleri araştırma süreçlerinin ihtiyaç duyduğu şekilde araştırma ekibini büyütüp küçültme avantajını sağlamaktadır. Proje/süreç bazlı çalışma modeli farklı aktörleri araştırma temelli süreçlere dahil etme imkanını yaratmaktadır. Esnek çalışma sistemi de araştırma temelli üretimler gerçekleştiren ofisler için başvurulacak bir diğer çalışma modelidir. Bu durum yerden ve zamandan bağımsız bir araştırma ortamı yaratmanın yanı sıra araştırmacıları süreçte daha motive ve aktif bir konumda tutmakta ve araştırma sürecinin kendiliğindenliklere açık olmasını desteklemektedir. Araştırma temelli mimarlık anlayışını benimseyen ofis yapılanmaları yıldız mimarların önderliğinde işleyen çalışma modelleri yerine yatayda örgütlenmeyi önceleyen takımyıldızı şeklinde çalışan yeni bir örgütlenme anlayışını esas almaktadır.
- **Finansal destek / ekonomik model:** Araştırma süreçlerindeki finansal destekler, uygulayıcı mimarlara maddi katkı sağlamanın ötesinde çok yönlü faydalar

yaratmaktadır. Uygulayıcı mimarların araştırma temelli üretimlerinde ihtiyaç duyduğu finansal destek ticari bir kaygı gütmekten araştırma yapma isteğinden kaynaklanmaktadır. Araştırmanın bir konudaki merak duygusu ve bir şeyleri bilme arzusu ile başlayan bir süreci vurgulayan tanımı, araştırmacıyı herhangi bir ticari kaygıya düşmeden araştırma temelli üretimler yapmaya teşvik etmektedir. Bu kaygının oluşmaması ve araştırma motivasyonunun sağlanması için farklı ölçek ve kapsamlarda ulusal ya da uluslararası finansal destek ve fon mekanizmaları geliştirilmekte ve aktörler tarafından bunlara sıklıkla başvurulmaktadır. Ancak uygulayıcı mimarlar içinde bulundukları organizasyonel yapı (tasarım-mimarlık ofisleri) sebebiyle fon desteği almak konusunda zorluklar yaşamaktadır. Bunun en önemli sebeplerinden biri fonlar için zorunlu tutulan kriterlerin yanı sıra bürokrasinin getirdiği dezavantajlardır. Bu nedenle uygulayıcı mimarlar farklı finansman modelleri geliştirerek araştırma temelli üretimlerini gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Bu amaçla araştırma sistemi içinde fon mekanizmalarına ulaşmak konusunda en güçlü aktörlerden olan akademi ile, kendi bütçesine sahip olan yerel yönetimler ve vakıflar ile ve endüstri tarafından desteklenen araştırma merkezleri ile ortaklıklar geliştirerek araştırma temelli süreçler kurgulamaktadır.

- **Paylaşım araç/biçim/ortamları:** Araştırma temelli mimarlığın aşamalarından biri olan paylaşım, uygulayıcı aktörler özelinde farklı amaçlarla ve formatlarla gerçekleştirilmektedir. Uygulayıcı aktörler için paylaşım süreci ofis içi paylaşım ve ofis dışı paylaşım olarak iki farklı ortamda gerçekleşmektedir. Ofis içi paylaşım için mekânsal düzenleme ve farklı çalışma modellerinin geliştirilmesinin yanı sıra sunum, atölye, sohbet tarzında ofis içi ortak etkinlikler de düzenlenmektedir. Ayrıca araştırma sürecinin belgelenmesi ile sonraki araştırmalar-araştırmacılar için paylaşılabılır bir arşiv oluşturulmaktadır. Ofis dışı paylaşımların hitap ettiği aktörler arasında araştırmayı talep eden ya da araştırma süreçleri hakkında bilgilenmek isteyen kurum ya da aktörler yer almaktadır. Ancak uygulayıcı mimarlar bunun ötesine geçerek araştırmaları ile daha geniş bir topluluk olarak kamuya ulaşma ve bu sayede görünür olma çabası içindedir. Bu durum araştırmayı paylaşılabılır kılmak için farklı iletişim modelleri geliştirmeyi gerekli kılmaktadır. Bunlar haritalama, çizim, maket, 1/1 üretim, blog, web sitesi, rapor, sunum, söyleşi

vb. şeklinde mimari tasarım sürecinin aktarılması için aşına olunan biçimlerde çeşitlenmektedir. Dönemin de getirdiği alternatif bir mecra olan sosyal medya, uygulayıcı aktörler için önem taşıyan bir paylaşım ortamı olarak belirlemektedir. Sosyal medyanın hızlı ve anlık bir paylaşım ortamı sunan yapısı farklı aktörler ve kamu ile etkileşim kurma ihtimalini kuvvetlendirmektedir.

- **Araştırma motivasyonu:** Araştırma temelli bir sürecin gelişmesi için tetikleyici durumların varlığı önemlidir. Uygulayıcı mimarlar için bir araştırmayı başlatan, motivasyon sağlayan durumlar kişisel meraklardan, tasarım sürecinin gereksinimlerinden, uygulama sürecinin gereksinimlerinden, sonuç ürüne dair beklentilerden, kamu hizmeti sunma isteğinden ve ekonomik ya da ticari kaygılardan kaynaklanmaktadır. Kişisel ya da gündelik durumlardan kaynaklı merak, ilgi ya da sorular, güncel bir durumu tespit etme isteği, araştırma heyecanı gibi etkenler kişisel taleplerle başlayan araştırma süreçlerine yol açmaktadır. Bir tasarım süreci farklı aşamalarında çeşitli gereksinimlere ihtiyaç duymaktadır. Zihinsel aşamalardan başlayarak sonuç ürünün ortaya çıktığı uygulama aşamasını da içerecek şekilde ilerleyen tasarım sürecinde, farklı yöntemlerle gerçekleştirilen araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Hatta sonuç ürün ortaya konduktan sonra da geri bildirim almak isteği, yeni araştırma süreçlerini ortaya çıkarmaktadır. Bunların yanında bazı araştırmalar pragmatik sebeplerle başlamaktadır. Bir tasarım sürecindeki kişisel yargı, karar ve beğenileri sistematik bir araştırma süreci ile ekarte etmek, sonuç ürünü güçlendirmek ya da kullanıcıyı tasarıma ikna etmek gibi sebeplerle de araştırmalar geliştirilmektedir. Yanı sıra uygulayıcı mimarlar bir öğrenme metodolojisi olarak da araştırmaya başlamaktadır. Özellikle bir konudaki bilgi ve kaynak eksikliğini gidermek, tekil bir kaynağı çoğaltmak arzusu yeni araştırmaları tetiklemektedir. Bir konuda farkındalık artırma, kamu hizmeti sunma, toplumsal bir katkı sağlama ya da acil durumlar karşısında aksiyon alma da araştırma süreçlerini motive eden unsurlardandır. Ayrıca uygulayıcı mimarlar zaman zaman ortaya çıkan ekonomik kaynaklı krizlerin ve belirsiz durumların yarattığı ortamla baş etmek için alternatif üretme biçimlerine duyulan ihtiyaçtan kaynaklı olarak da araştırma temelli süreçlere başvurmaktadır.

- **Araştırma konuları:** Uygulayıcı mimarlar araştırma temelli yaklaşımlara birçok konuda araştırmalar geliştirmek için başvurmaktadır. Bunlar tipoloji, yenilik, malzeme, teknoloji, arazi analizi, kullanıcı deneyimi, kriz durumları, mevcudu iyileştirme, gelecek projeksiyonu, içerik tasarımı, sistem tasarımı gibi konularda çeşitlenmektedir. Burada önemli nokta araştırma hangi konuda olursa olsun ölçekler arası geçişliliği esas alması ve bir bağlama oturtulmuş olmasıdır. Uygulayıcı mimarların araştırma konularını belirlemesinde dönemsel değişimler ve gelişmelerin etkisi oldukça fazladır. Dönemin getirdiği yeni ve belirsiz durumlarla baş etme ihtiyacı yeni konuların araştırılması için önemli bir tetikleyici olmaktadır. Araştırma konularının çerçevesinin çizilmesi, uygulayıcı mimarların araştırmaya başlama motivasyonu ile birebir ilişki içerisinde.
- **Araştırma süreci:** Uygulayıcı mimarların araştırma süreçlerine dair ifadeleri sürecin genellikle el yordamıyla ilerlediğini göstermektedir. Araştırma boyunca yaşanan keşifler, kısıtlar ve imkanlarla süreç farklı yönere evrilmektedir. Dolayısıyla sistematik ve planlı bir araştırmadan söz etmek mümkün değildir. Kendiliğindenliklere açık bir yapıda geliştirilen araştırmalar esnek bir süreci ortaya çıkarmaktadır. Esnek bir süreçle araştırmalarını ilerleten uygulayıcı mimarlar doğrusal bir kurguda, bir başı ve sonu olan araştırmalar yerine döngüsel ve birbirini tetikleyen araştırma süreçlerini ortaya çıkarmaktadır.
- **Araştırma yöntemi:** Uygulayıcı mimarlar genellikle pratikten kaynaklanan bir araştırma geliştirme eğilimindedir. Araştırma süreçlerinde yaparak üretme, diyalog kurma, tez yazar gibi bakma, bilimsel metodolojilerin adımlarını takip etme gibi farklı disiplinlerin de araştırma yöntemlerini içeren geniş bir çeşitliliğe sahip yöntemlerden yararlanılmaktadır. Pratikten kaynaklanan araştırmaların nasıl sistematize edildiği konusundaki bilgi eksikliği, uygulayıcı mimarların araştırma süreçlerinde hangi araştırma yöntemine başvuracakları konusunda zorlanmalarına neden olmaktadır. Genellikle de kullandıkları yöntemi tariflemekte yetersiz kalmaktadırlar. Mimarlıkta sistematik ve analitik bakış açısının eksikliğine vurgu yapan uygulayıcı mimarlar, yöntem konusunda bilgilenecekleri mecraları aramaktadır.

- **Mimarın rolü ve güncel çıkarımlar:** 2000 sonrası neoliberal politikalar, bilgi toplumu ve değişen mimarlık gündemi mimarın rolünün de dönüşmesine yol açmaktadır. Mimarlar da bu dönüşümlere adapte olma çabasına girmektedir. Çoklu gerçekleri, aktörleri, ortamları, yapma biçimlerini ve bir ağ yapılanması şeklinde işleyen bilginin hareketini önceleyen yeni mimarlık ortamında, çeşitlenen durumlar karşısında çoğalan mimarlık tanımları ve genişleyen mimarlık yapma biçimleri ortaya çıkmaktadır. Yeni düzenin yarattığı ortamın bir getirisi olarak ofiste oturup iş bekleyen uygulayıcı mimar algısının kırılması, mimarları proaktif bir aktör haline getirmektedir. Bu durumlar tasarım-mimarlık ofislerinin organizasyonel yapısını, çalışma modellerini ve örgütlenme biçimlerini de etkilemektedir. Böylece tüm etkenler bir araya geldiğinde yeni mimar aktörler ve yeni mimarlık yapma biçimleri ortaya çıkmaktadır. Araştırma temelli yaklaşımlar da tam böyle bir ortamın içinden doğmaktadır. Uygulayıcı mimarlar artık sadece fiziksel bir üretim ortaya koymanın ötesine geçmeye başlayarak kendi araştırma taleplerini oluşturmaktadır.
- **Yapma biçimini tanımlama:** Araştırma temelli mimarlığı yapma biçimleri hakkında literatürde çok fazla kavramın üretildiği görülmektedir. Uygulayıcı mimarlar ile yapılan görüşmelerde kendi araştırma deneyimlerini tariflemek amacıyla araştırma tabanlı mimarlık ofisi, araştırma odaklı pratik, bilgi bazlı mimarlık, süreç odaklı araştırma, araştırmanın pratik karşılıkları, alternatif üretim, tasarım eyleminin tasarımı, deneysel üretim şeklindeki ifadelerle başvurdukları tespit edilmektedir.
- **Olumsuzluklar / Eksiklikler:** Uygulayıcı mimarlar özelinde yapılan değerlendirme, araştırma temelli süreçler geliştirmek konusunda yaşadıkları kendilerine has zorlukları ortaya çıkarmaktadır. Pratik hayatta bir araştırma yürütmenin kısıtlılıkları arasında araştırma odaklı tasarımın Türkiye özelinde desteklenmemesi, eğitim ve pratik hayatın kopukluğu, piyasa koşullarının düşünsel üretimi dışlaması, hızlı tasarım süreçlerinde zihinsel üretim aşamasının atlanması, bilgi bazlı bir mimarlığın yeterince gelişmemiş olması, akademinin

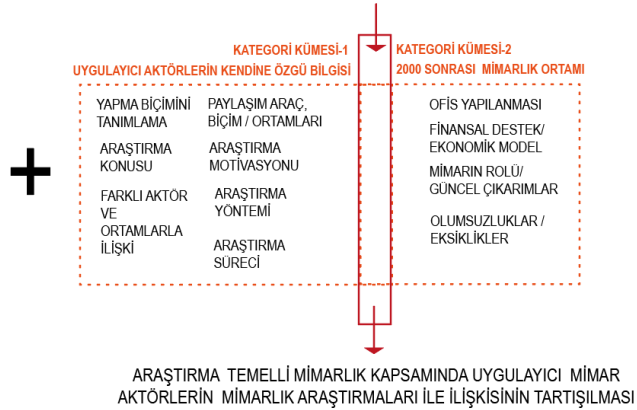
kurallı yapısının uygulayıcıları dışarıda bırakması, ticari bir yapıya sahip olmanın yarattığı dezavantajlar gibi sebepler sayılmaktadır.

Kodlar üzerinden yapılan ikinci bir ilişkilendirme ile iki kategori kümesine ulaşılmaktadır (Şekil 4.13). Bunlardan biri olan araştırma temelli mimarlık kapsamında uygulayıcıların kendine özgü bilgisi kümesinde yapma biçimini tanımlama, araştırma süreci, araştırma konuları, araştırma yöntemi, araştırma motivasyonu, paylaşım araç / biçim / ortamları ve aktör ve ortamlarla ilişkilendirme biçimleri yer almaktadır. Bu kümedeki kodlar araştırma temelli mimarlık kavramsallaştırmasındaki kodlar ile çakışmaktadır. Ancak burada yapılan tartışma ile diğer aktörlerden farklı olarak uygulayıcı mimarların araştırma temelli mimarlık çerçevesinde gömülü olan bilgisi ortaya çıkarılmaktadır. Bu kümede yer alan kodlar arasında yapılan çapraz okumalar göstermektedir ki; Türkiye bağlamında uygulayıcı mimarlar araştırma temelli mimarlığı yapı üretmenin de ötesinde bir durum hakkında bilgi elde etmenin, mevcuda farklı şekillerde bakmanın, keşfedilenler arasında karşılaştırmalar yapmanın, tasarlama süreçlerindeki eylemleri ve bilgi üretme biçimlerini başkalaştırmanın ve tüm bunları işbirliğine açık, katılımcı modellerle kurulan geçişliliğe imkan veren ortamlarda gerçekleştirmenin bir yolu olarak görmektedir.

ARAŞTIRMA TEMELLİ MİMARLIK İÇİN

KAVRAMLAR ATLASI

UYGULAYICI AKTÖRLER

Şekil 4.13 Kodlar üzerinden ulaşılan kategori kümeleri

2000 sonrası mimarlık ortamı kategori kümesi içinde ise ofis yapılanması, finansal destek / ekonomik model, mimarın rolü / güncel çıkarımlar ve olumsuzluklar / eksiklikler kodları yer almaktadır. Kapsamda da belirtildiği üzere bu çalışma 2000 yılı sonrasına odaklanmaktadır. Uygulayıcı-Araştırmacı: Uygulamadan Teori Geliştirmek (*The Practitioner-Researcher: Developing Theory from Practice*) adlı kitabında Jarvis (1999), 20. yüzyılın sonlarında pratiğin doğasındaki çok hızlı değişimin, birçok uygulayıcının kendi uygulamaya dayalı araştırmalarını geliştirmesine yol açtığını ifade etmektedir. 2000'lerin ilk on yılı itibarıyla neoliberal stratejilerin ve bilgi toplumunun etkisi altında çoklu gerçekleri, aktörleri, ortamları, yapma biçimlerini önceleyen mimarlık ortamında hem kamu ve hem de özel sektörün mimarlardan yapı yapmanın dışında başka hizmetler de talep etmeye başlaması, mimarlar için sınırlarını aşma, farklı denemeler yapma ve alışık olmadığı alanlar için de üretme fırsatını ortaya çıkarmıştır. Bu durum merak ettikleri konularda araştırmalar yürüteceği ve uygulamalarını bu araştırmalar ile besleyebilecekleri şekilde tasarım süreçlerinde araştırmayı temel alan bir yapma biçimini tetiklemiştir. 2000'lerin ikinci on yılına girildiğinde ise geç neoliberalizm, ekonomik kriz, iklim krizi, göç, afetler gibi acil durumlar belirsizlik ve bilinmezliklerin ön planda olduğu yeni bir gerçekliği yaratmıştır. Yanı sıra mimarlığın kapsamı ve uygulama alanlarının çeşitlenmesi, beraberinde süreç tasarımı, kullanıcı deneyimi tasarımı, sistem tasarımı, fizibilite araştırmaları vb. şeklinde birtakım mimarlık dışı talepleri de ortaya çıkarmıştır. Küreselleşen dünyada kısa bir süre içinde yaşanan tüm bu gelişmelerin ve yeniliklerin yarattığı belirsizliklerle baş etme ihtiyacı, benzer zamanlarda Türkiye özelinde de mimarları araştırma temelli üretimler hakkında daha fazla düşünmeye yönlendirmiştir. Böyle bir ortamda araştırma temelli mimarlık özellikle uygulayıcı-mimar aktörler için yeni bir yapma biçimi olarak belirlemiştir. Türkiye mimarlık araştırmaları evreni içinde, bir problemi çözmekten daha fazlasını yapmanın peşinde, akademi-piyasa ikiliğinden çıkıp kendine başka ortamlar arama çabasında olan uygulayıcı aktörler için araştırma temelli mimarlık, sığınabilecekleri yeni bir olasılıklar alanı olarak güçlenmektedir. Gittikçe daha çok mimari tasarım ofisi araştırmaya yeni bilgi üretmenin ve belirsiz durumlarla baş etmenin bir yolu olarak başvurmaktadır.

Kriz durumlarının ve her şeyin hızla değişip dönüştüğü dünyanın güvensizleştirdiği bir ortamda dayanışma, iletişim, diyalog ve paylaşım uygulamada yer alanların bir çıkış yolu olarak gördüğü kavramlardır. Katılımcı pratikler, kolektif işbirlikleri, alternatif mimarlıklar, açık kaynak mimarlık, işverensiz mimarlık, takımyıldızı şeklinde yatay örgütlenme modeli 2000 sonrasında Türkiye’de mimarlık üretimini ve ortamını dönüştüren önemli kavramlardandır. Tüm bu kavramlar araştırma temelli bir yapma biçimini önelemekte ve bunun gerçekleşmesi için ihtiyaç duyulan ortamı şekillendirmektedir. Araştırma temelli mimarlığı tarifleyen proaktif, katılımcılık, multidisipliner, ağ yapılanması kavramları, 2000 sonrası mimarlık ortamında hâkim olan kavramlarla örtüşmektedir. Bu kavramlar ortaya çıkışlarıyla birlikte mimarlık ofis yapılanmalarında farklı düzeylerde dönüşümlere yol açarak, eş zamanlı olarak uygulayıcı mimarların araştırma temelli yaklaşımlarını geliştirecekleri yeni ortamları açığa çıkarmıştır. Bu dönemde uygulayıcı mimarlardan beklenenlerden biri de iletişim, paylaşım ve bilgi yönetimi konusunda aksiyon almalarıdır. Araştırma temelli mimarlık bir tür diyalog biçimidir. Türkiye özelinde araştırma temelli üretimlerde bulunan uygulayıcı aktörler de diyalog tabanlı yeni icra biçimlerinin denendiği, ağlar üzerinden büyüüp küçülen, farklı disiplinlerden aktörlerle kolaylıkla çalışan başka türlü ilişkilene biçimleri ile üretimlerin gerçekleştiği ortamları ortaya koymaktadır. Dijital araçların iletişimi kolaylaştırması mekândan bağımsız araştırma temelli bir süreci geliştirmenin yolunu açmıştır. Bu sayede klasik kurumsal yapıdaki belirli mesai saatlerinde belirli bir mekânda bir arada çalışan mimarlık ofisi anlayışı da kırılmaya uğramıştır.

Üretmeye dair süreçlerdeki değişimler, klasik bir müşteri-mimar ikili ilişkisinin katılımcı süreçlere evrilmesini sağlarken; mimarın rolünün de yaptığı işe göre değiştiği kimi zaman küratör kimi zaman araştırmacı, mühendis, grafik tasarımcı, kullanıcı vb. olduğu durumlara yol açmaktadır. Mimarın rolündeki çeşitlilik yeni mesleki pozisyonları beraberinde getirmektedir. Mesleğin araştırmayı temel alan yeni icra biçimleri ile de ilişkili olan bu durum, araştırma yapıcı uygulayıcı mimar aktörü ortaya çıkarmıştır. 2000 sonrasında tek bir mimar, tek bir mimarlık anlayışının kırılması ile sınırları net olmayan roller arasında kaymalar yaşayan mimar aktörler, mimarlık araştırmaları evreni içinde akışkan bir konum kazanmıştır. Bu durum çoklu bir

olasılıklar alanı olarak tariflenen araştırma temelli mimarlığın ortaya çıkmasını sağlayan potansiyelli bir durumu sağlamaktadır. Yanı sıra araştırma sistemi içinde farklı aktör grupları ile ilişkiler kurmanın da bir anahtarıdır. 2000 sonrası Türkiye mimarlık pratiğinde yer alan araştırma temelli yaklaşımlara sahip aktörler de kendilerine farklı roller geliştirmektedir. Araştırma temelli üretimlere yapı üretmeyi sağlayacak araştırmalardan ziyade yapılı çevreye dair farklı süreçleri, diyalogları, davranışları açığa çıkaracak araştırmaları geliştirmek için başvurulmaktadır. Türkiye mimarlık araştırmaları evreni içinde uygulayıcı aktörlerin gerçekleştirdiği araştırma temelli üretimlerin çeşitliliği de bu durumun bir yansımasıdır. Mimarın değişen rolü, multidisipliner çalışma süreçleri ile farklı disiplinlerin araştırma yöntemleri, veri toplama araçları, temsil biçimleri ve üretim tekniklerini kullanmasını teşvik etmektedir. Bu durum uygulayıcı mimarların araştırma temelli üretimlerindeki araçsal ve yöntemsel çeşitlilik barındıran yapısını açığa çıkarmaktadır.

Araştırma temelli yaklaşımlara karşın artan ilginin bir getirisi olarak araştırma ekosistemi içinde farklı organizasyonel modellere ve rollere sahip olan özel, kamu, vakıf ortaklı oluşumlar ve sivil toplum örgütleri ortaya çıkmaya, araştırma temelli yapma biçimlerini önceleyen akademik programlar artmaya ve uygulayıcı mimarlar da bu araştırma oluşumlarının içinde yer almaya başlamıştır. Mevcut durumda Türkiye özelinde uygulayıcı mimarlar farklı kurumsal ortaklıklarla araştırma temelli üretimlere dahil olmaktadır. Ancak bu ortaklıklar yeterince yaygın değildir. Bu durum Türkiye özelinde araştırma ortamındaki kurumlar arası geçişliliğin zorluklarından kaynaklanmaktadır. Türkiye mimarlık araştırmaları evreni içinde var olan araştırma yapıcı aktörlerin birçoğu, uygulayıcı mimarları kendi süreçlerine entegre etmek konusunda bürokratik engellere ve kısıtlılıklara sahiptir. Mevcut araştırma sistemi içinde bir uygulayıcı mimarın en rahat ilişkilenebildiği aktörler mimarlık-dışı aktörlerdir. Akademik aktörlerle ilişkilenenin en etkili yolu ise üniversitelerin yükseköğretim düzeyindeki mimari tasarım programları aracılığıyla olmaktadır. Mimarlık okullarının laboratuvar ve stüdyolarında olduğu kadar tasarım uygulamalarının gerçekleştiği mimarlık ofislerinde de alternatif bir araştırma biçiminin var olabileceğini ortaya çıkarmak gerekmektedir (Lawson, 2002). Uygulayıcı mimarlar, yürütücü rolüyle bu programlarda yer alarak araştırma temelli

üretimlere farklı düzeylerde katkıda bulunmaktadır. Ayrıca yerel yönetimlere bağlı tasarım-araştırma birimleri ve özel sektör tarafından desteklenen araştırma merkezleri ile ortaklıklar geliştirilen ortaklıklar dikkat çekmektedir. Devlet ölçeğinde tanımlanan ‘Tasarım Merkezleri’ ise araştırma temelli üretimleri teşvik etmek amacıyla direkt mimarlık ofislerine hitap edecek şekilde geliştirilmiş önemli bir girişimdir. Ancak bu merkezlere başvuru şartlarındaki bazı kriterler, birçok uygulayıcı mimarı dışarıda bırakmaktadır. Özellikle merkezlerin çalışan sayısının on ve üzerinde olması gerekliliği, küçük ölçekli ve esnek çalışma modeli ile proje bazlı büyüyüp küçülen mimarlık ofislerinin kapsam dışı kalmasına neden olmaktadır.

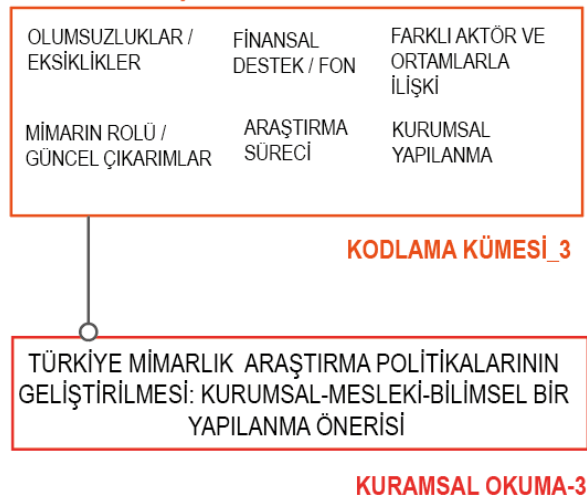
Çalışmanın başından beri üst üste eklenerek geliştirilen mimarlık uygulamalarında mimarlık yoluyla araştırma literatürü, mimarlık araştırmaları evreni içinde uygulayıcı-mimar aktörlerin konumu, araştırma temelli mimarlık hakkında yapılan kavramsallaştırma ve uygulayıcı mimarların araştırma temelli üretimlerine dair söylem ve üretimleri üzerine yapılan tartışmalar ve bunların arasında yapılan çaprazlama okumalar ile birtakım yorumlar ve öneriler geliştirilmektedir. Buna göre tespit edilen sorunlardan biri mimarlık araştırmalarını oluşturan üçlü araştırma kategorisinin mimarlık yoluyla araştırma ayağının mevcut durumdaki zayıflığıdır. Mimari tasarımdan kaynaklanan bir araştırma yöntemi olarak bu kategoriyi güçlendirmenin en etkili yolu ise uygulayıcı mimar aktörleri bu tür araştırmalara dâhil etmekten geçmektedir. Mimarlıkta farklı kapsamlardaki yenilikçi araştırmaların bir kısmı uygulamada kurulmaktadır. Ancak bu araştırmaların birçoğu araştırma denemeleri olarak kalmaktadır. Uygulayıcı mimarların araştırma yapma pratiklerinin yetersizliği, piyasada bu konuda talebin olmaması, akademik alanda verilen desteklerin uygulama alanını yeterince kapsayamaması gibi sebepler nedeniyle bu denemeler sistematik bir bilgiyi ortaya koyamamakta ve mimarlık ortamının geri kalanıyla etkili bir biçimde paylaşılamamaktadır. Dolayısıyla pratik alanında sessiz ve derinden bir araştırma devam ederken, akademik ortam ve pratik dünyanın geri kalanı bu bulgulardan yeterince faydalanmamaktadır. Tam tersi akademik ortamda yürütülen araştırma ve üretilen bilginin de pratiğe ne kadar yansıdığı da bir tartışma konusudur. Yanı sıra önemli bir diğer sorun ise araştırma temelli mimarlıklara dair çeşitlenen kavramlar, anlayışlar ve yöntemlerin tüm aktörler özelinde büyük bir kafa karışıklığı

yaratmasıdır. Özellikle de uygulayıcı mimarlar araştırma temelli üretimler gerçekleştirmek için başvurulacak bir kaynağın, yol haritasının ya da rehberin eksikliğini çekmektedir. Çalışmada bu eksikliklere karşı bazı öneriler sunulmaktadır:

- Araştırma temelli mimarlığın olmazsa olmazlarından kuramsallaştırma aşamasının gerçekleşmesi için mimarlar araştırmalarını sistematik biçimde gerçekleştirmenin ve sonucunda ortaya çıkardıkları yeni bilgiyi başkalarının da başvurabileceği bir çerçeveye oturtmanın yollarını bilmelidir. Dolayısıyla başvurulacak araştırma yönteminin hangi amaçlarla ve nasıl kullanılacağına dair oluşturulacak bir bilgi seti uygulayıcı mimarlar için tasarım süreçlerine araştırmayı dahil etmek için kolaylaştırıcı ve yol gösterici bir araç olacaktır. Bu amaçla uygulayıcı mimarlar araştırma yöntemlerini belirlemek için ikinci bölüm özelinde geliştirilen araştırma kategorileri atlasına başvurabilir.
- Araştırma temelli mimarlığın multidisipliner, ağ yapılanması, katılımcı yapısını sağlamak adına Türkiye mimarlık araştırmaları evreni içindeki aktörlerin rollerinin ve aralarındaki ilişkiler ağının görünür kılınması önemlidir. Bu sayede uygulayıcı mimarlar amaçlarına ve taleplerine göre başka aktörlerle iletişime geçmenin yollarına dair bir rehberle sahip olmaktadır. Bu çalışma üçüncü bölüm özelinde geliştirdiği aktörler atlası ile bu okumaya imkân vermektedir. Aktörler atlası farklı araştırma yapıcı aktörlerle ilişkiler kurmanın yollarını göstermenin yanında, Türkiye Ulusal Yenilik Sistemi içinde uygulayıcı mimarların nerelerde konumlanabileceğine dair de bilgileri içermektedir.
- Araştırma temelli mimarlığı yapmaya dair kavramsal kargaşanın karşısında tüm aktörler gibi uygulayıcı mimarlar da bir çerçeveye ihtiyaç duymaktadır. Dördüncü bölümde ortaya çıkarılan kavramlar atlası bu amaçla başvurulacak bir kaynak olarak tüm araştırma yapıcı aktörlere sunulmaktadır.

4.2.2 Araştırma Temelli Mimarlık İçin Türkiye Mimarlık Araştırma Politikalarının Geliştirilmesi: Kurumsal-Bilimsel-Mesleki bir Yapılanma Önerisi

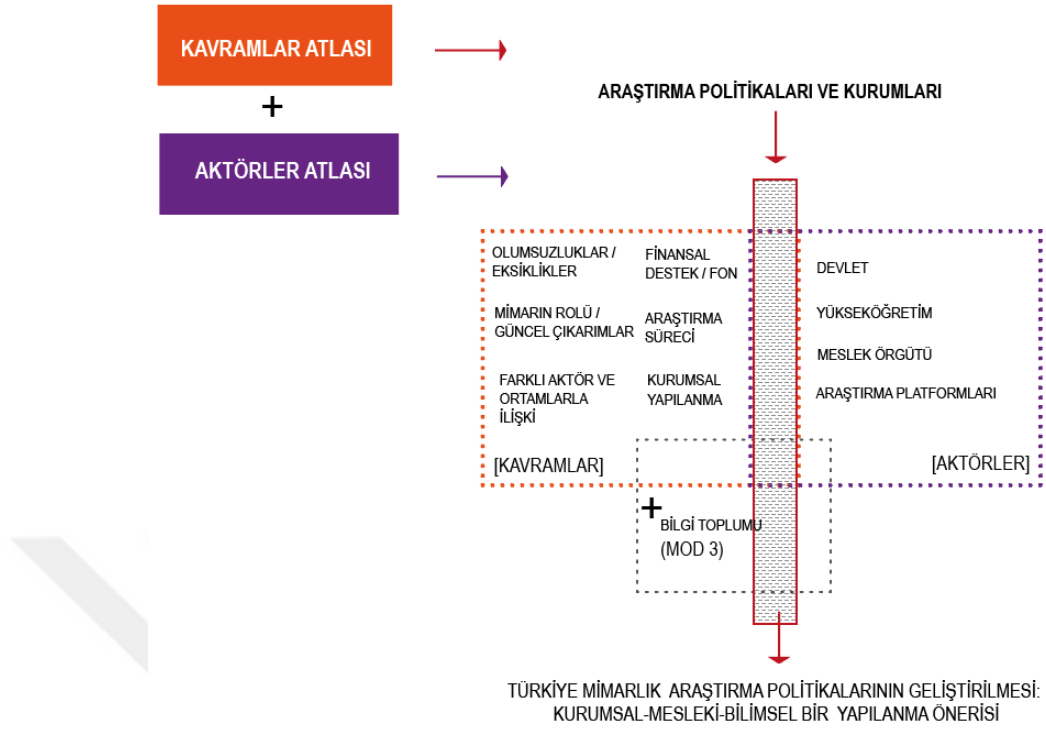
Çalışma sürecinde yapılan çaprazlama okumalar araştırma temelli mimarlık ortamının kurulması ve gelişmesinin mevcut politikalardan, hâkim anlayışlardan, ekonomik ve toplumsal sistemlerden, ulusal ve evrensel gelişmelerden bağımsız bir şekilde ele alınamayacağını göstermektedir. Bu durum aynı zamanda bir araştırmanın ölçekler arası geçişliliği esas alan yapısı ile de direkt ilişkilidir. Ancak aktörler atlasında ele alınan ve Ulusal Yenilik Sistemi içindeki rollerine göre politika yapıcı, politika uygulayıcı ve fon sağlayıcı aktörler üzerine yapılan okuma Türkiye bağlamında mimarlık araştırmalarını esas alan politikaların kapsamının dar ve aktörlerin de çeşitliliğin az olduğunu göstermektedir. Çalışma buna karşılık mimarlık araştırma politikalarının yeniden ele alınması önerisinin yanı sıra araştırma temelli mimarlık için kurumsal-bilimsel-mesleki bir yapılanma geliştirilmesi önerisinde de bulunmaktadır. Bu tartışmayı geliştirmek içinde kodlama kümesi 3 içinde yer alan olumsuzluklar/eksiklikler, finansal destek/ fon, farklı aktör ve ortamlarla ilişki, mimarın rolü/güncel çıkarımlar, araştırma süreci, kurumsal yapılanma kodlarına başvurmaktadır (Şekil 4.14).

Şekil 4.14 Mevcut araştırma politikaları ve kurumlarını tartışmak için başvurulmuş kodlama kümesi

Çalışma boyunca tartışılan tüm meselelerin arka planında 1960'lı yıllardan itibaren içinde bulunulan bilgi toplumu ve bilgi ekonomisinin beslediği bir ortam ve öne

çıkardığı kavramlar yer almaktadır. Tarih boyunca ilkel toplum ve ekonomisi, tarım toplumu ve ekonomisi, sanayi toplumu ve ekonomisi şeklinde bir sıralama ile ilerleyen ekonomik ve toplumsal gelişim sürecinde şu anda içinde bulunulan dönem bilgi ekonomisine dayalı olarak gelişen bilgi toplumudur. Bilgi üretiminin hâkim olmasıyla yaşanan sosyal, ekonomik ve kültürel etkiler ile üretim biçiminde artık makineler yerine birey aktif hale gelmektedir (Bell, 1973). Bilgi toplumunda bir üretim gücü olarak insan aklı ve ağa dayalı yapılar ön plana çıkmaktadır (Castells, 2005). Bilgi toplumunda hâkim olan emek ve iş gücüne dayalı olarak üretim yapma biçimi, uzmanlaşmaya ve işbirliğine dayalı olarak teknoloji, bilgi ve hizmet üretimine evrilmektedir. Bilgi toplumunun önemsendiği ağ yapılanmaları, çok aktörlü bilgi üretim süreçleri, işbirliği, teknoloji, bilgi ve hizmet üretimi devlet politikalarının da ‘araştırma’yı temel alarak geliştirilmesiyle sonuçlanmaktadır. Yaşanan bu süreç tüm disiplinlerin kendi yapılarından kaynaklanan bilgi üretme biçimleri üzerinden araştırma ile olan ilişkilerini yeniden ele almasına neden olmaktadır. Bu durum mimarlık disiplininde de bilgi üretim süreçlerini ve araştırma yöntemlerini yeniden düşünmeyi teşvik etmektedir. Bu dönemi takip eden süreçte literatürde de bahsedildiği üzere mimarlıkta araştırmayı esas alan aktörler, kavramlar, üretimler, söylemler, yayınlar ve konferansların sayısının ve çeşitliliğinin arttığı bir ortam ortaya çıkmıştır. Bu ortamın yaratılmasında bilgi toplumunun değerlerini esas alan mimarlık araştırma politikalarının geliştirilmesi önemli bir paya sahiptir (Şekil 4.15).

Şekil 4.15 Mimarlık araştırma politikaları ve kurumları için geliştirilen tartışma çerçevesi

Mimarlık araştırmalarını destekleyen, teşvik eden ve onlara ortam sağlayan politikaları temelde dört farklı düzeyde geliştirmek mümkündür: devlet politikaları düzeyinde, yükseköğretim düzeyinde, meslek örgütleri düzeyinde ve çeşit ölçek ve organizasyonlarda geliştirilen araştırma platformları düzeyinde. Devlet düzeyinde mimarlık araştırma politikaları konusunda en gelişmiş uygulamalar İngiltere kaynaklıdır. Bu politikalar birçok ülkede mimarlık araştırmaları tartışmaları için önemli bir başvuru kaynağı niteliğindedir. 1999'da Bologna deklarasyonu ile Avrupa merkezli olarak gelişen ve tasarım disiplinlerine özgü geliştirilmeye başlanan araştırma politikaları, uluslararası ölçekte çeşitli kurumların yeni politikaları ile desteklenmektedir. Türkiye özelinde devlet düzeyinde araştırma politikalarını geliştiren Ulusal Yenilik Sistemi ele alındığında, üst ölçekte belirlenen araştırma politikalarının hem kapsadığı aktörler bakımından hem de mimarlık disiplininin kendine özgü sistematize olmayan araştırma temelli yapma biçimlerine ve yöntemlerine sahip olması bakımından mimarlık araştırmalarını teşvik etmek, desteklemek ve değerlendirmek konusunda yetersiz kaldığı görülmektedir. Mevcut

araştırma sistemi akademik aktörleri önceleyen bir pozisyona sahiptir ve mimarlık araştırmalarının diğer aktörleri ancak akademik aktörlerle işbirliği geliştirerek bazı araştırma programlarına dahil olma şansı bulmaktadır. Ancak 2018 yılında Ar-ge merkezlerini teşvik eden kanunun kapsamına mimarlık ofislerini de kapsayan Tasarım Merkezlerinin dahil edilmesi Türkiye’de devlet düzeyinde mimari tasarım uygulamalarının ve uygulayıcı mimarların sahip olduğu araştırma potansiyelinin farkına varıldığına dair ilk emarelerden biridir. Çalışma boyunca tartışıldığı üzere, mimarlık disiplini araştırma temelli yaklaşımlar konusunda kendine özgü kısıtlılıkları nedeniyle mevcut araştırma politikaları ile çalışmakta ve mevcut kurumlarla ilişki kurmakta zorluklar yaşamaktadır. Dolayısıyla, mevcut araştırma politikalarının mimarlık disiplinine özgü kavramsal alt açılımlarla detaylandırılmasına ve UYS içindeki kurumsal aktörlerin mimarlık araştırmaları evreni içindeki çeşitlenen aktörleri kapsayacak şekilde yeniden yapılanmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Bilgi toplumunda ‘kamusal mal olarak bilgi’ anlayışından ‘özel mal olarak bilgi’ anlayışına doğru bir kayma söz konusudur. 1950’li yıllarda bilgi kamuya mal olarak, yukarıdan aşağıya, doğrusal bir izlekle ve üniversitelerin ve kamu araştırma merkezlerinin finansman desteği ile üretilmekteyken; 1980’ler sonrası özel mal olarak bilgi ise özel şirketlerin ar-ge bölümleri ile ortak çalışan üniversite ve kamu araştırma merkezleri işbirliği ile üretilmektedir (Seki, 2013). Bu durum bilgi üretiminin ana aktörü olan üniversiteler için önemli bir kırılma anıdır. Dolayısıyla üniversitelerin yapısında yer alan araştırmalar eğitim ile eş değer olarak değerlendirilmekte iken; bu kırılmanın etkisiyle üniversiteler ekonomik ve sosyal kalkınmaya destek olacak şekilde ulusal inovasyon sisteminde yeni bir role sahip olmuştur (Etzkowitz, 1998). ‘Küresel bilgi toplumu için yükseköğretim’ anlayışı ile 2000’lerde yükselen kitleselleşme, uluslararasılaşma, üniversite-sanayi işbirliği, kalite güvencesi, inovasyon, yenilikçilik kavramları ışığında yeni yükseköğretim politikaları geliştirilmiştir (Kurtoğlu, 2019). UYS içinde yer alan kurumların büyük bir çoğunluğu üniversite bağlantılı aktörlerdir. Türkiye’de en gelişmiş araştırma politikaları yükseköğretim düzeyinde kurulmaktadır. Yeni politikalar özellikle araştırmalardaki farklı rollerdeki ve organizasyonel yapıdaki aktörleri bir araya getirmeyi öncelemektedir. Bu durum araştırma temelli mimarlıkların çoğalması için verimli bir

ortam sunmasına rağmen, mevcut durum akademik aktörler ile işbirliği içindeki araştırmaların mimarlık özelinde etkin bir şekilde yürütülmediğini göstermektedir. Bu konudaki etkenlerden biri bu işbirliklerinin geliştirilmesine dair oluşturulan kriterlerin katılığıdır. Akademik aktörler dışında diğer aktörler, sürecin işleyişine dair bilgi ve yöntem eksikliği ve bürokratik yaptırımların kısıtlayıcı yapısı nedeniyle bu yapılanmalara dahil olmak konusunda zorluklar yaşamaktadır.

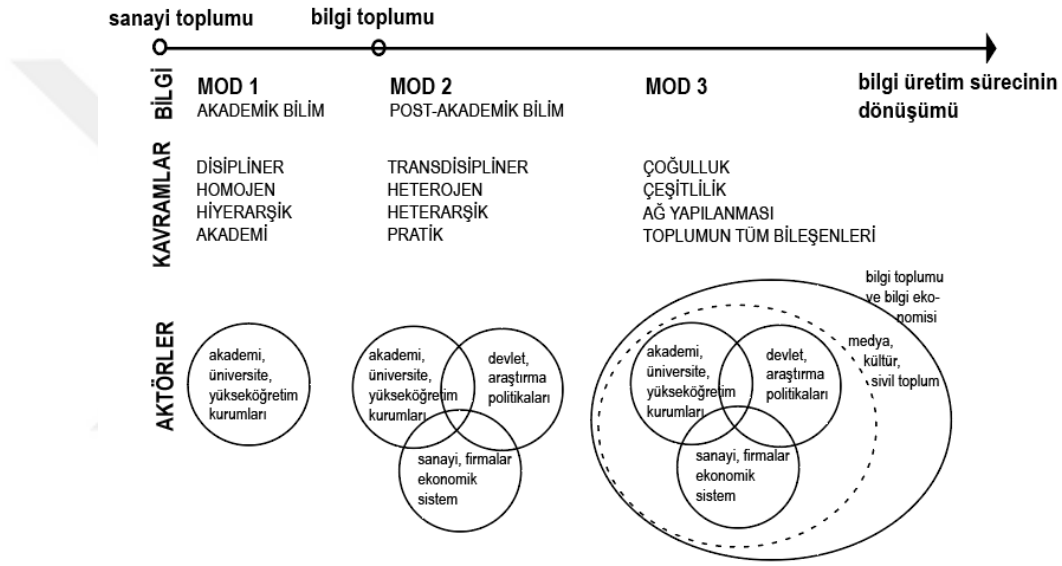
Mimarlık araştırmaları politikalarının önemli aktörlerinden biri de mesleki örgütlerdir. İngiltere’de RIBA, Amerika’da AIA tarafında geliştirilen ve araştırmayı temel alan politikalar bu alandaki önemli örnek girişimlerdenidir. Meslek örgütü düzeyindeki bu aktörler -devlet ve yükseköğretim düzeyinde araştırma politikaları geliştirme yönteminden farklı olarak- araştırmayı temel alan süreçlere uygun ortamı hazırlamak amacıyla tüzük önerileri, raporlar, değerlendirme kriterleri, etkinlikler, fon programları, yarışmalar ve ödül mekanizmaları geliştirmektedir. Türkiye bağlamında en etkin mesleki örgüt olan Mimarlar Odası’nın araştırmayı temel alan politikaları ve girişimleri henüz araştırma temelli yaklaşımları esas alan bir amaçla geliştirilmemektedir. Bu aktör bazında geliştirilecek politikaların araştırma temelli mimarlığı öncelemesi özellikle uygulayıcı aktörleri kapsamak konusunda önemli bir potansiyele sahiptir.

Bilgi toplumu süreçleri ile devlet düzeyinde araştırmadan beklenenler araştırmanın inovasyon-yenilik üretmesi, katılım, aktivizm, multidisiplinerlik gibi kavramları süreçlere dahil etmesi, ekonomik ve teknolojik düzeyde gelişmesi ve diğer ülkelerle bilgi üretimi konusunda rekabet edebilir hale gelmesi olarak sıralanabilir. Son 20 yılda araştırma tanımındaki değişim, araştırmanın akademik ortamlardan topluma doğru kaymasının bir yansıması olarak da değerlendirilmektedir (Aydemir ve Jacoby, 2020). Akademik sınırlarından dışarıya çıkmanın bir yolunu bulan araştırma aslında tüm mimarlık araştırmaları aktörleri ve toplum için açık ve ulaşılabilir hale gelmektedir. Bilgi toplumunun etkisiyle toplumsal değişimlerde araştırmanın sorumluluğunun sorgulanmaya başlaması, devletler ve kurumlar tarafından geliştirilen mimarlık araştırması politikalarında da etkili olmaktadır. Araştırmanın toplumsal değişimlerde bir araç haline gelmesi, gündelik kullanıcıların ve profesyonel uygulayıcıların araştırmalarda aktif rol almaya başlaması, devlet tarafından bu tür araştırmalara verilen

fonların arttırılması tasarım disiplininin sınırlarını ve mimari tasarım araştırmalarının faaliyet gösterdiği alanları genişletmektedir (Luck, 2019). Toplumsal yaşantıya dokunan mimarlık araştırmalarının desteklenmesi, araştırmayı laboratuvar ortamlarından kent laboratuvarı, yaşam laboratuvarı (*livelab*), araştırma merkezi, araştırma platformu vb. şekilde adlandırılan farklı organizasyonel yapılardaki yeni ortamlara taşımaktadır. Özellikle Avrupa’da araştırmayı temel alan bu türden farklı yapılanmaları (ARENA, ADAPT-r, CA²RE) gözlemlemek mümkündür. Bu kurumlar devlet, yükseköğretim ve mesleki düzeyde geliştirilen politika ve kurumlardan farklıdır. Bu kurumlar direkt araştırma politikaları geliştirmemektedir; ancak gerekli araştırma ortamlarının sağlanması için farklı işbirlikleri ile bağımsız süreçler yürütmektedirler. Bu durum aktör çeşitliliğini ve kapsayıcılığını arttırmaktadır. Bu tür araştırma platformlarının yapısındaki esneklik, şeffaflık, geçirgenlik mimarlık araştırmalarını toplumdaki tüm aktörler için daha görünür ve yapılan tartışmaları da daha ulaşılabilir kılmaktadır.

Bilgi toplumunda yaşanan tüm gelişmelere paralel olarak araştırmaya ve bilgiye dayalı yapılanmalar bir dönüşüme uğramıştır. Bu dönüşüm süreci bilginin üç farklı üretim modu ve oluşturdukları araştırma ortamları üzerinden tariflenmektedir. Geleneksel akademik üretim biçimini ifade eden ve akademide hâkim olan akademik bilim (Mod-1 bilgi) kavramının yerini 1990’ların ortalarında post-akademik bilim (Mod-2 bilgi) kavramı almıştır. Mod-1 bilgi, Newton bilim modelinin kabul ettiği sağlam fikir, yöntem, değer ve normlar bütününe göre geliştirilmiş bilimsel temelli pratikler olarak ifade edilirken; Mod-2 bilgi sosyal ve toplumsal gelişmelere bağlı olarak disiplinler ötesi, heterojen, örgütsel hiyerarşi ve geçişlilik gibi kavramlarla ilişkilenen bilgi olarak açıklanmaktadır (Gibbons, 1997). Ekonomik çıkarların önderlik ettiği, endüstriyel araştırmaların prosedürleriyle şekillenen, bürokrasiler tarafından yönetilen post-akademik bilimin (Mod-2 bilgi), bilgi toplumunun beklentileri sonucunda akademik bilimin (Mod-1 bilgi) yerini aldığı düşünülmektedir. Dolayısıyla akademik bilim meraktan, post-akademik bilim mevcut bir gündemden kaynaklanmakta; akademik bilimin kurumu üniversite, post-akademik bilimin kurumu araştırma ve geliştirme (AR-GE) merkezleri olarak yapılanmakta; akademik bilimlerin fonlarla, post-akademik bilim hedeflenen kârlarla desteklenmektedir (Gibbons, 1997). Farklı bir bilgi ve araştırma üretim modeli olarak Carayannis ve Campbell (2006)

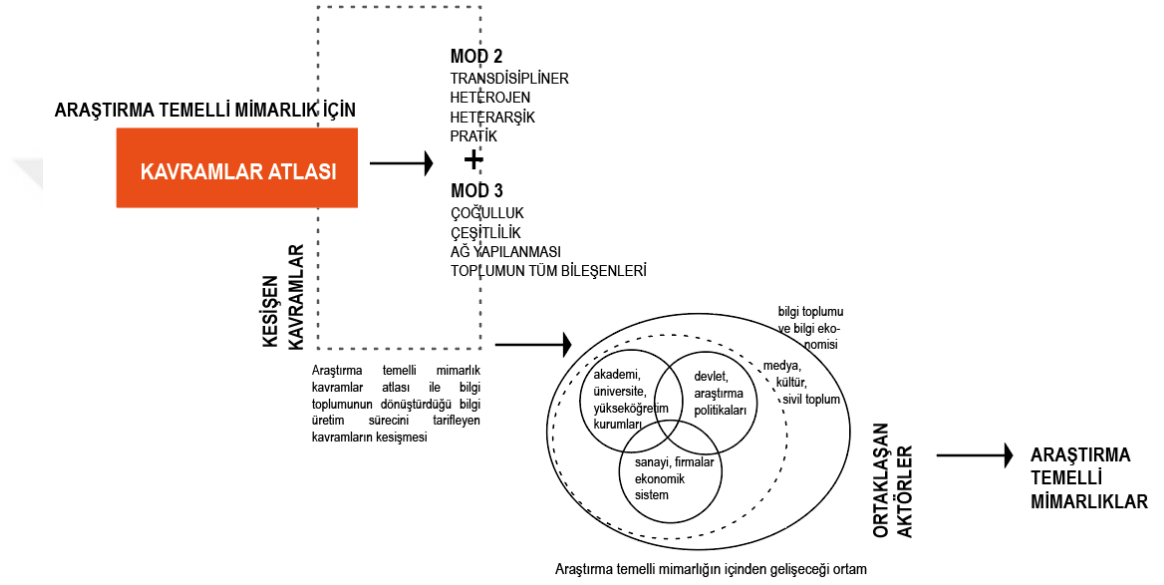
Mod-3 bilgi kavramını tartışmaktadır. Mod-3 bilgi kavramı bilginin üretiminde lineer bir yolun izlenmediği, bir tür ağ yapılanması şeklinde çalışan, ‘yaratıcı bilgi ortamlarının’ oluşumunu teşvik eden bir kavram olarak Mod-1 ve Mod-2’nin üzerine eklemlenerek geliştirilmektedir (Şekil 4.16). Mod-3 bilgi kavramının yarattığı araştırma ortamı içinde üniversite, endüstri, kamu kurumlarına ek olarak medya temelli ve kültür temelli oluşumları, sivil toplumu, sanatsal araştırmayı ve sanata dayalı inovasyon ile güncel gelişmelere dayalı doğal, ekonomik ve sosyal çevreleri barındırmaktadır (Carayannis ve Campbell, 2006).

Şekil 4.16 Bilgi üretiminin farklı süreçleri

Bilginin bilimsel yoldan üretilme şekline atıfta bulunan ve bilim sosyolojisinden gelen kavramlar olan Mod-1, Mod-2, Mod-3 bilgi üretim biçimleri, bilim politikası ya da bilim sosyolojisi araştırmalarında halen daha tartışılmaktadır. Köklü bir geleneğe sahip akademik bilimin karşısında Mod-2 ve Mod-3 yeni ve yeterince tartışılmamış kavramlardır (Bresnen ve Burrell, 2013). Her ne kadar Mod-2 ve Mod-3 bilgi terimleri literatüre yaygın bir şekilde yerleşmemiş olsa da değişen bilgi üretim süreçlerinin hem araştırma ortamlarına dair güncel kavramsal tartışmalarda hem de yeni oluşan kurumsal yapılanmalarda karşılıklarını gözlemlemek mümkündür. Mod-3 ağ yapılanması şeklinde kurulan bilgi üretim süreçlerini ön plana çıkararak, Mod-1 ve Mod-2 bilgi üretim süreçlerinden farklılaşırken; tam da günümüzde araştırma temelli

mimarlığın içinde gelişebileceği bir araştırma evrenini tariflemektedir (Şekil 4.17). Dolayısıyla mimarlık araştırmaları evreninin gelişimi için sadece devlet, yükseköğretim, mesleki ve özel / sanayi kurumlarının desteğinin ve girişimlerinin yanı sıra medya temelli ve kültür temelli oluşumlar, sivil toplum, sanata dayalı inovasyon ile güncel gelişmelere dayalı doğal, ekonomik ve sosyal çevreler de birer aktör olarak evrene dahil olmalıdır.

Şekil 4.17 Araştırma temelli mimarlığın geliştiği araştırma evreni

Türkiye özelinde yeni gelişen bir alan olarak araştırma temelli mimarlık hakkında tartışmaların ve paylaşımların yapılacağı kapsamlı ortamlara ihtiyaç duyulmaktadır. Farklı ülkelerdeki örneklerin yol göstericiliğinde, bu ortamlar mimarlığın tüm aktörlerini mimarlık araştırmalarına teşvik etmek için araştırmayı önceleyen farklı ölçeklere ve farklı bilimsel, mesleki, kurumsal örgütlenme biçimlerine sahip araştırma kurumları olarak yapılanmalıdır. Bu tür yapılanmaların örgütlenmesi bilimsel-kurumsal-mesleki sacayağı dengeli, özerk, kapsayıcı ve bütüncül bir Türkiye mimarlık araştırmaları evreninin geliştirilmesi için önem taşımaktadır. Bu durumun bir sonucu olarak mimarlık araştırmaları evreni içinde yer alan farklı rollerdeki aktörler çoğalacak, bu çoğalma da yeni ağların ve birlikteliklerin kurulmasını tetikleyecektir. Yeni örgütlenecek yapılanmaların hiyerarşik, ağır bürokratik yaptırımlara sahip, yavaş

alışan yapılanmalar olmak yerine, bir ağ yapılanması şeklinde örgütlenen, gerektiğinde büyüyüp klembilen, eklemlenebilen, çok disiplinli işbirliklerine açık bir destek sistemi olarak çalışması önemlidir. Araştırma temelli mimarlık için önerilen yapılanma tek bir çatı kurum olarak gerçekleşmek zorunda değildir. Aksine devlet, yükseköğretim, meslek rgt ve bağımsız platformlar düzeyinde farklı yapılanmaların sayısının ve çeşitliliğinin artması, araştırma temelli mimarlıkların da çeşitliliğini kapsaması açısından imkanı bir ortam yaratacaktır. Bu yapılanmalar farklı aktörler için kolaylaştırıcı ve buluşturucu bir zemin oluşturacaktır.

Mimarlık araştırmaları ile ilgili politikalar ve kurumlar için araştırma değerlendirme kriterlerinin belirlenmesi ve araştırmalara dair çerçevelerin sınırlarının net olarak çizilmesi önemlidir. Politika ve kurumların birbirinden ayrışmasını sağlayan belirledikleri araştırma değerlendirme kriterleri ve hangi aktörleri bir araya getirdikleridir. Bu nedenle araştırma temelli mimarlık ortamının gelişmesi için de araştırma değerlendirme kriterlerinin belirlenmesi gerekmektedir. Bu alışma kapsamında ortaya koyulan kavramlar atlası araştırma politikaları ve araştırma değerlendirme kriterleri için bir referans kaynağıdır. Yanı sıra aktörler atlası ise araştırma evreni içindeki aktörleri ve aralarındaki ilişkileri açığa çıkaran yapısı ile oluşacak yapılanmaların organizasyonel yapısına ve rolüne dair konumlarını belirleyebilecekleri ve diğer aktörlerle nasıl ortaklıklar geliştirebilecekleri bir çerçevedir.

BÖLÜM 5

SONUÇ

Mimarlık ve araştırma arasındaki ilişkiye dair arayışlar son elli yılda artan ve güncel olarak da devam eden bir süreci ortaya çıkarmaktadır. Bugün gelinen noktada mimarlıkta araştırmanın rolü ve değerinin tanındığı bir gerçektir. Yaratıcı bir tasarım ve uygulama alanı olarak mimarlık ile araştırma arasındaki kapsamlı ilişkileri merak ederek başlayan çalışma, sonuçta katmanlı ve ilişkisel tartışmalara imkân veren bir ‘Türkiye mimarlık araştırmaları atlası’ ortaya koymaktadır. Çalışma boyunca bir yapma biçimini tarifleyen araştırma temelli mimarlık gerçekleştiği ortam, ortamı şekillendiren aktörler, kavramlar ve arka plandaki toplumsal, ekonomik vb. gelişmelerin şekillendirdiği politikalar ile çok yönlü perspektiflerden tartışılmaktadır.

Türkiye mimarlık araştırmaları atlası farklı okumalara imkân veren bitmemiş, gelişime açık, dinamik, katmanlı ve ilişkisel bir atlastır. Atlas çalışmanın sonucunda elde edilecek tek bir bütünsel parça olarak kurgulanmamış, tam aksine araştırma süreci boyunca -tüm bölümlere yayılan bir biçimde- gelişen ve gittikçe çoğalan parçaların bir araya getirilmesi şeklinde kurgulanmıştır (EK 1). Buna göre Türkiye mimarlık araştırmaları atlası bu çalışmanın hem öznesi hem de nesnesidir. Türkiye mimarlık araştırmaları atlası ‘araştırma kategorileri atlası’, ‘aktörler atlası’ ve ‘kavramlar atlası’ şeklinde geliştirilen üç farklı atlastan oluşmaktadır. Her bir atlas çalışmanın bir bölümüne referans verirken, aynı zamanda başvuru gömülü kuram yönteminin araştırma sürecinin omurgasını oluşturan yapısı ile de ilişkilenebilmektedir. Buna göre atlaslar birbirinden bağımsız olarak değil üst üste eklemlenerek gelişmektedir. Her birindeki bilgi diğerine aktarılmaktadır. Bu sayede anlamlı bir bütün oluşturulmaktadır. Yanı sıra atlasın bu yapısı, çalışmanın okuyucusuna kendi okuma sürecini oluşturma imkânı tanımaktadır. Çalışmanın sonucu da bu duruma vurgu yapacak bir kurgu ile aktarılmaktadır.

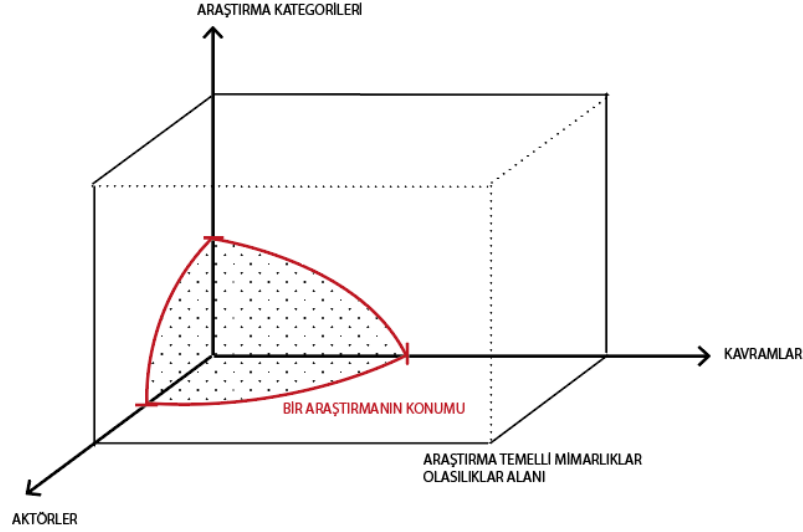
Türkiye mimarlık araştırmaları atlasını ortaya çıkaran sürecin ilk adımı ikinci bölümde geliştirilen araştırma kategorileri atlasıdır. Araştırma kategorileri atlası bir araştırmacıya kurguladığı araştırmasının amacına, konusuna, gerçekleştiği ortama,

yöntemine, bakış açısına, ortaya çıkardığı bilgi türüne ve bu bilginin paylaşılma biçimine göre hangi araştırma kategorisinde konumlandığını tespit etme imkanını sağlamaktadır. Dolayısıyla -tam tersinden bakıldığında- araştırma süreci başlamadan önce bile bir araştırmacıya hangi kategoriye esas aldığına çalışmasını ne şekilde kurgulayabileceğine dair de bir tür yol haritası sunmaktadır. Bunların yanında bu atlasın mimarlık araştırmaları literatürüne sunduğu en önemli katkı tasarım araştırması literatürünü kendine referans alan mimari tasarım araştırması literatürü için bir tür çerçeve önermesidir. Burada ortaya koyulan çerçeve Frayling'in geliştirdiği, sıklıkla başvurulmuş ve çeşitli şekillerde yorumlanan üçlü araştırma kategorisini (tasarım ve sanat hakkında araştırma, tasarım ve sanat için araştırma, tasarım ve sanat yoluyla araştırma) mimarlık düzleminde (mimarlık hakkında araştırma, mimarlık için araştırma, mimarlık yoluyla araştırma) ele almakta ve sistematik bir şekilde tariflemektedir. Yeni bir bilgi ortaya koymaktan ziyade mevcut literatürün yorumlanması ile üç araştırma kategorisi için tutarlı bir tanımlama geliştirilmektedir. Böylece çalışma boyunca bu kategorilere referans verilen durumlar için de açıklayıcı bir perspektif sunulmuş olmaktadır.

Türkiye mimarlık araştırmaları evreni içindeki aktörleri ele alan üçüncü bölümde geliştirilen 'aktörler atlası' bir önceki bölümde sunulan 'araştırma kategorileri atlası'nı da içerecek şekilde genişlemektedir. Bu bölüm *"Mimarlık araştırmaları evrenini oluşturan farklı rollere sahip aktörler arasındaki ilişkileri ortaya çıkararak Türkiye özelinde mimarlık araştırmaları evrenine dair bir söz söylemek mümkün müdür?"* sorusuna yanıt aramaktadır. Aktörler atlası ile araştırmacılar öncelikle organizasyonel yapılarını ve Türkiye Ulusal Yenilik Sistemi içindeki rollerini belirleyebilmektedir. Aktörler kendi konumu belirledikten sonra bir araştırma sürecini yürütmek için hangi aktörlerle ne tür ilişkiler kurması gerektiğine dair okumaları yapabilmektedir. Bu atlas ayrıca mevcut durumda araştırma aktörleri arasındaki ilişkileri de görünür kılmaktadır. Bu sayede araştırma evreni içindeki aktörler özelinde mevcut durumdaki güçlü ya da zayıf bağlantıları açığa çıkarmak ve buna yönelik öneriler geliştirmek mümkün olmaktadır. Buna göre aktörler atlası çalışmanın en fazla katman içeren parçasıdır. Bu atlas üzerinden Türkiye mimarlık araştırmaları politikalarına dair mevcut durum tespiti, Türkiye mimarlık araştırmaları evrenindeki aktörlerin araştırma yöntemleri,

aktörler arasındaki ilişki ağı, aktörlerin araştırma sistemi içindeki rolleri ve konumlarına dair birçok farklı okumayı geliştirmek mümkündür. Dolayısıyla aktörler atlasının en önemli katkısı, mimarlık araştırmaları evreni içinde yer alan farklı rollere ve organizasyonel yapılara sahip mimar ya da mimar olmayan aktörler üzerinden geliştirilecek farklı araştırmalara veri sağlamasıdır. Başka bir araştırmacı burada ele alınan aktör grupları özelinde geliştirilen tanımları ve toplanan veri setini kullanarak kendi araştırmasını geliştirme imkânı bulabilmektedir. Araştırmacının sorusuna göre eksik kalan veriler toplanarak burada ulaşılan veri setine eklenebilir ve Türkiye mimarlık araştırmaları evreni içinden farklı bir aktör özelinde gelişen başka bir araştırma yürütülebilir.

İkinci ve üçüncü bölümde toplanan verilerin çaprazlanması ile kurgulanan dördüncü bölümde araştırma temelli mimarlık için geliştirilen ‘kavramlar atlası’na ulaşılmaktadır. Dolayısıyla ‘kavramlar atlası’ hem ‘araştırma kategorileri atlası’ hem de ‘aktörler atlası’ni içermektedir. Kavramlar atlası bu çalışmanın özgün çıktısını oluşturmaktadır. Bu atlas çalışmanın ana sorularından biri olan “*tasarım araştırması kavramı mimarlık disiplini özelinde yeniden nasıl ele alınabilir?*” sorusuna cevap verecek şekilde kavramsal bir çerçeve sunmaktadır. Kavramlar atlası araştırma yapıcı aktörlere araştırma temelli bir mimarlığın kavramsal çerçevesini sunmaktadır. Bu çerçeve içinde araştırma temelli mimarlık için kavramlar, kategoriler ve aşamalar seti ve araştırma temelli mimarlık için geliştirilen kavramsal ölçütler yer almaktadır. Bu sayede araştırmacı aktörler kurguladıkları araştırmaların araştırma temelli mimarlıklar olasılıklar alanı içinde nerelerde salındığını tespit edebilmektedir. Araştırma temelli mimarlık bir ya da birkaç kavram, kelime, cümle ile tanımlanmak yerine, tezin başından beri eklemlenerek ilerleyen tartışmaların sonucunda, bir olasılıklar alanı olarak tariflenmektedir. Geliştirilen üç atlas araştırma temelli mimarlığın çok aktörlü, çok ortamlı, çok disiplinli olma, farklı yöntem, süreç ve çıktılara sahip olma, zıtlıklar arasında arbulucu olma ile bağlamsal ve zamansal olma hallerini açığa çıkarmaktadır. Dolayısıyla tek bir araştırma temelli mimarlık yoktur, araştırma temelli mimarlıklar vardır. Araştırma temelli mimarlıklara dair olasılıklar alanı araştırma kategorileri atlası, aktörler atlası ve kavramlar atlası şeklinde üç farklı eksene dair yapılan tartışmaların kesişiminde çok boyutlu bir şekilde var olmaktadır (Şekil 5.1).

Şekil 5.1 Araştırma temelli mimarlık olasılıklar alanı

Türkiye mimarlık araştırmaları atlasının geliştirildiği süreç başından sonuna kadar belli bir zaman aralığında, belli bir bağlamda gerçekleşen bir duruma ve ortama özgü gömülü bilgiyi açığa çıkarıp, sistematize ederek farklı araştırmalar için kullanılabilir hale getirmektedir. Bu atlasla yöntemin tariflediği üzere orta ölçekli bir kuramsal çerçeve olarak başvurmak mümkündür. Atlas farklı okumalara açık ve dinamik formatıyla bir tür ara yüz sunmaktadır. Türkiye mimarlık araştırmaları atlası içinde yer alan üç atlas (araştırma kategorileri, aktörler, kavramlar atlası) arasında çaprazlamalar yaparak yeni araştırmalar geliştirmenin yanı sıra tek bir atlas özelinde de yeni bilgiler üretmek mümkündür. Çalışma kuramsal örnekleme yapmak amacıyla “*Uygulayıcı mimar aktörler mimarlık araştırmaları evreninde nerede ve nasıl konumlanmakta ve araştırma temelli üretimlerini nasıl tariflemektedir?*” sorusuna yanıt aramaktadır. Böylece uygulayıcı mimarlar aktörlerin araştırma temelli mimarlık kapsamındaki kendine özgü bilgisi açığa çıkarılmaktadır. Bu durum uygulanan yöntemin diğer aktörler özelinde de uygulanabilirliğine bir örnek teşkil etmektedir. İkinci örnek okuma ise “*Araştırma evreninin ortaya çıkmasında etkili olan farklı düzey ve kapsamlardaki kurumlar ve politikaların mimarlık araştırmaları tartışmalarındaki dönüştürücü etkisi nedir?*” sorusunu tartışmaktadır. Bu tartışma özelinde geliştirilen yanıtlar Türkiye mimarlık araştırmaları evreninin genişlemesine, aktörlerin araştırma

temelli üretimler için teşvik edilmesine ve bütünde de araştırma temelli mimarlık kültürünün gelişmesine katkı sağlayacaktır.

Bir bütün olarak Türkiye mimarlık araştırmaları atlasının mimarlık araştırmaları evrenine yapacağı katkılar şu şekilde öngörülmektedir:

- Atlas mimarlık araştırmaları aktörleri arasındaki ilişkileri güçlendirmektedir.
- Atlas farklı araştırma ortamları arasında aktörlerin geçişliliğini kolaylaştırmaktadır.
- Atlas araştırma yaklaşımı, araştırmayı yapma biçimi, aktörler arası ilişkiler ve araştırma politikaları ekseninde mimarlık araştırmaları evreninin eksik ve zayıf noktalarını açığa çıkarmaktadır.
- Atlas mimarlık araştırmacılarına geliştirdikleri araştırmaları için doğrusal bir yol haritası çizmek yerine farklı yönlerden takip edebilecekleri izlekler sunmaktadır.
- Atlas mimarlık ve araştırma özelinde tartışılan, oldukça çeşitlenen ve anlam kaymaları yaşayan kavramları sistematik şekilde kurduğu bir zemine oturtmaktadır.
- Atlas, araştırma temelli mimarlık kavramsallaştırması ile kuram ve uygulama arakesitinde gerçekleşecek üretimleri tariflemektedir.
- 2000 sonrasına temellenen atlas süregelen son 20 yıllık bir zamansal süreci ölçekler arası geçişliliği esas alarak deşifre etmektedir. Atlas arka planda zamansal bir okuma ile bu dönemde hâkim olan bilgi toplumunda araştırmanın artan önemi ve konumunu dikkate alarak mimarlık araştırma politikalarına dair bir envanter sunmaktadır.
- Bağlamını araştırma aktörleri, aktörler arası ilişkiler ve araştırma politikaları kapsamında Türkiye ölçeğinde kuran atlas, araştırma kategorileri tariflemesini ve araştırma temelli mimarlıklar kavramsallaştırmasını ise evrensel ölçekte kurmaktadır.
- Atlas, Ulusal Yenilik Sistemi içinde yer alan mimarlık araştırma politikalarını geliştirmekle sorumlu aktörler, meslek örgütleri, kurumsal ya da bireysel tüm araştırma yapıcı mimar-aktörler, araştırmayı tasarım süreçlerine dahil etmek

isteyen mimarlık ofisleri, araştırmayı temel alan süreçler kurgulamayı hedefleyen yerel yönetimler, vakıflar, dernekler gibi mimarlık-dışı aktörler tarafından kullanılabilir.

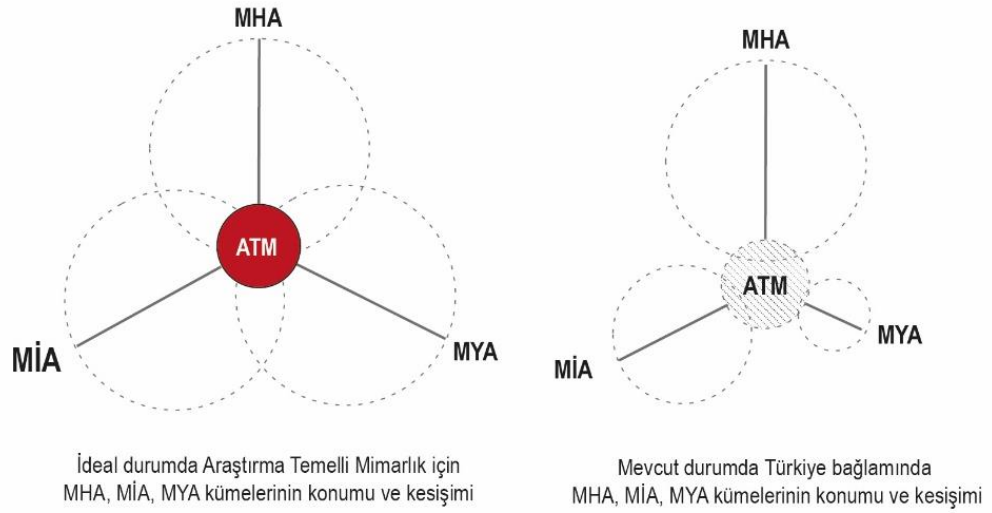
- Atlas üzerinden yapılan tespitler ileri araştırmalar için bir kaynak ve motivasyon sağlamaktadır.

Belirli konulara odaklanan atlaslar seçici yapısı nedeniyle bazı durumları bilinçli olarak eksik -kapsam dışı- bırakmaktadır. Bu eksikli durum aslında potansiyelli başka durumlara, başka türlü okumalara imkân vermesi bakımından heyecan verici bulunmaktadır. Eksikli olma durumu bir yandan da zaman meselesini düşündürmektedir. Bir zamana dair donmuş haritaların yer aldığı atlaslar barındırdığı zamansallık ile dinamik bir okumaya ve gelişime açık hale gelmektedir. Türkiye mimarlık araştırmaları atlasında da çalışmaya dair bazı kısıtlılıklardan, belli bir zaman aralığına odaklanmasından ve aktör seçiminde belirlenen örneklem kümesinin daraltılmış kapsamından kaynaklanan bazı eksikli durumlar söz konusu olabilir. Atlas bilgisini Türkiye mimarlık araştırmaları evreni içinden aldığı zamansal ve bağlamsal bir kesit üzerinden üretmektedir. Homojen bir dağılım içerecek şekilde alınan kesit ve mevcut literatürün içinde gömülü olan verilerin çaprazlanması ile evrensel bir araştırma temelli mimarlık kavramsallaştırması yapılmaktadır. Başka bir zamanda başka bir bağlamdan alınacak kesitler ile farklı okumalar yapmak mümkündür. Yani sıra belli zaman aralıklarında bu çalışmayı genişletmeye imkân verecek bir kurgu oluşturulmuştur.

Atlasın gelişmeye açık ve belli bir kesitin bilgisini yansıtan yapısı gömülü kuram yönteminin uygulanması ile birebir ilişkilidir. Dolayısıyla çalışma aynı zamanda mimarlık araştırmaları için oldukça yeni ancak bir o kadar da potansiyelli bir bilgi üretim yönteminin uygulanmasına dair bir örnektir. Çalışmanın mimarlık alanına katkılarından biri de mimarlık araştırmalarında gömülü kuram yönteminin nasıl uygulanabileceğine dair bir izlek sunmaktır. Başka bir araştırmacı bu çalışma kapsamında yöntem için çizilen izleği kullanarak başka araştırmalar gerçekleştirebilir. Ayrıca bir araştırmacı bu çalışmaya yöntemin herhangi bir aşamasından eklemlenerek katkıda bulunabilir.

Atlas araştırma temelli mimarlıklara dair bir çerçeve ve izlek sunmanın yanında arka planda Türkiye mimarlık ortamına dair farklı bağlamlarda tartışmaları geliştirmeye imkân sağlamaktadır. 2000 sonrası hem dünyada hem de Türkiye’de mimarlık ortamında hâkim kavram ve meseleler, kuram ve uygulama arakesitinde bir yapma biçimi olarak beliren araştırma temelli mimarlıkların ortaya çıktığı zemini şekillendirmektedir. Ancak Türkiye’deki mimarlık ortamının dünyadaki gelişmeleri bir adım geriden takip ettiğini ve bu gelişmeleri fazla irdelemeden bireysel çabalar ve noktasal girişimlerle uygulamaya aktarmaya çalıştığını söylemek mümkündür. Bu nedenle araştırma temelli mimarlık kültürünü oluşturmak konusunda yetersizlikler söz konusu olmaktadır. Bir kavram ve edim olarak araştırma her ne kadar evrensel bir tanıma sahip olsa da araştırma temelli bir mimarlık kültüründen söz edilecekse disiplinlerin ve araştırma ediminin gerçekleştiği ortamın / bağlamın sahip olduğu kendine özgü durumları göz ardı etmek mümkün değildir. Araştırma temelli mimarlık kültürünün gelişmediği bir ortamda tüm girişimler indirgenmiş bir söyleme dönüşme tehlikesiyle karşı karşıyadır. Bu tehlike aşıldığı takdirde pratik, kuram, tarih, eleştiri diye fanuslara kapatılan mimarlık yerine tüm düşünme ve eyleme biçimlerini çaprazlamasına kesen araştırma temelli mimarlık yaklaşımları ortaya çıkacaktır. Türkiye bağlamında mimarlık araştırmaları evreninin mevcut durumuna dair araştırma kategorileri, aktörleri ve politikaları düzeyinde yapılan çıkarımlar araştırma temelli bir mimarlık kültürünü tartışmak için potansiyel kanallar açmaktadır.

Araştırma kategorileri atlası ve aktörler atlası arasındaki çapraz okumalar, üç araştırma kategorisine araştırma evreni içindeki aktörler tarafından farklı derecelerde başvurulduğunu göstermektedir. Buna göre mimarlık hakkında araştırma ve mimarlık için araştırma, aktörler tarafından sıklıkla başvuru alan araştırma kategorileri iken, mimarlık yoluyla araştırma disiplin için henüz gelişmekte ve tartışılmakta olan bir araştırma yöntemidir. Üç araştırma kategorisi araştırma temelli mimarlığın dengeli bir şekilde durmasını sağlayan sac ayağı gibi düşünülürse, mevcut durumda bu ayakların birbirinden bağımsız olduğu görülmektedir. Sacayağının dengeli bir mekanizma olarak çalışmasını ancak bu üç kategorinin özellikle de mimarlık yoluyla araştırmanın Türkiye mimarlık ortamı özelinde geliştirilmesi ile sağlamak mümkündür (Şekil 5.2).

Şekil 5.2 Bir sacayağı şeklinde çalışan araştırma temelli mimarlığa dair tespit

Bu nedenle çalışma temelde araştırma kategorileri içerisinde mimarlık yoluyla araştırmayı incelemektedir. Mimarlık yoluyla araştırmaların önünü açmak için kuram ve uygulama, akademi ve özel sektör-uygulayıcılar, mimarlık eğitimi ve uygulama gibi disiplinin iki farklı ayağına (kuram ve uygulama) ait olan aktör ve ortamları bir araya getirme gerekliliği ortaya çıkarmaktadır. Uygulama alanı, mimari bilginin geliştirileceği işlenmemiş verilere sahiptir ve araştırma temelli mimarlıklar bu potansiyeli açığa çıkarabilir. Dolayısıyla araştırma temelli mimarlık, mimarlık kuramı ve uygulaması arakesitinde yer alan bir kavram ve edim olarak çalışmada tartışılmaktadır. Disiplin tarafından henüz tam anlamıyla keşfedilemeyen mimarlık eyleminin kendisinden kaynaklanan araştırma yöntemi olarak ‘mimarlık yoluyla araştırma’ temelde uygulayıcıları araştırma alanına çekmeye çalışmaktadır. Son yıllarda, Türkiye’de akademide ve pratikte araştırmaya dayalı uygulamalar görünür olmaya başlamıştır. Bu aşamada halen daha tam olarak neyin ortaya çıktığını kavrayamamak bile, uygulamanın şekli çoğulcu, üretken yeni yollarla değişmektedir. Uygulayıcı mimarlar tasarım süreçlerine araştırma temelli üretim biçimlerini dahil etmeye başladıkça mimarlık araştırmalarının mimarlık yoluyla araştırma ayağı da sağlamlaşmaya başlayacak; bu da araştırma temelli mimarlık kültürünün gelişeceği zemini güçlendirecektir. Bu nedenle çalışmada araştırma temelli mimarlık

kavramsallaştırmasının yanında uygulayıcı-mimar aktörleri odağına alan ikincil bir tartışma paralel olarak yürütülmektedir.

Bilgi toplumu ve ekonomisi ile gerçekleşen büyük ve derinlemesine dönüşüm toplumun herhangi bir kurumunda olduğu kadar, araştırmanın gerçekleştiği ortamlar ve araştırmayı gerçekleştiren aktörler üzerinde etkili olmaktadır. Evrensel ölçekte bakıldığında epistemolojik ve yöntemsel gelişimini sürdürmeye devam eden mimari tasarım araştırması kavramı ve farklı ölçek ve kapsamlardaki araştırma yapıcı aktörler oldukça çeşitlenmektedir. Mimari tasarım araştırması alanı farklı kollardan dağınık bir şekilde gelişirken, bu kollar kimi zaman çakışmakta kimi zaman da çatallanmaktadır. Bu kadar çatallanma farklı aktörlerin birliktelikleri ile kurulan çeşitli tartışma ve paylaşım ortamlarını ortaya çıkarmaktadır. Aktörler atlasında ele alınan ve Ulusal Yenilik Sistemi içindeki rollerine göre politika yapıcı, politika uygulayıcı ve fon sağlayıcı aktörler üzerine yapılan okuma, Türkiye bağlamında mimarlık araştırmalarını esas alan politikaların kapsamının dar, aktörlerin çeşitliliğinin yetersiz ve birbirinden habersiz olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla Türkiye özelinde yeni gelişen bir alan olarak araştırma temelli mimarlık hakkında tartışmaların ve paylaşımların yapılacağı farklı ölçek ve organizasyonel yapılara sahip kapsamlı ortamlara ihtiyaç duyulmaktadır. Böyle itici bir gücün yarattığı Türkiye mimarlık ortamında disiplin içinde yer alan aktörler farklı birlikteliklere imkân veren yapılanmaları geliştirmenin peşinde olmalıdır. Bunun için öncelikle aktörlerin tespit edilmesi ve ardından bir araya gelecekleri paylaşım ve tartışma ortamlarının yaratılması gerekmektedir. Türkiye bağlamında kurulan yeni birliktelikler evrensel çaptaki işbirliklerine ve mimari tasarım araştırması ağlarına dahil olarak mimari tasarım araştırması tartışmalarına eklemlenmenin imkânını bulacaktır. Bu amaçla Atlas, hem Türkiye çapındaki mimari tasarım araştırmacıları hem de mimarlık araştırmaları evreni aktörleri için araştırma temelli mimarlık kültürünün üzerinde gelişeceği bir zemini kurmaya çalışmaktadır.

Son yirmi yılın hızlı ekonomik, teknolojik ve sosyal değişimleri, eleştirelden post-eleştirel yaklaşımlara olan eğilim mimarlık kuramı, uygulaması ve eğitimine yönelik farklı zorlukları ortaya çıkarırken aynı zamanda neye önem vermek gerektiği

konusunda yeniden düşünmeye teşvik etmektedir. Halen gelişmekte olan bir alanın içinden dışarıya bakmaya çalışan bu çalışma, mimari tasarım araştırması alanının kavramsal, epistemolojik ve yöntemsel çeşitliliğini bir potansiyel olarak görmektedir. Türkiye mimarlık araştırmaları atlası, mimarlık araştırmaları evrenini altına toplayacak tek bir çatının ya da araştırma temelli mimarlığı tanımlayacak tek bir model önerisinin arayışında değildir. Önemli olan bu tartışmaların gerçekleşmesine imkân verecek olan çok boyutlu ve katmanlı olasılıklar alanının eksenlerini tariflemektir.

KAYNAKLAR

ADAPT-r. (b.t.). *Home*. 25 Mayıs 2018. <http://adapt-r.eu/>

AIA. (2019). *Architectural Research Agenda*. 25 Ekim 2021.

https://content.aia.org/sites/default/files/2019-05/AIA_Research_Agenda_2019-2020.pdf

Alexander, C. (1964). *Notes on the synthesis of form*. Harvard University Press.

Alexander, C. (1971). The state of the art in design methods. *DMG Newsletter*, 5(3), 3-7.

Altunbaşak, Y. (2011). *Ulusal yenilik ve girişimcilik sistemi, bilim ve teknoloji yüksek kurulu 23. Toplantısı* [PowerPoint slayt].

https://tubitak.gov.tr/tubitak_content_files//BTYPD/btyk/23/BTYK23_TUBITAK_Sunus.pdf

Araştırma Altyapılarının Desteklenmesine Dair Kanun. (2014, 3 Temmuz). *T.C Resmî Gazete* (Sayı: 29056).

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/07/20140710-3.htm>

Araştırma, Geliştirme ve Tasarım Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun. (2016). *T.C Resmî Gazete* (Sayı: 29843).

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/09/20160930-13.htm>

Archer, B. (1965). *Systematic method for designers*. Council of Industrial Design.

Archer, B. (1979a). The three Rs. *Design Studies*, 1(1), 17-20.

Archer, B. (1979b). Whatever became of design methodology?. *Design Studies*, 1(1), 17-20.

Archer, B. (1981). A view of the nature of design research. R. Jacques ve J. A. Powell, (Ed.), *Design: Science: Method* içinde (36-39). Westbury House.

Archer, B. (1995). The nature of research. *Co-design*, 2(11), 6-13.

Architectural Research Network. (b.t.). *About*. 18 Mayıs 2018. <http://www.arena-architecture.eu/about/>

Atölye Mil. (b.t.). *Hakkında*. 18 Kasım 2019.
<https://atolyemil.com/Default.aspx#about>

AURA. (b.t.). *Hakkımızda*. 5 Nisan 2018. <http://aura-istanbul.com/index.php/hakkimizda/kurumsal/>

Aura, S., Katainen, J. ve Suoranta, J. (2002). Theory, research and practice: Towards reflective relationship between theory and practice in architectural thinking. *Nordisk Arkitekturforskning*, 15(1), 73-79.

Aydemir, A. Z. ve Jacoby, S. (2020). Design research and a shift in architectural education and practice. *EAAE-ARCC International Conference & 2nd VIBRArch: The architect and the city*, 1426-1436.

Aysev, E. (Ed.). (2018). *Bugünün Türkiye'si'nde mimarlık*. Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar ile Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi. (2018, 15 Temmuz). *T.C Resmî Gazete* (Sayı: 30479).
<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/19.5.4.pdf>

Bayazıt, N. (2004). Tasarımı keşfetme: Tasarım araştırmalarının kırk yılı. *İTÜDERGİSİ/a Mimarlık, Planlama, Tasarım*, 3(1), 3-15.

Bell, D. (1973). *The coming of post-industrial society: A venture in social forecasting*. Basic Books.

Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu Kurulmasına İlişkin Kanun Hükmünde Kararname. (1983).
https://www.tubitak.gov.tr/sites/default/files/1844/77_sayili_khk.pdf.

- Blythe, R. ve Van Schaik, L. (2013). What if design practice matters?. Fraser, M. (Ed.). *Design research in architecture: an overview* içinde (53-70). Ashgate.
- Bordass, B. (2004). Learning from what we build. Macmillan, S. (Ed). *Designing better buildings: quality and value in the built environment* içinde (21-32). Spon.
- Bresnen, M. ve Burrell, G. (2013). Journals à la mode? Twenty years of living alongside mode 2 and the new production of knowledge. *Organization*, 20(1), 25-37.
- Broadbent, G. (1979). The development of design methods. *Design Methods and Theories*, 13(1), 41-45.
- Buchanan, R. (2001). Design research and the new learning. *Design issues*, 17(4), 3-23. <https://doi.org/10.1162/07479360152681056>
- Buchanan, R. (2007). Strategies of design research: Productive science and rhetorical inquiry. Michel, R. (Ed.). *Design research now* içinde (55-66). Birkhäuser. https://doi.org/10.1007/978-3-7643-8472-2_4
- Candy, L. ve Edmonds, E. (2018). Practice-based research in the creative arts: Foundations and futures from the front line. *Leonardo*, 51(1), 63-69. https://doi.org/10.1162/LEON_a_01471
- Cansız, M. (2017). *2023'e doğru Türkiye teknoparkları*. Kalkınma Bakanlığı.
- Carayannis, E.G. ve Campbell, D.F.J. (2006). 'Mode 3': Meaning and implications from a knowledge systems perspective. Elias, G.C. ve Campbell, D.F.J. (Ed.), *Knowledge creation, diffusion, and use in innovation networks and knowledge clusters: A comparative systems approach across the United States, Europe and Asia* içinde (1-25). Praeger.
- CA²RE+. (15 Haziran 2021). *CA²RE+ Conference for artistic and architectural (doctoral) research*. <http://www.arena-architecture.eu/projects/ca2re/>

- Castells, M. (2005). *Enformasyon çağı, ekonomi, toplum ve kültür, ağ toplumunun yükselişi*. (Ebru Kılıç, Çev.). Bilgi Üniversitesi.
- Charmaz, K. (1995). Between positivism and postmodernism: Implications for methods. *Studies in Symbolic Interaction*, 17(2), 43-72.
- Charmaz, K. (2006). *Constructing grounded theory: A practical guide through qualitative analysis*. SAGE.
- Charmaz, K. (2016). Shifting the grounds: Constructivist grounded theory methods. Morse, J. M., Stern, P. N., Corbin, J., Bowers, B., Charmaz, K. ve Clarke, A.E. (Ed.). *Developing grounded theory: The second generation içinde* (127-155). Routledge.
- Clarke, A. E. (2003). Situational analyses: Grounded theory mapping after the postmodern turn. *Symbolic Interaction*, 26(4), 553-576.
- Creswell, J., W. (2012). *Educational research: Planning, conducting, and evaluating quantitative and qualitative research* (4.baskı). Pearson.
- Cross, N. (1982). Designerly ways of knowing. *Design Issues*, 3(4), 221-227.
[https://doi.org/10.1016/0142-694X\(82\)90040-0](https://doi.org/10.1016/0142-694X(82)90040-0)
- Cross, N. (1999). Design research: A disciplined conversation. *Design Issues*, 15(2), 5-10. <https://doi.org/10.2307/1511837>
- Cross, N. (2001). Designerly ways of knowing: Design discipline versus design science. *Design Issues*, 17(3), 49-55.
- Cross, N. (2007). Forty years of design research. *Design Studies*, 28(1), 1-4.
<https://doi.org/10.1016/j.destud.2006.11.004>
- Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi. (2018, 10 Temmuz). *T.C Resmî Gazete* (Sayı: 30474).
<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/19.5.1.pdf>
- Çelik, H. ve Ekşi, H. (2015). *Nitel desenler: Gömülü teori*. EDAM.

- De Jong, T. M. ve Van der Voordt, D. J. M. (Ed.). (2002). *Ways to study and research: urban, architectural, and technical design*. DUP Science.
- DDRLP Mimarlık. (b.t.). *Hakkımızda*. 18 Kasım 2019. <http://ddrlp.com/hakkimizda/>
- De Walsche, J. (2018). Eğitim, araştırma, uygulama: Ayrı ama bağlantılı. Tuna, B. (Ed.), *Mimarlık ve eğitim kurultayı – ix: Türkiye mimarlık ve eğitim politikaları içinde* (55-70), Mimarlar Odası Yayınları.
- De Vos, E., De Walsche, J., Michels, M. ve Verbruggen, S. (Ed.). (2012). *Theory by design, architectural research made explicit in the design teaching studio*. Antwerp University Association.
- Design-trak Mimarlık. (b.t.). *Kim bu trak?*. 18 Kasım 2019. <http://design-trak.com/tr/kim-bu-trak/>
- Downton, P. (2003). *Design research*. RMIT University Press.
- Durling, D. ve Niedderer, K. (2007, November 12-15). *The benefits and limits of investigative designing* [Bildiri]. IASDR 07 International Association of Societies of Design Research. Polytechnic University, Hong Kong.
<https://www.sd.polyu.edu.hk/iasdr/proceeding/papers/The%20Benefits%20and%20Limits%20of%20Investigative%20Designing%20%20%20.pdf>
- EAAE. (b.t.). *Research Academy*. 25 Nisan 2019. <https://www.eaae.be/eaae-academies/research-academy/>
- EAAE (2012). *EAAE Charter on architectural research*.
<https://www.eaae.be/about/statutes-and-policypapers/eaae-charter-architectural-research/>
- Etzkowitz, H. (1998). The norms of entrepreneurial science: Cognitive effects of the new university–industry linkages. *Research Policy*, 27, 823–833.

- Fallman, D. (2007). Why research-oriented design isn't design-oriented research: On the tensions between design and research in an implicit design discipline. *Knowledge Technology & Policy*, 20(3), 193–200.
- Faste, T. ve Faste, H. (2012, August 15). *Demystifying "design research": Design is not research, research is design* [Bildiri]. IDSA Education Symposium 2012, Boston. <http://www.idsa.org/sites/default/files/Faste.pdf>
- Fendoğlu, M. C. (2018). *Türkiye'de Araştırma Altyapılarının Etkinliğinin Arttırılması: Analiz ve Öneriler*. T.C. Kalkınma Bakanlığı.
- Findeli, A. (1995). Design history and design studies: Methodological, epistemological and pedagogical inquiry in design. *Design Issues*, 11(1), 43-65. <https://doi.org/10.2307/1511615>
- Findeli, A. (1999). Introduction. *Design Issues*, 15(2), 1-3.
- Findeli, A. (2004). La recherche-projet: une méthode pour la recherche en design. *The Symposium de recherche sur le design*, Bâle, Suisse.
- Foster, H. (2012). Post-critical. *The Brooklyn Rail*. 12.12.2018. <https://brooklynrail.org/2012/12/artseen/post-critical>
- Frankel, L. ve Racine, M. (2010). The complex field of research: for design, through design, and about design. Durling, D., Bousbaci, R., Chen, L, Gauthier, P., Poldma, T., Roworth-Stokes, S. and Stolterman, E. (Ed.), *Design and Complexity - DRS International Conference 2010* içinde, Montreal, Canada. <https://dl.designresearchsociety.org/drs-conference-papers/drs2010/researchpapers/43>
- Fraser, M. (Ed.). (2013). *Design research in architecture: An overview*. Ashgate.
- Fraser, M. (2014). Architects and research-based knowledge: A literature review. 10.03.2021. <https://www.architecture.com/knowledge-and-resources/resources-landing-page/architects-and-research-based-knowledge>

- Frayling, C. (1993). Research in art and design. *Royal College of Art Research Papers*, 1(1), 1-5.
- Frichot, H. (2017). *Mimari teörinin ölümü ve diğer kuruntular üzerine*. (G. Yeşildağ, Çev.). Sub.
- Friedman, K. (2000). Creating design knowledge: From research into practice. *IDATER 2000: International Conference on Design and Technology Educational Research and Development* içinde (5-32). Loughborough University.
- Friedman, K. (2003). Theory construction in design research: Criteria, approaches, and methods. *Design Studies*, 24(6), 507-522. [https://doi.org/10.1016/S0142-694X\(03\)00039-5](https://doi.org/10.1016/S0142-694X(03)00039-5)
- Friedman, K. (2008). Research into, by and for design. *Journal of Visual Arts Practice*, 7(2), 153-160. DOI: 10.1386/jvap.7.2.153_1
- Gibbons, M. (1997). What kind of university?: Research and teaching in the 21st century, [PDF Ders]. 18 Kasım 2020. https://www.westernsydney.edu.au/__data/assets/pdf_file/0017/405251/Gibbons_What_Kind_of_University.pdf
- Glanville, R. (1999). Researching design and designing research. *Design Issues*, 15(2), 80-91. <https://doi.org/10.2307/1511844>
- Glaser, B. G. ve Strauss, A. (1967). *The discovery of grounded theory: Strategies for qualitative research*. Aldine Publishing Company.
- Glasser, D.E. (2000). Reflections on architectural education. *Journal of Architectural Education*, 53(4), 250–252.
- Godin, D. ve Zahedi, M. (2014). Aspects of research through design: a literature review, in Lim, Y., Niedderer, K., Redström, J., Stolterman, E. ve Valtonen, A. (Ed.), *Design's Big Debates - DRS International Conference 2014* içinde, Umeå. <https://dl.designresearchsociety.org/drs-conferencepapers/drs2014/researchpapers/85>

Gregory, S. A. (1966). Design science. S.A. Gregory (Ed.), *The design method* içinde (323-330). Springer.

Güçhan, N. (2018). MiAK + MiMeKK + SMGM + Mim.Ar ortak sunuşu. Tuna, B. (Ed.) *Mimarlık ve eğitim kurultayı – ix: Türkiye mimarlık ve eğitim politikaları* içinde (87-118). TMMOB Mimarlar Odası Yayınları.

Hauberg, J. (2011). Research by design - a research strategy. *AE... Revista Lusófona de Architectura e Educacao*, 5, 46-56.

<http://revistas.ulusofona.pt/index.php/revlae/issue/current>

Hensel, M. U. (2013). *Design innovation for the built environment: Research by design and the renovation of practice*. Routledge.

Hensel, M. U. ve Nilsson, F. (Ed.). (2016). *The changing shape of practice: integrating research and design in architecture*. Routledge.

Hensel, M. U. ve Nilsson, F. (Ed.). (2019). *The changing shape of architecture: Further cases of integrating research and design in practice*. Routledge.

Herkes İçin Mimarlık. (b.t.). *Anasayfa*. 15 Mayıs 2021.

<https://herkesicinmimarlik.org/>

Herriot, R. (2019, September 2-5). *What kind of research is research through design?* [Bildiri]. International Association of Societies of Design Research Conference 2019, Manchester School of Art Manchester Metropolitan University. <https://iasdr2019.org/uploads/files/Proceedings/op-f-1078-Her-R.pdf>

İPA Enstitü. (b.t.). *İPA Enstitü*. 10 Ekim 2021. <https://ipa.istanbul/birimler/ipa-enstitu/>

İstanbul Planlama Ajansı. (b.t.). *Hakkında*. 10 Ekim 2021.

<https://ipa.istanbul/hakkimizda/>

İzmir Akdeniz Akademisi. (b.t.). *İzmir Akdeniz Akademisi çalışma usul ve esasları hakkında yönetmelik*. https://www.izmeda.org/?page_id=185

- Jarvis, P. (1999). *The practitioner-researcher: Developing theory from practice*. Jossey-Bass Publishers.
- Jonas, W. (2004). Forschung durch Design, Tagung des Swiss Design Network, Basel 05/2004.
- Jonas, W. (2007). Design research and its meaning to the methodological development of the discipline. Michel, R. (Ed.), *Design research now içinde* (187-206). Birkhauser. https://doi.org/10.1007/978-3-7643-8472-2_11
- Jones J. C. (1977). How my thoughts about design methods have changed during the years. *Design Methods and Theories*, 11(1), 48-62.
- Joost, G., Bredies, K., Christensen, M., Conradi, F. ve Unteidig, A. (Ed.) (2016). *Design as research: Positions, arguments, perspectives*. Birkhäuser.
- Kadir Has Üniversitesi. (b.t.). *Program hakkında genel bilgiler*. 5 Nisan 2018. <https://bologna.khas.edu.tr/program/50267311>
- Kinneir, L. (2019). Practise what you preach the university as a common ground between research and its application. *Architectural Design*, 259(3), 32-37. <https://doi.org/10.1002/ad.2432>
- Koskinen, I., Zimmerman, J., Binder, T., Redstrom, J. ve Wensveen, S. (2011). *Design research through practice: From the lab, field, and showroom*. Elsevier.
- Kumar, V. ve Whitney, P. (2003). Faster, cheaper, deeper user research. *Design Management Journal*, 14(2), 50-57.
- Kurtoğlu, M. (2019). Yükseköğretim araştırmalarının akademik bir alan olarak gelişimi ve eleştirel yükseköğretim araştırmaları. Kurtoğlu, M. (Ed.), *Neoliberalizm, bilgi ve üniversiteler: Eleştirel yükseköğretim araştırmalarına giriş içinde* (17-32). Notabene.

- Lawson, B. (2002). Design as research. *Architectural Research Quarterly*, 6(2), 109-114. <https://doi.org/10.1017/S1359135502001574>
- Leatherbarrow, D. (2013). The project of design research. Hensel, M. U. (Ed.). *Design innovation for the built environment: Research by design and the renovation of practice* içinde (5-13), Routledge.
- Lianto, F. (2019). Grounded theory methodology in architectural research. *Journal of Physics: Conference Series*, 1179(1). <https://doi:10.1088/1742-6596/1179/1/012102>
- Luck, R. (2019). Design research, architectural research, architectural design research: an argument on disciplinarity and identity. *Design Studies*, 65, 152–166. <https://doi.org/10.1016/j.destud.2019.11.001>
- Martindale, K. A. (2021). *Research for Architectural Practice*. Routledge.
- MEF Alternative Architectural Practices. (b.t.). *Curriculum*. 5 Nisan 2018. <https://aap.mef.edu.tr/copy-of-programme-1>
- Megahed, Y. (2017). On research by design. *arq: Architectural Research Quarterly*, 21(4), 338-343. DOI: <https://doi.org/10.1017/S1359135518000179>
- Merriam-Webster. (b.t.). Atlas. Merriam-Webster.com dictionary. 5 Kasım 2021. <https://www.merriam-webster.com/dictionary/research>
- Merriam-Webster. (b.t.). Research. Merriam-Webster.com dictionary. 4 Ocak 2020. <https://www.merriam-webster.com/dictionary/research>
- Michel, R. (Ed.). (2007). *Design research now*. Birkhauser.
- Mimarlar Derneği 1927. (b.t.). *1927 Mimarlar Derneği tüzüğü*. <https://www.md1927.org.tr/dernek/tuzuk>
- Mimarlık Vakfı. (1996). *Vakfın Senedi*. <https://mimarlikvakfi.org.tr/vakif-senedi/>

Mimarlık Vakfı Enstitüsü. (2005). *Mimarlık Vakfı Enstitüsü yönetmeliği*.

<https://mimarlikvakfi.org.tr/mimarlik-enstitusu-yonetmeliği/>

Ockman, J. ve Williamson, R. (Ed.). (2012). *Architecture school: Three centuries of educating architects in North America*. MIT Press.

ODTÜ Bilim ve Teknoloji Politikaları Araştırma Merkezi. (2011). *Araştırma Merkezleri Etkinlik Değerlendirme Raporu*.

<http://ak.metu.edu.tr/sites/ak.metu.edu.tr/files/ARMER-RAPORU-13ekim-enson-pdf.pdf>

Öksüz Gül, F. ve Alpaydın, Y. (2017). Türkiye'deki araştırma ve uygulama merkezleri üzerine bir inceleme. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 7(3), 627-643. DOI:10.5961/jhes.2017.239

Özten, Ü., Anay, H., Özten Anay, M., ve Acar, Y. (2018a). Akademinin gözüyle Türkiye’de mimarlık/mimari tasarım doktora araştırmaları. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, (2), 410-424. DOI: 10.5961/jhes.2018.283

Özten, Ü., Anay, H., Özten Anay, M., ve Acar, Y. (2018b). Türkiye’de mimarlık / mimari tasarım doktora araştırmalarına dair bir inceleme. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 8(3), 488-501. DOI: 10.5961/jhes.2018.290

PAB Mimarlık. (b.t). *Hakkında*. 18 Kasım 2019. <https://www.pab.com.tr/hakkında>

Perez-Gomez, A. (1998). Introduction to architecture and the crisis of modern science. Hays, K. M. (Ed.). *Architecture theory since 1968* içinde (462-475). The MIT Press.

Polanyi, M. (1966). *The tacit dimension*. Doubleday.

Raisbeck, P. (2010). Investigating design as research: Understanding R&D activities in Australian architectural practices. Egbu, C. (Ed.) *Procs 26th Annual ARCOM Conference* içinde (747-756). https://www.arcom.ac.uk/-docs/proceedings/ar2010-0747-0756_Raisbeck.pdf

- Read, H. (1944). *Education through art*. Faber and Faber.
- Rendell, J. (2004). Architectural research and disciplinarity. *Arq*, 8(2), 141-147.
<https://doi.org/10.1017/S135913550400017X>
- RIBA. (2013a). *Research in practice guide*. <https://e-space.mmu.ac.uk/617517/1/ribaresearchinpracticeguide2013.pdf>
- RIBA. (2013b). *Home improvements*. <https://www.architecture.com/knowledge-and-resources/resources-landing-page/home-improvements-housing-research-in-practice>
- RIBA. (2014). *How Architects Use Research?*.
<https://www.architecture.com/knowledge-and-resources/resources-landing-page/how-architects-use-research>
- Rittel, H. (1972). On the planning crisis: Systems analysis of the 'first and second generations'. *Bedriftskonomen*, 8, 390-396.
- Rodgers, P. ve Yee, J. (Ed.). (2014). *The Routledge companion to design research*. Routledge.
- Rust, C., Mottram, J. ve Till, J. (2007). Review of practice-led research in art, design & architecture. UK, Arts and Humanities Research Council.
<http://shura.shu.ac.uk/7596/1/Pactice-ledReviewNov07.pdf>
- Sağlam, G. ve Erkök, F. (2015). Introduction. Sağlam, G. ve Erkök, F. (Ed.). *Doctoral education in architecture: Challenges and opportunities in architecture içinde* (1-4), Cambridge Scholars Publishing.
- Samuel, F. (2017). Supporting research in practice. *The Journal of Architecture*, 22(1), 4-10. <https://doi.org/10.1080/13602365.2017.1280288>
- Samuel, F. ve Dye, A. (2019). *Demystifying architectural research: Adding value to your practice*. Routledge.

- Salomon, D. (2011). Experimental cultures: On the “end” of the design thesis and the rise of the research studio. *Journal of Architectural Education*, 65(1), 33-44.
<https://doi.org/10.1111/j.1531-314X.2011.01172.x>
- SALT. (b.t.). *SALT araştırma fonları 2021 başvuruları*. 15 Mayıs 2021.
<https://saltonline.org/tr/2312/salt-arastirma-fonlari-2021-basvurulari?tag=64>
- SALT Araştırma. (b.t.). *Hakkında*. 15 Mayıs 2021.
https://saltresearch.org/primo_library/libweb/static_htmls/salt/info_about_tr_TR.jsp
- Sargın, G., A. (Ed.). (2012). *Ankara kent atlası*, Mimarlar Odası Ankara Şubesi.
- Schoonderbeek, M. (2017). A theory of “design by research”: Mapping experimentation in architecture and architectural design. *Ardeth*, (1), 63-79.
<https://doi.org/10.17454/ARDETH01.05>
- Schön, D. (1983). *The reflective practitioner: How professionals think in action*. Basic Books.
- Schön, D. (1987). *Educating the reflective practitioner: Toward a new design for teaching and learning in the professions*. Jossey-Bass Inc.
- Schneider, B. (2007). Design as practice, science and research. Michel, R. (Ed.). *Design research now içinde* (207-218). Birkhäuser. https://doi.org/10.1007/978-3-7643-8472-2_12
- Schumacher, P. (2010). Architecture schools as design research laboratories. Hadid, Z. ve Schumacher, P. (Ed.), *Total fluidity: Studio Zaha Hadid 2000-2010*. Springer.
- Scott, F. (2016). Zaman ayırmak. Graham, J. (Ed.). *2000+ Mimarlık teorisinin acil sorunları içinde* (175-184). (G. Akyürek, Çev.). Janus.
- Seki, İ. (2013). *Bilgi ekonomisinde yeni yaklaşımlar: Bilgi yönetişimi ve üniversite ekonomisi*. Beta.

- Simon H.A. (1969). *The sciences of the artificial*. MIT Press.
- Simonsen, J., Bærenholdt, J. O., Büscher, M., ve Scheuer, J. D. (Ed). (2010). *Design research: Synergies from interdisciplinary perspectives*. Routledge.
- SO? Mimarlık. (b.t.). *About*. 18 Kasım 2019. <https://www.soistanbul.com/about>
- Somol, R. ve Whiting, S. (2002). Notes around the doppler effect and other moods of modernism. *Perspecta*, 33, 72-77.
- Speaks, M. (2017). Tasarım zekası. Sykes, K. (Ed.), *Yeni bir gündem inşa etmek: Mimarlık teorisi 1993-2009 içinde (189-200)*. (G. Akyürek, Çev.). Küre Yayınları.
- Strauss, A. ve Corbin, J. (1990). *Basics of qualitative research: Grounded theory procedures and techniques*. Sage.
- Studio-X. (b.t.). *Studio-X İstanbul*. 15 Mayıs 2021. <https://www.studio-xistanbul.org/tr/space>
- Superpool. (b.t.). *About*. 18 Kasım 2019. <https://www.superpool.org/about>
- ŞANALarc. (b.t.). *Studio*. 18 Kasım 2019. <https://sanalarc.com/studio>
- T.C. Kalkınma Bakanlığı. (1963). *Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967)*. https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2021/12/Birinci_Bes_Yillik_Kalkinma_Plani-1963-1967.pdf
- T.C. Kalkınma Bakanlığı. (1968). *İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972)*. https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2021/12/ikinci_Bes_Yillik_Kalkinma_Plani-1968-1972.pdf
- T.C. Kalkınma Bakanlığı. (1973). *Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977)*. https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2021/12/Ucuncu_Bes_Yillik_Kalkinma_Plani-1973-1977.pdf

- T.C. Kalkınma Bakanlığı. (1979). *Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983)*.
https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2021/12/Dorduncu_Bes_Yillik_Kalkinma_Plani-1979-1983.pdf
- T.C. Kalkınma Bakanlığı. (1985). *Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989)*.
https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2021/12/Besinci_Bes_Yillik_Kalkinma_Plani-1985-1989.pdf
- T.C. Kalkınma Bakanlığı. (1990). *Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994)*.
https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2021/12/Altinci_Bes_Yillik_Kalkinma_Plani-1990-1994.pdf
- T.C. Kalkınma Bakanlığı. (1996). *Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000)*.
https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2021/12/Yedinci_Bes_Yillik_Kalkinma_Plani-1996-2000.pdf
- T.C. Kalkınma Bakanlığı. (2001). *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)*.
https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2021/12/Sekizinci_Bes_Yillik_Kalkinma_Plani-2001-2005.pdf
- T.C. Kalkınma Bakanlığı. (2007). *Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013)*.
https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2021/12/Dokuzuncu_Kalkinma_Plani-2007-2013.pdf
- T.C. Kalkınma Bakanlığı. (2014). *Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018)*.
https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2021/12/Onuncu_Kalkinma_Plani-2014-2018.pdf
- T.C. Kalkınma Bakanlığı. (2019). *Onbirinci Kalkınma Planı (2019-2023)*.
<https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2019/07/OnbirinciKalkinmaPlani.pdf>
- Tanyeli, U. (2019). Türkiye’de mimarlık kariyerlerinin oluşumu: şimdiki gençler harika mı? *Arredamento Mimarlık*, 334(9), 56-59.
- Tasarım Atölyesi Kadıköy. (b.t). *TAK nedir?*. 6 Mayıs 2021. <http://takortak.org/tak-nedir.html>

- Tekeli, İ. (2012). Ankara kent atlası üzerine bir üst-okuma. Sargın, G. A. (Ed.). *Ankara kent atlası içinde (xx-xxvii)*. Mimarlar Odası Ankara Şubesi.
- Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu. (2001, 26 Haziran). *T.C. Resmi Gazete* (24454). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2001/07/20010706.htm>
- The Circle. (b.t.). *The Circle nedir?*. 15 Mayıs 2021. <https://thecircle-o.com/thecircle>
- Till, J. (2008). Three myths and one model. *Building Material*, 17, 4-10.
- TMMOB Mimarlar Odası. (2019). *Türkiye mimarlık politikası*.
http://www.mo.org.tr/_docs/tmmobmimarlikpolitikasi.pdf
- TMMOB Mimarlar Odası. (2020a). *46. Dönem çalışma raporu (2018-2020)*.
- TMMOB Mimarlar Odası. (2020b). *Türkiye Mimarlık Eğitimi Politikası*.
http://www.tmmob.org.tr/sites/default/files/turkiye_mimarlik_egitimi_politikasi_i_cin_tiklayiniz.pdf
- TÜBİTAK. (1993). *Türk Bilim ve Teknoloji Politikası: 1993-2003*.
https://www.tubitak.gov.tr/tubitak_content_files/BTYPD/btyk/2/2btyk_karar.pdf
- TÜBİTAK. (1997). *Türkiye'nin Bilim ve Teknoloji Politikası*. Bilim ve Teknoloji Strateji ve Politika Çalışmaları.
- TÜBİTAK. (2010). *Ulusal Bilim, Teknoloji ve Yenilik Stratejisi 2011-2016*.
https://www.tubitak.gov.tr/tubitak_content_files/BTYPD/strateji_belgeleri/UBTY_S_2011-2016.pdf
- Türk Dil Kurumu. (b.t.). Araştırma. 4 Ocak 2020. <https://sozluk.gov.tr/>
- Türk Dil Kurumu. (b.t.). Araştırmak. 4 Ocak 2020. <https://sozluk.gov.tr/>
- Türk Dil Kurumu. (b.t.). Atlas. 5 Kasım 2021. <https://sozluk.gov.tr/>
- Türkiye Yükseköğretim Bilgi Sistemi. (2022). *Türlerine göre birim sayıları raporu*. 10 Ocak 2022. <https://istatistik.yok.gov.tr/>

- Uluşan, H. (2017). *Mimarlıkta düşünümsel bir tarihyazımı önerisi: Tasarım yoluyla araştırma* [Doktora Tezi]. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.
- Uzunkaya, A. (2021). *Tasarım yoluyla araştırma ile düşünüm kayıtları: Mimarlar ve defterleri* [Doktora Tezi]. İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Weinstock, M. (2008). Can architectural design be research?. *Architectural design*, 78(3), 112-115.
- Wigley, M. (2016). Flaş teorisi. Graham, J. (Ed.), *2000+ Mimarlık teorisinin acil sorunları* içinde (245-262). (A. Erol, Çev.). Janus.
- Van Toorn, R. (2010). No more dreams? The passion for reality in recent Dutch architecture and its limitations. Sykes, K. (Ed.). *Constructing a new agenda: Architectural theory 1993-2009* içinde (290-317). Princeton Architectural Press.
- Venturini, G. (2019). *ATLAS of Emerging Practices: Being an architect in the 21st century*. New Generations Cultural Association.
- Verbeke, J. (2011). Research by Design is up and running. *AE... Revista Lusófona de Arquitectura e Educação*, 5, 110-119.
- Verbeke, J. (2013). This is research by design. Fraser, M. (Ed.), *Design research in architecture: An overview* içinde (137-159), Ashgate.
- Verbeke, J. (2016). Research by design: A paradigm shift? De Walsche, J. ve Komossa, S. (Ed.), *Prototypes and Paradigms: Architectural Research vis-a-vis Research by Design* içinde (93-108). TU Delft.
- Yazgan Tasarım Mimarlık. (b.t.). *Profile*. 18 Kasım 2019.
<https://www.yazgandesign.com/profile>
- Yorgancıoğlu, D. (2014). The growing significance of research as part of architectural education and the doctoral programmes in architecture. Voyatzaki, M. (Ed.). *Doctoral Education in Schools of Architecture across Europe* içinde (413-436). European Network of Heads of Schools of Architecture-ENHSA.

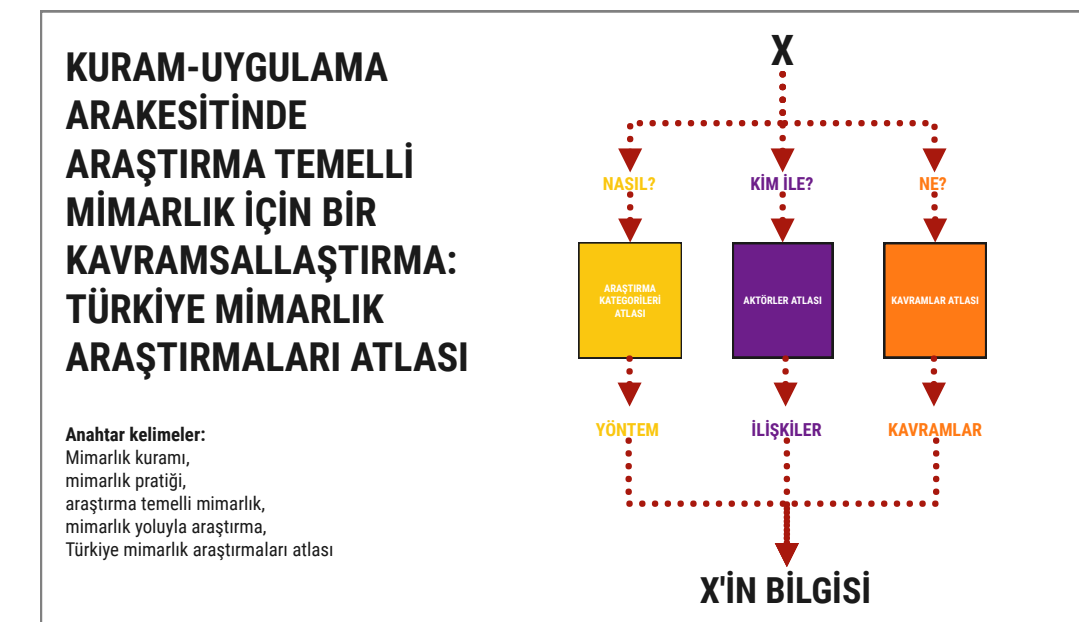
Yükseköğretim Kanunu. (1981, 6 Kasım). *T.C Resmî Gazete* (Sayı: 17506).
<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/17506.pdf>

Yüncü, O. (2008). *Research by design in architectural design education* [Doktora Tezi]. Orta Doğu Teknik Üniversitesi.

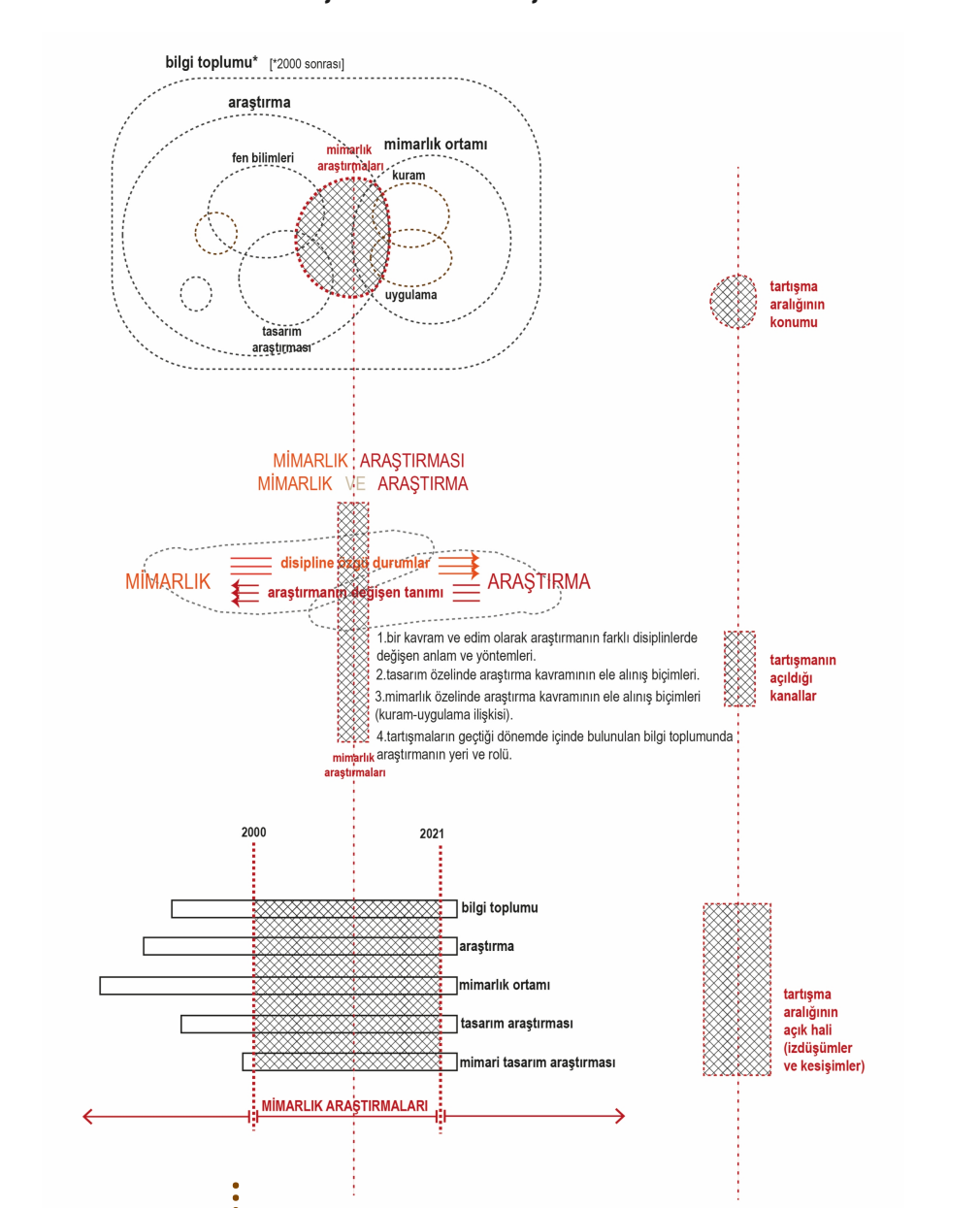
Zimmerman, J. ve Forlizzi, J. (2014). Research through design in HCI. Olson, J.S. ve Kellogg, W.A. (Ed.), *Ways of knowing in HCI* içinde (167-189). Springer.

ARAŞTIRMA SÜRECİ

1.BÖLÜM: 'ARAŞTIRMA'YI ARAŞTIRMA

ANIN AMACI, KAPSAMININ BELİRLENMESİ

☐ **SAV**

BÜYÜK ÇALIŞMAMIZ BAŞINDA ARASTIRMA TEMELİ YAKLAŞIMLARININ MEVCUT DURUMUNU DAİR SEZGİSEL BİR ÖNÇÜKUL BİR SONUŞULUDUR. TÜRKİYE MİMARLIK ARASTIRMALARI RÖTAMINDA DİR YAPILAN BİR ÖN ARASTIRMA TASARIM YOLUYLA ARASTIRMAYI TEMEL ALAN BAZI YÖRÜTÜLDÜĞÜNÜ ANCAK BUNLARIN MEVCUT LİTERATÜRÜ SORGULAMADA VE ÜZERİNE BİR KATKIDA BULUNAMADAN BİRİZ DA KENDİLİĞİNE MİMARLIK UYGULAMALARINDAKİ HAKİM SÖYLEMLER ÜZERİNDEN GELİŞTİĞİNİ GÖSTERMEKTEDİR. ÇALIŞMA, TÜRKİYE MİMARLIK ARASTIRMALARI EVRENİNDE ALINACAK BİR KESİT ÜZERİNDEN YAPILAN ÇAPRAZLAMA OKUMALAR İLE MİMARLIK ALANINDA ARASTIRMA TEMELİ YAKLAŞIMLARININ SAHİP OLDUĞU GÜÇLÜ BİLGİYİ AÇIĞA ÇIKARABİLECEĞİ SAYILI YOLA ÇIKMAKTADIR.

SORULAR

• Birçok mihandir ve tasarımlı dişininde olduğu için tam aşılamaz • Mimarlık asgariyetten ötürü çok fazla işlevi yerine getiremez (çok işlevli asgariyetten ötürü) • Asgariyetten ötürü çok fazla işlevi yerine getiremez (çok işlevli asgariyetten ötürü) • Mimarlık ve asgariyet arasında ilginç bir dengedir (çok işlevli asgariyetten ötürü)	birbirini tamamlarlar
• Mimarlık ve asgariyet arasında karamanlık, çok yönlü ve meşgul olduğu için tam olarak yerine getiremez • Asgariyet, mimarlık karşına ve uygulanması açısından yavaş ilerler ve zamanı alır • Uygulama zamanı aldıkça, mimarlık asgariyetten ötürü ne kadar ilerlerse ilerler • Asgariyetten ötürü çok fazla işlevi yerine getiremez (çok işlevli asgariyetten ötürü) • Mimarlık ve asgariyet arasında ilginç bir dengedir (çok işlevli asgariyetten ötürü)	birbirini tamamlarlar
• Mimarlık ve asgariyet arasında karamanlık, çok yönlü ve meşgul olduğu için tam olarak yerine getiremez • Asgariyet, mimarlık karşına ve uygulanması açısından yavaş ilerler ve zamanı alır • Uygulama zamanı aldıkça, mimarlık asgariyetten ötürü ne kadar ilerlerse ilerler • Asgariyetten ötürü çok fazla işlevi yerine getiremez (çok işlevli asgariyetten ötürü) • Mimarlık ve asgariyet arasında ilginç bir dengedir (çok işlevli asgariyetten ötürü)	birbirini tamamlarlar

↓
AMAC:

TÜRKİYE MİMARLIK ARAŞTIRMALARI EVRENİ İÇİNDEKİ FARKLI ROLLERE SAHİP AKTÖRLER ARASINDA AÇIĞA ÇIKARARAK VE BU AKTÖRLERİN ARAŞTIRMA ODAKLI SÖYLEM VE EYLEMLERİNDEN YARARLANILARAK ARAŞTIRMA TEMELİ MİMARLIK İÇİN BİR KAVRAMSALLAŞTIRMA GELİŞTİRMEYİ AMAÇLAMAKTADIR. KAVRAMSALLAŞTIRMAYI BİR ÇERÇEVE OLARAK KULLANILARAK MİMARLIK VE ARAŞTIRMA ARASINDA BÜTÜNCÜL, ÇOK YÖNLÜ VE KATMANLI BİR ŞEKİLDE SUNAN 'TÜRKİYE MİMARLIK ARAŞTIRMALARI' A OLUŞTURULMASI HEDEFLENMEKTEDİR.

KAPSA

→ FARKLI LASTIĞI 1930 SONRASINDAN GÜNÜMÜZE MİMARLIK ORTAMINDAKİ TARTIŞMALARA ODAKLANMAKTADIR. 2000 SONRASI TÜRKİYE MİMARLIK ARAŞTIRMALARI EVRENİNİ KAPSAMAKTADIR.

YÖNTEM

KENDİ BİLGİ BUTUNUNU ÜRETMEK ADINA NİTEL BİR ARAŞTIRMA BİÇİMİ OLAN "GOMULU KURAM" YON BAŞYURMAKTADIR.

YÖNTEMİN UYGULANMA SÜRECİ İÇİN TAKİP ET

ARAŞTIRMA KATEGORİLERİ ATLASI

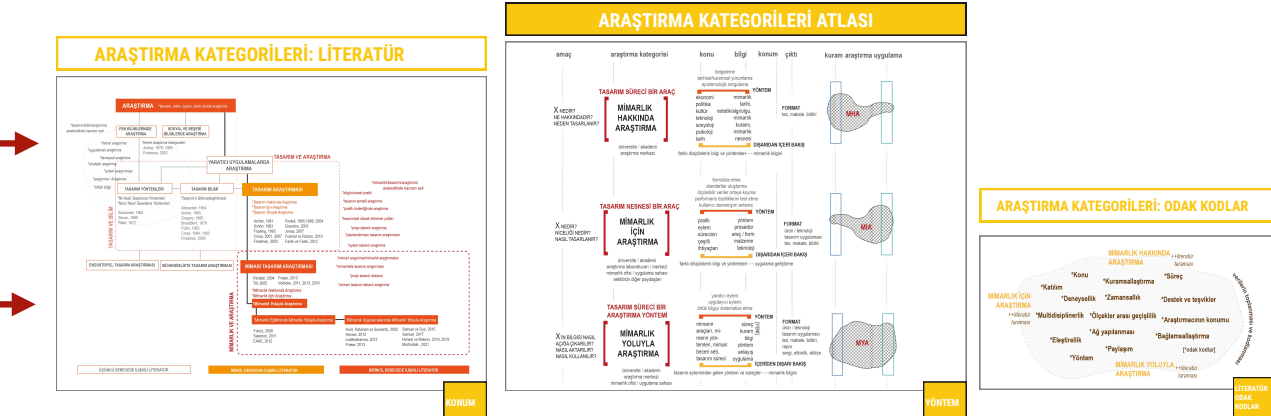
AKTÖRLER ATLASI

KAVRAMLAR ATLASI

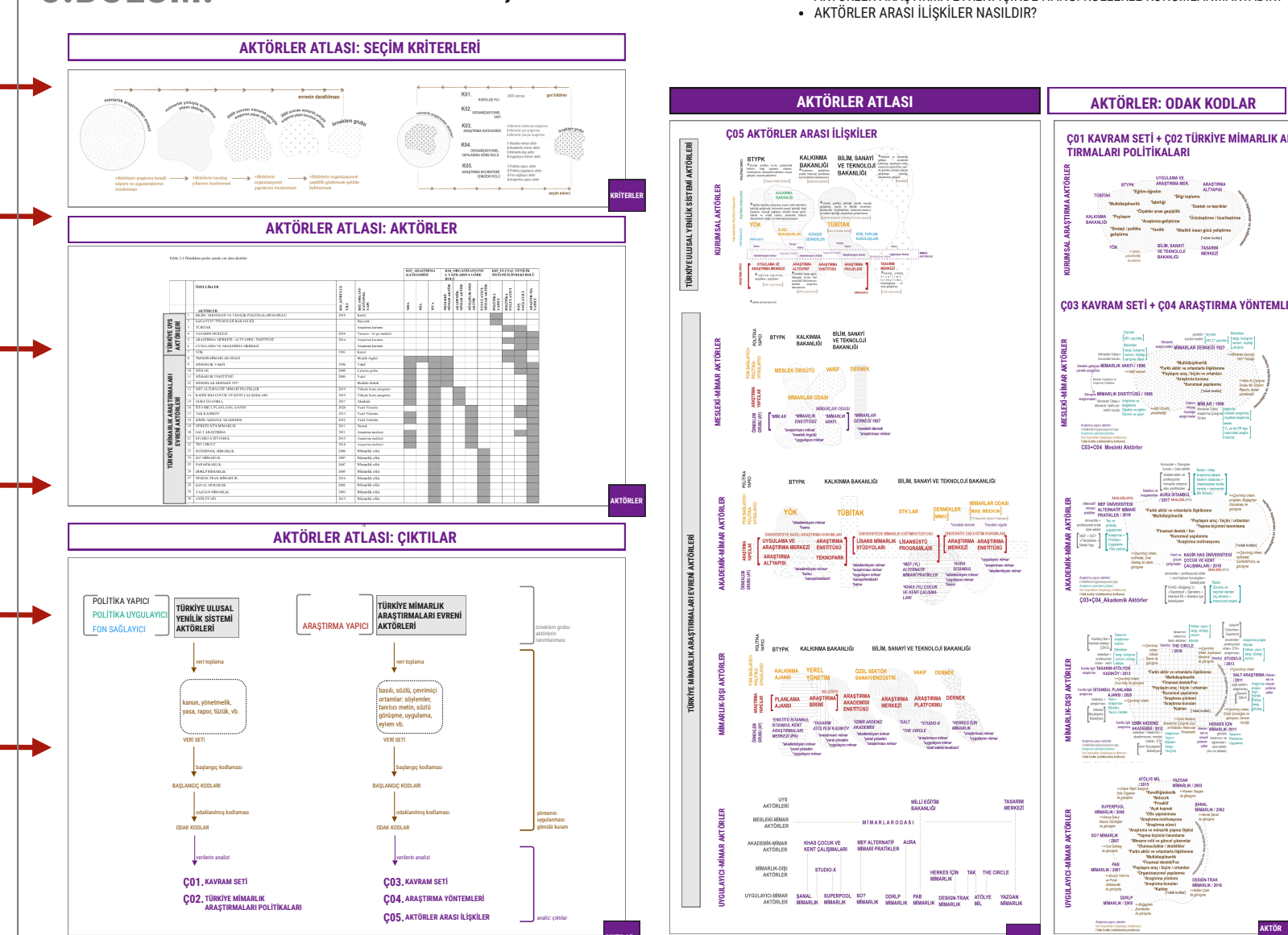
TÜRKİYE MİMARLIK ARAŞTIRMALARI ATLASI

ARAŞTIRMANIN AMACI, KAPSAMI VE YÖNTEMİNİN BELİRLENMESİ

2.BÖLÜM: MİMARLIK ARAŞTIRMALARI • ARAŞTIRMA NEDİR? TARİHİ ARAŞTIRMA NEDİR?

3.BÖLÜM: TÜRKİYE MİMARLIK ARAŞTIRMALARI AKTÖRLERİ

- VERİ SETİNİN BELİRLENME

- BAŞLANGIÇ
- KODLAMA

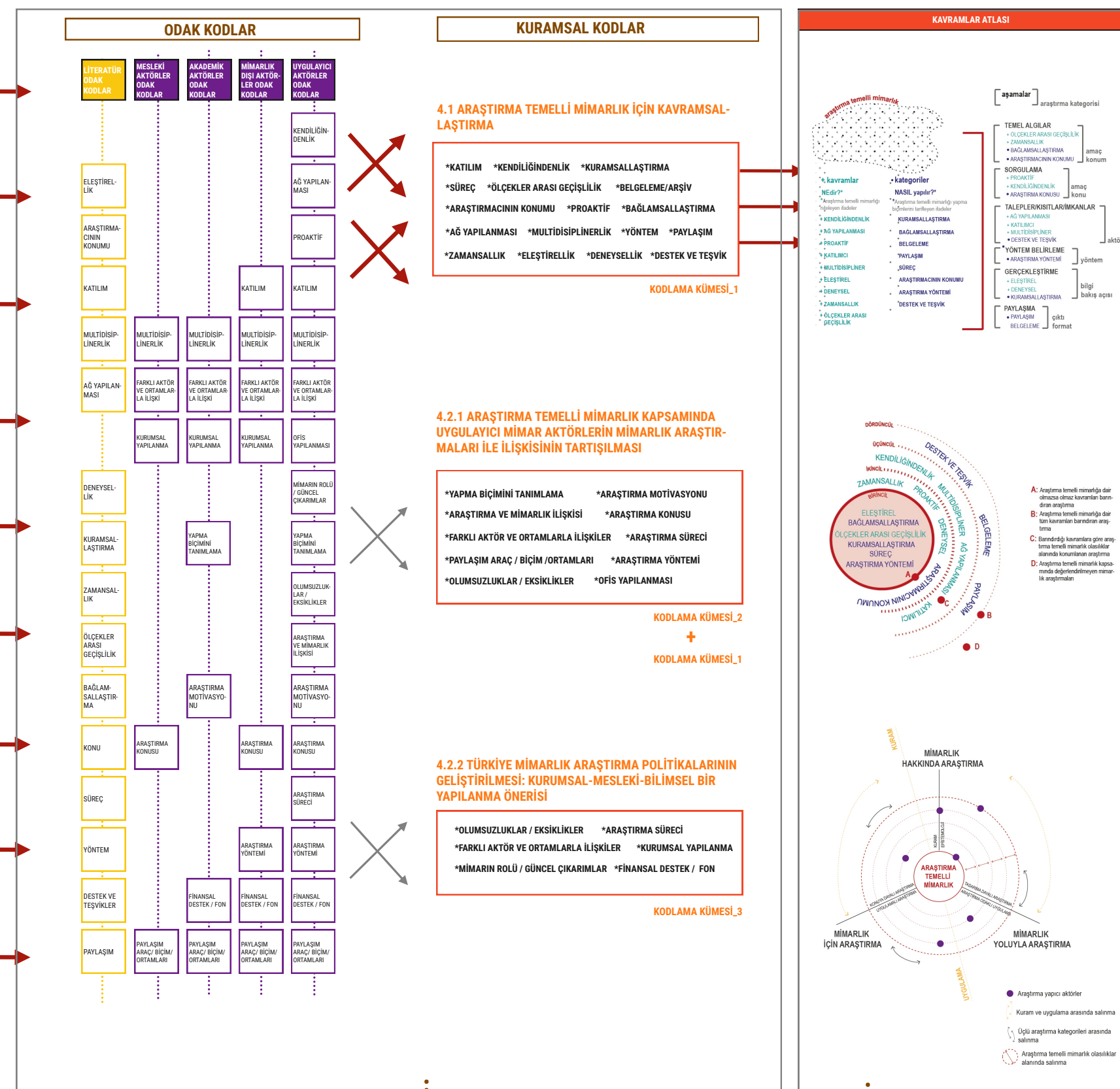
• ODAKLANILMI
• KODLAMA

- BİRLEŞTİRİLMESİ
- 'ODAK KODLAR'

• KODLAMA
• OLUŞTUR

4.BÖLÜM: ARAŞTIRMA TEMELLİ MİMARLIK İÇİN KAVRAMSALLAŞTIRMA

- ARAŞTIRMA TEMELLİ MİMARLIĞI TARİFLEMELİK İÇİN KAVRAMSAL BİR ÇERÇEVE GELİŞTİRMEK MÜMKÜN MÜDÜR?
- UYGULAYICI-MİMAR AKTÖRLER MİMARLIK ARAŞTIRMALARI EVRENİ İÇİNDE NEREDE VE NASIL KONUMLANMAKTA VE ARAŞTIRMA TEMELLİ ÜRETİMLERİNİ TARİFLEMEDİLER?
- ARAŞTIRMA EVRENİNİN ORTAYA ÇIKMASINDA ETKİLİ OLAN FARKLI DÜZEY VE KAPSAMLARDAKİ KURUMLAR VE POLİTİKALARIN MİMARLIK ARAŞTIRMALARI TARİTİSMALARINDAKİ DÖNÜŞÜCÜ ETKİSİ NEDİR?

194

TÜRKİYE MİMARLIK ARAŞTIRMALARI ATLAS

AMAÇ:

- Mimarlık araştırmaları aktörleri arasındaki ilişkileri güçlendirir.
- Farklı araştırmacı ortamları arasında aktörlerin geçişliğini kolaylaştırır.
- Araştırma yaklaşımları, araştırma yapma biçimi, araştırma araçları ilişkileri ve araştırma politikaları eşkenarında mimarlık araştırmaları çevrinin eksiği ve zayıf noktalarını açığa çıkarmak.
- Mimarlık araştırmacılarını geliştirdikleri araştırmaları için doğrudan bir yol haritası çizmek yerine farklı yönlenden tikler edilebilecekli izlekler sunmak.
- Mimarlık araştırmalarında tartışılan olukluk çeşitlenen ve anlam kaymaları yaşayan kavramları sistematik şekilde kurduğu bir zemine oturtmak.
- Araştırma temelli mimarlık kavramsallaştırması ile kurum ve uygulama arakesitinde gerçekleştirilecek üretimiati tarilemek.
- Mimarlık araştırmaları politikalarına dair envanter sunmak.
- İleri araştırmaları için bir kaymak ve motivasyon sağlamak.

ZAMAN

2000-2021

KAPSAM:

Türkiye mimarlık araştırmaları evreni içinden alınan bir kesit:

KULLANICI

- Ulusal Yenilik Sistemi içinde yer alan mimarlık için araştırma politikaları geliştirmekle sorumlu aktörler
- Meslek örgütleri
- Kurumsal ya da bireysel tüm araştırma yapıcı mimar-aktörler
- Araştırmayı tasarım süreçlerine dahil etmek isteyen mimarlık ofisleri
- Araştırmayı temel alan süreçler kurgulamayı hedefleyen yerel yönetimler, vakıflar, dernekler gibi mimarlık-dışı aktörler

X

NASIL?

KIM İLE?

NE?

ARAŞTIRMA KATEGORİLERİ ATLASI

AKTÖRLER ATLASI

KAVRAMLAR ATLASI

YÖNTEM

İLİŞKİLER

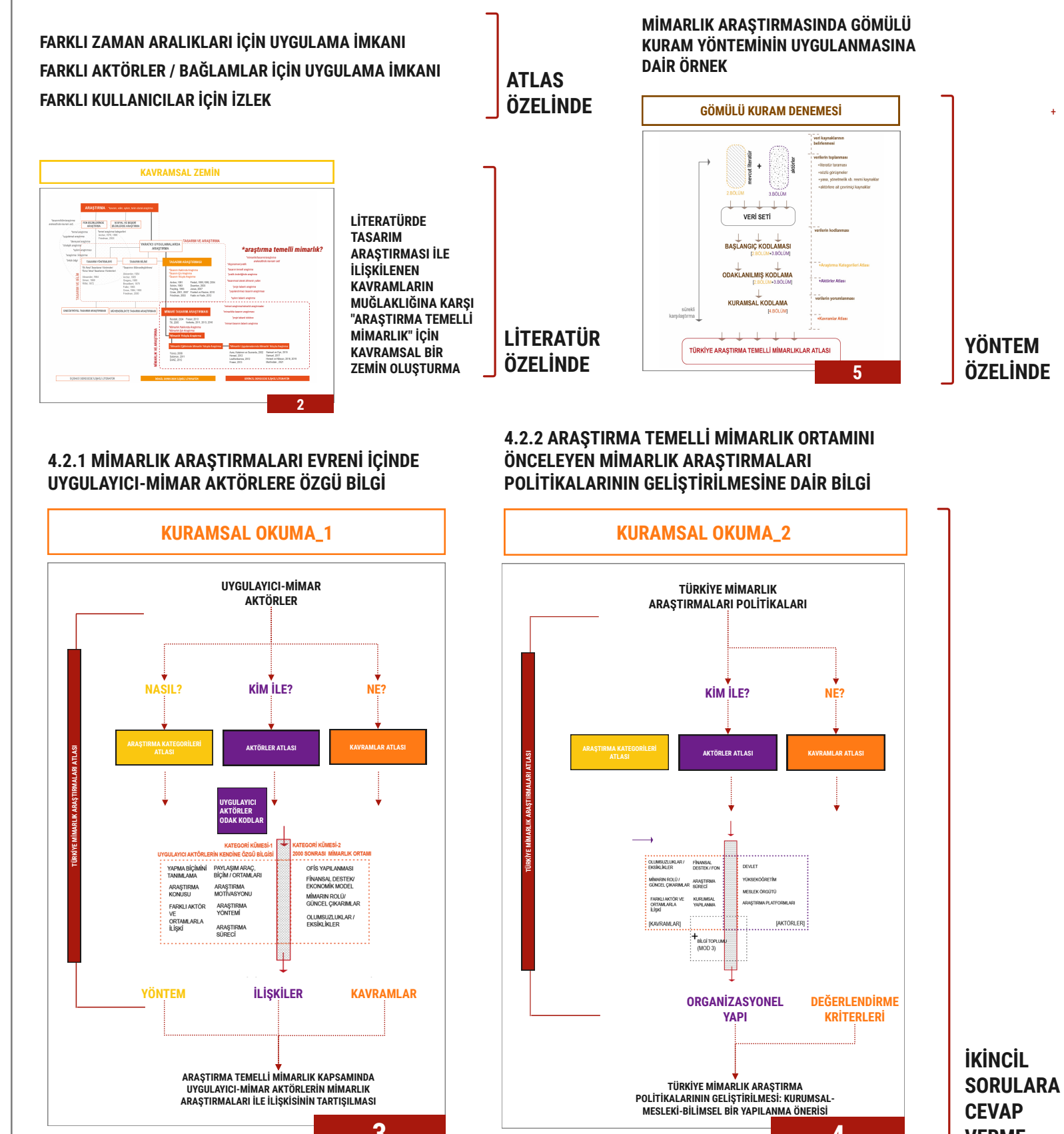
KAVRAMLAR

X'İN BİLGİSİ

YERÇEVENİN KURULMASI

5.BÖLÜM:

SONUÇ / TARTIŞMALAR / OKUMALAR / KATKILAR / PROJEKSİYONLAR / MİMARLIK ALANINA KATKILAR

**YENİ
ARAŞTIRMALAR /
TARTIŞMALAR**

EK 2: Sözlü Görüşmeler

Yarı-yapılandırılmış sözlü görüşmeler kapsamında katılımcılara yöneltilen sorular:

Araştırma kavramının algılanmasına ve tanımlanmasına dair sorular:

- Sizce araştırma nedir?
- Yaratıcı üretimler için araştırmanın rolü hakkında ne düşünüyorsunuz?
- Araştırmayı kim yapar? Kimler araştırma yapma ihtiyacı duyar?
- Bir araştırma ne zaman gerekli olur?
- Araştırma nasıl formüle edilir?

Araştırma ve genel politikalar arasındaki ilişkiye dair sorular:

- Araştırma yapmak yalnız akademik bir istek midir yoksa pratik bir takım problemlerden mi kaynaklanır?
- Araştırma yapmayı zorunlu kılan bilimsel ve ekonomik bir politika var mıdır?
- Toplumsal, politik, psikolojik ve ekonomik durumların araştırmaya etkisi nedir?
- Araştırmayı kim destekler, tasarım araştırmalarının destekleyenlere yararı nedir?
- Eğitim ve araştırma arasındaki ilişki hakkında ne düşünüyorsunuz?

Tasarım ofisinin üretim süreçleri ve araştırma arasındaki ilişkiyi anlamaya dair sorular:

- Ofisinizde araştırmayı kim yapar?
- Kimler sizden araştırma yapma talebinde bulunur?
- Üretim sürecinizin hangi aşamalarında araştırma gerekli olur?
- Üretim sürecinizle beraber düşündüğünüzde araştırmayı nasıl formüle edersiniz?
- Araştırma yapma biçimlerinizi düşündüğünüzde bu konuda herhangi bir sınıflama yapmak mümkün müdür?
- Hangi alanlarda ya da hangi problemler konusunda araştırma yapma ihtiyacı duyarsınız?

- Müşterileriniz araştırma sürecinizden haberdar olur mu?
- Araştırma sürecinizi ve sonuçlarını nasıl sunarsınız? Ne tür araçlar kullanırsınız?
- Bir araştırmanın çıktılarını ölçmek mümkün müdür? Nasıl ve hangi kriterlerle ölçeriz? Bunun için hangi metotlar ve teknikler vardır?
- Sizce mimari araştırmayı tasarımla ilişkilendiren bir teori geliştirmek mümkün müdür?

Tablo A.1 Çalışma kapsamında yapılan sözlü görüşmeler

	ORTAM	AKTÖR	TARİH	SÜRE
1	SUPERPOOL	Derya İyikul, Beyza Gürdoğan	30.10.2019	01:12:56
2	PAB MİMARLIK	Burçin Yıldırım, Pınar Gökbayrak	30.10.2019	00:57:30
3	SO? MİMARLIK	Oral Göktaş	31.10.2019	01:07:15
4	TRAK MİMARLIK	Bihter Çelik	20.11.2019	00:55:55
5	DDRLP MİMARLIK	Boğaçhan Dünderalp	18.12.2019	00:41:35
6	YAZGAN MİMARLIK	Kerem Yazgan	28.12.2019	01:18:31
7	ŞANAL MİMARLIK	Murat Şanal	31.12.2019	01:14:06
8	ATÖLYE MİL	Dilara Tekin Gezginti, Eda Özgener	09.12.2019	00:40:18
9	HERKES İÇİN MİMARLIK	Emre Gündoğdu	28.11.2019	00:50:13
10	TAK KADIKÖY	Onur Atay (Bağımsız araştırmacı)	03.12.2019	00:54:27
11	THE CIRCLE	Yüksel Demir (Akademisyen)	23.01.2020	01:08:15

EK 3: Başlangıç Kodlaması

Tablo A.2 Uygulayıcı mimar aktörler özelinde ulaşılan başlangıç kodları

A.	B.	C.	D.	E.	F.	G.
A1. Araştırma formatı olarak haritalama.	B1. Fiziksel bir ürün ile sonuçlanmayan araştırma süreci.	C1. Tasarımın doğasında var olan araştırma.	D1. Pratiğin araştırmanın içine dahil olduğu durumlar (fablab, araştırma merkezi)	E1. Araştırma yapma motivasyonu, heyecanı ile başlamak.	F1. Kolektif çalışma.	G1. Kuram-pratik-arastırma birlikteliği.
A2. Kişisel merak ve ilgilerle gelişen araştırma.	B2. Sürecin tasarımı.	C2. Tasarımın dinamikleri ile şekillenen araştırma.	D2: Akademinin kaynaklarını pratisyenleri ile paylaşmak.	E2. Farklı disiplinler çalışma.	F2. Geçici işler, geçicilik.	G2. Bir bakış açısı ile yapmak (sezgisel yapmak yerine).
A3.Sürecin evrilmesi/tetiklenmesi.	B3. Kişisel yargı ve kararlardan bağımsızlaştran araştırma.	C3. Tasarım sürecinin farklı alanlarında çeşitlenen araştırma.	D3:Araştırma merkezi, fablab, kuluçka merkezi, enstitü gibi oluşumları	E3. Farklı disiplinlerle çalışma.	F3. Malzeme ekonomisi	G3. Bir bakış açısı oluşturma için kuramla ilişkilenmek.
A4. Tasarımın farklı aşamalarında araştırma.	B4. Araştırma sürecinin kişisel yorumlardan bağımsız olamayacağı.	C4. Deneme, deneyellik, test etme olarak araştırma.	D4: Akademinin kuralı yapısının pratisyenleri dışında bırakması.	E4. Ofisin esnek çalışma yapısı.	F4. Kriz durumları.	G4. Kuram ile deneyimin ayrışması.
A5. Araştırmayı tasarım sürecinden ayırma.	B5. Akademi ile çalışma (lisans düzeyinde).	C5. Araştırmanın pratik karşılıkları.	D5: Pratik hayatta araştırma yürütmenin kısıtlılıkları (kaynak erişimi)	E5. Ofisin sürdürülebilir ve özgür yapısı.	F5. Mevcudu iyileştirmek olarak kent yaması.	G5. Üretimin bilgisi için kuramın bilgisinden yararlanmak.
A6. Yaparak bilgi üretmek.	B6. Tasarım sürecinin zihinsel aşamaları için araştırma.	C6. Sonuç ürüne dair araştırma.	D6: Araştırma odaklı pratik	E6. Çok disiplinli olmanın getirdiği bilgi birikimi.	F6. Küçük ölçek işler.	G6. Doktora eğitiminin donanımı/bilgisini pratiğe aktarmak.
A7. Farklı ölçek ve konularda araştırma.	B7. İkna etme yöntemi olarak araştırma.	C7. Tipoloji üzerine araştırma.	D7: 80 ve 90'ların (neoliberalizm) ekonomik yansımalarının şekillendirdiği ortam.	E7. İhtiyaçtan kaynaklanan araştırma. (bilgi/kaynak eksikliği)	F7. Sistem tasarımı.	G7. Esnek sistem tasarımı.
A8. Bir soru üzerinden gelişen araştırma süreci.	B8. Sonuç ürünü güçlendirmek için araştırma.	C8. Tasarımcıya göre şekillenen araştırma süreci.	D8: Ortamın mimarlık yapma biçimlerine etkisi.	E8. Kamu ile paylaşım.	F8. Döngüsel süreç.	G8. Bakış açısı oluşturma gerekliliği.
A9. Deneysel üretim.	B9. İşverenin sürece etkisi.	C9. Çeşitlenen durumlar ile birlikte genişleyen mimarlık tanımı.	D9:sinerji, ilişkiler, Community, Deneyim, Expressions Bilgi, Katılım, Kültür,Teknoloji Regenerative	E9. Farkındalığı arttırmaya yönelik araştırma.	F9. Bilimsel metodolojinin adımlarını izleyerek yol alma.	G9. Bilgi bazlı mimarlık.
A10. Kolektif çalışma.	B10. Tasarım yoluyla araştırma.	C10. Çeşitlenen durumlar ile birlikte çeşitlenen mimarlık yapma biçimleri.	D10: Döngüsel model	E10:Araştırmanın bir konuda topluluk ve farkındalık oluşturma gücü.	F10. Sonuç değil süreç vurgusu.	G10. Bilim ile karşılaştırıldığında mimarlığın ilkel kalması.
A11. Disiplinlerarası aktörlere ulaşma.	B11. Süreçte şekillenen tasarım.	C11. Her yere uymayan, tekrar edilemeyen, özgün	D11: Araştırma / Arayış farkı (kavramsallaştırma)	E11. Web sitesi formatında paylaşım.	F11. Öğrenme metodolojisi olarak araştırma.	G11. Mimarlıkta sistematik bakış açısının eksikliği.
A12. Küçük ölçekli ofis yapısı.	B12. Geçmiş deneyimlerin şekillendirdiği iş yapma biçimi.	C12. Son 20 yılın mimarlık ortamının tarifi lenmesi.	D12: Kuram ile eylem arasında süreklilik olarak etik.	E12.Araştırma çıktısı olarak kaynak oluşturma.	F12. Sürecin kaydedilmesi.	G12. Bilgi bazlı mimarlığın yeterince gelişmemiş olması.
A13. Öğrenci ve yeni mezunlarla çalışma.	B13. Malzeme ve 1/1 üretim.	C13. Genişleyen mimarlık yapma biçimleri ile şekillenen yeni kuşak ve araştırma.	D13: Özgürlük arayışı. (yapma biçimi)	E13. Farklı ortamlara katılım.	F13. Açık kaynak.	G13. Dinamik (zaman faktörü) bir süreç olarak araştırma.
A14. Açık ofis düzeni.	B14. Paylaşım ortamı olarak kitap.	C14. Mimarlık ofisleri (eski) kategorilerine vurgu.	D14: Süreç odaklı araştırma.	E14. Kamu hizmeti olarak araştırma.	F14. Kullanıcıdan geri bildirim almak.	G14. Çok aktörlü bir süreç olarak araştırma.
A15. Tasarım sürecinde birebir üretim ve maket.	B15. Sürecin belgelenmesi.	C15. Yeni mimarlık yapma biçimleri.	D15: Hep birliktelik, paydaş.	E15. Anlaşılır bir sunum dili oluşturmak.	F15. Sürecin kendiliğindenliği.	G15. Tasarım eyleminin tasarımı.
A16. Belediyeler ile çalışma.	B16. Araştırma süreci çıktılarından farklı üretimleri tetiklemesi.	C16. Yeni mimar aktörler.	D16: Bilginin doğru yönde yönetilmesi. (Hem bir özgürlük hem de bir kısıtlayıcı olarak bilgi)	E16. Birlikte çalışma.	F16. Farklı üretim modları.	G16. Parça-bütün ilişkisi ile gelişen sistematik tasarım süreci.
A17. Laboratuvar ortamı olarak ofis.	B17. Akademi ile birlikte çalışma (YL düzeyinde).	C17. Katılımcı modeller	D17: Katılımcı süreç.	E17. Bilginin yayılması.	F17. Farklı kurum ve STK'lar ile ortak çalışma.	G17. Ofis içi üretimi için database (bütüncül bilgi bankası) oluşturma.
A18. Network.	B18. Araştırma çıktıları ile envanter oluşturma. (kaynak)	C18. İletişim modelleri üretmek.	D18:İlgi ve bilgi grubunu bir araya getirme.	E18. Open source (açık kaynak)	F18. Katılımcılık ruhu.	G18. Bilgi ve standartları oluşturma.
A19. Etkinlik düzeyinde Studio-X ile çalışma.	B19. Süreçte karşılaşılan olumsuzluklara aşma çabası / sürecin esnekliği.	C19. Yapılan bir araştırmanın başka kanalları açması.	D19: (Araştırma) kültürü.	E19. Belgeleme pratiği.	F19. Biraradalık.	G19. Sistematize çalışmanın araştırma sürecine katkısı.
A20. Diyalog kurma.	B20. Akademik ortam ile organikleşen ilişki biçimi.	C20. Farklaşan araştırma alanları.	D20: İlgileri biriktirip, smflandırıp, formüleize etmek.	E20. Kamu kurumları ve STK'lar ile çalışma.	F20. Açık ofis yapısı.	G20. Star mimardan takemyıldızma.
A21. Vakıflar ile birlikte çalışma.	B21. Kendi kendini finanse eden modeller/yapma biçimleri geliştirme.	C21. İnisiyatifler ile çalışma	D21: Akademik hiyerarşiden bağımsız üniversitelere bağlı araştırma merkezleri.	E21. Tekil olan bir kaynağı çoğaltma arzusu.	F21. Taleplerden bağımsız olarak çalışma/üretme.	G21. Üretimler ve paylaşım ortamlarının çeşitliliği.
A22. Fon desteği.	B22. Doğru kişilere ulaşma.	C22. Her iş özelinde ofisin yeniden organize olması.	D22: Gündelik durumların, kişisel merak ve motivasyonların tetiklediği araştırma.	E22. Kamuoyu oluşturma arzusu.	F22. Alternatif ve özgün eğitim kurumları ile üretme/öğrenme.	G37. Birlikte çalışan farklı disiplinlerde farkındalık yaratmak.
A23. Taleplerden bağımsız araştırma kurgulamak. (kendi talebini yaratmak)	B23. Disiplinlerarası / çok aktörlü çalışma.	C23. Esnek çalışma modeli geliştirme.	D23: Bilgi üretiminin tetikleyici ve döngüsel yapısı. Yeni söylem oluşturma gücü.	E23. Proaktif.	F23. Senkronize olmayan çalışma pratiği.	G22. Analitik bakış açısı.
A24. Proje bazlı, süreç bazlı üretim.	B24. Çok aktörlü araştırma süreçlerinin ofisteki üretimlere katkısı.	C24. Ofisin büyüyüp-küçülme inancı.	D24: Proaktif duruş	E24. Bir konuda uzmanlaşmanın önemi.	F24. Sistemle senkronize olmama isteği.	G23. İşvereni işin içine dahil etme.
A25. Ticari bir yapıya sahip olmanın dezavantajı.	B25. Krizlere karşı durmak için alternatif yapma biçimleri arayışı	C25. Farklı finansman modelleri geliştirilmesi.	D25: Oyun kartları formatında sonuçlanan araştırma.	E25. Farklı disiplinler, farklı ölçekleri barındıran yapıların kurulması.	F25. Data.	G24. Farklı disiplinlerle birlikte çalışma yöntemleri geliştirmek.
A26. Ofislerin bağımsız araştırma merkezleri.	B26. Ofiste iş bekleyen mimar algısının kırılması.	C26. Bağımsız bir akademik platform (eğitim kurumu) ile ortaklık.	D26. Üretken bir bilginin geleceği şekillendirme gücü.	E26. Tasarım farklı süreçlerinden araştırma.	F26. Bilginin paylaşılarak çoğaltması/üretilmesi.	G25. Mimari üretim sürecinin tüm aktörlerle işbirliği içinde yürütülmesi.
A41. Kamusalılık ihtiyacı.	B27. 2000 sonrası mimarlık gündeminin değişimi.	C27. Paylaşım ortamı olarak medya kullanımı.	D37. Türkiye'de pratiğin üniversiteler ile birlikte çalışmasının eksikliği.	E27. Mimarlığa hizmet eden yan sektörleri tetiklemek.	F27. Süreçte evrilme/farkındalık kazanma.	G26. Tez yazar gibi bakmak.
A27. Ticari kaygı gütmenden araştırma yapmak.	B28. Değişen koşullara mimarın adapte olma çabası.	C28. Arşivleme yöntemi olarak Blog kullanımı	D27. Türkiye tasarımı kültürü.	E28. Katılımcı süreçler.	F28. Yatayda örgütlenme.	G27. Ofisin dinamik iç işleyişe sahip olması.
A28. Araştırma tabanlı mimarlık ofisi.	B29. Krizlerin tetiklediği araştırma.	C29. Anlık paylaşım ortamı olarak sosyal medya kullanımı.	D28. Tasarım sürecinin farklı alanlarında çeşitlenen araştırma.	E29. Araştırma çıktısı olarak rapor.	F29. Paylaşım ortamı olarak alternatif mecralar (Manifold, TED)	G28. Ofisin tasarım anlayışı ile şekillenen ekip.
A29. Dönemsel olarak değişen araştırma alanları.	B30. Güncel durumu okumak için araştırma.	C30. Birlikte üretmek üzerinden paylaşım ortamı.	D29.Araştırmanın/tasarımın bir tüketim aracına dönüşme tehlikesi.	E48. Kullanıcı deneyimi tasarımı.	F30. Akademinin pratikteki aktörlerden bilgi alması. (geri bir çıktı)	G29. Paylaşımcı ofis ortamı.
A30. İçerik tasarımı.	B31. Fon ve sponsor arayışı.	C31. Sosyal ağ (network)	D30. Araştırma sürecinde endüstrinin rolü.	E30. Süreçe dair paylaşım eksikliği. (sistematik değil)	F31. Kendi ekonomik modelini oluşturma.	G30. Mimarlığa yapma biçiminin geçmiş deneyimlerden kaynaklanması.
A31. Akademi ile birliktelik (YL programı).	B32. Kendi talebini kendi oluşturma. (proaktif olma)	C32. Karşılıklı paylaşım.	D31. Meslek ve eğitim örgütlerinin rolü.	E31. Network.	F32. Fonanın yararlanmanın kısıtlılıkları getirmesi.	G31. Projeler arası ilişkilerin kurulması ile geri besleme mekanizması oluşturmak.
A32. Akademi-pratik-kamu birlikteliği.	B33. Akademi, endüstri, pratik birlikteliği.	C33. Ortak bir dil oluşturmak.	D32. Büyük ölçekli ofislerin araştırma birimleri	E32. Bilimsel araştırma süreçlerine dahil olamama.		G32. Bilgi üstüne bilgi katarak ilerleyen süreç.
A33. Bireysel yerine çok aktörlü ve çok disiplinli araştırma.	B34. Deneysellik / deneme.	C34. Gündelik durumların, kişisel merak ve motivasyonların tetiklediği araştırma.	D33. Yenilik araştırması.	E33. Tasarım odaklı araştırmanın Türkiye özelinde desteklenmemesi.		G33. Tasarım sürecinin sistematik ilerlemesi.
A34. Açık kaynak.	B35. Bilinmezlik (pozitif).	C35. Birbirini tetikleyen iş yapma/araştırma süreçleri. (kendiliğindenlik)	D34. Bilgi paylaşımı dağıtıcı.	E34. Mimarın fiziksel üretim ortaya koymak dışında farklı rolleri.		G34. Birlikte üretmenin aracını/bakış açısını sağlamak.
A35. Katılımcı.	B36. Hızlı paylaşım /etkileşim ortamı olarak sosyal medya kullanımı.	C36. Farklı ortamlar ve aktörlerle paylaşım yapmak.	D35. Esnek çalışma modeli geliştirme.	E36. Zihinsel üretim sürecinin atlanması.		G35. Mimarın/mimarlık kültürü ile ilişkisi.
A36. Paylaşımın görünürlük sağlaması.	B37. Küçük ofis kurgusu.	C37. Şartların olgunlaşması. (karşılaşma ve kendiliğindenlik)	D36. Network.	E35. Eğitim ve pratik hayatın kopması.		G36. Ofis içi paylaşımın/üretimin/sürecin sistematik hale getirilmesi (Smart Proje).
A37. Paylaşım için farklı formatların bir arada kullanılması.	B38. Proje bazı öğrencilerle çalışma.			E36. Piyasa koşullarının düşünsel üretimi dışlaması.		
A38. Sosyal medya ile hızlı paylaşım.	B39. Kriterler ve bürokrasinin getirdiği dezavantajlar. (fon meselesi)			E37. Birbirini tetikleyen araştırma/bilgi üretme süreçleri.		
A39. Süreçte evrilme/farkındalık kazanma.	B40. Alternatif olanı arama.			E38. Bilginin üst üste eklenerek gelişmesi.		
A40. Alternatif girişimler.				E39. Süreçteki kendiliğindenlikler.		
				E40. OMA/AMO yapılanmasının tetikleyici gücü.		

EK 4: Odaklanılmış Kodlama

Odaklanılmış kodlama aşamasında tüm kodlar birbirleriyle benzerlikleri ve ilişkisellikleri bakımından ele alınmıştır. Bunun sonucunda bu kodlar belli kategorilerin altında toplanmıştır. Bu aşamanın gelmiş olduğu noktada on iki kategori ortaya çıkarılmıştır. Bu kategoriler aktör ve ortamlarla ilişkilene biçimleri, ofis yapılanması, finansal destek, paylaşım araç ve ortamları, araştırma motivasyonları, araştırma konuları, araştırma süreci, araştırma yöntemi, araştırma ve mimarlık yapma ilişkisi, mimarın rolü ve güncel çıkarımlar, yapma biçimini tanımlama, olumsuzluklar / eksiklikler şeklinde gruplandırılmıştır.

Tablo A.3 Mimarlık ofisleri özelinde geliştirilen odaklanılmış kodlar

AKTÖR VE ORTAMLARLA İLİŞKİLENME	
A10. Kolektif çalışma.	E25. Farklı disiplinler, farklı ölçekleri barındıran yapıların kurulması.
A11. Disiplinlerarası aktörlere ulaşma.	E43. Ofisi diğer aktörlerle bir araya getiren yapılanmalar (Circle).
A16. Belediyeler ile çalışma.	E44. Akademi ile birliktelik.
A19. Etkinlik düzeyinde Studio-X ile çalışma.	F17. Farklı kurum ve STK'lar ile ortak çalışma.
A21. Vakıflar ile birlikte çalışma.	F22. Alternatif ve örgün eğitim kurumları ile üretme/öğrenme.
A31. Akademi ile birliktelik (YL programı).	F30. Akademinin pratikteki aktörlerden bilgi alması. (geri bir çıktı)
A32. Akademi-pratik-kamu birlikteliği.	G14. Çok aktörlü bir süreç olarak araştırma.
A33. Bireysel yerine çok aktörlü ve çok disiplinli araştırma.	G24. Farklı disiplinlerle birlikte çalışma yöntemleri geliştirmek.
B5. Akademi ile çalışma (lisans düzeyinde).	G25. Mimari üretim sürecinin tüm aktörlerle işbirliği içinde yürütülmesi.
B17. Akademi ile birlikte çalışma (YL düzeyinde).	B20. Akademik ortam ile organikleşen ilişki biçimi.
B23. Disiplinlerarası / çok aktörlü çalışma.	D37. Türkiye'de pratiğin üniversiteler ile birlikte çalışmasının eksikliği.
B24. Çok aktörlü araştırma süreçlerinin ofisteki üretimlere katkısı.	D30. Araştırma sürecinde endüstrinin rolü.
B33. Akademi, endüstri, pratik birlikteliği.	D31. Meslek ve eğitim örgütlerinin rolü.
C21. İnisiyatifler ile çalışma	E20. Kamu kurumları ve STK'lar ile çalışma.
C26. Bağımsız bir akademik platform (eğitim kurumu) ile ortaklık.	
E2. Farklı disiplinler çalışma.	
E47. Dergi editörlüğünün ofisin bilgi üretme süreçlerine olan katkısı.	

	E6. Çok disiplinli olmanın getirdiği bilgi birikimi.
OFİS YAPILANMASI	
A12. Küçük ölçekli ofis yapısı. A13. Öğrenci ve yeni mezunlarla çalışma. A14. Açık ofis düzeni. A17. Laboratuvar ortamı olarak ofis. B37. Küçük ofis kurgusu. B38. Proje bazlı öğrencilerle çalışma. C22. Her iş özelinde ofisin yeniden organize olması. C23. Esnek çalışma modeli geliştirme. C24. Ofisin büyüüp-küçülme imkanı. D35. Esnek çalışma modeli geliştirme. E4. Ofisin esnek çalışma yapısı. E46. Ofis içi paylaşımlar. (üretim ve paylaşım ortamı olarak ofisler).	F1. Kolektif çalışma. F6. Küçük ölçek işler. F20. Açık ofis yapısı. F28. Yatayda örgütlenme. G17. Ofis içi üretimi için database (bütüncül bilgi bankası) oluşturma. G20. Star mimardan takımyıldızına. G27. Ofisin dinamik iç işleyişe sahip olması. G28. Ofisin tasarım anlayışı ile şekillenen ekip. G29. Paylaşımcı ofis ortamı. G36. Ofis içi paylaşımın/üretimin/sürecin sistematik hale getirilmesi (Smart Proje). E5. Ofisin sürdürülebilir ve özgür yapısı. A24. Proje bazlı, süreç bazlı üretim.
FİNANSAL DESTEK / FON	
A22. Fon desteği. A27. Ticari kaygı gütmeyen araştırma yapmak. B21. Kendi kendini finanse eden modeller/yapma biçimleri geliştirme. B25. Krizlere karşı durmak için alternatif yapma biçimleri arayışı B31. Fon ve sponsor arayışı. B39. Kriterler ve bürokrasinin getirdiği dezavantajlar. (fon meselesi)	C25. Farklı finansman modelleri geliştirilmesi. D10: Döngüsel model E42. Küçük ölçekli, kurumsallaşmamış bir ofis olarak fon almanın zorlukları. F31. Kendi ekonomik modelini oluşturma. F32. Fondan yararlanmanın kısıtlılıklar getirmesi.
PAYLAŞIM ARAÇ / BİÇİM / ORTAMLARI	
A1. Araştırma formatı olarak haritalama. A15. Tasarım sürecinde birebir üretim ve maket. A36. Paylaşımın görünürlük sağlaması. A37. Paylaşım için farklı formatların bir arada kullanılması. A38. Sosyal medya ile hızlı paylaşım. B13. Malzeme ve 1/1 üretim. B14. Paylaşım ortamı olarak kitap.	D25: Oyun kartları formatında sonuçlanan araştırma. E8. Kamu ile paylaşım. E11. Web sitesi formatında paylaşım. E19. Belgeleme pratiği. E29. Araştırma çıktısı olarak rapor. E30. Sürece dair paylaşım eksikliği. (sistematik değil) F12. Sürecin kaydedilmesi. F16. Farklı üretim modları.

B36. Hızlı paylaşım /etkileşim ortamı olarak sosyal medya kullanımı. C27. Paylaşım ortamı olarak medya kullanımı. C28. Arşivleme yöntemi olarak Blog kullanımı C29. Anlık paylaşım ortamı olarak sosyal medya kullanımı. C30. Birlikte üretmek üzerinden paylaşım ortamı. C32. Karşılıklı paylaşım. C33. Ortak bir dil oluşturmak. C36. Farklı ortamlar ve aktörlerle paylaşımlar yapmak.	F29. Paylaşım ortamı olarak alternatif mecralar (Manifold, TED) G21. Üretimler ve paylaşım ortamlarının çeşitliliği. B15. Sürecin belgelenmesi. C18. İletişim modelleri üretmek. E13. Farklı ortamlara katılma. E16. Birlikte çalışma. E17. Bilginin yayılması. E15. Anlaşılır bir sunum dili oluşturmak.
ARAŞTIRMA MOTİVASYONU	
A2. Kişisel merak ve ilgilerle gelişen araştırma. A8. Bir soru üzerinden gelişen araştırma süreci. B3. Kişisel yargı ve kararlardan bağımsızlaştıran araştırma. B6. Tasarım sürecinin zihinsel aşamaları için araştırma. B7. İkna etme yöntemi olarak araştırma. B8. Sonuç ürünü güçlendirmek için araştırma. B29. Krizlerin tetiklediği araştırma. B30. Güncel durumu okumak için araştırma. C2. Tasarımın dinamikleri ile şekillenen araştırma. C4. Deneme, deneysellik, test etme olarak araştırma. C6. Sonuç ürüne dair araştırma. C8. Tasarımcıya göre şekillenen araştırma süreci. G30. Mimarlığı yapma biçiminin geçmiş deneyimlerden kaynaklanması.	C34. Gündelik durumların, kişisel merak ve motivasyonların tetiklediği araştırma. D22: Gündelik durumların, kişisel merak ve motivasyonların tetiklediği araştırma. E1. Araştırma yapma motivasyonu, heyecanı ile başlamak. E7. İhtiyaçtan kaynaklanan araştırma. (bilgi/kaynak eksikliği) E9. Farkındalığı arttırmaya yönelik araştırma. E14. Kamu hizmeti olarak araştırma. E21. Tekil olan bir kaynağı çoğaltma arzusu. E22. Kamuoyu oluşturma arzusu. E40. OMA/AMO yapılanmasının tetikleyici gücü. F11. Öğrenme metodolojisi olarak araştırma. G2. Bir bakış açısı ile yapmak (sezgisel yapmak yerine).
ARAŞTIRMA KONULARI	
A4. Tasarımın farklı aşamalarında araştırma. A7. Farklı ölçek ve konularda araştırma. A9. Deneysel üretim.	D28. Tasarım sürecinin farklı alanlarında çeşitlenen araştırma. D33. Yenilik araştırması. E12. Araştırma çıktısı olarak kaynak oluşturma.

A29. Dönemsel olarak değişen araştırma alanları. A30. İçerik tasarımı. B1. Fiziksel bir ürün ile sonuçlanmayan araştırma süreci. B18. Araştırma çıktıları ile envanter oluşturma. (kaynak) C3. Tasarım sürecinin farklı alanlarında çeşitlenen araştırma. C7. Tipoloji üzerine araştırma.	E26. Tasarımın farklı süreçlerinde araştırma. E48. Kullanıcı deneyimi tasarımı. F2. Geçici işler, geçicilik. F3. Malzeme ekonomisi F4. Kriz durumlarını çalışmak. F5. Mevcudu iyileştirmek olarak kent yaması. F7. Sistem tasarımı. C20. Farklılaşan araştırma alanları.
ARAŞTIRMA SÜRECİ	
A3.Sürecin evrilmesi/tetiklenmesi. B16. Araştırma süreci çıktılarının farklı üretimleri tetiklemesi. C35. Birbirini tetikleyen iş yapma/araştırma süreçleri. (kendiliğindenlik) D23: Bilgi üretiminin tetikleyici ve döngüsel yapısı. Yeni söylem oluşturma gücü. D26. Üretilen bir bilginin geleceği şekillendirme gücü. E10.Araştırmanın bir konuda topluluk ve farkındalık oluşturma gücü. E27. Mimarlığa hizmet eden yan sektörleri tetiklemek.	E45.El yordamıyla ilerleyen süreç. F26. Bilginin paylaşılarak çoğalması/üretilmesi. G37. Birlikte çalışılan farklı disiplinlerde farkındalık yaratmak. G32. Bilgi üstüne bilgi katarak ilerleyen süreç. G33. Tasarım sürecinin sistematik ilerlemesi. C19. Yapılan bir araştırmanın başka kanallar açması. F27. Süreçte evrilme/farkındalık kazanma. B19. Süreçte karşılaşılan olumsuzlukları aşma çabası / sürecin esnekliği. A39. Süreçte evrilme/farkındalık kazanma. E37. Birbirini tetikleyen araştırma/bilgi üretme süreçleri. E38. Bilginin üst üste eklenilerek gelişmesi.
ARAŞTIRMA YÖNTEMİ	
A6. Yapararak bilgi üretmek. A20. Diyalog kurma. A26. Ofislerin bağımsız araştırma merkezleri. B2. Sürecin tasarımı. B11. Süreçte şekillenen tasarım. D1. Pratiğin araştırmanın içine dahil olduğu durumlar (fablab, araştırma merkezi) D2: Akademik kaynaklarını pratisyenleri ile paylaşmak.	F9. Bilimsel metodolojinin adımlarını izleyerek yol alma. F10. Sonuç değil süreç vurgusu. F23. Senkronize olmayan çalışma pratiği. F25. Data toplamak G7. Esnek sistem tasarımı. G8. Bakış açısı oluşturma gerekliliği. G11. Mimarlıkta sistematik bakış açısının eksikliği.

D3:Araştırma merkezi, fablab, kuluçka merkezi, enstitü gibi oluşumları D18:İlgi ve bilgi grubunu bir araya getirme. D20: İlgileri biriktirip, sınıflandırıp, formülize etmek. D21: Akademik hiyerarşiden bağımsız üniversitelere bağlı araştırma merkezleri. D32. Büyük ölçekli ofislerin araştırma birimleri F8. Döngüsel süreç (araştırma yöntemi olarak)	G18. Bilgi ve standartları oluşturma. G19. Sistematize çalışmanın araştırma sürecine katkısı. G26. Tez yazar gibi bakmak. G31. Projeler arası ilişkilerin kurulması ile geri besleme mekanizması oluşturmak. G34. Birlikte üretmenin aracını/bakış açısını sağlamak. E32. Bilimsel araştırma süreçlerine dahil olamama. G22. Analitik bakış açısı.
ARAŞTIRMA VE MİMARLIK YAPMA İLİŞKİSİ	
A5. Araştırmayı tasarım sürecinden ayırma. C1. Tasarımın doğasında var olan araştırma. G1. Kuram-pratik-araştırma birlikteliği. G3. Bir bakış açısı oluşturma için kuramla ilişkilenecek. G5. Üretimin bilgisi için kuramın bilgisinden yararlanmak. G15. Tasarım eyleminin tasarımı.	G16. Parça-bütün ilişkisi ile gelişen sistematik tasarım süreci. G35. Mimarın/mimarlık kültürü ile ilişkisi. C13. Genişleyen mimarlık yapma biçimleri ile şekillenen yeni kuşak ve araştırma. B40. Alternatif olanı arama. A40. Alternatif girişimler.
MİMARIN ROLÜ VE GÜNCEL ÇIKARIMLAR	
B26. Ofiste iş bekleyen mimar algısının kırılması. B27. 2000 sonrası mimarlık gündeminin değişimi. B28. Değişen koşullara mimarın adapte olma çabası. C9. Çeşitlenen durumlar ile birlikte genişleyen mimarlık tanımı. C10. Çeşitlenen durumlar ile birlikçe çeşitlenen mimarlık yapma biçimleri. C13. Genişleyen mimarlık yapma biçimleri ile şekillenen yeni kuşak ve araştırma.	C15. Yeni mimarlık yapma biçimleri. C16. Yeni mimar aktörler. D7: 80 ve 90'ların (neoliberalizm) ekonomik yansımalarının şekillendirdiği ortam. D8: Ortamın mimarlık yapma biçimlerine etkisi. D27. Türkiye tasarım kültürü. E34. Mimarın fiziksel üretim ortaya koymak dışında farklı rolleri. C12. Son 20 yılın mimarlık ortamının tariflenmesi.
YAPMA BİÇİMİNİ TANIMLAMA	
A28. Araştırma tabanlı mimarlık ofisi. B10. Tasarım yoluyla araştırma. D6: Araştırma odaklı pratik	G9. Bilgi bazlı mimarlık. D14: Süreç odaklı araştırma. C5. Araştırmanın pratik karşılıkları.

D38. Bilgi bazlı mimarlık	
OLUMSUZLUKLAR / EKSİKLİKLER	
E33. Tasarım odaklı araştırmanın Türkiye özelinde desteklenmemesi. E36. Zihinsel üretim sürecinin atlanması. E35. Eğitim ve pratik hayatın kopması. E36. Piyasa koşullarının düşünsel üretimi dışlaması. E41. Tasarım merkezi hakkında olumsuz görüşler. G10. Bilim ile karşılaştırıldığında mimarlığın ilkel kalması.	G12. Bilgi bazlı mimarlığın yeterince gelişmemiş olması. D29. Araştırmanın/tasarımın bir tüketim aracına dönüşme tehlikesi. D4: Akademinin kurallı yapısının pratisyenleri dışarıda bırakması. D5: Pratik hayatta araştırma yürütmenin kısıtlılıkları (kaynak erişimi) A25. Ticari bir yapıya sahip olmanın dezavantajı.